

ב"ה

קובץ תורני

# מה טובו אהליך יעקב

מגדולי וחכמי התורה ולומדיה

פסקים ותשובות חדשות  
בענינים העומדים על הפרק  
ובארבעה חלקי שו"ע וענינים שונים

לזכרו של הרב הנכבד והיקר  
אוהב תורה ולומדיה  
רבי טלי סקוצילס זצ"ל

העורך והמו"ל  
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א  
מח"ס "גם אני אודך"

גליון א'

ח' תמוז תשע"ט



כל הזכויות שמורות



המערכת מקבלת מאמרים ותשובות

בשמחה רבה

בכתובת:

ת.ד. 539 בני ברק

טלפון: 052-7128536

7128536@gmail.com

קובץ הבא יופיע אי"ה בחודש הבא,

מאמרים אפשר לשלוח עד ר"ח אב.

## הקדמה

"מה טובו אהליך יעקב",

מה מאד מתאים השם הזה לקובץ החדש והנפלא שיוצא עתה לאור ב"ה מיוחד לזכרו הטהור של הרב הנכבד והיקר מאד, אוהב תורה ולומדיה בכל לבו ונפש עד אין קץ, ואהב ללכת לאהלי יעקב לבתי כנסיות ומדרשות בכל עת מצוא תפלתו היה מיוחד מאד בהתעלות רוחניות עצומה כידוע, וכן השיעורים הרבים שהיה הולך עליהם במסירות ובנאמנות אין קץ, והנה הקובץ נקרא "מה טובו אהליך יעקב", והנה ראשי תיבות: "מ'ה ט'ובו", גימטריא "טלי", והמשך "אהליך יעקב", רמז לידידנו עוז הגאון הנפלא מרביץ תורה ברבים ומו"צ בבית הוראה המפורסם יד הרמ"ה בראשות מרן הגה"צ רבי מתתיהו דייטש שליט"א, ה"ה רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א מח"ס "אוהל יעקב" י"ג כרכים, ששמח מאד על רעיון זה שהוציא לאור קובץ תורני מכובד לזכר אביו היקר מאד זצ"ל.

וכן ראשי תיבות "מ'ה ט'ובו א'הליך י'עקב", גימטריא ס', רמז למשפחת ס'קוצילס.

ויהא רעווא שימליץ טוב לכל משפחתו וכל מכיריו ולכל ישראל וזנכה בקרוב ממש להמשך הפסוק "משכנתך ישראל", שנזכה למשכן קבע של בנין בית המקדש בתפארתו במהרה בימינו אמן כן יהיה רצון.

בברכת כהנים באהבה

כעתירת גמליאל הכהן רבינוביץ [רפפורט]

מח"ס "גם אני אודך"

ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.



## תוכן הענינים

### גנוזות

פסקי אגרות משה על הלכות בשר בחלב ותערובות

ג	הלכות בשר בחלב
ח	הלכות תערובות
	מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל
י	בדיני כתובות וממונות
יג	פסקי מרן פוסק הדור עמוד ההוראה הגרי"ש אלישיב זצוק"ל
	מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל
טו	תשובות בעניני שנים מקרא ואחד תרגום
	הגאון רבי לוי הכהן רבינוביץ זצ"ל
טז	פרקי הדרכה לימוד התורה וקיום מצותיה
	הגאון רבי יעקב קלמס זצ"ל
כז	בענין היתר עגונה
	הגאון רבי משה סאקס זצ"ל
כט	מלצרים עכו"ם שמטלטלים בקבוקי יין פתוחים
	הגאון רבי ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל
ל	שו"ת בעניני תפילין
לג	כיבוי מכשיר הטלפון בכותל המערבי
	פסקים דינים ומנהגים מהגאון החסיד רבי שריה דבליצקי זצוק"ל
לה	הלכות ברכות

### אורח חיים

שאלות ותשובות ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

מז	בהלכות ברכת האורח
נא	פסקים מהגאון רבי עזריאל אוירבאך שליט"א

## תוכן הענינים | מה טובו אהליך יעקב

הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א  
בירך ברכת האילנות ולא ראה האילנות..... נב  
יהודים שבבעלותם בית אבות, אם מותרים לרכוש בשר נו"ט לזקנים גויים..... נג  
אונן בעשיית מלאכה לפני הבדלה..... נד

הגאון רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א  
שכח לשאול טל ומטר ונזכר אחר שסיים הברכה..... נו  
הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א  
פסקי הגר"מ שטרנבוך שליט"א בענינים שונים..... נח

### עניני דיומא

הגאון רבי שאול מרדכי אריאלי שליט"א  
תענית צבור וארבעת הצומות..... סג

הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א  
תשובות חדשות בהלכות בין המצרים..... סח

הגאון רבי אשר אנשיל שוורץ שליט"א  
איך יכול להיות שבזמן החורבן ויתר הקב"ה על ג' עבירות החמורות ועל שלא  
למדו תורה לא ויתר?..... צג

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א  
שו"ת בענין אמירה לעכו"ם..... צז

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א  
מצלמות אבטחה בשבת..... קו

הגאון רבי בנימין יודין שליט"א  
בענין ברכת התורה..... קיב

הגאון רבי שמואל דרזי שליט"א  
ברכת התורה למי שישן בתחילת הלילה וחוזר וישן והמסתעף..... קטז

הגאון רבי נפתלי ישראל גראס שליט"א  
האם מותר להתגלח לצורך ל"ט בימי חול המועד..... קכג

הגאון רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א  
האם בשבת ויו"ט יש חיוב דאורייתא להתפלל בעשרה..... קכה

## מה טובו אהליך יעקב | תוכן הענינים

הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א  
בעניין ברכת האורח בברכת המזון..... קלה

### יורה דעה

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א  
משכיר חלק ממשרד שלו לגוי..... קמה

הגאון רבי דוד ברוך לאו שליט"א  
בענין זה וזה גורם..... קנא

הגאון רבי יוסף ישראל אייזענבערגער שליט"א  
משכיר חלק ממשרד לגוי שמניח שם עבודה זרה..... קנג

הגאון רבי משה בראנדסדארפער שליט"א  
בענין הזמנת עשיית ארון קודש במפעל ריהוט שעוסק בעיקר בבניית בתי  
תיפלה..... קנט

הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א  
קובץ בדיני ריבית..... קסא

הגאון רבי נחמן יחיאל מיכל שטיינמעטץ שליט"א  
שו"ת בהלכות ריבית..... קעז

הגאון רבי יעקב נויברגר שליט"א  
הלוואת כסף כיסוד לפרשת גמילות חסדים..... קפג

הגאון רבי אשר אנשיל פרוכטר שליט"א  
בענין מלוה שאמר ללוה שילוהו עתה כדי שיחזור וילוהו פעם אחרת..... קפח

הגאון רבי נח אייזיק אהלבוים שליט"א  
בענין כהן חלל שנשא כהנת אם בנה חייב בפדיון הבן..... קצד

הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א  
אם מותר לכהנים להיות תחת גשר ומנהרה..... קצח

הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א  
קדימת מוהל כהן..... רב

תוכן הענינים | מה טובו אהליך יעקב

---

## הספדים

הגאון רבי שאול אריאלי שליט"א.....רז

הספד הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א רב ואב"ד רמת שלמה ובעמח"ס שו"ת  
נתיבות אדם.....רי





# גנוזות





## פסקי אגרות משה על הלכות בשר בחלב ותערובות

דינים ופסקי הלכות מתוך שו"ת אגרות משה וחיבורי תלמידיו  
נערכו על ידי הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס "גם אני אודך"

### הלכות בשר בחלב

תבשיל של בשר, וכגון אחד שלקח דגים  
העטופים לגמרי בנייר אלומיניום והכניס  
אותם לתוך הטשולנט של שבת,  
הטשולנט מותר (שיעורי הגר"ש פעלדער  
שליט"א הלכות בשר בחלב, ספר עזר לשלחן אות ל').

להניח עטיפה ליד מרגרינה

האוכל מרגרינה (Margarine) בסעודה  
בשרית צריך להשאיר את העטיפה עליה  
להיכר, משום חשש מראית עין (רשומי אהרן  
חלק א' עמוד ל"ד).

כניסה למסעדה טריפה מחשש מראית עין

אסור להיכנס ולאכול מאכלים שאין  
בהם חשש איסור במסעדה שבה מכינים  
גם מאכל טרף, משום מראית עין וחשד.  
אך אם הוא רעב ביותר ואין שם מקום  
אחר ומצטער טובא, יכול להיכנס לשם  
ולאכול מאכלים שהם ודאי מותרים,  
וצריך להיות בצינעא, משום שבמקום  
צער ופסידא לא גזרו חז"ל מראית עין  
(שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב' סימן מ').

בעלות ישראל במסעדה שמוכר בשר וחלב  
אין להתיר לישראל שתהיה לו בעלות  
במסעדה שמוכרת בשר וחלב, כיון  
שאסור ליהנות מכך. מיהו כל זה דוקא  
אם מבשלים את הבשר והחלב ביחד, אבל  
בזה אחר זה וכדומה, אין איסור ליהנות  
מהכסף. ויש עצה נוספת, שהישראל יקח  
שותף נכרי שהוא ירוויח מכל המאכלות  
האסורות (ספר מסורת משה יורה דעה אות י"ט).

להשתמש בסבון שעשוי מבשר בחלב

מותר להשתמש בשמפו (Shampoo)  
שנעשה מבשר וחלב, שמא הבשר אינו  
ממין בהמה טהורה, ועוד שכבר נפגם  
בכהאי גוונא (רשומי אהרן חלק א' עמוד ל"ד).

בישול בשר בחלב במיקרוגל

נראה שהמבשל בשר וחלב במיקרוגל  
אסור בהנאה משום שהוא נחשב כדרך  
בישול (אגרות משה או"ח חלק ג' סימן נ"ב).

הכניס בשוגג דגים בתוך שקית לתבשיל של  
בשר

אם הכניס בשוגג שקית עם דגים בתוך

גדר קטנים שהגיעו לחינוך שכדאי שימתינו עד שש שעות אחרי בשר

כל קטן שמבין מהו שיעור שש שעות כבר נחשב כמי שהגיע לחינוך לענין זה, וכגון שאם יש נסיעה שהיא באורך שש שעות, והוא מבין ומרגיש כמה זמן היא אמורה להיות, נחשב כקטן שהגיע לחינוך וכדאי להמתין עד שש שעות אם אפשר (הגר"ש פירסט שליט"א).

**המתנת שש שעות אחר בליעת ויטמינים שנעשו מכבד**

הבולע ויטמינים שנעשו מכבד אינו צריך להמתין שש שעות אחריהם, ואף קינוח והדחה לא צריכים, כיון שאין כאן משיכת טעם בשר או בשר בין השיניים. וכן האוכל גבינה קשה מותר לבלוע ויטמין כנזכר מיד לאחריו (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב' סימן כ"ו).

**המתנת שש שעות בין בשר לחלב**

לכתחילה יש להמתין שש שעות שלימות בין אכילת בשר לחלב, ואפילו לגר שנתגייר יש לו להמתין שש שעות ביניהם (מסורת משה חלק ב' עמוד קע"ו).

**גבינה קשה בזמנינו**

גבינה קשה בזמנינו באופן שהיא קשה באמת, שעברו ששה חדשים והיא מתולעת, יש להמתין שש שעות אחרי אכילתה. אך אחרת אין צורך להמתין שש שעות, והרוצה להחמיר יכול להחמיר, אבל אין להחמיר לתלמידים (שו"ת י"ד משה עמוד נ"א, קי"ד. ועיי' עוד בספר מסורת משה חלק ג' עמוד קצ"א).

כניסה למסעדה שיש חששות על ההשגחה

במקום שיש חששות על השגחתו, אם אינו ממש מקום שאסור, אלא שכדאי להחמיר ולא לאכול שם, אין איסור מעיקר הדין של מראית עין לרב להיכנס לשם, כיון שאנשים יהודים בין כך נכנסים שם, ואינו מסתבר שדבר זה יגרום שעוד אנשים יתחילו לאכול שם. מיהו כמובן שרק בשעת הצורך יוכל להיכנס לשם (שו"ת י"ד משה עמוד קי"ז).

**המתנה בין בשר לחלב לקטנים**

קטן עד גיל שלש שנים, אין בזה שאלה ולא ממתנים כלל בין בשר לחלב, ומשלש שנים יש להמתין חצי שעה. והדבר תלוי בכל ילד וילד, כי מגיל שלש שנים הוא מתחיל להבין עניני חינוך, ומתחילים לחנכו לפי כוחו (שו"ת י"ד משה עמוד נ').

**להקל לקטנים בהמתנת שש שעות בין בשר לחלב בשעת הצורך**

מעיקר הדין, מי שנמצא במצב שחייב להאכיל קטנים חלב אחרי בשר אחרי שלש שעות, וכגון בית ספר שמקבל תמיכה מהממשלה דוקא אם יאכילו את הילדים חלב בכל סעודה, יש מקום להקל בזה אם הילדים בעצמם רוצים לאכול את החלבי. מיהו בכהאי גוונא אסור להנהלת הישיבה לחנך ילידים שמבינים את חומר הענין של שש שעות בזה. וכל זה מעיקר הדין, כיון שיראה מהממשלה לא מספיקה להקל בזה (ספר מסורת משה יורה דעה אות כ').

**גבינה צהובה**

גבינה צהובה שלנו אין דינה כגבינה קשה ולכן לא צריכים להמתין שש שעות אחריה, אלא דיו על ידי קינוח והדחה ונטילת ידים (שו"ת משנה הלכות חלק ט"ז סימן ט').

להתיר נדר למחמיר להמתין שש שעות אחרי גבינה צהובה

נראה שמי שנוהג להמתין שש שעות אחרי אכילת גבינה צהובה אינו צריך לעשות התרת נדר אם הוא צריך להקל, וטעם הדבר משום שזהו כטעה במציאות, אבל כדאי לחוש ולהתיר (שו"ת י"ד משה עמוד קי"ד).

**המתנת מינקת בין בשר לחלב**

מינקת שאכלה בשר וצריכה כעת לאכול חלבי, מותר לה לאכול חלבי לאחר המתנה של שלש שעות (מסורת משה חלק ג' עמוד קצ"ב).

**שיורי פת שאכלו עם גבינה**

כתוב בשלחן ערוך סימן פ"ט סעיף ד' שצריך לבער מעל השלחן את כל הפת שאכל בסעודת גבינה או בשר, ואם לא הסיר את הפת מעל השלחן אין לאכלו עם המין השני. מיהו בפת גדולה, וכגון החלק שלא חתכו לחתיכות, אין חשש, ורק בחתיכות הקטנות יש לחוש לא לאכלן עם המין השני. והרוצה להחמיר בזה, יש בו מעלה יתירה (שו"ת אגרות משה חלק א' יורה דעה סימן ל"ח).

**שימוש במפת פלסטיק לחלבי ובשרי**

מותר להשתמש עם מפת פלסטיק לבשר וחלב אם מנקים אותה ביניהם, ואין זה דומה למפת חמץ בפסח שמחמירים אפילו אם מנקים אותה בין אכילה לאכילה (מסורת משה חלק ב' עמוד קע"ה).

**שינים תותבות לבשר וחלב**

אדם שיש לו שינים תותבות יכול לאכול בשר וחלב באותן שינים (כמובן אחרי המתנת שש שעות), ואין לחוש שהן בלועות מבשר וחלב, כיון שמה שמכניסים לתוך הפה אין יד סולדת בו. מיהו יש להדיח אותם משום חשש בעין (שו"ת אגרות משה או"ח חלק א' סוף סימן ה').

**חלב שנגע בסיר בשרי רותח כמה משערים כנגד החלב**

אם חלב נזחל ונגע בסיר בשרי רותח, צריך לשער ששים רק כנגד מקום החלב שנגע בסיר, ולא בכל הקילוח של החלב שמסביב לסיר (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א' סימן מ"א).

**שתי קדירות בשר וחלב הנוגעות זו בזו**

קדירה של בשר רותח שנגעה בקדירה של חלב רותח, מותרת בדיעבד, כיון שאין הטעם יוצא מכלי לכלי בלי רוטב. ואם הכלים נקיים מבחוץ מותר לכתחילה אפילו שיגעו זה בזה. ולפי זה, שלחן שהוא בשרי וכדומה, מותר לכתחילה לקחת קדירה של חלבי רותח ולהניחה עליו, אם הכל נקי ויבש (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג' סימן י').

## זיעה בתנורים שלנו

אין לחוש בתנורים שלנו לזיעה ממאכלים יבשים, ואילו ממאכל לח יש לחוש לזיעה. ובמקום ספק בדבר לח יש להחמיר לכתחילה. ובאופן כללי, בכל השאלות בתנורים שלנו לגבי זיעה יש לנהוג בזה לחומרא רק לכתחילה, אבל בדיעבד לעת הצורך אין בזה אלא כספק זיעה (שו"ת אגרות משה חלק א' סימן מ', והגר"ד פיינשטיין שליט"א כמובא בשו"ת ודברת במ סימן רי"ט).

## אפיה בתנורים שלנו בזה אחר זה במגולה

אפיית קדירה של בשר בתנור אחד בלא זיעה, ואחרי כן קדירה של חלב בלא זיעה, אינה אוסרת את התנור, וכן אם אחת מהם העלתה זיעה ואחת מהם מכוסה, מותר בזה אחר זה. ואם שתיהן מגולות, אסור. ובדיעבד, במקום שהסתפק אם הזיעו הקדירות, אין לאסור אם עבר מעת לעת (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א' סימן מ' ד"ה ולכן, וסימן נ"ט).

## גריל בחלק העליון של התנור

בתנורים שהגריל (אש) בחלק העליון, אין לחוש אפילו אם הקדירות מגולות ומעלות זיעה, כיון שהן נשרפות מיד קודם שנבלעות בתנור (שו"ת אגרות משה שם בסוף הסימן).

## שימוש בתנור אחד לבשר וחלב כשעבר מעת לעת ביניהם

מי שמבשל קדירה של בשר מגולה בתוך תנור, יכול לבשל קדירה חלבית

מגולה לאחר שעבר זמן מעט לעת מבישול הבשר (חובת R.. חלק ל"ב עמוד ל"ג). וכל זה כשהמאכלים יבשים, אך בלח לא יועיל להמתין מעט לעת (על פי שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א' סימן מ').

שימוש בתנור אחד לבשר וחלב כשמשמש ב"סעלף קלינינג" (ניקוי עצמי - SELF-CLEANING)

מותר להשתמש בתנור אחד לבשר ואחרי כן לחלב, אם מפעילים את הניקוי העצמי ביניהם (אהלי ישרון חלק א' פרק ד' הערה ג').

המחמם אוכל כשר ואינו כשר בתנור אחד כשמחממים אוכל כשר ואוכל שאינו כשר ביחד באותו תנור, שניהם צריכים להיות מכוסים היטב (שו"ת י"ד משה עמוד רצ"ג).

## אפה עוגת גבינה עם בשר בתנור אחד

עבר ואפה עוגת גבינה באותו תנור ביחד עם בשר ושניהם לא היו מכוסים, נראה ששניהם כשרים כיון שאין הרבה זיעה מהם, ומה שנשאר לא מתפשט הרבה (מסורת משה חלק ג' עמוד קצ"ב).

## חצובות נפרדות לבשר וחלב

אין צריך לייחד חצובה אחת לכלי בשר ואחת לכלי חלב על גבי הכיריים (על פי שו"ת אגרות משה חלק א' יורה דעה סימן נ"ט, אהלי ישרון פרק ד' הערה 25). וכן נהג הגר"מ זצ"ל בביתו, שהשתמשו עם חצובה אחת לקדירות של בשר וחלב, חוץ מפסח (שמעתי מבנו הגר"ד פיינשטיין שליט"א).

כשהמכונה ריקה (שו"ת אגרות משה חלק א' או"ח סימן ק"ד, ויורה דעה חלק ב' סימן כ"ח-כ"ט).

החליף הרשת במדיח כלים של בשר וחלב טעה והחליף את הרשתות של הכלים הבשריים עם הרשתות של הכלים החלביים, מותר להשתמש בשימוש המיועד שלהם אחרי ניקוי היטב והמתנה מעת לעת (אהלי ישרון עמוד ע"ב הערה נ"ד).

עבר והשתמש עם מדיח כלים לכלים של בשר וחלב בבת אחת

אם השתמשו עם כמה כלים חלביים ביחד עם כלים בשריים באותן רשתות של בשר, מותר להשתמש עם הרשתות לשימוש חלבי אחרי המתנת מעת לעת (אהלי ישרון שם).

השתמשות בכיור אחד לכלים של בשר וחלב ראוי לבעלי נפש לבנות במטבח שתי כיורים, אחד לכלים בשריים ואחד לכלים חלביים, כיון שבלעדי כן יש חששות רבים של בשר בחלב (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א' סימן מ"ב).

#### עירויים רבים

אף על פי שיש פוסקים שהחמירו להחשיב הרבה עירויים שמבליע בכולו, מכל מקום לדינא לא נוהגים להחמיר בזה, ויש לו דין ככל עירוי שמבשל כדי קליפה (אגרות משה יורה דעה חלק א' סימן מ"ב).

#### ניגב כלי בשרי עם מגבת חלבית

ניגב כלי בשרי אחרי שרחצוהו עם מגבת חלבית, צריך לרחוץ את הכלי עם מים קרים, אם המגבת לא היתה נקיה,

נשפך מקדירה של בשר על גבי כירים ונגע בכלי חלב

בשר חם שנשפך מהקדירה על גבי כירים שאינן חמות, ומשם זחל הקילוח ונגע בכדים עם חלב, החלב כשר, והכדים כשרים אחרי מעת לעת בהגעלת שלש פעמים מספק (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג' סימן כ"ו אות ג').

תחב כף חלבית או בשרית בן יומא לתוך קדירה של פרווה

במקום שתחב כף של חלב בן יומא לתוך סיר פרווה, או שתחב כף של בשר בן יומא, הסיר נשאר פרווה (פתחי הלכה פרק י"א הערה קכ"ד, ארטסקרול).

נ"ט בר נ"ט מכלי לכלי

נ"ט בר נ"ט מותר לכתחילה כשהטעם נבלע מכלי לכלי (רשומי אהרן עמוד ל"ד).

שטף כלי חלבי עם בעין בתוך קדירה בשרי

מי ששטף כלי חלבי עם בעין מתחת ברז מים חמים בתוך קדירה בשרית רחוצה, מעיקר הדין הכל מותר, כיון שהבלוע בתוכו אינו אלא נ"ט בר נ"ט. מיהו, על הצד הכי גרוע יש לדון שעירוי מהברז ככלי ראשון, וכשאין ששים, דיו להמתין מעת לעת והכל מותר (ספר מסורת משה יורה דעה אות כ"ב).

מדיח כלים לשימוש כלים של בשר וחלב

מותר להשתמש במדיח כלים לכלים של בשר ואחר כך של חלב, ובלבד שמחליפים את הרשתות שתהא אחת לבשר ואחת לחלב. והעצה המובחרת היא להפעיל את המכונה בין השימושים

ואי אפשר לחדש שדברים אחרים יועילו (שיעורי הגר"ש פעלדער שליט"א, הובא בספר עזר לשלחן עמוד קצ"ה).

אם מותר למאפיה לאפות לחמניות חלביות אין היתר למאפיה לאפות לחמניות חלביות, אף על פי שכל אחד קונה כמות לסעודה אחת בלבד (רשומי אהרן חלק א' עמוד ל"ד).

כיתוב חלבי על שקית הלחם אפילו אם כתוב על שקית הלחם שהוא חלבי, אין לסמוך על כך כסימן (מסורת משה חלק ג' עמוד קצ"ג).

כיון שיש חשש חלב בעין (אהלי ישרון עמוד ע"ג הערה נ"ט).

כלי בשרי שנרחץ במטלית חלבית שטף כלי בשרי עם מטלית (סקוצ') חלבית שהשתמש בה לפני כן בשביל כלים חלביים או להיפך, הכלים מותרים בשימוש רק אחרי שעברו מעת לעת (אהלי ישרון עמוד ע"ג הערה ס').

אם סטייל וול נחשב כנעיצה בקרקע קשה לא מועיל לנקות סכין עם סטייל וול (צמר פלדה) במקום נעיצה, שהרי אין אנו יודעים בדיוק מדוע הצריכו חז"ל נעיצה,

## חלכות תערובות

טוט פאסט וגליצערן אם צריך הכשר טוט פאסט או גליצערן לא צריכים הכשר, כיון שאין נתינת טעם מאיסור (על פי שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א' סימן ס"ב, רבבות אפרים חלק ב' סימן י').

דבר פגום שנתערב במאכל דבר פגום שנתערב במאכל ומשביחו, אפילו בכהאי גוונא הדבר הפגום עדיין עומד בהתירו (רשומי אהרן חלק א' עמוד ל"ד).

כף חלבית שהתערבה בכלים חדשים מי שנתערב אצלו כף חלבית בין כפות חדשות, ורוצה להשתמש עם כל הכפות שלו למאכלים בשריים, אין חשש להגעיל את הכלים מחלב לבשר, בין אם נתערבה ברוב כלים חדשים או במיעוט כלים

דבר המעמיד שנפל לדבר אחר מאכל שיש בו מעמיד של איסור שנפל לתוך דבר אחר מתבטל בששים, דאינו נחשב כמעמיד לגבי המאכל השני (רשומי אהרן חלק א' עמוד ל"ד).

אבקת חלב שהתערבה במים ונפלה לבשר אבקת חלב שעירבו בה מים ונפלה לתבשיל של בשר, צריכים לשער ששים, רק כנגד שיעור האבקה ולא המים (רשומי אהרן חלק א' עמוד ל"ד, והגר"י בעלסקי זצ"ל בשם מרן זצ"ל).

לפגום איסור לכתחילה מותר לפגום איסור לכתחילה, אפילו שעל ידי כך יהא מותר באכילה וכדומה, וכגון סבון שמותר לעשותו מחלב (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב' סימן י').



חדשים (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א' סימן מ"ד).

#### כבישה במים שהוחלפו

חתיכת בשר שנכבשה בתוך מים עם חתיכת גבינה וכדומה, והחליפו המים בתוך עשרים וארבע שעות, אין זה נחשב ככבישה (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א' סימן כ').

#### כבישה בתוך מים זוחלים

חתיכת של בשר וכדומה שמונחת בתוך מים זוחלים, כגון חתיכת בשר לפני מליחה שנפלה לתוך נהר וכדומה, יש אומרים שאף על פי שהחתיכה מונחת בתוך הנהר לעשרים וארבע שעות, מכל מקום אין זה נחשב ככבישה בכחאי גוונא, ולדינא אין לסמוך על דעה זו להקל אלא אם כן הוא הפסד מרובה (שו"ת אגרות משה שם).

#### בישול בכלי שני

אף על פי שלכתחילה אנו חוששים

שכלי שני מבשל, מכל מקום בדיעבד נקטינן שכלי שני אינו מבשל ואינו אוסר, וממילא כלי שנבלע איסור על ידי כלי שני אינו צריך להגעילו. מיהו לגבי חמץ בפסח בכלי שני יש להחמיר אפילו בדיעבד (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג' סימן י"ג ד"ה וכיון).

#### כוס קלקר (Styrofoam) אם דינו ככלי ראשון

אף על פי שבכוס קלקר אין הדפנות מתקררות, מכל מקום כל זמן ששופכים לתוכו משקה דינו ככלי שני ולא ככלי ראשון (שיעורי הגר"ש פעלדער שליט"א, הובא בספר עזר לשלחן עמוד רל"ט).

#### בישול בכלי שלישי

כפי שאין חשש בישול בכלי שלישי לגבי בישול בשבת, לכאורה הוא הדין בבשר וחלב (שו"ת אגרות משה או"ח חלק ד' סימן ע"ד אות ט"ו, וכל שכן לפי התשובה הנ"ל לגבי כלי שני, שיש להקל בכלי שלישי).

מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל

## בדיני כתובות וממונות

להלן נדפס לראשונה מכתב תורני מאת רבן ומאורן של ישראל, מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (מתוך ארכיון המדינה פ-4257/11. תודתי להרה"ג רבי אלישע חן שליט"א שהמציא לי מכתב זה).

כידוע, רבים מכתביו שנקבצו ונדפסו בשנים האחרונות בעניני אה"ע וחז"מ, הינם מתוך פסקי הדין שכתב בתקופת כהונתו כיושב על מדין, עוד בעת שבה כיהנו בבתי הדין וישבו כסאות למשפט גאוני תורה ידועים ומופלאים זצ"ל.

בחדש כסלו ה'תשי"א התמנה לחבר בית הדין בירושלים עיה"ק, ובשנת ה'תשט"ו החל לכהן כחבר בית הדין הגדול. בז' חשון ה'תשל"ג התפטר ממשרה זו, אך עד סוף ימיו המשיך להורות את דרכם ולהנחות את נתיבותיהם של רבים מגדולי הדיינים בדרך ההלכה הצרופה.



בעזה"י, א' א' ראה תשט"ז.  
לידינ' עמרת תפארת ישראל מרן  
הגרי"א הרצוג שליט"א, ראש הרבנים  
לישראל.  
שלום וברכה וכ"ט.  
את מכתב מרן מהיום קיבלתי לנכון. התשב"ץ<sup>2</sup>, התורת-חסד<sup>3</sup> והחתם סופר<sup>4</sup>,  
מה שכתב כ"ג לחלק בין הנדון שלפנינו,  
שהחתן התחייב והודה בהסכום שהכניסה  
לו, והוסיף על זה כנגדו, דבכהאי גוונא  
ודאי הוא חייב בכל הסכום הכתוב  
בכתובה. מה שאין כן בנדונו של  
התשב"ץ<sup>2</sup>, התורת-חסד<sup>3</sup> והחתם סופר<sup>4</sup>,

א. קריאת תיבה זו אינה ברורה.

ב. חלק ב' סימן קס"ט וז"ל, שאלת שותפין שנשתתפו באומנותם והטילו לכיס השותפות כל אחד ואחד, ונושאים ונותנים בממון השותפות עם מעשה ידיהם במלאכתם, וכל אחד נוטל ממצות השותפות, והאחד נוטל יותר מן האחר עד שיבואו לבית החשבון. והרויחו בזה, אלא שהאחד הפסיד בזמן שהם שותפין מפני אבנים יקרות שמכר קודם שנשתתפו, ובזמן השותפות נתגלה הדבר אל המלכות והפסיד ממון, ועתה הוא תובע לשותפו חלקו בהפסד זה לפי שבזמן השותפות הפסידו. והלה טוען שהוא פטור, לפי שקודם שנשתתף עמו נמכרו האבנים אשר עליהם הפסיד וכו'. עוד הוא תובע לשותפו שיתן לו משארות נדוניא כשנשא בתו ארבעים כפולות, או ינכה אותן מהכתובה עם התוספת שהוסיף עליהן, מהו הדין בזה.

תשובה, כל מה שהיה בעין בשעת המחילה ונעשית המחילה על תנאי זה שיחזיר הכל, אין המחילה ולא הקנין אפילו נעשו שלא באונס מבטלים זכותו בזה. ודבר זה ברור הוא אפילו לילדים, ויחזיר הכל כאלו לא עשה לו מחילה וכו'. ולענין ארבעים כפולות שנשארו מהנדוניא והתוספות שלהם, בודאי, דבגמרא פרק

## מה טובו אהליך יעקב | מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל

שהחתן לא התחייב להוסיף אלא באופן שחותנו יקיים את דברו לשלם לו כפי המדובר<sup>ה</sup>. והדברים ברורים. ומעתה לענין<sup>1</sup>, הנה גופא דעובדא הכי הוי.

לפי החלטת פסק דין יוצא שאין תביעת התובע הסתכם לסכום של 30.000 דולר, אולם התובע מודה שמסכום זה הגיע לידו מן הנתבע - 2100 דולר. הנתבע מודה שקיבל מרכושו של התובע סך 12.000 דולר. א' וצוועק על זה ככרוכיא שאין להוריד

הנושא (כתובות ק"א ע"ב) אמרו האומר לחברו חייב אני לך מנה, רבי יוחנן אמר חייב, וקיימא לן כוותיה. ואמרין התם דאף על גב דלא יהיב ליה כלל, כיון דאמר חייב אני לך בשטר חייב. ומה שאמרו בירושלמי (כתובות פרק י"ב הלכה א') דהכותב שטר לחברו בחזקת שהוא חייב לו ונמצא שאינו חייב לו אין חייב ליתן כלום, דחאו הריא"ף ז"ל (שם ס"א ע"א בדפיו), לפי שהוא פליג אגמרא דילן. זהו דעתו ז"ל, אף על פי שהיה אפשר לקיים את שתייהן, כמו שכתוב בספר העיטור בהמחאה (אות ה'). אבל אפילו לפי דעתו, אם חייב עצמו על מנת שיתן לו מה שנתחייב לו ולא נתנם לו, השטר בטל הוא. וכן כתב בספר החושן [היינו הטור בחו"מ] בסימן מ', והדבר מוכרע מאליו הוא. וכן כתב הרשב"א ז"ל בפרק קמא דגיטין (י"ד ע"א ד"ה ובעיקר דינא), שאם לא תאמר כן מי שרוצה ללוות מחברו ואמר לו להביא את שטרו והביאו לו יהא חייב לפרוע [אף] שלא נתן לו כלום, וזה אי אפשר, שהרי לא חייב עצמו אלא על מנת כן. וכן יראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות מכירה (הלכה ט"ו) שכתב, המחייב עצמו בממון לאחר בלא תנאי כלל, אף על פי שלא היה חייב לו כלום הרי זה חייב, עכ"ל. ויראה מדבריו דדוקא אם נתחייב לו בסתם בלא תנאי, אבל אם נתחייב לו על מנת שיתנם לו, אם לא נתנם לו אינו חייב. והדבר ידוע שאין אדם מתחייב לאשתו אלא על מנת שיטול מחמיו מה שפסק לו, וכיון שלא נתן לו לא נתחייב בקרן ואף לא בתוספות שלהן, שאין התוספות אלא לקרן כפי המנהג וכו', עכת"ד. וכן מתבאר עוד בתשובותיו חלק ג' סימן רס"ב, ובשו"ת הרשב"ש סימן רפ"ג.

ג. סימן ע"ב.

ד. אה"ע חלק א' שלהי סימן קנ"ב [וכן בשו"ת רבי עקיבא איגר חלק ב' סימן ס"ה] בהאי לישנא, ואין צריך לסלק הכתובה דהיינו התוספת כתובה מסך הנדון והוספת שליש, כיון דלא קיבל הנדון אדעתא דהכי לא נתחייב לה התוספת כתובה. והובאו דבריו גם בפתחי תשובה סימן נ"ב ס"ק ב'.

ה. ויעוין עוד מה שכתבו בזה בשו"ת צל הכסף אה"ע סימן ל', ערך הכהן מערכת כ' אות י', שבילי העזר דיני כתובה אות י"א, שו"ת אמרי משפט חלק ב' סימן ו', ופסקי דין מבית דין ירושלים חלק ד' עמ' תס"ג וחלק ט' עמ' ע"ב.

ו. השמות שנוכרו כאן הושמטו.

ז. כלומר, ההרכב הקודם לפני שהגיע בפניו בעת שבתו בבית הדין הגדול.

מאומה מהסכום שהודה הנתבע, כי מה שהתובע הודה שקיבל מרכושו את הסכום 2100 דולר זה היה מהכסף העודף על ה-12.000 דולר שהנתבע הודה].

והנני בזה ידיוש"ת מכרכו מקרב לב. יוסף שלו' אלישיב

וגם אין אנו מפסידים יותר ממה שתבע הנ"ל, וכמו שמבואר כל זה בהצעת פסק דין.

ואם כן אין בזה חסרון של טענת ברי, כי חיובו של הנתבע נודע מתוך מה

## פסקי מרן פוסק הדור עמוד ההוראה הגר"ש אלישיב זצוק"ל

נכתב ע"י הגאון רבי יוסף זונדל שוב שליט"א

מו"צ בקרית ספר

- א. בשעת הדחק כשיושב ולומד ואין לו מקום להניח ספר שצריך לצורך לימודו אפשר להקל להניחו בעמידה על הספסל שיושב עליו.
- ב. סכין למריחה שאין חותכים אי"צ לכסותו בברכת המזון. אפשר להקל לא לכסות סכין של פלסטיק בברכת המזון.
- ג. לומר בשחרית את "הריני מכוין" על כוונת השמות שמודפס בסידורים בשם הגה"ק מבוטשאטש כן גם כתוב באפיקי ים, אפשר לומר את זה ואין מה להפסיד.
- ד. בקידושים בשבת אין צריך לשטוף את הכוס של קידוש בין קידוש לקידוש אף על פי קבלה (וכן הורה מרן הגרש"ז זצוק"ל)
- ה. האוכל טשולנ"ט שמעורב בו מיני מזונות דצריך לברך על הטשולנט בורא מיני מזונות רצוי שידקדק בשעת הברכה להתחיל לאכול מהמזונות, וכן בכל תערובות שמברכים את הברכה שזה רוב התערובת ראוי לדקדק להתחיל לאכול את המין שמברכים על זה את הברכה שבירך.
- ו. בר"ה ביעלה ויבוא אם לא אמר בתפילה "ביום הזכרון" רק אמר
- ז. "ראש החודש" יצא יד"ח כיון שבממילא מזכירים אח"כ בברכה יום הזכרון.
- ז. בן חו"ל שהגיע לא"י בין ז' חשון לשישים לתקופה שיאמר ותן טל ומטר בשמע קולנו.
- ח. בבית מרחץ של בית בזמנינו אף שמתרחצים בו פעם בשבוע או פעם בחודש דינו כבית המרחץ.
- ט. הנוגע בנעלי בית המנהג ליטול את הידים. [אף שאינם מעור]
- י. מי שספר ספירת העומר ביום לאחר השקיעה אם זה היה עדיין בתוך י"ג דקות מהשקיעה יכול להמשיך לספור ספירת העומר בברכה.
- יא. מותר לקנות ספרי קודש בתשעת הימים רק שיקפיד ללמוד בהם קצת בתשעת הימים.
- יב. מותר לשבת על ספסל שיש עליו רצועות של תפילין. (וכן הורה מרן הגרש"ז זצוק"ל)
- יג. בזמנינו אי"צ לברך שהכל על כוס קפה בסוף הסעודה, שזה דבר הבא מחמת הסעודה.
- יד. התחיל לברך על שתיה באמצע הסעודה ונזכר שהוא באמצע

יח. מותר לבלוע את הפירורים שנשארו  
בפה לאחר שבירך ברכה האחרונה  
דלעוס כבלוע.

יט. בני ישיבות שרוצים לשכור חדר לדור  
בו והוא על בית כנסת הורה מרן  
זצוק"ל שישכרו במקום אחר.

כ. בירך המוציא על פת הבאה בכיסנין  
שכיון לקבוע סעודה על זה וחזר בו  
ואינו רוצה לאכול כל כך הרבה יצא יד"ח  
בברכת המוציא.

כא. מי שהולך בלי כיפה זהו סימן שהוא  
פסול לעדות.

כב. מותר להשקות עציצים במים של מים  
אחרונים דאינם אסורים בהנאה.

כג. בקידוש יש בזה כל דיני כוס של  
ברכה וצריך לקדש עם כובע.

כד. להכנס עם דולר לבית הכסא שכתוב  
שם שם השם הורה מרן זצוק"ל דדי  
שהוא בתוך כיס אחד. [וכן הורה מרן  
הגרש"ז זצוק"ל]

הסעודה אסור לו לסיים הברכה דזה ברכה  
לבטלה (אלא יאמר מיד ברוך שם )

טו. מחלל שבת שנוסע ברכבו בשבת  
ושואל איך מגיעים למקום פלוני  
אסור לענות לו אף שעל ידי זה יתרבה  
חילול שבת שיחפש את המקום שצריך  
להגיע אליו.

טז. לקנות ממפעל מחלל שבת משום  
מעשה שבת אין איסור לקנות דזה  
ספק מעשה שבת דאולי נעשה בימות  
החול וספק מעשה שבת מותר אולם  
הסטיפלר אסר מעיקר הדין משום מסייע  
לדבר עבירה.

יז. איסטניס שאינו יכול להתפלל לפני  
שמתרחץ מותר לו להתרחץ לפני  
התפילה אולם מי שאינו איסטניס אסור לו  
להתרחץ לפני התפילה אף אם זה יגרום  
לו ביטול תורה שיצטרך לילך להתרחץ  
לאחר התפילה מ"מ אסור דאסור להתעסק  
בצרכיו קודם התפילה.

מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל

## תשובות בעניני שנים מקרא ואחד תרגום

ג. פירוש דברי הש"ע בשם י"א שאפשר להשלים שמו"ת עד יום רביעי, הינו עד סוף יום שלישי, כעין מה שאמרו בפסחים (קו.) מי שלא הבדיל במוצ"ש, מבדיל והולך עד יום רביעי בשבת כדאמר ר' זירא לענין גטין אחד בשבת, ושנים ושלשה אחר השבת, רביעי חמישי וששי קודם השבת. ע"ש.

ד. הקורא בס"ת בצבור שהוא מרים קולו להשמיע לכל הצבור מנמיך קולו בפרשת התוכחה, משא"כ יחיד הקורא שמו"ת לעצמו א"צ להנמיך קולו.

ה. המנהג לא לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות כמבואר (כף החיים סי' תצד אות ל') ויש קפידא על זה משום תרעומת המינים. כמ"ש בתשובת הרמב"ם, הביאותיו בס' יחזק דעת ח"א (סי' כט). ע"ש.

ויהי רצון שיעלה מעלה לגאון ולתפארת

יום ב' חוה"מ פסח תשס"ה

לכבוד ידידנו היקר דעסיק באורייתא  
תדירא הרה"ג רבי גמליאל הכהן  
רבינוביץ שליט"א

לרוב טרדות אשיב על קצת חקירותיו  
בקצרה:

א. מותר לאדם להוציא ס"ת מן ההיכל כדי לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום, אם הוא רק קורא בנקודות ובטעמים. וכן נהג האר"י ז"ל, כמ"ש בשער הכוונות דף ס"ב ע"א. וכן פסק הרידב"ז בתשובה ח"ג סי' תקכט. ובמחזיק ברכה בקונט' אחרון (סי' רפה).

ב. הקורא תרגום ביחד עם קריאת התורה, שקורא הש"צ בשבת, יש לו ע"מ לסמוך כמ"ש מרן הש"ע בסי' קמו שמותר לקרוא שמו"ת בשעת קרה"ת. וטוב שיקרא בלחש פסוקי הפרשה עם הש"צ, ויעלה לו לפעם אחת, ויקרא עוד הפעם את הפרשה ואח"כ יקרא את התרגום.

הגאון רבי לוי הכהן רבינוביץ זצ"ל

מח"ס מעדני השלחן על שו"ע יור"ד

ושו"ת מעדני מלכים ושא"ס ירושלים

## פרקי הדרכה לימוד התורה וקיום מצותיה

מתוך ספרו שו"ת מעדני מלכים חלק ג' כת"י

בעריכת בנו הגאון רבי אלחנן הכהן רבינוביץ שליט"א

## פתיחה כוללת בענין לימוד וקיום התורה

### ג' עמודי העולם

א. איתא במשנה (אבות פרק א' משנה ב') שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה, הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד (לא נברא העולם אלא בשביל ג' דברים הללו, רבינו עובדיה מברטנורא), על התורה (שאלמלי לא קבלו ישראל את התורה, לא נבראו שמים וארץ, דכתיב (ירמיה ל"ג, כ"ה) "אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמת" (רבינו עובדיה מברטנורא, וכמבואר בגמ' פסחים דף ס"ח ע"ב, נדרים דף ל"ב ע"א), ואיתא בגמ' (שבת דף פ"ח ע"א) מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם, אם ישראל מקיימים התורה, אתם מתקיימין, ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו), ועל העבודה (עבודת הקרבנות, שכן שנינו במסכת תענית (דף

כ"ז ע"ב) שאלמלא מעמדות, לא נתקיימו שמים וארץ. ומצינו שבשביל הקרבנות שהקריב נח (בראשית ח', כ'), נשבע הקב"ה שלא יביא מבול לעולם (שם שם ח', כ"א), הרי שהעולם עומד על הקרבנות, רבינו עובדיה מברטנורא, ועל גמילות חסדים (דכתיב תהילים פ"ט, ג') "עולם חסד יבנה", וגמילות חסדים הוא, לשמח חתנים, ולנחם אבלים, ולבקר חולים, ולקבור מתים, וכיוצא בו (רבינו עובדיה מברטנורא), גמ"ח בממונו).

### עמוד התורה

ב. "על התורה". כתב אבן שלמה (פרק ז' סעיף ט') כל תיבה ותיבה שאדם לומד, היא שקולה כנגד כל המצוות, א"כ כשלומד למשל דף אחד, מקיים כמה מאות מצוות, שכל אחד בפני עצמו, שקולה כנגד שאר כל המצוות (שנות אליהו, פאה פרק א' משנה א').



הראשון, נגאלו בזכות אברהם אבינו ע"ה. גלות שני, נגאלו בזכות יצחק. גלות שלישי, בזכות יעקב. והגלות הרביעי, תלוי בזכות משה (עכ"ד), ולזה נתארך הגלות, כי כל עוד שאין עוסקים בתורה, ובמצות, אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה.

וזה הוא שרמז הכתוב כאן "ויקחו אליך שמן זית זך" ירמוז אל התורה, שנמשלה לשמן, מה שמן מאיר לעולם, כך התורה, - ודקדק לומר "זך" שצריכין לעסוק בתורה לשמה, בלי שמרים, שהם לקנטר חס ושלום, או להתגדל וכדומה, אלה הם שמריה (השמרים). ואמר עוד (שם) "כתית" פירוש שצריכין לעסוק בתורה ולכתת גופם וכוחם, על דרך אומרו (במדבר י"ט, י"ד) "זאת התורה אדם כי ימות באהל" (עכ"ל אור החיים הק').

#### תורה לשמה

ו. עיקר לימוד התורה, הוא לימוד לשמה, לעשות נחת רוח להשי"ת, ולקיים מה שלומד, כמו שמבקשים בכל יום בברכת התורה "ונהיה אנחנו, וצאצאינו וכו', כולנו לומדי תורתך לשמה.

והגה"צ רבי אהרן ראטה זצ"ל בספרו שומר אמונים (מאמר מבקש אמונה, פתיחה לקבלת עול מלכות שמים) כתב וז"ל: אם האדם לומד, ומתפלל, ועוסק במצות, ובמעשים טובים, וחושב בלבו איזה פניה, בשביל איזה איש, - עובר על לאו (שמות כ', ג'. דברים ה', ז') "לא

ג. וכתב (פרק ז' סעיף י"ד) על כן אין מבטלין מתלמוד תורה, לקיים שאר מצוות, רק במצוה שאי אפשר שתעשה ע"י אחרים, כדאיתא בשו"ע יו"ד (סימן רמ"ו סעיף י"ח), (שנות אליהו פרק א' משנה א'). מכל דיבור שאדם לומד, נברא מלאך קדוש, והם מליצים עליו (משלי י"ד), עכ"ד אבן שלמה שם.

ד. לכן רצוי מאוד, שישתדל כל אדם שיהיה בידו משניות בעל פה, ומהראוי "פרקי אבות" שמיוסד ג"כ על מידות טובות, כדי שבשעת הפנאי, או בלכתו בדרך, יהיה יכול ג"כ ללמוד, כיון שמצוות לימוד התורה, גדול מאוד, וכן שכרה, כמו שאמרו חז"ל (פאה פרק א' משנה א') "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לעולם הבא - ותלמוד תורה כנגד כולם", ובירושלמי (שם פרק א' הלכה א' דף ד' ע"א) מפרש לה, וז"ל: רבי ברכיה, ורבי חייא דכפר תחומין, חד אמר, אפילו כל העולם כולו (היינו כל החמודות שבעולם), אינו שווה לדבר אחד של תורה, וחד אמר, אפילו כל מצותיה של תורה, אינן שוות לדבר אחד מן התורה (הובא בר"ש משאנץ על משניות שם).

ה. וז"ל אור החיים הק' (שמות, פרשת תצוה, כ"ז כ', ד"ה ובדרך) ובדרך רמז יתבאר הכתוב (שם) על דרך מאמר, הובא בזוהר חדש (פרשת בראשית, על הפסוק (א', ה') ויקרא אלקים לאור יום, דף י"ב ע"ב), כי ארבע גליות של ישראל, כל אחד מהם נגאלו ממנו בזכות אחד, גלות

יהיה לך אלהים אחרים על פני" (כמבואר באריכות בדרך פקודיך מצוה כ"ו, חלק המחשבה ס"ק ה'), וסיים בשם ספר חובות הלבבות (שער יחוד המעשה פרק ד') שהוא עוד גרוע מעובד עבודה זרה, רח"ל (עכ"ל).

וצ"ע מגמ' פסחים (דף נ' ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה, בא לשמה, והתוס' (שם ד"ה וכאן) הקשה, והא אמרינן בגמ' (ברכות דף י"ז ע"א) כל העוסק בתורה שלא לשמה, נוח לו שלא נברא, ומתוך, ואומר ר"י שהתם (בגמ' ברכות) מיירי, כגון שלומד כדי להתייחר, ולקנטר, ולקפח את חביריו בהלכה, ואינו לומד על מנת לעשות. ובתוס' (ברכות שם ד"ה העושה) כתבו שהגמ' פסחים מיירי שלומד על מנת שיכבדוהו (ע"כ), היינו דבזה אמרינן "מתוך שלא לשמה, בא לשמה". עכ"פ רואים מכאן, אע"פ שלומד עם פניה, שיכבדוהו וכהאי גוונא, אם אין כוונתו להתגאות ולקנטר חביריו בלימודו, ורוצה לקיים מה שלומד, אמרינן בזה "מתוך לא לשמה, בא לשמה", ולפי זה קשה למה אמרו "דאם חושב בלבו איזה פניה, עובר על לאו, לא יהיה לך אלהים אחרים על פני".

ואולי אפשר לתרץ, שבגמ' פסחים שאמרו "מתוך שלא לשמה, בא לשמה", עיקר כוונתו הוא לשמה, לעשות נחת רוח לה', ולקיים מצותיו, אלא שנתערב ג"כ במחשבתו, איזה פניה בלימודו, שיהיה לו

ג"כ תועלת עצמי בלימודו, שע"ז יכבדוהו, וכהאי גוונא, בזה אמרינן "מתוך שלא לשמה, בא לשמה", היינו שה"לא לשמה" הוא בתוך "לימודו לשמה", שמעורב שמה "לשמה, ושלא לשמה", בזה אמרינן, שבהמשך הזמן, יבוא לשמה, ואז ילמוד ויעסוק במצות רק לכבוד ה'. משא"כ שלא חושב בכלל לשם ה', רק עושה המצוה בפניה, בשביל איזה איש, וכהאי גוונא, אינו חושב כלל לשם ה', לכן עונו חמור. ויהי רצון שהקב"ה יעזרנו לעשות רצונו בלב שלם, ונעסוק בתורה ומצות לשמה, ויגאלינו במהרה בימינו אמן.

ז. וז"ל לקוטי אמרים תניא (פרק ה') "לשמה", היינו כדי לקשר נפשו לה', ע"י השגת התורה, איש כפי שכלו, כמו שכתוב בפרי עץ חיים (שער הנהגת הלימוד, ד"ה צורי זלה"ה), - וידיעת התורה, והשגתה, בנפש האדם שלומדה היטב, בעיון שכלו, עד שנתפסת בשכלו, ומתאחדת עמו, והיו לאחדים, נעשה מזון לנפש, וחיים בקרבה, מחיי החיים אין סוף ברוך הוא, המלוכש בחכמתו ותורתו שבקרבה, עכ"ל. (וראה לקמן (סימנים ק"ל - קל"ב) דברים נוספים מענין לימוד תורה לשמה).

ח. ובספר מאור עינים (להרה"ק רבי מנחם נחום מטשארנאביל זיע"א, פרשת קדושים ד"ה איתא), ביאר המדרש רבה (ויקרא פרשה כ"ד ס"ק ט') "קדושים תהיו" (ויקרא י"ט, א'), יכול כמוני, תלמוד לומר "כי קדוש אני ה'", קדושת

שכיון שאדם פורש מן התורה, הולך ומדבק לעבודה זרה, שנאמר (שמות ל"ב, ח') "סרו מהר מן הדרך אשר צויתים, עשו להם עגל מסכה" (הובא ברש"י דברים י"א, ט"ז),

יא. בגמ' עבודה זרה (דף ג' ע"ב) אמר רב יהודה, אמר שמואל, מאי דכתיב (חבקוק א', י"ד) "ותעשה אדם כדגים הים", לומר לך מה דגים שבים, כיון שעולין ליבשה מיד מתים, אף בני אדם, כיון שפורשין מדברי תורה, ומן המצוות, מיד מתים.

יב. בגמ' תענית (דף ז' ע"א) אמר רבי חנינא בר אידו, למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב (ישעיה נ"ה, א') "הוי כל צמא לכו למים", לומר לך, מה מים, מניחים מקום גבוה, והולכים למקום נמוך, אף דברי תורה, אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפילה.

יג. במדרש רבה (שיר השירים פרשה א', ב' ס"ק ג') אמר ר' חמא בר עוקבא, מה המים מגדלין את הצמחים, אף דברי תורה, מגדלין את כל מי שהוא עמל בהן כל צרכן.

יד. כתב רבנו חננאל (עבודה זרה דף י"ז ע"ב) כל העוסק בתורה בלבד, ואינו מתעסק במצות, וגם להוציא הדין לאמיתו, וההוראה כתיקונה, כאילו גם תורה אין לו (ע"כ). ובגמ' (ברכות דף ו' ע"ב) אגרא דשמעתא סברא, פירש רש"י שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר.

למעלה מקדושתכם (עכ"ל), והדבר צריך ביאור, וכי יעלה על הדעת להיות קדוש כמוהו, אשר אין סוף ותכלית, ולית מחשבה תפיסה ביה כלל, נשגב ומרומם.

וביאר (שם ד"ה במדרש) קדושים תהיו "יכול כמוני" בניחותא, פירוש תהא יכול לברוא עולמות כמוני, כאמור על ידי התעוררות שלך, "תלמוד לומר" כי קדוש אני ה' "קדושי למעלה, מקדושתכם", פירוש כי "קדושי למעלה", מה שנשפע מקדושי למעלה, בעולמות העליונים, הוא "מקדושתכם", כשאתם מתקדשים את עצמכם בראשונה כאמור, אז נשפע חיות וקדושה לשורש נשמתו למעלה (עכ"ל).

#### חיזוק בלימוד תורה הקדושה

ח. בגמ' קידושין (דף ל' ע"ב) הקב"ה אמר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע, ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה, אין אתם נמסרים בידו, שנאמר (בראשית ד', ז') "הלא אם תטיב שאת", ואם אין אתם עוסקים בתורה, אתם נמסרים בידו, שנאמר (שם) "ואם לא תטיב, לפתח חטאת רובץ".

ט. בגמ' עבודה זרה (דף ה' ע"ב) אשריהם ישראל, בזמן שעוסקין בתורה ובגמילות חסדים, יצרם מסור בידם, ואין הם מסורים ביד יצרם.

י. בספרי (פרשת עקב, י"א, ט"ז) אמר להם (הקב"ה לישראל) הזהירו שלא יטעה אתכם יצר הרע, ותפרשו מן התורה,

## לימוד תורה בלי שנאת חנם

יז. ולימוד התורה שמגין על האדם ומקרבו לה', הוא דוקא שאין בידו עבירות של שנאת חנם, כמבואר בגמ' (יומא דף ט' ע"ב) וז"ל: אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה, ובמצוות, וגמילות חסדים, מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם, כנגד שלש עבירות, עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכת דמים (ע"כ).

## שנאת חנם חמור מאוד

יח. והטעם ששנאת חנם חמור יותר משאר עונות, הסביר החפץ חיים (בספרו אהבת ישראל פרק ב') דבכל עבירות אינו מצוי אצל אדם שיעבור עליהם, בכל רגע ורגע, אבל בעון זה של שנאת חנם, עובר האדם בכל רגע ורגע, בזמן שנתעוררת השנאה בלבו, ולפעמים עומד השנאה אצלו חודש או שנה, ויותר, ונתכפלו הלאוין, עד אין שיעור וחקר. טעם נוסף כתב החפץ חיים (שם) מפני שגורם לו לאדם לכמה עונות אחרים, דהיינו מחלוקת, לשון הרע, ורכילות, אונאת דברים, הלבנת פנים, הוצאת שם רע, ולפעמים לרציחה ממש, כדאיתא בספרי (פרשת שופטים י"ט, י"א, ס"ק פ"ג) עבר אדם על "לא תשנא", סופו לבוא לידי "לא תרצח", שכן כתיב (דברים י"ט, י"א) "וכי יהיה איש שונא לרעהו, וארב לו, וקם עליו, והכהו נפש". ואיתא בגמ' (סנהדרין דף כ"ז ע"ב) דמי שלא דיבר עם חבירו מחמת איבה, ג'

טו. וז"ל ברכי יוסף (יו"ד סימן רמ"ו ס"ק ד') לימוד הגמרא ורש"י ותוס', חיוב כמו הנחת תפילין (הגאון מהר"ר שעפטיל, בצוואה בסוף ספר יש נוחלין), עכ"ל. וכמובן שהכוונה הוא למי שביטלתו, ילמוד אחרי לימוד המקרא, גמ' ופוסקים, ולא יסמוך על לימודו, בקיצורים, לדעת מהן הלכה למעשה, כמו שמבואר בתורת כהנים (פרשת בחוקתי, כ"ו, ג' ס"ק ב') וז"ל: "אם בחוקתי תלכו" יכול אלו המצוות, כשהוא אומר "ואת מצותי תשמרו, ועשיתם אותם" הרי מצות אמורות, הא מה אני מקיים "אם בחוקתי תלכו" להיות עמלים בתורה (הובא ברש"י ויקרא כ"ו, ג').

## עונש ביטול תורה

טז. ועונש ביטולה ג"כ גדול, כדאיתא בירושלמי (חגיגה פרק א' הלכה ז') רבי חונה, ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק, מצאנו שויתר הקדוש ברוך הוא לישראל, על עבודה זרה, ועל גילוי עריות, ועל שפיכת דמים, (אבל) על מאסם בתורה, לא וויתר, מה טעמא, "ויאמר ה'" על אשר עשו עבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכת דמים, אין כתוב כאן, אלא "ויאמר ה' על עזבם את תורת" (ירמיה ט', י"ב) - שאילו אותי עזבו, ותורתי שמרו, המאור שבה, היה מקרבן אצלי (וראה גמ' נדרים דף פ"א ע"א, ב"מ דף פ"ה ע"ב).

דין וחשבון", מה זה "דין" ומה זה "חשבון", ותירץ, "דין" היינו על עבירה עצמה, ו"חשבון" היינו שמחשבין עמו בעת הדין, על הזמן שעבר עבירה, שהיה יכול לקיים מצוה.

#### גחלי רתמים

כא. להזהר מלהפסיק באמצע הלימוד. בגמ' (חגיגה דף י"ב ע"ב, עבודה זרה דף ג' ע"ב) אמר ר' לוי, כל הפוסק מדברי תורה, ועוסק בדברי שיחה, מאכילין אותו גחלי רתמים (הובא בשער הציון סימן רפ"ה ס"ק י"א).

#### לא לדבר בבית כנסת

כב. ואפילו שלא בזמן הלימוד, נכון למעט הדיבור, בבית הכנסת, רק לדבר בענין ההכרח שנחוץ לו, מפני קדושת בית הכנסת, ובית המדרש (כמבואר בגמ' מגילה דף כ"ח ע"א, ובתורת כהנים פרשת קדושים י"ט, ל' ס"ק ע"ח, ובשו"ע או"ח סימן קנ"א סעיף א') ובזוהר הק' (חלק ב' פרשת תרומה דף קל"א ע"ב, ופרשת ויקהל דף ר"ה ע"ב) מבואר גודל העונש של המדבר דברי חולין בבית הכנסת, ודעת החיי אדם (כלל י"ז סעיף ו') שהוא איסור מן התורה.

#### עמוד עבודה

כג. "ועל עבודה" בגמ' תענית (דף כ"ז ע"ב) אמר רב יעקב בר אחא, אמר רב אסי, אלמלא מעמדות, לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר (בראשית ט"ו, ח') "ויאמר" (אברהם אבינו), "ה' אלקים,

ימים, נקרא שונא, ופסול לדין לו דין (ע"כ), ומצוי מאוד בין אנשים, שלפעמים בשביל סכסוך דבר קטן שהיה ביניהם, יש להם תערומת זה על זה, ואינם רוצים להפגש יחד, נמצא שעובר על לא תעשה, דלא תשנא את אחיך בלבבך (ויקרא י"ט, י"ז), ולכן צריך האדם להתבונן בדבר זה, שלא יכשל בעוון החמור הזה, וצריכים לתקן את העוון הזה, שהוא הגורם העיקרי לאריכות גלותינו (עכ"ד החפץ חיים). וכן צריכים לעשות לפני משורת הדין (כמבואר בגמ' בבא מציעא דף ל' ע"ב, ובתוס' שם ד"ה לא).

#### לא לפרוש מן התורה

יט. והחפץ חיים (פתיחה עשיין, מקור חיים ס"ק י"ב) הביא בשם סמ"ג (לא תעשה י"ג) שהוזהרנו מן התורה בכמה לאוין, שלא לפרוש מן התורה בשום פנים, והסביר החפץ חיים (שם), כי באיזה אופן שהוא (נמצא), יכול לקיים מצות עשה דתורה, אם הוא למדן גדול, לפי למודו, ואף אם הוא איש שאינו למדן, גם הוא יכול ללמוד ספרי קודש, המועתקים ללשון אשכנז בזמנינו, כגון: חובות הלבבות, מנורת המאור, וכיוצא בזה, המכניסים בלבב האדם, יראתו של הקב"ה, ולא לישב בטל מן התורה.

כ. וכתב עוד (שם) ואם בזמן ביטלו מן התורה, מדבר לשון הרע, רכילות, שקרים, וכדומה, עונו יותר גדול, ומביא בשם הגר"א שפירש המשנה (אבות פרק ג' משנה א') "ולפני מי אתה עתיד ליתן

וכן רצוי לקבוע שיעור בספר לקוטי הלכות על הלכות קדשים, מהחפץ חיים זצ"ל.

#### עמוד עבודה בזמנינו הוא תפלה

כו. "ועל העבודה" בזמנינו התפילה, שהיא עבודה שבלב, במקום עבודת הקרבנות, כמו שכתוב (הושע י"ד, ג') "ונשלמה פרים שפתינו", וכמו שאמרו (ברכות דף כ"ו ע"ב) תפלות כנגד תמידין תקנו (עכ"ל). וידוע שהקרבן נפסל במחשבת פיגול לא ירצה (זבחים דף י"ג ע"א), א"כ בתפלה שהוא במקום קרבן, יפסל ג"כ במחשבת חוץ (כנסת ישראל בשם הרה"ק אדמו"ר מרוזין זיע"א).

כז. וז"ל רבינו יונה (אבות פרק א' משנה ב') "ועל העבודה" - מפני העבודה נברא כל העולם כולו, אך בחטאינו חרב מקדש, ובטלה העבודה, והתפילה אלינו עכשיו במקומה, כמו שאמרו חז"ל (תענית דף ב' ע"א) "ולעבדו בכל לבבכם" (דברים י"א, י"ג), אי זה היא עבודה שבלב, הוי אומר זה תפלה, ה' שפתי תפתח (תהלים נ"א, י"ז), ותקבל תפילותינו במקום הקרבנות (עכ"ל).

כח. והבט וראה במדרש תנחומא (פרשת וירא סימן א') אמר להן הקב"ה לישראל, הווי זהירין בתפילה, שאין מידה אחרת טובה יפה הימנה, והיא גדולה מכל הקרבנות, - ואפילו אין אדם כדאי לענות בתפלתו, ולעשות חסד עמו, כיון שמתפלל ומרבה בתחנונים, אני עושה חסד עמו.

במה אדע כי אירשנה", אמר אברהם רבש"ע, שמא ישראל חוטאין לפניך, אתה עושה להם כדור המבול, וכדור הפלגה, אמר לו לאו, אמר לפניו רבש"ע, הודיעני "במה אירשנה", אמר לו "קחה לי עגלה משולשת, ועז משולשת", אמר לפניו רבש"ע, תינח בזמן שבית המקדש קיים, (אבל) בזמן שאין בית המקדש קיים, מה תהא עליהם, אמר לו (הקב"ה לאברהם אבינו) כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שקוראין בהם לפני, מעלה אני עליהם, כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם, על כל עונותיהם.

כד. וכן הוא בגמ' מנחות (דף ק"י ע"א) אמר רבי יצחק, מאי דכתיב (ויקרא ז', י"ח) "זאת תורת החטאת", "וזאת תורת האשם" (שם ז', א'), כל העוסק בתורת חטאת (כגון סדר קדשים, דמיירי בהלכות עבודה, רש"י), כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם, כאילו הקריב אשם.

כה. וז"ל הרמב"ם (פירוש המשניות מנחות פרק י"ג משנה י"א) ואמרו (מנחות דף ק"י ע"א) תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה, מעלה עליהן הכתוב כאילו נבנה בית המקדש בימיהם, ועל כן ראוי לאדם להתעסק בדברי הקרבנות, ולשאת ולתת בהן, ולא יאמר הרי הן דברים שאין צריך להן בזמן הזה, כמו שאומרים רוב בני האדם (עכ"ל). לפי זה ראוי לכל בן תורה, לקבוע שיעור בסדר קדשים, ובהלכות על זה ברמב"ם,

בעולם העליון (היינו כשהוא בדביקות ממש), אז יותר טוב לסגור עיניו, כדי שלא יבטל אותו הראיה מלהיות דבוק בעולם העליון.

**וכתב** (שם ס"ק מ"א) הנשמה אמרה להרב (הבעש"ט הק') דמה שזכה שנתגלו אליו דברים העליונים, משום תפלה, שהיה מתפלל בכוונה גדולה.

#### פירוש המילות

**לב.** וז"ל שו"ע (או"ח סימן ה' סעיף א') יכוין פירוש המילות, כשיזכיר השם, יכוין פירוש קריאתו באדנות, שהוא אדון הכל (ובקריאת שמע יכוין ג"כ היה הוה ויהיה, משנה ברורה שם ס"ק ג'), ובהזכירו אלקים, יכוין שהוא תקיף, ובעל היכולת, ובעל הכוחות כולם.

#### ברכת הנהנין

**לג.** וכן לדייק בברכת הנהנין, דאיתא בגמ' (ברכות דף ל"ה ע"א) אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. - אמר רב יהודה אמר שמואל, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו נהנה מקדשי שמים. - אמר רב חנינא בר פפא, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גוזל להקב"ה. - חבר הוא לירבעם בן נבט, שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים (שם דף ל"ה ע"ב).

**לד.** וז"ל ספר חסידים (סימן מ"ו) כשהוא נוטל ידיו, או שמברך על הפירות, או על המצוות השגורות בפי כל אדם, יכוין לבו לברך לשם בוראו, אשר הפליא חסדו

כט. תפלה הוא מהדברים העומדים ברומו של עולם, ובני אדם מזלזלין בה (ברכות דף ו' ע"ב), לכן צריך להתחזק בה תמיד, וללמוד בתמידות דיני התפילה (חוץ מהשיעור בשו"ע, שצריך כל אחד ללמוד, כדי לדעת ולקיים). וכן לדייק להתפלל בכוונה, ובנחת, ורצוי ללמוד בספר יסוד ושורש העבודה (שער ב' פרק י"ב), שם יראה גודל הפגם מי שאינו נזהר להתפלל כהוגן. וכן לדייק להתפלל ולקרוא ק"ש בזמנם, ובמנין.

#### תהלים

**ל.** וכן יאמר תהלים בכוונה, ואפילו היודעים ללמוד, יאמרו קצת תהלים בכל יום, כידוע שזה מגין מן הפרענות.

#### להתפלל בסידור

**לא.** ראוי לאדם להרגיל להתפלל, ולברך בסידור, כי זה מונע מחשבות זרות, והגר"א נתן רמז לזה, דכתיב (מגילת אסתר ט', כ"ח) "ובבואה עם הספר, ישוב מחשבתו הרעה" (אבן שלמה פרק ט' הערה ב'). וכ"ה בחסד לאלפים סימן נ"ו סעיף א, וסימן צ"ה סעיף ד', בן איש חי שנה ראשונה פרשת יתרו סעיף א', כף החיים או"ח סימן מ"ז ס"ק כ"א בשם מורה באצבע).

וכעין זה איתא בצוואת ריב"ש (הנהגות ישרות ס"ק מ'), וז"ל כשאדם במדריגה קטנה, אז טוב יותר להתפלל מתוך הסידור, שמכח שרואה האותיות, מתפלל יותר בכוונה, אבל כשהוא דבוק

"ובצל ידי כסיתיך" זו גמילות חסדים, ללמדך שכל מי שהוא עוסק בתורה, ובגמילות חסדים, זוכה לישיב בצילו של הקב"ה.

#### לימוד מוסר

לז. כתב המשנה ברורה (סימן א' ס"ק י"ב) צריך האדם לקבוע לו עת, ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום, אם מעט, ואם הרבה, כי הגדול מחבירו, יצרו גדול הימנו (סוכה דף נ"ב ע"א), ותבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל (ברכי יוסף או"ח סימן א' ס"ק ט'), וכתב החיי אדם (הלכות יום הכיפורים כלל מ"ג סעיף א') שהוא יותר חיוב מלימוד משניות (שער הציון סימן א' ס"ק כ"ו).

וכ"כ בצוואת הריב"ש (ס"ק א') וז"ל: ועיקר ללמוד בכל יום שיעור מוסר, הן רב הן מעט, ולראות את עצמו תמיד להדבק את עצמו במידות טובות, והנהגות ישרות.

#### תיקון המידות

לח. ז"ל אבן שלמה (פרק א' סעיף ב') עיקר חיות האדם הוא, להתחזק תמיד בשבירת המידות (היינו מידות הרעות), ואם לאו, למה לו חיים. וכתב (שם סעיף ג') צריך לילך במידות, לאט לאט, מדרגא לדרגא, ולא לקפוץ בפעם אחת (עכ"ל).

#### כעס

לט. מי שבטבעו כעסן, רצוי שילמוד ג"כ בספר החשוב "ארך אפיים",

עמו, ונתן לו הפירות, או הלחם, ליהנות מהם, וצוהו על המצוות, ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג, ומוציא דבריו מפיו בלא הגיון הלב. ועל דבר זה חרה אף ה' בעמו, ושלח לנו ביד ישעיה הנביא, ואמר (ישעיה כ"ט, י"ג) "יען כי ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו, כבדוני, ולבו רחוק ממני, ותהי יראתם אותי, מצות אנשים מלומדה" (הובא בחיי אדם כלל ה' סעיף כ"ו, משנה ברורה סימן ה' ס"ק א').

לה. מעשה באחד שמת, לאחר י"ב חודש נגלה בחלום לאחד מקרוביו, אמר לו בכל יום דנין אותי על שלא הייתי מדקדק לברך ברכת המוציא, וברכת הפירות, וברכת המזון, בכוונת הלב, ושאל לו, והלא אין משפט רשעים בגיהנם, אלא י"ב חודש (עדיות פרק ב' משנה י'), אמר לו, אין דנין אותי בפורעניות חזקים, כמו ב"ב חודש ראשונים (ספר חסידים סימן מ"ו, הובא בחיי אדם שם).

#### עמוד גמילות חסדים

לו. "ועל גמילות חסדים", גודל מעלת הנותן צדקה, והגבאי צדקה, מבואר בגמ' (בבא בתרא דף ח' ע"ב- י"א ע"א). ובגמ' (סנהדרין דף צ"ח ע"ב) שאלו תלמידיו את רבי אלעזר, מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח, יעסוק בתורה, ובגמילות חסדים (עכ"ל), וגמילות חסדים הוא בין לעניים, ובין לעשירים, וכן בין לחיים, ובין למתים. ובירושלמי (תענית פרק ד' הלכה ב') דרשו הפסוק (ישעיה נ"א, ט"ז) "ואשים דברי בפיו" זו תורה,



מלשון הרע, ואתם זוכים בעולם הזה, ובעולם הבא, שנאמר (תהלים ל"ד, י"ג-י"ד) "מי האיש החפץ חיים, אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע, ושפתך מדבר מרמה".

#### קיום המצות

מא. וז"ל הרמב"ם (בפירוש המשניות, מכות פרק ג' משנה ט"ז) מעיקרי האמונה בתורה, כי כשיקיים אדם מצוה מתרי"ג מצות, כראוי וכהוגן, ולא ישתף עמה כוונה מכוונת העולף בשום פנים, אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה, הנה זכה בה לחיי העולם הבא.

מב. וז"ל הזוהר הק' (חלק ג' פרשת נשא דף קכ"ד ע"א, רעיא מהימנא) וכל מאן דקיים פקודא חד כדקא יאות, כאילו מקיים רמ"ח פקודין דעשה, דלית פקודא דלאו איהו כלילא מכלהו רמ"ח. (פירוש: כל מי שמקיים מצוה אחת כראוי, כאילו הוא מקיים את כל רמ"ע מצות עשה, כי אין מצוה שלא תהיה כלולה, מכל רמ"ח מצות עשה).

#### קיום המצות בשמחה

מג. התורה, וכן כל המצות שאדם מקיים, צריך לקיימם בשמחה, כמו שכתוב (תהלים ק', ב') "עבדו את ה' בשמחה, באו לפני ברננה", וז"ל הרד"ק (שם) שלא תהיה עבודתו למשא, אלא בשמחה, ובטוב לבב (עכ"ל), ואפשר גם לרמז "עבדו את ה', בשמחה" העובד ה', הוא תמיד בשמחה. לכן אנו מבקשים כל יום

שמבואר בו גודל איסור הכעס, ותיקונו לזה. ויזכור תמיד דברי חז"ל (מגילה דף כ"ח ע"א, ראש השנה דף י"ז ע"א, יומא דף כ"ג ע"א, ודף פ"ז ע"ב) אמר רבא, כל המעביר על מדותיו, מעבירין ממנו כל פשעיו, שנאמר (מיכה ז', י"י) "נושא עון ועובר על פשע" למי נושא עון (שמוחל עונו), למי שעובר על פשע (ע"כ), ואם מוחל לחבירו שפשע כנגדו, גם ה' ימחול לו על פשעיו.

#### בין אדם לחבירו

מ. להיות מושלם במצות עשה, ולא תעשה, ששייך בין אדם לחבירו, רצוי מאוד לקבוע שיעור בהספרים החשובים "חפץ חיים" "שמירת הלשון" "אהבת חסד", וכן שאר ספריו הק'.

הנזהר מלדבר ולשמוע לשון הרע על חבירו, נזהר ג"כ לא לבייש חבירו, וכל שכן בעניני ממונות, כשיש לו סכסוך עם חבירו, שאינו מורה היתר לעצמו, ושואל לרב, או מוותר.

ואם הלך לדין תורה, לרב או לבית דין, עם בעל דינו, ויצא חייב, לא יוציא לע"ז על הרב, או על הבית דין, אע"פ שבעיניו נראה שהצדק אתו, כמבואר בחפץ חיים (הלכות לשון הרע כלל ו' סעיף ח'), ודבריו שם קלורין לעינים. ויש הרבה שבהנסיון הזה, לא עומדים.

ואיתא במדרש תהלים (פרשה נ"ב ס"ק ב'), ובמדרש תנחומא (פרשת מצורע סימן ב') אמר הקב"ה לישראל, אם רצונכם להנצל מגיהנם, הרחיקו עצמכם

בתפילת ערבית (אהבת עולם) "ונשמח בדברי תלמוד תורתך, ובמצותיך לעולם ועד", ונראה שב"לעולם ועד" מרומז, אם אדם עובד את ה' בשמחה, זוכה להיות בשמחה "לעולם ועד" בעולם שכולו טוב, בגן עדן.

ובמדרש רבה (ויקרא פרשה ל"ד ס"ק ח') אמר ר' יצחק, למדתך תורה דרך ארץ, כשיהא אדם עושה מצוה, יהא עושה אותה בלב שמח. - ר' כהן, ורבי יהושע ברבי סימון, בשם ר' לוי, אמרו, לשעבר היה אדם עושה מצוה, והנביא כותבה,

ועכשיו, אדם עושה מצוה, מי כותבה, אליהו ומלך המשיח, והקב"ה חותם על ידיהם, כההוא דכתיב (מלאכי ג', ט"ז) "אז נדברו יראי ה', איש אל רעהו, ויקשב ה' וישמע, ויכתב בספר זכרון לפניו" (ע"כ). ואפשר גם לרמז "אז נדברו יראי ה'" להוועד יחד, ולהתחזק במצוות שבין אדם למקום, ביראת שמים, "'איש אל רעהו" להתחזק במצוות שבין בין אדם לחבירו, וחשוב הוא מאוד בעיניו, כמו שמסיים הפסוק "ויקשב ה' וישמע, ויכתב בספר זכרון לפניו".

הגאון רבי יעקב קלמס זצ"ל  
רבה של מוסקבה וחבר בית הדין הגדול

## בענין היתר עגונה

הגאון רבי יעקב קלמס זצ"ל נולד בזאסלי שבפלך וילנא בראש חדש אב ה'תר"מ. למד בישיבות וילנא וקובנא, ונסמך להוראה על ידי הגאונים רבי יצחק מוילקומיר, רבי לייב רובין מוילקומיר, ורבי יחיאל מיכל עפשטיין בעל ערוך השלחן. שימש כרב בפלך קובנא ובבוגורדסק שבפלך מוסקבה, ומשנת ה'תרפ"ד כיהן כרב ואב"ד מוסקבה. בשנת ה'תרצ"ד עלה לארץ ישראל, והתמנה כרב וחבר בית הדין בירושלים עיה"ק. נודע כגדול בתורה ומיוחד בחריפותו, ופעל רבות כנשיא הועד לעזרת רבנים פליטי רוסיה ושאר ארצות. נתבקש לבית עולמו בכ"ו שבט ה'תשי"ג.

להלן מכתב ממנו (מתוך ארכיון המדינה פ-4257/11) בענין היתר עגונה, כאשר בדבריו ניכרת חשיבות התרת העגונות בעיניו ומסירות נפשו עבור כך, בעודו מתאר כי לא פעם מסר נפשו ללכת למשרדי הג.פ.א. שברוסיה עבור קבלת הגט, ולא פעם ישב בבית האסורים עבור הטובות שעשה לזולתו. [תודתי להג"ר א' חן שליט"א שהמציא זאת לידי].



ב"ה, י"ד שבט תש"ה.

כבוד ידידי הגאון הגדול המפורסם נור  
ישראל ותפארתו נשיאנו ריא"ה הרצוג  
שליט"א, הרב הראשי לארץ ישראל.  
אחדשה"מ.

ואין מאמינים, זה נקרא חשד? הברור של  
הדין תתן קולה שלא להאמין. ועוד, הלא  
אנכי מאמין לדברי העורך דין שהגיד  
בבית דין, וכתבתי לכ"ג, סמי מכאן דברי  
העורך דין והאשה, אפילו לו לא היה  
עורך דין, וכי מפיה אנו חיינן להתיר אשת  
איש, אם לולי דבריה אין היתר.

האמת נאלצתי לאמר לכ"ג, כי הענין  
הרב שאני מרגיש בשעת עשיתי טובה  
לזולתי לא יסולא עבורי בשכית חמדת  
תבל, ובפרט להסיר כבלי עיגון מאשה  
צעירה. ולא פעם מסרתי נפשי לילך  
במשרדי ג.פ.א. לקבל גט מבעל לאשה,

עתה קבלתי מכתבו מאחד עשר  
בשבט, ובתוך הדברים בבקשה מכ"ג  
להמנע מהעון החמור של חושד בכשרים,  
ומובן כי בדברים הללו חושד אותי.  
ואתפלא, וכי בשביל שאינני מאמין לדברי  
הבעל דין, נקרא זה חושד? הדין והאמת  
אינם מאמינים לה, אם אשה באה ואמרה  
שלא בפני בעלה גירשתני ואנחנו אינם  
מאמינים לה, או בא שטר או טענה אחרת

הוא ביותר עשה שלא כהוגן, אפקעינהו רבנן לקידושין, ויותר אינני יודע.

ומה שכ"ג הדגיש במכתבו דבר חדש, שלא היה גט כדת משה וישראל, על זה לא דברנו, כי מי יודע אם קידושין הראשונים של אשתו הראשונה היתה בבית דין, ובערכאות לקחה ובערכאות פטרה.

אבל אם כ"ג בא לידי כך, אינני יודע על מה מקפדת האשה שלא יהיה לבעל עוד אשה, מפני חרם דרבינו גרשום שבעל עובר? הלא היא אינה עוברת בחרם דרבינו גרשום לפי רוב דעות<sup>2</sup>, ולדעתי הקפידא הוא רק שיש אשה להבעל שהיא תוכל לתבוע מבעל כל החיובים ויש לו עוד אהובה, שאשה עיניה צרה בזאת מאד. אבל אם על פי חוק הממשלה אינה נחשבת לאשה, ומוכח מהגירושין שאינה רוצה בזאת, אפילו אין הגירושין לפי חוקי הממשלה, לא אכפת לה.

אבל כ"ג לא נגע בהקונטרס שלו, לכן גם אנכי לא דברתי בזה, רק הוכחתי מהתאריך שכתוב במכתב של עורך דין ויש לו דוקמנט על זה.

מנאי מכבדו כערכו הנשא והרם, מברכו בכל אשר יעשה את כבוד גאונו למאושר, מקרב לב עמוק.

ידידו

יעקב קלמס

ולא פעם ישבתי בבית האסורים בשביל דברים שעשיתי לזולתי כידוע, אלא גם צד הדין איסור של אשת איש כל ימי האשה תפעם בקרבי. והלואי שכ"ג ימצא בירור של היתר להאומללה, ויהיה חלקי לשמוח ולשוש.

ומה שכותב כ"ג ומבקש להודיעו על דברי הרב ו' א' יחי', שאנכי יודע פרטים בדבר העגונה וכו'. נדהמתי, אבל תמיד האיש הזה מהמדברים ואינם שומעים, וערמה בקרבו. על זאת אינני חושד, יש לי ראיות נאמנות וחזקות.

אמרתי לו, כיון שצו הגירושין הוא 87 יום מיום נשואי השניה, מוכח מזה כי כבר הגיש בקשה לגירושין מזמן, כי מי שיודע הפראצעדורע נמשך הזמן ירחים, ואפשר שכבר בעת נשואיה הגיש בקשתו והווי רק מחוסר זמן, וזה לא נקרא טעות. ויש לי ראיה היכא שאמרינן אומדנא צריכים לומר גם כן אומדנא עם שוברו, דהיינו אומדנא שלו ידעה שתגרש אותה אחר כך היתה מרוצה, אם כן בטל האומדנא לאמר שלו ידעה שיש לו אשה בעת נשואיה וכו'. אלא שאינני רוצה להאריך, כי קרוב לוודאי שכבר בעת נישואיה הגיש הבקשה כאשר כתבתי לכ"ג במכתבי, ויותר לא דברתי עמו, כי

א. שמו המלא הושמט.

ב. עיין באר היטב אה"ע סימן א' ס"ק כ' בזה"ל, כתב בהלכות קטנות סימן ל"ה דתקנת רבינו גרשום אקרקפתא דגברי מונח, אבל אשה בכל דהו ניהא לה, ולכן מותרות לינשא שתי אשכנזיות לספרדי אחד, ושכן הורה הרב אור שרגא, עיין שם. ויעוין עוד מה שכתבו בזה בשו"ת מהרש"ג חלק ג' סימן פ"ג, שו"ת אהל משה אה"ע סימן ה', שו"ת להורות נתן חלק ו' סימן ק"י, ואכמ"ל.

הגאון רבי משה סאקס זצ"ל

ראב"ד קהילת היראים

מח"ס מתנת משה

ירושלים

## מלצרים עכו"ם שמטלטלים בקבוקי יין פתוחים

ואינם עובדי כוכבים ממש אבל היום הרי באים מכל העולם וממדינות "הודו וסרילנקה" שעובדים ע"ז ממש והם שכיחים בוודאי יצא קלקול גדול מזה כמובן. ומה ששאל שעכשיו שהאולמות שתחת הבר"ץ לונדון משתמשים ביין מבושל אם זה מותר הרי מבואר בסי' קכ"ג סעי' ג' שמותר מהגמ' אבל עיין בש"ך ס"ק ז' מהרשב"א והר"ן דהיתר הזה היינו רק באם יתמעט ממדתו ע"י הרתיחה ומקוים שעושים עושי היין מבושל ככה.

ובאמת עיין בדרכי תשובה דיש סוברים דמותר רק אם היין נעשה כמו דבש עי"ש ורק שמקילים למעשה שמותר אפילו בבישול ורתיחה שנתמעט סגי וממילא כנראה שמותר להשתמש במלצרים עכו"ם ביין מבושל.

ואעפ"כ כדאי ליקח מלצרים יהודים שהרי יש דין של כי תקנה מיד עמיתך דצריך ליקח עובדים ישראלים אם אפשר.

ובכלל הרי וודאי שזה מוסיף קדושה להסעודה כמובן.

בשורות טובות וכט"ם,

חק' משה סאקס

לב' הרה"ג רבי משה קראוס אב"ד  
וועגש שליט"א ע"א ק"ק לונדון

אחדשה"ט מה ששאל על מה שהיו משתמשים במלצרים עכו"ם בשמחות בלונדון שמטלטלים בקבוקי יין פתוחים ממקום למקום, ורב אחד עשה מחאה על זה ומביא להתיר משו"ת חשב האפוד ח"ג ס' ע"ה שמביא מהשו"ע יו"ד סימן קכ"ד סעי' י"ז שאינו נאסר בשתיה בלי שכשוך עי"ש.

הנה כל השו"ע מדבר אם הביא אבל לא כתוב בשום מקום שעושים כן לכתחילה.

ולא עוד דהא אם יהי' המנהג להשתמש בגוים הרי כיון שאין פיקוח על כל המלצרים כמעט וודאי שיצא מזה גם נגיעות בעצם היין ושכשוך וודאי שיהי' הרבה פעמים ובוודאי שאין להשתמש במלצרים גוים שיצא קלקול מזה. ויתכן שהרבה פעמים הם ישפכו היין לתוך הכוסות של המוזמנים וגם לתוך הכוסות של ברכת המזון ושבע ברכות במשך הזמן בפרט אצל המודרנים שאין תופסין שיש איסור ופשוט שיהי' עי"ז הפקירות. ועוד דהרי כמה מההתירים הם רק בזמן הזה בשביל שרק מנהג אבותיהם בידיהם

הגאון רבי ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל  
מח"ס שו"ת אבני ישפה

## שו"ת בעניני תפילין

תפילין בשבת מבלי להכשל באיסור בל תוסיף, הוא משום שאינו מכוון לשם מצוה וכמ"ש המ"ב שם ס"ק קנ"ח. וברור שגם אינו מברך עליהם כאשר אינו מכוון לשם מצוה.

אבל באופן שהוא בבית הכנסת ואין התפילין מונחים בבזיון, קשה לנו לומר שאין הוא מכוון לשם מצוה, שהרי זה המקום שכולם מניחים תפילין. ואף שהוא הוריד את התפילין כדי לסלקם, אבל כעת שהוא מניחם שנית, הוא מוכיח בזה שהוא רוצה שוב לקיים את המצוה. ואין זה כמניח כדי לשמור עליהם, שהרי בודאי הם שמורים בבית הכנסת. לכן יש כאן כוונה לשם מצוה, וכאשר יוכל הוא צריך לברך על התפילין.

**ענף ב: להניח תפילין על מנת שיברך עליהם לאחר זמן כאשר הוא יכול לברך מיד**

גם טענת שהוא לא היה חייב לברך עליהם מיד, אלא יכול להניחם כעת על מנת לברך עליהם לאחר זמן, וכמו שמצאנו שהמניח תפילין בין גאל ישראל ובין תפילת י"ח מברך עליהם רק אחר התפילה, ע"כ דבריו.

ר"ח שבט תשס"ה

לכבוד ידידי היקר הרב אברהם יצחק לבקוביץ שליט"א  
אחדשה"ט,

הנני משיב על השאלה ששאלת ומוסיף עוד שאלות.

**ענף א: המניח תפילין בבית הכנסת כי כבר היו בידיו ואין לו פנאי להניחם מידיו**

במעשה שראית שאדם נקרא לעלות לתורה אחר שהוריד התפילין מראשו ועדיין היו בידו, ובדרך לעלות לתורה הניח שוב התפילין על ראשו. ושאלת אם טוב עשה שהרי הוא לא ברך על הנחה זו.

ראשונה טענת שכיון שהוא רצה להזדרז היות שקראו לו לעלות תורה, והניח את התפילין על ראשו כיון שלא היה לו מקום אחר להניח אותם, וממילא בכה"ג שמא אין לו לברך כלל, כיון שלא היתה לו כוונה לשם מצוה.

באמת יסוד זה כבר מבואר במשנה עירובין צ"ה א' שהמוצא תפילין בשבת מכניסן זוג זוג, ונפסק בשו"ע או"ח סי' ש"א סע' מ"ב. וההיתר שלו ללבוש

שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר עשייה ואם דבר שעבר הוא אינו מברך, כיצד הרי שנתעטף בציצית או שלבש תפילין או שישב בסוכה ולא בירך תחלה, חוזר ומברך אחר שנתעטף אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית, וכן מברך אחר שלבש אקב"ו להניח תפילין, ואחר שישב אקב"ו לישב בסוכה וכן כל כיוצא באלו עכ"ל.

ויש לחקור למה מברכים אחר שכבר התחיל המצוה. צד אחד הוא שכל ורגע ורגע הוא מקיים מצוה, ואם כן הברכה מוסבת על הרגע הבא שהרי ברגע הבא ישנה מצוה שעדיין לא קיים אותה. ולפי זה אין לו להמתין כלל שהרי הוא יפסיד כמה רגעים של מצוה שתתקיים בלי ברכה.

ומאידך גיסא אפי' לכו' יש זמן קודם לעשיית המצוה והוא הזמן של ברכה לכתחילה, וזמן אחר שהוא אחר התחלת המצוה ועדיין קיום המצוה ממשיך, וזה הזמן של הברכה בדיעבד. ולפי הצד השני אין ענין להזדרז לברך את הברכה כי הענין כאן הוא שכבר הפסיד את הזמן לכתחילה שהוא עובר לעשייתו, וממילא הוא נמצא בזמן השני שהוא אחר תחילת המצוה כל זמן שעדיין ממשיך קיום המצוה.

וכיון שהפוסקים סתמו ולא אמרו שחייב להזדרז לברך מיד שיכול לברך, משמע שאין קפידא בדבר כי הוא הפסיד הזמן הראשון ועכשיו יש לו הזמן בדיעבד שהוא אחר תחילת המצוה.

לא ידעתי מה הדמיון לעומד בין גאל ישראל לבין תפילת י"ח, שם אסור להפסיק בדיבור, וממילא כיון שהוא חייב להניח תפילין כדי להתפלל, אין לו עצה אחרת אלא להניח אותם ולברך אחר שיתפלל, ע' מ"ב סי' ס"ו ס"ק מ"א. אבל כאן אין לו שום איסור לדבר שהרי הוא כבר אחר התפילה. ואף שקראו בשמו ומחכים לו שיעלה לתורה, אבל הרי הוא יכול לברך בזמן הליכתו לבימה, שהרי הברכה על התפילין היא קצרה מאד. וזה ברור שאין לדחות הברכה בחנם, אלא באופן שאין לו יכולת לברך וכגון שהוא במקום שאסור להפסיק. אבל כמובן הכל תלוי במציאות.

**ענף ג: שכח לברך על התפילין, אם**

**יש מצוה שיברך בהקדם באפשרי**

טעון ביאור אם הוא שכח לברך על התפילין, אם יש מצוה שיברך בהקדם האפשרי, או שמא כיון שעבר הזמן של עובר לעשייתו, ממילא כבר אין נפקא מינה מתי שהוא יברך.

אנו בכמה מקומות שהאדם אינו יכול לברך על המצוה, ולאחר זמן מברך עליהם, ולא הזכירו הפוסקים שהוא צריך להזדרז לברך עליהם. וכן בסי' ח' סע' י' מ"ב ס"ק כ"ג לענין לובש ציצית כאשר ידיו אינן נקיות. וכן מה שהזכרת במניח תפילין כאשר הוא בין גאל ישראל לבין תפילת י"ח וכמבואר בסי' ס"ו סע' ח'.

וכתב הרמב"ם פ' י"א ברכות הל' ה' וז"ל: העושה מצוה ולא בירך, אם מצוה

הברכה שיברך עליהם, כבר הזכיר הט"ז סי' ח' ס"ק ט"ז יסוד חשוב בענין החיוב משמוש בטלית או תפילין, והיינו שאם אדם שכח לברך על התפילין ואחר כך רוצה לברך, אז הוא חייב למשמש בזמן הברכה. והטעם הוא כדי שלא יראה כאילו שהוא מברך כעת על הלבישה שהיתה כבר ע"ש. ולפ"ז נראה שה"ה כאן שהוא רוצה לברך על התפילין אחר שהוא כבר הניח אותם, הוא חייב למשמש בהם בעת הברכה.

והריני מסיים בברכה רבה מאד,  
ישראל פסח פיינהנדלר

**ענף ד: אם יברך על תפילין אחר התפילה כשמניחם לעלות לתורה מעשה הנ"ל שאדם הניח התפילין כדי לעלות לתורה, יש לעיין אם יברך עליהם או לא.**

ונראה לי ברור שצריך לברך עליהם שהרי כיון שהוא חלץ אותם על מנת לסלקם מגופו כי הוא גמר להתפלל, הרי זה היסח הדעת שהרי אין הוא חושב להניח עוד תפילין ביום זה, וכדברי המ"ב סי' כ"ה ס"ק מ"ז.

**ענף ה: המניח תפילין ולא מברך, אם צריך למשמש בהם כאשר יברך בענין אם לא ברך עליהם לפני שהניח תפילין אם צריך למשמש בהם בעת**



## כיבוי מכשיר הטלפון בכותל המערבי

בשנת ה'תשנ"ח עורר הגאון רבי אברהם יצחק הופמן שליט"א למען תיקון גדול ונחוץ לכל המתפללים הבאים לכותל המערבי, ולמען שמירת קדושת מקומו, להעמיד שלט קודם הכניסה לרחבת הכותל שחייב כל אחד לכבות את מכשיר הטלפון שלו לגמרי, ואסור להפעילו ברחבת הכותל.

בין הרבנים שעורר על ענין חשוב זה, היה הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א שכתב תשובה בדין הפעלת פלאפון ואיתורית בבית הכנסת בעת התפילה, ואל דבריו הצטרף מרן בעל שבט הלוי זצ"ל, ודבריהם נדפסו בפתח ספר משנת יוסף סוגיות הש"ס עמ' ט', וכן בקובץ אור ישראל מונסי י"א עמ' ל"ו, ובקובץ מבית לוי י"ב מעמ' קמ"ה, ועוד.

חליפת מכתבים בענין זה נמצאה בארכיון המדינה (גל-47180/5), וכיון שיש מן הדברים המובאים שם שלא ראו אור, הם נעתקים בס"ד להלן. [תודתי לידידי היקר הגאון רבי אלישע חן שליט"א שהמציא לנו וערך מאמר חשוב זה]



טעמו ונימוקו. ובאמת הדבר פשוט לאיסורא, ובודאי אסור לעשות מעשה העלול לבטלו מכוונת התפלה, וכל שכן שעל ידי זה הוא חב לאחרני, והרי זה מעכב הרבים מלעשות מצוה, שהוא אחד מעשרים וארבעה דברים המעכבים התשובה. וגם אנשי ההצלה ימעטו בהפרעה ככל האפשר.

נתן געשעמנער

הגאון רבי חיים ישעיה קעניג

גאב"ד יאקע ובעל שו"ת חוקי חיים

בנידון לבישת ה"ביפער", כל דבריו אמת וצדק, וחייב להסיר המחשבות המטרידות, וקל וחומר שלא להביא עמו דבר המטרידו מכוונה רצויה. וכיון שבית

הגאון רבי ישראל גרוסמן זצ"ל

רב ודומ"ץ בעה"ק ירושלים ת"ו, ובעל הליכות ישראל ושא"ם

כבר עוררתי להפסיק הפעלת המכשירים בבית הכנסת, וגורם בזה קטרונג גדול, כי להבדיל בכנסיות הגויים אין דבר כזה, וגם נאסר במקומות צבוריים, וכדאי בזיון וקצף. ובודאי כת"ר צודק בקונטרס, ואין להרהר ח"ו אחר דבריו. תחזקנה ידיו בהסרת המכשול, ומגלגלין זכות על ידי זכאי.

ישראל גרוסמן

הגאון רבי נתן גשטמנר זצ"ל

גאב"ד קרית אגודת ישראל בני ברק, ובעל שו"ת להורות נתן

דברי כהד"ג צדקו מאד וכאשר ביאר

הכנסת דינו כחצר השותפים, יכול חבירו לעכב מלהשתמש ב"ביפער".

חיים ישעי' קעניג

הגאון רבי שרגא פייוויש שנעבאלג  
זצ"ל

בעל שו"ת שרגא המאיר ח' חלקים

על דבר הפרצה בטלפון כיס, הוא זלזול בכבוד ומורא מקדש, ומבטל כונת התפלה. בודאי הצדק אתו, וכן אמרתי מכבר כן, ותזכו תמיד לשמור משמרת ה' לעמוד בפרץ עמו ולשמור כבוד מקדש מעט.

שרגא פייוויש

הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א  
רבה של העיר העתיקה ת"ו

בס"ד, ג' פרשת ויברך אתכם תשנ"ח, ירושלם  
עה"ק תובב"א.

הברכה חיים עד העולם להאי גברא  
רבא ויקירא, ירא אלקים מרבים, הגאון  
ר' אברהם יצחק הופמן שליט"א.  
אחד"ש כתר"ה.

דברי תורה אין צריכים חזוק, ובודאי נכון מאד לסדר שלט הפונה לצבור להפסיק המכשירים המפריעים לשכונת הנפש במקום הקדוש הזה, אשר שכינה לא זזה משם. אך לענ"ד צריך לחשוב איך לנסח השלט שלא יגרום לאנשים לעשות מלאכה בשבת, באשר רבים שאינם שומרים שבת באים שמה.

ובזכות שמירת קדושת הזמן וקדושת המקום יקבל הקב"ה תפלותינו ברצון, וצום החמישי יתהפך לששון ולשמחה במהרה בימינו אמן.

כעתירת צעיר הלויים  
אביגדור נבנצל

## פסקים דינים ומנהגים מהגאון החסיד רבי שריה דבליצקי זצוק"ל

מרשימות הגאון רבי יוסף שוב שליט"א,  
מורה צדק בירושלים עיה"ק ובמודיעין עילית  
ממה שהשיב לו ועבר עליהן והגיהם בכת"ק  
נערך ע"י הגאון רבי ישראל ארלנר שליט"א

## הלכות ברכות

של ברכה ולגודל ערכה בכל העולמות,  
והברכה נאמרת בחטיפה ובשפה רפה.

בבואנו לדבר אודות יישור אורחותינו  
בקיום מצות ברכות יש לפנינו הרבה  
נושאים הנפרטים לפרטים בענינים אלו,  
וכמובן שכל נושא לעצמו מספיק כדי  
כתיבת ספר שלם. ננסה איפוא במאמר זה  
לעורר רק ראשי פרקים מקוצרים ביותר.

חז"ל הפליגו מאד בגודל האיסור של  
הנאה ללא ברכה, כאילו מעל וגזל וחטא  
והחטיא (ברכות ל"ה). כל זה נאמר אף  
במקרה שנאמרה הברכה, אך שלא כדינה  
הראוי, ולאידך גיסא, הרוצה להתחסד  
יקיים דיני ברכות (ב"ק ל'), שלפי דעת  
הערוך השולחן הכוונה היא קיום דיני  
ברכות בכל דיוקם האפשרי ללא השארת  
כל ספק (ר"ב ב').

והאר"י ז"ל הזהיר, "דהאדם צריך  
להזהר בתכלית בברכת הנהנין, כי גוף  
האדם נהנה מהן ומתקדש בברכות אלו,

התעוררות ודברי חיזוק במילי  
דברכות

בט"ו בשבט ראש השנה לאילנות,  
וידוע הוא שיש קבלה בידי חכמי אשכנז  
ז"ל שצריך לבקש ביום ט"ו בשבט  
בפרטות על האתרוג שיזדמן לישראל  
אתרוג טוב. (לשון חכמים להבא"ח זצ"ל  
ח"ב סימן ל"ח).

ביום ט"ו בשבט נוהגים להרבות  
באכילת פירות וכנזכר במגן אברהם  
אור"ח סי' קל"א ס"ק ט"ז. מן הראוי  
להקדיש לפחות זמן קצר להתכוננות  
מקיפה לכל הנדרש מאתנו בקשר לקיום  
מצוות ברכות הנהנין והשבח, לכל  
סוגיהם.

כמו בשאר המצוות התדיריות, כן בכל  
הקשור לברכות הנהנין, עדים אנו לצערינו  
לקיומם של דברי הנביא "ותהי יראתם  
אותי מצות אנשים מלומדה". חסרה  
לדאבונינו תשומת הלב הראויה למושג

המינים השונים, ובפרט על מאכלים ממינים מעורבים, כמו כן דיני נמלך ושינוי מקום וכו' שאי ידיעתם גורמת להנאה ללא ברכות או לברכה לבטלה.

כמובן שלא כאן המקום לפירוט דינים, אולם למען זיכוי הרבים נזכיר כאן, שהיות ומרבית הספיקות מתעוררים לרוב בקשר לשינויי מקום באמצע האכילה, או בקשר לדיני נמלך לאכול ולשתות עוד מאותו מין או מין אחר, הרי רצוי מאד להתרגל לחשוב בכל ברכה, שזאת תחול על כל הדברים הנכנסים תחת סוג ברכה זו הנמצאים ברשותו או שיבואו לו, ושמהם יוכל ליהנות בכל המקומות והחדרים שאפשר לברכה זו לחול. [וע"ע באריכות מה שכתבתי בזה בספרי תנאים טובים עמ' לב-לד, ובמהדו"ח עמ' מג-מז].

לעצמינו נכוון בגשתנו לברך ברכה כל שהיא, שתיבות הברכה הן כמפתח להורדת השפע והקדושה לאדם המברך ולכל העולם כולו, ואז נוכל לקוות שכל ברכה תיאמר כפי הצורך. עכ"ל.

ובמק"א על דברי ספר "שערי קדושה" למהר"ח ויטאל זללה"ה כתב רבינו הגר"ש דבליצקי זצוק"ל

שערי קדושה ח"ג שער ד' וכל ברכות הנהנין בכוונה". עיין בשער המצוות פ' עקב ובשער רוה"ק דף י"א ע"א עד כמה צריך לזהר בברכות הנהנין, ושעיקר השגת האדם לרוה"ק הוא ע"י ברכת הנהנין עיי"ש.

וכמו שכתוב ותורתך בתוך מעי, וגורם שפע עליון באדם" (שער המצוות פ' עקב).

ובאלפא ביתא למוה"ר צבי הירש ז"ל בסוף ספר פלא יועץ כתב וז"ל יזהר מאוד לקיים מילי דברכות לברכם בדחילו ורחימו כל מה דאפשר וביותר ברכות הנהנין כי כשאנו מברך כראוי המאכל מטמטם את לבו ומשכח עבודת השי"ת ומחטיא ח"ו, ע"כ.

לאור האמור, טבעי הדבר שגדולי ישראל התכוונו בחרדה לברכה כל שהיא. על הגאון הצדיק מסטאוויסק זצ"ל מסופר, "שמעולם לא זרק ברכה מפיו וכשבא לאיזה ברכה היה שוהה כמו רגע, ואחר כך בירך כמונה מעות" (פעולת צדיק עמוד מ).

וכיוצא בזה מובא על הכף החיים זצ"ל "שהיה זהיר מאוד לברך בכוונה עצומה ובהתלהבות יתירה מתוך דחילו ורחימו, עד שכל מי שזכה להיות במחיצתו באותה שעה היה מתפעל ומתרגש מברכותיו הנאמרים בשפה ברורה ובנעימה קדושה ובכוונה עצומה" (מתוך הקדמה לתולדותיו בכפה"ח חלק ב' יור"ד).

גדול אחד בישראל העיד על עצמו "ותחילת שימושי בפני מורי היה בעסק זה מדי יום ביומו במילי דברכות", כי כאמור אין אפשרות לקיים את דיני הברכות מבלי ידיעה מקיפה בדיניהם לאלפיהם: מהי הברכה הנאמרת על

המצוות והנהנין היה שוהה כמו רגע דק ואח"כ בירך כמונה מעות, עכ"ד.

ובספר בטוב ירושלים פרק י"א, עבודה שבלב, על מנהג הגה"ק רבי יצחק זאב יאדלער זצ"ל, ובעת ששמע שום ברכה שיצאה מפי איש קטן וגדול במהירות ובחטיפת התיבות, היה מזדעזע מאד וצעק עליו, כך עושים ברכה להשי"ת? כך מוציאים שם שמים? ע"ש.

כתבתי כל זה לעורר כי רע עלי המעשה שאני רואה מדי פעם בפעם כאלה, שכמעט אינם מברכים כלל ברכות הנהנין רח"ל, כי הסתכלתי על שפתותם ומעשיהם, וכרגע התעייף עינך בו ואיננו, וכמעט שלא רחש בשפתיו ואיני מאמין כלל שבירך, וזה לא פעם אחת ולא שתיים. על כן יראו לחזור בתשובה מכאן ולהבא בעזה"י.

#### הלכות ברכת בשמים

ברכה כשבדוק אם יש ריח

המריח בשמים כדי לבדוק אם יש לזה ריח טוב אין צריך לברך דאף לגבי אכילה יש דעות שבטעימה אף שבולע אין צריך לברך.

אתרוג

על אתרוג שקנה לחג הסוכות לפני החג צ"ע אם זה חשיב כהוקצה למצוותו שזה מחלוקת אם יש לברך על זה הנותן ריח טוב בפירות ויש לימנע ולא ליטלו להריח כמו שכתב בביאור הלכה סימן רט"ז סעיף י"ד. אולם למעשה המ"ב בסי'

ועיין בנהר שלום דף כ' ע"ב ובסידורי האריז"ל ובסידור הרש"ש הנקרא כוונות פרטיות בכוונת ברכת הנהנין, ותסמנה שערות האדם מעוצם ועומק הכוונה הנעשית בשמים ממעל מכל ברכת הנהנין וכדומה. ואעפ"י שאין אתנו יודעים עד מה, וכסומים בארובה בעו"ה, עכ"פ נקח מוסר השכל לעצמנו לברך כל ברכה וברכה בכוונה שלימה, מלה במלה מבלי להבליע אף אות אחת, ובכוונת הלב לפירוש המילות כפשוטם.

ועיין בפלא יועץ ערך סוד מש"כ דאף מי שאין לו יד בחכמה זו לא ימנע משוט בארש ארשות החיים ספרי המקובלים המפרשים כוונת התפילות והברכות ומצוות עפ"י הסוד, כי אז בשעת מעשה יתלהב לבו בזכרו כי הם דברים העומדים ברומו של עולם עמוק עמוק וגבוה גבוה וכו'. עכ"ל.

ועיין בלקט הקמח החדש סימן נ"א סקכ"ח ששמע מגאון אחד זצ"ל שהיה מונח פתוח לפניו סידור כוונות בעת תפילתו, הגם שא"א לכוין הכוונות הכתובות שם בעת התפילה, עכ"ד. וזה מתאים עם דברי הפלא יועץ הנ"ל. אמנם עיין בקשר גודל להחיד"א סי' י"ב אות י"ג דמי שאין לו יד בסוד אל יתפלל מסידור האר"י כי הוא יוהרא וגניבת דעת.

ועיין בפעולת צדיק תולדות הגה"צ דומה למלאך ד' צבאות רבינו חיים ליב מסטוויסק זצ"ל (עמוד מ') שמעולם לא זרק ברכה מפיו, וכשבא לאיזה ברכת

## שעשה נסים לאבותינו

הרואה את הר הכרמל אין מברך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה דאין אנו יודעים בדיוק איפה זה המקום שהיה המעשה של אליהו עם נביאי הבעל.

## ברכת הגומל

## בלילה

מעיקר הדין יכולים לברך הגומל בלילה, והחתם סופר מחמיר בזה.

## יולדת

נוהגים שאשה שיולדת מברכת ברכת גומל לאחר שנתרפאה מהלידה [דהיינו כמה ימים אחר הלידה כשכבר יכולה להסתובב בחוץ] בפני עשרה אנשים ואין זמן עד מתי יכולה לברך אם לא בירכה מיד לאחר שנתרפאה מהלידה. אולם על שאר דברים שיש לברך עליהם הגומל לא נהגו הנשים לברך.

אשה המברכת הגומל די שעומדת מול הדלת והיא רואה את המנין והמנין רואה אותה ואין צריך בדוקא שתעמוד בתוך החדר, אולם לברך מבחוץ באופן שהיא אינה רואה את המנין והמנין אין רואה אותה אינו נחשב כמברכת במנין.

נשים המברכות ברכת הגומל יש לענות להם מי שגמלך כל טוב בלשון נקבה.

## גרים

גר אינו מברך ברכת הגומל על נס שנעשה לו בגויותו סמוך לגרותו כגון שהגיע מחו"ל לארץ ישראל להתגייר אינו

תרנ"ח ס"ק ה' ושעה"צ שם ס"ק ד' וקצושו"ע סי' קל"ז סע' ז' מתירים בשבת בתוך המועד, וא"כ כ"ש לפני המועד. אמנם בשעה"צ שם מביא דעת הט"ז דבשבת ג"כ אסור, ע"כ. אבל קודם המועד צ"ע.

## טבק

על טבק אין לברך בורא מיני בשמים דהטבק עצמו אין בו ריח והריח הוא מהטיפות שהכניסו לתוכו וזה כבר התייבש ולכן אין לברך על זה דזה ריח שאין לו עיקר.

## בושם

על מי בושם ראוי לימנע מלהריח את זה דיש להסתפק אם צריך לברך על זה דאולי חשיב כריח שאין לו עיקר דזה עשוי מטיפות שהכניסו לתוך מים.

## הלכות ברכת הניסים

## שעשה לי נס

הרואה מקום שנעשה לו נס אולם נשתנה המקום לבלי היכר כגון שנבנו שם בתים וכדו' יש להסתפק אם יש לו לברך שם ברכת שעשה לי נס במקום הזה ולכן יש לברך בלי שם ומלכות.

## שעשה נס לאבי

ברמ"א סי' רי"ח סעי' ו' איתא: י"א דה"ה אם רואה האדם שנעשה לו הנס מברך עליו כמו שמברך על המקום שנעשה בו הנס. ולמעשה לא שמענו ולא ראינו שינהגו לברך על ראית אביו או רבו שנעשה להם נס.

מברך ברכת הגומל אחר הגירות על הנסיעה מחו"ל לא"י.

לעיר וכדו' יש לו לברך ברכת הגומל. אך למעשה בנסיעה קטנה לא נהגו. וצ"ע.

#### חולה שנתרפא

המתרפא ממחלות רגילות כגון שפעת אנגינה שושנה כשהיה חום גבוה ושהו במיטתם יותר מג' ימים דמותו לחלל שבת עליהם מ"מ אינם צריכים לברך ברכת הגומל לאחר שנתרפאו דבזמניו הוקל בהרבה הטיפול במחלות כגון אלו.

וכן המתעלף והקיץ מיד לא חשיב סכנה כל כך גדולה שיצטרך לברך הגומל. ולכן גם מי שלא נימול בקטנותו ונימול כשהוא מבוגר אינו צריך לברך הגומל לאחר המילה.

חולה שנתרפא שמברך הגומל היינו כשיצא מכלל סכנה וכבר יוצא מביתו יכול לברך הגומל אף שעדיין נשאר עליו רושם מהמחלה וצריך לטפל בזה ברפואות.

#### קטנים

קטן שנכנס לסכנה והתרפא כשהגדיל אם לא היה בסכנה בגדלותו אינו מברך ברכת הגומל.

#### הולכי מדבריות

הנוסע בזמניו במדבר אף שיש שם כבישים סלולים כמו בכל מקום נראה לכאורה שצריך לברך הגומל מדין הולכי מדבריות.

#### מטוס

הנוסע במטוס אף שאינו נוסע מעל הים ורק נוסע נסיעה קצרה כגון מעיר

#### יורדי הים

הנוסע במנהרות הכריות מתחת לים אינו צריך לברך ברכת הגומל דלא חשיב יורדי הים.

נוהגים להקל לא לברך ברכת הגומל כשנוסעים נסיעה קצרה בים לטיול.

#### ברכת דיין האמת

אין נוהגים לברך ברכת דיין האמת בשם ומלכות על כל ת"ח שמת ורק על גדולי הדור מברכים דיין האמת בשם ומלכות.

מת לו מת ומיד בשעת השמועה אמר ברוך דיין האמת מ"מ כשקורע יכול לברך ברכת דיין האמת בשם ומלכות דברוך דיין האמת לא חשיב ברכה, אולם אם אמר ברוך אתה מלך העולם דיין האמת אינו יכול לחזור ולברך בשעת הקריאה דיש שיטות בראשונים דברכות אלו אין מברכים בשם, ולשיטתם כבר יצא יד"ח במה שבירך בלא שם ומלכות דמעיקר הדין אין שייכות בין ברכת דיין האמת לקריעה, רק המנהג הוא כשמברכים וקורעים בשעת הלוויה.

#### ברכת הטוב והמטיב

##### בלידת בן זכר

בביאור הלכה (סימן רכ"ג סעיף א' ד"ה זכר) כתב ולדינא יש לעיין אם יש לו כמה בנים ואין לו בת ותאב שתולד לו בת

יש שמחים רק בנכדים הראשונים ואח"כ אינם שמחים הרבה וישנם ששמחים הרבה גם כשיש להם הרבה נכדים].

בעל מום

על לידת ילד בעל מום אין לברך ברכת הטוב והמטיב אולם במום קטן צריך לברך.

פג

על לידת פג צ"ע אם לברך ברכת הטוב והמטיב.

קניית בית

הנכנס לדור בדירה חדשה שקנה מברך הטוב והמטיב ובעל הבית מברך ומוציא את בני ביתו בברכה.

הקונה דירה ונכנס לחובות עקב קניית הדירה מ"מ מברך שהחיינו או הטוב והמטיב כשיש לו בני בית. אולם כשיש לו משכנתא על הדירה כיון שהדירה משועבדת לבנק אינו יכול לברך על הדירה שהחיינו או הטוב והמטיב. לכן שיכוון בברכת הטוב והמטיב שבברכת המזון גם על הדירה.

דירה בדמי מפתח

הקונה דירה דמי מפתח אינו מברך שהחיינו או הטוב והמטיב.

שתיית יין

ברכת הטוב והמטיב זה דוקא כששותים משני היינות רביעית כמש"כ בכף החיים.

ונולד לו בן אם יש לו לברך הטוב והמטיב אחרי דסוף הדבר הוא דלא ניחא ליה בזכר וצ"ע. ולמעשה יש לברך ברכת הטוב והמטיב כשנולד בן זכר אף שהיה תאב לבת.

במ"ב (סימן רכ"ה ס"ק ה') כתב בשם הפמ"ג דאם נתבשר לו שילדה אשתו והוא היה במדינת הים וראהו עתה מברך שהחיינו או מחיה המתים [אם הוא לאחר י"ב חודש] דודאי יש לו שמחה בולדו אף שלא ראהו מעולם. ולמעשה נראה שאם בירך ברכת הטוב והמטיב בשעת הלידה אין לו לברך ברכת שהחיינו על הראיה.

עד מתי יכול לברך

כשלא בירך ברכת הטוב והמטיב בשעה ששמע הבשורה שנולד לו בן זכר יש לברך כל זמן שיש לו שמחה בלבו ומסתבר דעד הברית בודאי יש לו שמחה בלבו על לידת הבן. ובבן ראשון אולי יש לו שמחה עד הפדיון הבן. וטוב שבכל ספק יכון [בברכת הטוב והמטיב] בברכת המזון גם על הלידה.

היודע שאשתו תלד בן

בעל שיודע שאשתו תלד בן והיינו ע"י בדיקת האולטרהסאונד אף על פי כן צריך לברך ברכת הטוב והמטיב אחרי הלידה.

נכדים

על לידת הנכדים הראשונים, ראוי לכוין בברכת הטוב והמטיב שבברכת המזון גם על לידת נכדו. [א.ה. מסתבר שכוונת רבינו שכל אחד לפי טבעו דהיינו



#### קניית דוד שמש

על קניית דוד שמש חדש אין מברכים ברכת הטוב והמטיב דאין חשיב כלי.

#### זכיה בהגולה

זכה בהגולה בסכום כסף גדול ויש לו אשה יש לו לברך על זה ברכת הטוב והמטיב שהרי היא גם נהנית מזה שיש לבעלה הרבה כסף.

#### ברכת מלביש ערומים על בגד חדש

בשו"ע (סי' רכ"ו סעי' ד') איתא: דכשלוש בגד חדש מברך מלביש ערומים. ואין העולם מקפיד לברך ברכה זו על בגד חדש, וראוי לכוון בברכת מלביש ערומים שבברכות השחר גם על הבגד חדש. וילבוש הבגד חדש בשחרית אז בשעת הברכה.

#### ברכת ברוך שחלק מחכמתו

גם בזמן הזה יכולים לברך ברכת שחלק מחכמתו ליראיו על חכמי ישראל.

#### ברכת הקברים

אין מברכים ברכת "אשר יצר אתכם בדין" על הקברים שנתגלו ע"י רבינו האריז"ל דתורה לא בשמים היא. (א"ה, עי' לרבינו זצוק"ל בספרו לנפש תדרשנו ח"א עמ' יג).

#### קברי ישראל

ברכת אשר יצר אתכם בדין כשרואה קברי ישראל, כשרואה בית קברות אחר תוך שלושים יום יברך בלא שם ומלכות, וכן הרואה באותו בית הקברות קבר חדש יש לו לברך הברכה בלא שם ומלכות.

#### קבר בודד

הנכנס לקבר צדיק בודד צריך לברך ברכת אשר יצר אתכם בדין, אולם זה בדוקא בקברים שזה ידוע בודאי שיש קבר דכגון בטבריה על קבר הרמב"ם אי אפשר לברך אבל על קבר השל"ה אפשר לברך.

#### ראיה מרחוק

יש לברך ברכת אשר יצר אתכם בדין אף כשרואה הקברים מרחוק כגון שנוסע בדרך ותוך כדי נסיעתו רואה בית קברות, ובלבד שלא יהיה מרחק יותר גדול כמו מן הצופים וכו'.

#### ברכה בשבת

הרואה קברי ישראל בשבת מברך ברכת אשר יצר אתכם בדין.

#### אונן

אונן אינו מברך ברכת אשר יצר אתכם בדין ואף לאחר הקבורה כשכבר אינו אונן אין נוהגים לברך כיון שבתחילה היה פטור, אולם המלויים את המת שאין למטה צורך בהם יש להם לברך מיד כשמגיעים לבית הקברות, אולם המלויים שיש למטה צורך בהן שלא יברכו ויל"ע האם יברכו אח"כ כשאין כבר למטה צורך בהן.

#### הלכות ברכת שהחיינו

##### פירות יבשים

על פירות יבשים משנה חדשה אין מברכים ברכת שהחיינו דאינו ניכר שזה פרי חדש.

## פרי מורכב

נקטינן דמברכים שהחיינו על פרי מורכב.

## מיין פירות

אין מברכים שהחיינו על מיין של פרי חדש כשעדיין לא אכל את הפרי דזה זיעה בעלמא וכן אין ניכר על המיין שזה מפרי חדש. אך אחרי ששתה את המיין אינו יכול לברך שהחיינו כשיאכל את הפרי מספק.

## אבוקדו

אבוקדו שרגילים לאכלו עם פת ואין אוכלים אותו בפני עצמו מברכים על זה שהחיינו כשמרגישים את טעם הפרי על הפת.

## מצוה שעושה לראשונה בחייו

על מצוה שאדם עושה פעם הראשון בחייו כגון שמניח תפילין או אשה בפעם הראשונה שהיא טובלת במקוה או מפרישה חלה או שמדליקה נרות שבת, משתדלים לברך שהחיינו על פרי חדש וכדו' ולכוון גם על המצוה החדשה.

## הוצאת ספר

אני לא מברך ברכת שהחיינו כשאני מוציא לאור העולם ספר חדש.

## סיום כתיבת ס"ת

המסיים כתיבת ס"ת יברך שהחיינו על פרי חדש, וציבור שכתבו ס"ת בשותפות

יעשו סעודה ויכוונו בברכת הטוב והמטיב שבברכת המזון על הס"ת.

## כלים חדשים

בשו"ע סי' רכ"ג סעי' ג' איתא: בנה בית חדש או קנה כלים חדשים אפילו היה לו כיוצא באלו תחילה או קנה וחזר וקנה מברך על כל פעם שהחיינו. ובביה"ל (ד"ה בנה) כתב "עיין בלחם חמודות ובא"ר דאם יש לו אשה ובנים הוי כמו שיש לו שותפין בה ומברך הטוב והמטיב וכדלקמיה בס"ד לענין כלים. והנה בחי"א מחלק דבקנה כלים חשובים שישתמשו בהם הוא וב"ב אין זה מצד החיוב ונקרא בזה טובה, משא"כ הכא הוא מחויב ליתן בית לאשתו ובניו. ולא נהירא דעבור בניו הנזכרים משהגיעו לכלל שש מזונות שנותן להם הוא רק בכלל צדקה, ובודאי הבית שקנה עבורם הוא טובה גמורה, ואפילו עבור אשתו הלא היה יכול לשכור דירה עבורה ואינו מחויב לקנות בית בשביל זה, וכשקונה בית בודאי יש להם שמחת הלב על ידי זה והוא הטבה גמורה ושייך בזה ברכת הטוב והמטיב". וכן יש לנהוג למעשה כדעת הביאור הלכה שאם יש לו בני בית לברך על בית חדש הטוב והמטיב.

מי שקנה כלי חדש ולא נשתמש בו כלל ולא בירך עליו שהחיינו ורק לאחר תקופה נשתמש בו לכאורה דאינו יכול לברך עתה שהחיינו ולא דומה לבגד ששם יש מנהג לברך בשעת לבישה ראשונה.

כלי עבודה

הירושה, אבל נראה שיש להשהות מלברך עד אחר הקבורה.

בגדים ותכשיטים

המברך שהחיינו על בגד חדש ואחר שבירך נודע שיש בו שעטנז, אחר שיתוקן הדבר אין צריך לברך עליו שוב שהחיינו.

בעל תשובה שמלביש טלית קטן פעם ראשונה ויש לו מזה שמחה גדולה אעפ"כ שלא יברך על זה ברכת שהחיינו דהשמחה זה לא מהטלית קטן רק מהמצוה ואין אנחנו מברכים שהחיינו על מצות.

אשה שקנתה לעצמה שרשרת חדשה ובירכה על זה שהחיינו ואחרי כמה ימים מצאה בזה פגם והחליפה את זה לשרשרת אחרת יש לה לברך על זה עוד פעם שהחיינו וצ"ע.

על כלי עבודה יקרים חדשים אין מברכים ברכת שהחיינו רק על חפץ שיש בזה השתמשות הגוף מברכים שהחיינו.

בלידת בת

על לידת נקבה יש לברך ברכת שהחיינו בפעם הראשון כשרואה אותה כמש"כ במ"ב סי' רכ"ג ס"ק ב. וצ"ע אם גם האם יש לה לברך ברכת שהחיינו על ראיית הבת בפעם הראשון לכן כשהבעל מברך שהחיינו יכולין להוציא את אשתו אם שייך שהיא נקיה.

בקבלת ירושה

יש להקפיד לברך ברכת שהחיינו או הטוב והמטיב במיתת אביו בגלל





# **אורח חיים**





## שאלות ותשובות ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

## בהלכות ברכת האורח

נערך ע"י הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח

## אורח בתשלום אם חייב לברך

שאלה: אורח שמשלם על הסעודה  
אם חייב לומר ברכת האורח.

תשובה: אין חייב.

וכן מבו' במג"א ס' ר"א סק"ב ע"ש, וכ"כ בשו"ע הגר"ז שם ס"ד והמשנ"ב שם סק"ז והערוך השולחן ס"ב, אולם בדעת תורה למהרש"ם ס' ר"א הביא מסידור היעב"ץ, דאף אם משלם על מזונו חשיב אורח לברכת אורח ע"ש, וכ"כ במור וקציעה ס' ר"א שם, ומש"כ בשו"ת באר צבי ס' י"א בהגהה, ומש"כ בהך פלוגתא בשו"ת באר שרים ח"ז ס' כ"ד ובשו"ת דברי ישראל ח"א ס' מ"ט ע"ש ובשו"ת ויצבור יוסף ח"א ס' כ"ט ובשו"ת אבא ב"ם ח"ג ס"ג, ובשו"ת דברי בניו ח"ה ס' נ"ב, ובשו"ת אבני דרך ח"ג ס' פ"ד הביא מהגר"א נבנצאל שיכרך אף בתשלום, אולם בס' שיח התורה ח"ב עמ' ר"י דאין חיוב בתשלום ע"ש, ובס' כיצד מזמנין ח"א פי"ד ס' י"ד, ובקובץ בית אהרן וישראל גליון ק"ט עמ' קי"ב, ובס' אורח מברך פ"ג ס"ה,

## בחורי ישיבות בברכת האורח

שאלה: בחורי ישיבה שאוכלים בישיבה, אם צריכים לברך ברכת האורח.  
תשובה: לא נהוג.

ובשו"ת אור לציון ח"ב פמ"ו ס' ל"ג שצריכים לברך ע"ש, אולם בשו"ת שבט הלוי ח"א ס' נ"א שאין חייבים וטוב שיברכו ע"ש ובשו"ת משנת יוסף ח"ה סו"ס נ"ג ח"ו ס' ס"ט ע"ש, ובשו"ת עולת יצחק ח"א ס' מ"ד ובשו"ת דברי בניו ח"ה ס"ד ובשו"ת תורת מאיר ח"א ס' ט"ו ובשו"ת באר שרים ח"ז ס' כ"ד אות ה', ובס' וזאת הברכה פט"ו עמ' 143 בשם הגריש"א זצ"ל ובס' אשרי האיש ח"א עמ' רי"ז שא"צ לומר, ועי' בס' ברכת שלמה ברכות מ"ו ע"ש, וכן השיב מרן בס' לחושבי שמו עמ' רי"ז, ובס' דולה ומשקה קי"ז ובס' ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ב, שבחורי ישיבות א"צ לומר ע"ש, ומש"כ בזה בס' תורת הישיבה פ"ז ס"ח ובקובץ שואל ומשיב ח"ח עמ' רע"ד, ובספר אורח מברך עמ' ק"ל בתשו' הגרי"ט וויס ויעו"ש בעמ' קס"ו בשם מרן, שבחורי ישיבות אין מברכין. וע"ע בס' עבודת עובדיה ח"א פ"כ ס' ס"א.

### בנים הסמוכים על שלחן אביהם בברכת האורח

שאלה: בנים הסמוכים על שלחן אביהם אם צריכים לומר ברכת האורח.

תשובה: לא נהוג.

ובמג"א ס' ר"א סק"ב דאף בניו הסמוכים על שלחנו אומרים, וכ"פ המשנ"ב שם, ובס' דולה ומשקה עמ' קי"ז השיב מרן ע"ד המג"א דאין נוהגין עי"ש, ומש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' ס"ט או"ג ובשו"ת מעשה ניסים ח"א ס' ק"ט שאין מברך, אולם בס' כיצד מזמנין ח"א פי"ד ס"ב שמברכין עי"ש, וכ"כ בכף החיים ס' ר"א ס"ק י"ג, ומש"כ בס' אורח מברך פ"ג ס"א.

ועמ"ש"כ בזה בס' תורת הישיבה פ"ז ס"ט ובקובץ שואל ומשיב ח"ח עמ' רע"ד.

### בניו הנשואים בברכת האורח

שאלה: בניו הנשואים שמגיעים לביתו לשבת, אם צריכים לומר ברכת האורח.

תשובה: לא נהוג.

ובשו"ת מעשה ניסים ח"א ס' ק"ט אף שס"ל שבניו שאינם נשואין מברך אבל אין מברך בבניו הנשואין עי"ש ובס' דולה ומשקה עמ' קי"ז השיב מרן, לא נהגו והאומרו תע"ב עי"ש, ובס' ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ב השיב ע"ז מרן לא נהגו, ועמ"ש"כ בשו"ת דברי בניהו ח"ה ס"ד

עי"ש ובשו"ת אמרות טהורות ח"ב ס' כ"ו.

### חתן המתארח אצל חמיו

שאלה: חתן המתארח אצל חמיו אם צריך לומר ברכת האורח.

תשובה: לא נהגו.

וכן השיב מרן בס' דולה ומשקה עמ' קי"ז ובס' לבנימין אמר עמ' כ"ח.

### מוזמן לסעודת מצוה בברכת האורח

שאלה: המוזמן לסעודת מצוה ואוכל שם, אם צריך לומר ברכת האורח.

תשובה: לא.

וכן השיב מרן בס' ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ב עי"ש, ומש"כ בשו"ת אבא ב"ם ח"ג ס"ז עי"ש, ובשו"ת דברי בניהו ח"ה ס"ד ובשו"ת עולת יצחק ח"א ס' מ"ד שאלה ב'.

### נכד האוכל אצל סבא

שאלה: נכד האוכל אצל הסבא אם צריך לברך ברכת האורח אם מקרי אורח תשובה: לא.

וכן השיב מרן בס' דרך אכילה עמ' מ"ז שנכד אינו חשיב אורח עי"ש, ומה שכתב בשו"ת דברי בניהו ח"כ ס"ט ובשו"ת אבני דרך ח"ז ס' ל"ד עי"ש.

### אשה בברכת האורח

שאלה: אשה אורחת אם צריכה לברך ברכת האורח.



## תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ה  
 ס' נ"ג אות ובשו"ת באר שרים ח"ז ס'  
 כ"ד אות ד' ואולם בשו"ת שבט הלוי  
 חי"א סו"ס נ"א שאשה אין מברכת עי"ש  
 ובס' אורח מברך פ"א ס' ט"ו בשם  
 הגר"מ שטרנבוך עי"ש, ובעמ' קנ"ה שם  
 בתשו' בעל אמרי סופר זצ"ל מערלוי,  
 שפשוט שאשה מברכת עי"ש.

## ברכת האורח בשבת

שאלה: היאך אומרים ברכת האורח  
 בשבת, הא אין מבקשין בקשות בשבת.

## תשובה: ברכה מותר.

ועורר כן מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל  
 בס' עיונים בתפילה עמ' רע"ו היאך  
 אומרים ברכת האורח הא הוי כשאלת  
 צרכיו עי"ש אולם כתירוף מרן, כ"כ  
 בשו"ת דברי שלום [קרויז] ס' ט"ז,  
 שברכה מותר, וכ"כ בס' פתח הדביר  
 או"ח ס' ר"פ, וכ"כ בס' זה השלחן  
 להגר"ש דבליצקי זצ"ל ח"א ס' ר"א ס"א  
 דאי"ז שאילת צרכיו בברכת האורח עי"ש  
 ובתשובות והנהגות ח"ב ס' קכ"ב.  
 והברכ"י שיו"ר או"ח ס' קפ"ח כתב  
 שברכת האורח בכלל טופס ברכה דשרי  
 בשבת ואי"ז כבקשת צרכיו, וי"ל  
 עפמש"כ בחי' הגרי"ז סוף סוטה סי"ח  
 או"ג בדעת הרמב"ם שברכת האורח  
 המשך להטוב והמטיב ול"ה ברכה בפ"ע  
 עי"ש, וכ"כ בס' אבן האזל פ"ב מברכות  
 ה"ז עי"ש ומש"כ בזה בס' ברכת אברהם

ברכות מ"ו, ובס' נחל שלמה פ"ב מברכות  
 ה"ז, ובס' ברכת שלמה ברכות ס כ"ה  
 ובקובץ צהר ח"ב עמ' ע"ו ובקובץ אליבא  
 דהלכתא ל"ד עמ' נ"ג, ובס' דברי יעקב  
 מועד א' ברכות מ"ו, וכ"פ מוח"ז זצ"ל  
 בשו"ת דברי שלום ח"ב סו"ס מ"ט  
 שאומרים ברכת האורח בשבת, וכן השיב  
 מרן בס' אשיחה ח"א עמ' של"ה עי"ש,  
 ומש"כ בזה בס' בקשות בשבת פ"ג ס"ז,  
 ומה שהארכנו בזה בספר גם אני אודך  
 חלק ג' סימן ה', אות ח', עי"ש, ומש"כ  
 בשו"ת חמדת יוסף להגר"י פלבני זצ"ל  
 ח"ה ס' רל"ג, ובס' אורח מברך פ"ב ס"י,  
 ויעו"ש בעמ' קל"ד בדברי הגר"ט זנגר.  
 ובס' מאיר עוז ח"ח ס' ר"א ס"א, ובס'  
 כיצד מזמנין ח"א פי"ד ס"ח.

## כהן ואורח בפעודה

שאלה: כשיש כהן ואורח שאינו כהן  
 בסעודה, למי יותר נכון לברך ברכהמ"ז  
 על הכוס לכהן או לאורח.

תשובה: אם שניהם אורחים כהן  
 קודם, ואם בעל הבית כהן ואורח ישראל,  
 יכול בעה"ב לכבד האורח.

וכן השיב מרן בקונטרס גם אני אודך  
 חלק ב', תשובה פ"ח, ומש"כ להנ"ל בזה  
 בשו"ת משנת יוסף ח"ה ס' נ"ב ובשו"ת  
 באר אליהו ח"ג או"ח ס' כ"ו, ובספר גם  
 אני אודך תשובות בעל האבני ישפה  
 זצ"ל, סימן נ"ד, ובשו"ת ישיב יצחק ח"ז  
 ס"ח ובשו"ת דברי דוד ח"ג ס"ח, ובשו"ת  
 דברי בניהו ח"א ס"ד, ובספר אורח מברך  
 סימן ו', עמוד ק"י, בתשובה למחבר ספר

גם אני אודך, ובספר כיצד מזמנין ח"א עי"ש ובקובץ פעמי יעקב שבט תשע"ב  
פי"ד ס' י"ט ובס' מאיר עוז ח"ח ס' ר"א עמוד קפ"א, ובספר קדושת הכהנים  
ס"א ובקונטרס מים אדירים עמ' נ"ד כהלכתה פ"ו ס' י"א.

## פסקים מהגאון רבי עזריאל אורבאך שליט"א

נכתב ע"י הגאון רבי יוסף זונדל שוב שליט"א

מו"צ בקרית ספר

ח. אין למנוע מבנות הלומדות במוסדות לבנות וכדומה לשיר, ואף באופן שקולן נשמע לעוברים ושבים דיש לצרף את הדעות שמקילות בקול אשה שאינו מכירה.

ט. אין להתרחץ בערב שבת חזון כל גופו בצונן רק יש להתיר מה שכתוב במ"ב דהיינו ראשו פניו ורגליו בחמין.

י. כשחל ערב שבת חזון בערב ט"ב כתב בביאור הלכה (סימן תקנ"א סעיף ט"ז ד"ה בחפיפת הראש) שיזהר לכתחילה שהרחיצה המותרת יהיה קודם חצות וכדיעבד גם אחרי חצות שרי. ואף שיש מפקפקין על דברי הביה"ל מ"מ למעשה יש להחמיר לכתחילה להתרחץ בערב שבת שחל בערב ת"ב לפני חצות כדעת הביה"ל.

יא. מר"ח אב עד שבוע שחל בו ט"ב אפשר להקל לקטנים עד בר מצוה להתרחץ כרגיל ובשבוע שחל בו ט"ב אפשר להקל לקטנים עד גיל שש שבע להתרחץ כרגיל ומגיל שש שבע יש לחנכם באיסור רחיצה.

יב. בשבת חזון כשזה לא חל בט"ב מותר לטבול אף לתוספת קדושה אולם בט"ב בחל בשבת אסור לטבול דדברים שבצינעא נהוג בשבת זו וטבילה חשיב כדברים שבצינעא.

א. רופא המקבל קהל בערב וכבר קרוב לחצות ועדיין לא התפלל מעריב שלא יפסיק לקרוא ק"ש ולהתפלל מעריב והציבור ימתין, אלא ימשיך לטפל בחולים דחשיב כעוסק במצוה שפטור מן המצוה.

ב. המטפל בהצלת ילדים מחינוך של חופשים חשיב עוסק במצוה ופטור מק"ש ותפילה.

ג. המתפלל ביחידות אין נוהגים שיאמר קדושת יוצר בניגון וטעמים אלא אומר את זה כרגיל כדעת הרמ"א.

ד. הקורא ק"ש לפני התפילה לפני שעובר זמן ק"ש של המג"א שניח תפילין בשעת קריאתו אף דק"ש שבתוך התפילה יהא לפני סוף זמן ק"ש של הגר"א כיון דקורא ק"ש לפני התפילה לצאת יד"ח ק"ש לדעת המ"א.

ה. המלויים את המת מברכים ברכת אשר יצר אתכם בדין לאחר הקבורה והאבלים אין מברכים אף לאחר הקבורה.

ו. לא אמרינן תרי קלא לא משתמע בקול באשה ואין היתר לשמוע קול זמר של כמה נשים יחד.

ז. יש להחמיר לא לשמוע קול אשה מבית אחר אף שאין מכיר את האשה ששרה.

הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א

ראש ישיבת "כולל שומרי החומות"

ורב דקהל סדיגורא ירושלים ת"ו

מח"ס "משנת יוסף"

ירושלים תשכ"א

## בירך ברכת האילנות ולא ראה האילנות

בס"ד, כ"ח אדר תשע"ח

לקראת חודש ניסן, יתברך בכל ענין,

מע"ב הרה"ג החר"ף ובקי, מו"ה

מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס 'בית

מתתיהו', פיעה"ק ירושלים ת"ו.

אחדשה"ט, ע"ד שאלתך במי שבירך

ברכת האילנות ביחד עם הציבור, ואח"כ

נזכר שלא ראה כלל האילנות קודם

שבירך, אם יצא יד"ח, דבגמ' (ברכות

מג:): ובשו"ע (או"ח סי' רכו) משמע שרק

מי שראה אילנות המלבלבין מברך.

והבאת משו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' נג)

שהסתפק בזה, כיון דתנאי זה של הראיה

לא נתבאר בשו"ע אם מעכב, יעו"ש. -

ואולי יש לדמותו לברכת הלבנה, שכתב

במשנ"ב (תכו סק"א) שהסומא מברך כיון

דברכה זו נתקנה על חידוש העולם.

ובהליכות שלמה (תפילה פט"ו ס' יג)

שמי שקידש הלבנה ולא ראה הלבנה,

שבדיעבד יצא יד"ח כיון שעכ"פ בירך

בזמן שנהנים לאורו, ויל"ע.

כ"כ בתשובה (בכת"י), דלכאורה גם

לדעת מרן השבט הלוי זצ"ל לא יברך

לכתחילה בלא ראייה, אלא שבדיעבד

כשכבר בירך אף שלא ראה הלבנוב,

אפשר שיצא, ומצד ספק ברכות לא יחזור

לברך, כיון שברכת האילנות היא ברכת

שבח והודיה כללית להשי"ת על

התחדשות הבריאה, אלא שנתקנה לברך

בשעה שהאילן מלבלב, ולכן אם כבר

בירך אף שלא ראה את הלבנוב, יצא

ואינו צריך לחזור ולברך, כי הראיה אינה

מעכבת.

דושה"ט בברכה

יוסף ליברמן

## יהודים שבכעלותם בית אבות, אם מותרים לרכוש בשר נז"מ לזקנים גויים

בס"ד, כ"ח חשוון תשע"ו

שוכט"ם לכבוד מכובדי ידידי היקר  
הרה"ג רבי יעקב אהרן סקוצ'ילס  
שליט"א, מח"ס 'אהל יעקב' ומו"ץ  
בשכונת רמת שלמה פעיה"ק  
ירושלים ת"ו.

אחריה"מ,

ע"ד השאלה החמורה, במי שדר  
בארה"ב שעובד בבית אבות לזקנים,  
ובעלי הבית הם יהודים ומאכילים  
להזקנים מאכלות אסורות (נו"ט), האם  
מותר לרכוש בשר נז"ט עבור זקנים גויים,  
או שאסור משום איסור סחורה במאכלות  
אסורות (יו"ד סי' קיז, א). וטענת בעלי  
בית האבות שם שאינם עושים זאת  
לסחורה, שהרי אינם קונים זאת כדי  
להרויח" כסף, אלא כדי "לא להפסיד"  
כסף, שהרי לגויים מספיק בשר שאינו  
כשר. וצינת לערוך השולחן (שם סעי'  
כח) המתיר סחורה במאכלות אסורות  
כאין כוונתו להרויח אלא לא להפסיד. וכן  
האם יש היתר בזה לשתף גוי אשר הוא  
יקנה הנו"ט, או שמא אף זה אסור. – עוד  
שאלת, שנמצאים שם זקנים יהודים רח"ל  
שמשפחתם אינם שומרי תורה ומצות ולא  
איכפת להם שמאכילים לאביהם מאכלות  
אסורות, האם יש לבעה"ב חיוב למנוע  
אותם מכך, כאשר בני המשפחה עצמם

אומרים שהם אינם מעוניינים לשלם עבור  
מאכל בשר, או פטור מצד שב ואל  
תעשה, עכ"ד השאלה.

בדבר רכישת הבשר לזקנים גויים,  
הערוך השולחן שם לא התיר בזה, אלא  
כתב להתיר לישראל לקנות עבור שר גוי  
השולחו לצורך זה, כי אינו קונה לעצמו  
כלל. וכן מתיר לתווך במכירת בשר זה,  
כי נמצא שאין הוא הקונה ולא המוכר, רק  
סרסור ביניהם. וכאן בבית האבות הרי  
קונה הבעה"ב לעצמו להאכילו לנכרי  
ומרויח על כל זקן, ולמה נתיר זאת  
[וילע"ע ולשאל מה פוסקים הרבנים שם  
בזה].

ובדבר הזקנים היהודים, המאכיל  
ליהודי מאכלות אסורות, עובר באיסור  
דאורייתא המבואר (ביבמות קיד.) לא  
תאכלום קרי לא תאכילום, ששייך בכל מי  
שדעתו חלשה שנחשב לכעין קטן, וכמ"ש  
בשו"ת חת"ס (חאו"ח סי' פג) דכל שאנו  
מוזהרים על קטן, אנו מוזהרים על חרש  
ושוטה, דקרא דלא תאכלום להזהיר  
המצווים על שאינם מצווים, וכש"כ על  
ישראלים עמי הארץ שמצווים. – חוץ  
מזה יש לפני עור, ואם המשפחה הם  
קמצנים קלי דעת שלא מוכנים להוסיף  
קצת על מאכל כשר לזקן, חייב למנעם

מזה [לתת לו ירקות במקום בשר]. – ואוי להם למשפחה שלא מרחמים על הזקן ומאכילים נו"ט ומטמטמים לבו, ראה אור החיים הק' (ויקרא יח, ב) בשם האר"י ז"ל שהניצוץ הרע מורידו ומונעהו מלעשות

תשובה בערוב ימיו. – וע"ע שו"ת משנ"י (חי"א סי' קג). – ומצוה רבה לתקן זאת. דושה"ט יוסף ליברמן

## אונן בעשיית מלאכה לפני הבדלה

בס"ד, ט' טבת תשע"ט

שוכמ"ם להמפלג בתורה, ועוסק בה בתדירא, הרה"ג ר' מתתיהו גבאי שליט"א, מח"ס 'בית מתתיהו' ועו"ם. אחרשה"ט,

ע"ד שאלתו אם אונן מותר בעשיית מלאכה לצורך המת, שהרי אינו מבדיל קודם הקבורה (שו"ע יו"ד שמא, ב), ואסור לעשות מלאכה לפני הבדלה (שו"ע רצט, י).

ולכאורה תליא במה שחקר הגרי"ז (פכ"ט משבת ה"ה) אם איסור מלאכה לפני הבדלה, הוא מדיני השבת, דכל זמן שלא הבדיל לא נגמרה השבת. או איסור מלאכה הוא מדיני הבדלה, דכיון שצריך להבדיל נאסר בעשיית מלאכה. – להצד הא' דאיסור מלאכה הוא מדיני השבת שלא נגמרה עדיין, האונן אסור במלאכה, דאעפ"י שעכשיו פטור מהבדלה, מ"מ אסור במלאכה, שעדיין לא נגמרה השבת. משא"כ להצד הב' דאיסור מלאכה הוא מדין הבדלה, נראה דכיון שאונן פטור מהבדלה, מותר בעשיית מלאכה, אתו"ד.

הנה מנהג העולם שהאבל קורע, וממלא עפר בקבר, וחולץ נעליו, ודברים אלו אסור לעשותם בשבת, ולכאורה אפשר להביא רא' מזה דנקטינן כהצד הב' דאיסור מלאכה הוא מדין הבדלה, וכיון שאונן פטור מהבדלה, מותר בכל הנ"ל. – ובאמת כבר נתקשה בזה החוות יאיר (מקור חיים, קיצור הלכות, סי' רצט, י) איך אונן שאינו מבדיל עד אחר הקבורה, קורע וממלא עפר בקבר וחולץ נעליו, עיי"ש. והכלבו (פ"א סי' ב סקט"ז) כ' דאחר הקבורה יבדיל ואח"כ יקורע. ומשמע דס"ל דאונן אסור במלאכה קודם הבדלה, וראה שש"כ (פס"ד הערה קל) מש"כ בזה.

אבל אין הכרח לרא' זו, די"ל דגם להצד הא' דאיסור מלאכה הוא מדיני השבת שלא נגמרה עדיין, מותר האונן לקרוע וכו'. שהרי לכו"ע מה"ת מותר לעשות מלאכות קודם הבדלה, ורק רבנן אסרו לעשות מלאכה, לכן אונן שפטרוהו מהבדלה, התיירו לו ג"כ לעשות מלאכות דאורייתא. וכמו שנפסק בשו"ע (יו"ד שמא, ב) לענין אכילה, דמי שמת לו מת

בשבת יאכל במוצ"ש בלא הבדלה, אעפ"י שאסור לאכול לפני הבדלה (כשו"ע רצט, א), כך גם מותר במלאכה אעפ"י שאינו מבדיל. – ועל כרחך י"ל כן, דזיל בתר טעמא שהאונן פטור מן המצות, בכדי שיתעסק בצרכי המת, או מפני כבודו של מת שלא יהא עוסק בדבר אחר אלא יהא פנוי לחשוב על צרכי קבורתו. וא"כ איך נאסור עליו עשיית מלאכות לצורך המת קודם הבדלה, הלא הא גופא היא תקנת חז"ל שלא יתעסק עתה בהבדלה אלא

בצרכי המת וכבודו.

כאמור, מנהג העולם להקל במלאכות שצריך האונן לעשות לצורך המת, וטוב לומר קודם שעושה מלאכה 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' בלא שם ומלכות, וכמ"ש הדעת תורה (יו"ד שמא, ב), שיאמר 'ברוך המבדיל', עיי"ש. [נע"ע שו"ת משנ"י (חי"א סי' סג) בדין עשיית מלאכה לפני הבדלה על הכוס].

דושה"ט בכרכה

יוסף ליברמן

הגאון רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א  
 רב העיר בני ברק  
 ראש בתי ההוראה שע"י הגר"נ קרליץ שליט"א

## שבח לשאול טל ומטר ונוכר אחר שסיים הברכה

שיכול לשאול בשומע תפילה לצאת ידי כולם כן עדיף ולא ישאל במקום שנזכר. [ואף גבי הזכרת משיב הרוח כתב דכלא סיים הברכה לגמרי אלא שהזכיר השם, עדיף טפי שיסיים בלמדני חוקיך דאז חשיב כלל סיים הברכה ויזכיר משיב הרוח במקומו לכו"ע דהא לא סיים הברכה].

ולכאורה יל"ע בדברי המג"א, דהנה בב"י האריך להוכיח מהטור והרא"ש דאיכא חילוק בין הזכרות המעכבות להזכרות שאינם מעכבות, דדוקא בהזכרות מעכבות אמרי' דאף אחר שסיים הברכה יש לו להזכיר בלא חתימה, משא"כ בהזכרות שאינן מעכבות לאחר שסיים הברכה אין מזכירן, וכגון בשכח להזכיר יעלה ויבא בר"ח וסיים הברכה ועדיין לא התחיל מודים, בשחרית ומנחה מזכיר יעלה ויבא במקומו, דהזכרה המעכבת היא. משא"כ במעריב אינו מזכיר כלל דהזכרה שאינה מעכבת היא. ולכאורה בפשטות היה נראה הטעם דכל שאינו מוכרח להזכיר עדיף טפי שלא יזכיר, דלכתחילה אין להזכיר בין הברכות, וע"כ דוקא בהזכרות המעכבות

כתב המחבר סי' קי"ד סעי' ו' דאם לא אמר בימות הגשמים מוריד הגשם ואף טל לא הזכיר מחזירים אותו, במה דברים אמורים בסיים הברכה והתחיל ברכה שלאחריה דאז מחזירים אותו לראש התפילה, אבל בלא סיים הברכה אומר במקום שנזכר, ואפי' סיים הברכה כל שלא התחיל אתה קדוש אין צריך לחזור ואומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה.

וכתב המג"א סי' קי"ז דלפי"ז הו"ה בשאילת טל ומטר, דאם סיים ברכת ברוך עלינו וקודם שהתחיל תקע בשופר נזכר שלא שאל טל ומטר שואל במקומו בלא חתימה, ומקור הלכה זו בדברי ראבי"ה הביאו הטור סי' קי"ד שכתב כן בין לענין הזכרת משיב הרוח ובין לענין שאלת טל ומטר.

ובביה"ל סי' קי"ד הביא מכמה ראשונים ופוסקים דפליגי על ראבי"ה וס"ל דאין יכול להזכיר ולשאול אחר שסיים הברכה, וע"כ מסיק דאע"ג דלגבי הזכרת משיב הרוח ומוריד הגשם אין לנו אלא כדברי המחבר דבסיים הברכה מזכיר במקומו, מ"מ גבי שאילת טל ומטר



שלא לנהוג כהמג"א אלא לשאול בשמע קולנו.

אלא שיש לעיין לפי"ז במש"כ המחבר סי' קי"ז סעי' ה', דבשכח לשאול טל ומטר וסיים אף ברכת שמע קולנו וקודם שהתחיל רצה נזכר שלא שאל, יש לו לשאול טל ומטר במקומו וכמש"כ ראבי"ה. ולכאורה ישל"ע בזה דלפי מש"כ בביאור הדברים, הכא לא מסתבר כלל לומר דכיון שלא שאל בשמע קולנו טל ומטר חשיב כלא סיים הברכה, דהא שאילת טל ומטר אינה חלק מברכת שמע קולנו. ואע"ג דהזכרה המעכבת היא, מ"מ קשה לומר דחשיב כלא סיים ברכת שמע קולנו כל שלא שאל טל ומטר. ואולי אף הכא שייך לומר דכיון שתקנו לשאול טל ומטר בברכות אמצעיות, כל שלא שאל חשיב שלא סיים עדיין ברכות אמצעיות, וע"כ עדיין יכול לשאול כל שלא התחיל רצה וצ"ע. ואולי אפשר נמי לומר דכל שלא שאל בדרך עלינו מחוייב לשאול בשמע קולנו, ונעשה חלק מברכת שמע קולנו ובלא שאל חשיב שלא סיים הברכה.

הקילו בהם שיזכיר בין הברכות, וא"כ לכאורה לפי"ז צ"ע אמאי כתב המג"א גבי טל ומטר שיזכיר בין הברכות קודם שיאמר תקע בשופר, הא כיון שיש לו אפשרות לומר בשמע קולנו הכי עדיף טפי משיזכיר בין הברכות וכדאמרי' גבי הזכרות שאינן מעכבות.

ולכאורה נראה דביאור הענין דהחילוק בין הזכרות המעכבות לשאינן מעכבות אינו מטעם הנ"ל דהקילו להזכיר בין הברכות דוקא בהזכרות המעכבות, אלא ביאור החילוק דבהזכרות המעכבות כיון שחיסר בברכה חלק המעכב, א"כ כל שלא התחיל ברכה שלאחריה חשיב כעדיין לא סיים הברכה, וע"כ יכול להזכיר במקום שנזכר, משא"כ בהזכרות שאינן מעכבות כל שחתם חשיב דסיים הברכה ואינו יכול עתה שוב להזכיר. וא"כ לפי"ז א"ש דברי המג"א, דשאילת טל ומטר כיון שמעכבת בברכה אע"ג דיכול לתקן בשמע קולנו מ"מ חשיב כעדיין לא סיים הברכה, ויש לו לשאול טל ומטר במקום שנזכר קודם שהתחיל ברכת תקע בשופר, ואמנם כיון דחייש המ"ב להחולקים על ראבי"ה ע"כ כתב

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א  
ראב"ד לכל מקהלות האשכנזים בירושלים  
ראש הישיבה ברמת בית שמש  
מח"ס מועדים וזמנים ושו"ת תשובות והנהגות ועוד

## פסקי הגר"מ שטרנבוך שליט"א בענינים שונים

[נכתב ע"י הגאון רבי יוסף זונדל שוב שליט"א מו"צ בקרית ספר]

- א. לכתחילה אין לקדש את הלבנה במרפסת מקורה, כי יש לצאת מהבית וציאה למרפסת לא חשיבא יציאה מהבית.
- ב. הא דמותר להדיח בשבת עשר כוסות אף שאינו צריך אלא לכוס אחת, היינו באופן שאינו טירחא גדולה.
- ג. הא דמותר לשטוף עשר כוסות כשאין צריך אלא לכוס אחת, היינו אף בדרך הערמה, דהיינו שאין צריך אף לכוס אחת, אלא מערים ומשתמש בכוס אחת כדי להתיר לו לשטוף את כל הכוסות, בדברבנן מותר להערים.
- ד. מותר להחזיר מחזור בשבת ויום טוב לבית אף סמוך לשקיעה כשמשמש בהם קצת, ואף כשיש לו עוד מחזור בבית.
- ה. מותר לפתוח את הברז בשבת כשבכור מונחים כלים מלוכלכים, אף שכל כוונתו בפתירת הברז שהמים ינקו את הכלים.
- ו. המסיים שמונה עשרה במעריב בימי הספירה כשהציבור אומרים עלינו, יאמר עמם עלינו ואחרי כן יספור ספירת העומר, אם אין חשש שישכח לספור אחרי עלינו.
- ז. העושה פדיון הבן בימי הספירה אסור לו להסתפר, דאינו חשיב כיום טוב שלו כמו בעושה ברית מילה. והא דמותר לו לאכול בתענית נדחה, היינו כדי שיעשה את המצוה בשמחה.
- ח. ילדים שלומדים נגינה מותר להם להמשיך ללמוד בימי הספירה, דלא הוי נגינה של שמחה.
- ט. ספר קודש שהתכבס ונמחקו המילים, מכל מקום יש לגנוזו.
- י. נהגו להקל ללכת להתפלל על הקברים בבית החיים הישן בצפת אף שדורכים על קברים ואי"צ להדר רק לעמוד בחוץ ולהתפלל.
- יא. הלוח בקבוק שתיה שהפקק כבר פתוח, מותר להחזיר לו בקבוק

כג. בליל הסדר כשהכוס יותר מרביעית אפשר לטעום קצת מהכוס בלא הסיבה ואחרי כן להסב, כדי שלא ישפך יין מהכוס, והעיקר שתישאיר רביעית בכוס כשמתחיל להסב.

כד. בהסיבה העיקר שכל הגוף יהא מוטה לצד שמאל, ואין צריך שהראש יהא מוטה לצד שמאל, כי כשהראש מוטה קשה לשתות את הכוסות.

כה. נשים שסומכות על הראבי"ה ואינן מסיבות בשעת אכילת המצה ושתיית הכוסות, מכל מקום צריכות לישב, ואם אכלו ושתו בעמידה לא יצאו ידי חובה.

כו. עדיף לקחת לכל ארבע הכוסות כוס כשיעור הגדול ולשתות רוב כוס, מאשר לקחת כוס כשיעור הקטן ולשתות את כל הכוס.

כז. הא דעדיף לקחת לארבע כוסות יין אדום, אינו מועיל לזה לקחת יין לבן ולהכניס לתוכו קצת יין אדום לשינוי מראהו, ועל כן גם אין למזוג את היין האדום לתוך הלבן, כיון שאינו מכוון לשם אכילה בזה, לכן לא שייך לומר בזה אין צביעה באוכלין.

כח. מותר להפסיק בדיבור בנטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה בין הנטילה לאכילה, ולכן מותר להפסיק בדיבור בין נטילת ידים שלפני הכרפס לאכילת הכרפס.

כט. בנטילת ידים לכרפס אין הנשים צריכות להסיר הטבעות [ומנהגו שהנשים בכלל אינן נוטלות ידים לדבר

שהפקק שלו עדיין סגור, אף שהוא שווה יותר, דאין מקפידים על זה בשכנים.

יב. אשה שרוצה לשאול בגד מחברתה מותר לה ללכת אליה למדוד אותו בשבת, אם תלבש זאת אחרי כן מעט זמן בשבת.

יג. מותר להניח בחנות או באוצר הספרים ספר פתוח בתוך זכוכית [ויטרינה].

יד. אין צריך להחמיר לקטנים שלא להתרחץ בתענית ציבור.

טו. מותר להדליק שירים עבור קטנים בתעניות ציבור.

טז. אין איסור לאכול על שלחן אחד עם גוי.

יז. קופסאות שימורים וכדו' אין לאכול מתוכן, כיון שהן לא טבולות.

יח. קיבל מתנה מגוי ביום אידם כגון פרחים וכדו', מותר ליהנות מכך.

יט. כשמבקשים אותו בבית מותר לומר שאינו נמצא, כי הכוונה דאינו נמצא בבית בשבילם.

כ. אסור לילדות לשים עליהן פאות מסולסלות על הראש לצורך הצגה.

כא. מי שצבע את עצמו לנוי אסור למחוק זאת בשבת, ואם רק התלכלך הגוף מצבע מותר למחוק בשבת.

כב. מותר להשתתף בחתונה של מי שמנסה להשיג ממנו הלואה, אף שלא היה הולך ללא זה לחתונה, דכיון שאינו אומר בפה שזו הסיבה שמגיע לחתונה אין בזה משום ריבית מוקדמת.

לד. מי שעשה עירוב תבשילין בביתו ונסע לעיר אחרת ובני ביתו נשארו בביתו, להם מותר לבשל ביום טוב לשבת ולו אסור כיון שאינו נמצא במקום העירוב.

לה. קטנים עד גיל שש אפשר להאכיל קטניות בפסח במקום הצורך.

לו. בנים נשואים הנוסעים ליום טוב להוריהם, לכתחילה אביהם יזכה להם את עירובו, ובדיעבד אף שלא זיכה להם מותר להם לבשל ביום טוב לשבת ולסמוך על העירוב של אביהם כיון דהם סמוכים על שלחנו.

לז. אסרו חג של פסח שחל בשבת, לכתחילה אין לאכול בשבת קטניות אפילו שבן ספרד הביא לו זאת בשבת, אמנם אין למחות באוכלים קטניות בשבת זו.

שטיבולו במשקה, ואף בליל הסדר רק הגברים נוטלים את הידים לכרפס].

ל. המסובים על שולחן אביהם או חותנם בליל הסדר והסב מספר את סיפורי יציאת מצרים לנכדיו, מכל מקום יש לאב גם לספר קצת לבניו כדי לקיים מצות "והגדת לבנך" ומצוה בו יותר מבשלוחו.

לא. מותר לאכול בליל הסדר עוף מטוגן [שניצל] ואינו בכלל צלי.

לב. מותר להפסיק בדיבור בליל הסדר באמירת הלל בין בחצי הראשון ובין בחצי השני, דאין דינו כהלל ביום טוב כמו שכתב מרן הגרי"ז זצוק"ל.

לג. אפשר לעשות עירוב תבשילין על בשר וכדו' שאוכלים אותו בסעודה של פת ואין אוכלים אותו ביחד עם הפת, דנקטינן דדבר שמלפתים בו את הפת היינו שאוכלים בסעודה של פת, ולא שאוכלים ביחד עם פת.



# **עניני דיומא**





הגאון רבי שאול מרדכי אריאלי שליט"א  
מרא דאתרא אהל יצחק קווינס ניו יורק

### תענית צבור וארבעת הצומות

בחדש העשירי. ובה"ה ונהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות ובי"ג אדר זכר לתענית שהתענו בימי המן, שנאמר דברי הצומות וזעקתם ע"כ. וכתב במ"מ דתלה רבינו ענינן במנהג לפי מה שנתבאר בגמ' שם, שבזמן שיש שלום דהיינו לכשיבנה בית המקדש הן לששון ושמחה, אין שלום ואין גזירה ידועה על כל ישראל רצו מתענין רצו אין מתענין וכו' הרי דעת המגיד משנה בשיטת הר"מ דבימי הצומות האלו התענית הוא משום המנהג ולא הוה מתקנת הנביאים.

אולם במשכנות יעקב או"ח סי' קמ"ט כתב להוכיח מדברי הר"מ שהתענית בימים האלו הוא מדברי קבלה. שהרי שם בפ' המשניות כתב הר"מ דהא דתלוי ברצו ולא רצו קאי על זמן בית שני, ומזה נראה דלאחר החורבן החיוב להתענות הוה מדברי קבלה ואין זה תלוי כלל ברצו. ועוד כתב המשכנות יעקב, שהר"מ בהל' תענית השמיט הא דרצו, וכתב שארבעת ימי הצומות האלו הרי הן מפורשים בקבלה, הרי שדעת הר"מ היא דהתענית בימים אלו היא מדברי קבלה ואין זה כלל מצד המנהג. ואין לתמוה ממה שכתב בהל' ה' שנהגו כל ישראל בזמנים אלו

במשנה ראש השנה (י"ח ע"א) על ששה חדשים השלוחין יוצאין על ניסן מפני הפסח, על אב מפני התענית על אלול מפני ר"ה על תשרי מפני תקנת המועדות על כסליו מפני חנוכה ועל אדר מפני הפורים, וכו'. והקשו בגמ' דליפקו נמי אתמוז וטבת מפני הצומות שיש בהן, ואמר רבא דבזמן שיש שלום יהיו לששון ושמחה, יש גזירת המלכות לצום, אין גזירת המלכות ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין ומשום כך אין השלוחין יוצאין על תמוז וטבת, כיון שאם רצו שלא להתענות בהן אין חובה עליהן ולפיכך אין יוצאין על חדשים אלו.

ובר"ן שם הביא בשם הרמב"ן דבדורות אלו שרבו עוונתינו יש גזירה בישראל ואין שלום הלכך חייבין הכל להתענות מדברי קבלה ותקנת נביאים וברמב"ם בפ"ה מתעניות ה"ד כתב, וארבעת ימי הצומות האלו הרי הן מפורשים בקבלה צום הרביעי וצום החמישי וגו' צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז שהוא בחודש הרביעי. וצום החמישי זה תשעה באב שהוא בחודש החמישי וצום השביעי זה שלשה בתשרי וצום העשירי זה עשרה בטבת שהוא

הוא מלהתענות יעו"ש. אולם לפי מה שהעלה המנ"ח דליכא יום מיוחד להתענות מדברי קבלה אלא כל החודש ראוי הוא להתענות וקביעות היום הוא מתקנת חכמים, א"כ בצום שנדחה וקטן שהגדיל למחרתו אף הוא יהא חייב בתענית.

והנה נראה שעצם דברי המנ"ח נסתרינ הן מדברי הרמב"ם, דהנה הבית יוסף סי' תקנ"נ הביא בשם האבודרהם, דאם עשרה בטבת היה יכול לחול בשבת, היתה השבת נדחית מפני הצום דכתיב בספר יחזקאל, על עשרה בטבת בעצם היום הזה, והיכא דכתיב בעצם היום הזה הכוונה היא לאותו היום ממש משא"כ בשאר

הצומות. אולם הר"מ כתב שם, אבל אחד מארבעת ימי הצמות שחל להיות בשבת דוחין אותו לאחר השבת. הרי שלדעתו אף עשרה בטבת שכתוב בו בעצם היום הזה מ"מ אין השבח נדחית. וביאור דבריו על פי מה שראיתי בשם הגרי"ז, שדייק בדברי הר"ם שכתב דארבעת ימי הצומות האלו הרי הן "מפורשים" בקבלה דהיינו שד' צומות אלו שורשם הם מדברי קבלה אבל לא מפורש בדבריו שעיקר חיובן הוא מדברי קבלה.

והנה הר"ן שם בראש השנה י"ח כתב עוד בשם הרמב"ן בתורת האדם, דמאחר שהשוה הכתוב יחד כל הארבעה צומות, דין כולן שוה שחייבין בהן מבערב וכן כל החמשה עינויים דלא גריעי מתעניות

להתענות ובי"ג אדר, דנראה שכל הצומות התענית היא משום מנהג, אבל זה אינו, דטעות סופר הוא בר"מ וצריך להיות בי"ג בלא הוי"ו (וכן הוא ברמב"ם כת"י) ועיקר כונתו היא דרך התענית בי"ג אדר הוא משום המנהג אבל באמת ארבעת הצומות התענית הוא מדברי קבלת לדעת הר"ם.

והנה המנחת חינוך (במצוה ש"א) העיר כיון שהד' צומות הן מדברי קבלה, לפי"ז כשהן חלים בשבת לא יהיו נדחין דהרי דברי קבלה עשאוהו כשל תורה, וליהוי כיום כפור שדוחה את השבת וכתב דהרי מקור ארבעת הצומות הוא מקרא דזכריה ה'. צום הרביעי וצום החמישי צום השביעי וצום העשירי, ותקנת הנביאים היתה שביום אחד מחדשים אלו יהיה ליום צום, וקביעות היום לא נקבע על ידי נביאים כי אם רק החדשים, וחכמים הם שקבעו את ימי התענית, ומשום כך צומות אלו לא דוחים את השבת היות וקביעות הימים הם מתקנת חכמים ולא מדברי קבלה. ומשום כך חידש דמי שביטל אחד מד' תעניות מחויב להשלים התענית בכל החודש כיון שמדברי קבלה זמנה כל החודש וא"כ לא נפקע עדיין החיוב מקיום התענית. (עי' בתרומת הדשן סי' קנ"ז שנשאל באחד שאכל בי"ז בתמוז יותר מכזית אם מחוייב להשלים או שיתענה ביום אחר יעו"ש).

ועי' באבני נזר או"ח סי' תכ"ו שנסתפק בצום הרביעי וחמישי שחלו בשבת ונדחו למחר, אם קטן שהגדיל למחרתו חייב להתענות, והשיב דפטור



או דילמא הכא נמי איכא מוסף תפילה, ופי' רש"י תפילת עננו. ויש להסתפק אי בעיית הגמ' בכל תעניות הצבור ולרבות הד' תעניות, או רק בתעניות שגזרו מחמת הצרות. עוד צ"ב דהרי עיקר אמירת עננו בתענית מבואר בשבת כ"ד א' שהוא כדי להזכיר את המאורע, וא"כ הרי חנוכה ופורים איכא מוסף תפילה שמזכיר מעין המאורע בעל הנסים, ובהן איכא רק שלשה.

והנה הר"ם בפ"א מתעניות כתב ובימי התעניות האלו זועקין בתפילות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד. ובה"ט, כשם שהצבור מתענין על צרתן כך היחיד מתענה על צרתו, כיצד הרי שהיה לו חולה או תועה במדבר או אסור בבית האסורין, יש לו להתענות עליו ולבקש רחמים בתפילתו ואומר עננו בכל תפילה שמתפלל. ונראה מבואר מדבריו, דיסוד תפילת עננו בתעניות צבור לא הוה מחובת התפילה, אלא דהוא מדין התענית וחובת היום להתפלל ביום התענית. ויעוי' בר"ם בפ"ב מהל' תפילה שכתב הימים שמזכירין בתפילה מעין המאורע, ובה"ג בחנוכה ופורים מוסיפים בהודאה על הנסים, ובה"ד בימי התענית אפילו היחיד שהתענה מוסיף בשומע תפילה עננו וכו'. ודין זה שבתענית מוסיף תפילת עננו חזר הר"ם וכתבו בהל' תענית בפ"א ה"ט, אבל בהל' חנוכה ופורים וכן בשאר המועדים לא כ' שמזכירין בהודאה מעין המאורע, ואשר ע"כ מוכרח דהזכרת מעין המאורע בחנוכה ופורים לא הוה מחובת

אמצעיות ואחרונות דגשמים שחייבים בכולהו. ועוד דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון כיום הכיפורים בכל העינויים.

ויעוי' בביאור הגר"א סי' תק"נ שמביא את הרמב"ן ומשבחם, דמאחר שהקרא כללם יחד א"כ דין אחד להם. והיינו דהרמב"ן אזיל לשיטתו דתעניות אלו הן מתקנת נביאים, והא דה' עינויים נוהג, דווקא בט' באב, הוא משום דתעניות אלו תלוי ברצו ולא רצו, ובט"ב שהוכפלו בו הצרות נוהגים בו כל העינויים. אמנם דברי הרמב"ן צ"ב דהרי לדבריו הד' תעניות יש עליהן חלות תענית לגבי החמשה העינויים, וא"כ למה לא נקבעה תפילת תענית בצומות אלו כמו בתענית צבור. ועוד למה לא ייאסרו בעשיית מלאכה. ובהעמק שאלה שאילתא קנח תמה האיך יכולים לנהוג קולא זו בזמן גזירה, דהרי מפורש הוא בדברי קבלה לנהוג צום ואיך זה תלוי ברצו או לא רצו. וכן יש לתמוה לדעת הר"ם, דאה"נ ליכא מדינא דין דחמשה עינויים בג' הצומות אבל בתשעה באב איכא החמשה עינויים, ולמה ליכא איסור עשיית מלאכה, וכמו כן תפילת נעילה, ובהדיא כתב הר"ם בה"ה ובכל הצומות האלו אין מריעין ולא מתפללין בהן תפילת נעילה.

והנראה בזה דהנה במגילה כ"ב ע"א איתא, אבעיא להו תענית צבור בכמה, ראש חודש ומועד דאיכא קרבן מוסף ארבעה אבל הכא דליכא קרבן מוסף לא,

לעלות. אולם לקרותו במנחה, יש להסתפק אם הקריאה במנחה הוי משום התענית ככל שאר תעניות, אלא שבשאר תעניות קורין ויחל וביו"כ קורין בפרשת עריות, וא"כ זה שאינו מתענה אינו עולה. או דגם הקריאה במנחה אף היא משום חובת היום. (ועי' בביאור הגר"א או"ח סי' תרכ"ב סק"ב שהביא מהגהות מרדכי שבת כ"ד דהקריאה במנחה של יום כפור והפטרה אינו אלא משום תענית כמו בכל תענית). הרי דפשוט להגרעק"א דהד' תעניות אין חובתם משום היום והקריאה בהן היא משום חובת התענית. ואמנם בחתם סופר או"ח סי' קנ"ז, נחלק עמו בזה וכתב דחולה האוכל בת"ב מותר לו לכתחילה לעלות דת"ב יום הוא שנתחייב בקריאת התורה שחרית ומנחה אפי' מי שאינו מתענה בו לא יצא מכלל חיוב ויומא קא גרים.

ובתענית י' ע"ב מי שהיה מתענה על הצרה ועברה על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים. וכן הוא בר"ם פ"א מתעניות הט"ו יחיד שהיה מתענה על החולה ונתרפא על הצרה ועברה, הרי זה מתענה ומשלים תעניתו. ובאור שמח שם הביא מרש"י תענית שם דהוא הדין אם מת החולה בעי לקיומי נדרו, וכן הוא ברא"ש. והעיר דמקרא מפורש בשמואל ב' י"ב מכחישם, והוא מדוד המלך שצם על בנו הראשון שנולד מבת שבע שיחיה ולאחר מיתתו רחץ ואכל ושתה, הרי שאם מת לא בעי להשלים כמו שכתבו רש"י והרא"ש.

היום, אלא שהוא מחובת התפילה להזכיר בתפילה מעין המאורע. אולם עננו בתענית אין חובת ההזכרה רק משום מעין המאורע אלא אף הוא משום חובת היום להתפלל תפילה זו. אשר לפי"ז נראה דתעניות שנגזרו על הצבור חלוקים הם ביסודם מארבעת הצומות, דהד' הצומות כיון שהנביאים עצמם לא קבעו את ימי התענית רק את החדשים שבהם יונהגו תענית וכדברי המנחת חינוך, א"כ לא גזרו שהד' צומות הם ימי תענית אלא עיקר תקנתן היתה ניהוג תענית בחדשים אלו.

ולכן תפילת עננו היא לא מחובת היום אלא מחובת התפילה להזכיר מעין המאורע, וכן איסור עשיית מלאכה ליכא בהן דתעניות אלו אין חובתם משום חובת היום, וכן הוא לגבי תפילת נעילה. שרק בום שנגזר עליו תענית כל מה שנוהגים בו הוא מחובת היום, ויום זה נתחייב בתענית ואיסור עשיית מלאכה ותפילה נעילה. ולפי"ז כל בעיית הגמ' אי בתענית צבור בעי ארבע או לא הוא רק על תעניות צבור שכל דיניהם הם מחובת היום, אבל לא על הד' צומות, וגם מובן מה שלא נסתפקה הגמ' על חנוכה ופורים שמוסף תפילתם הוא מחובת התפילה.

ובשו"ת רעק"א סי' כ"ד נשאל במי שהיה בסכנת מות ביוה"כ והרופא צוה לו לאכול והיו מתפללים בחדרו וקראו אותו לעלות לתורה, שזה פשוט שהיה לו לעלות דהקריאה ביום הכפורים הוא מחמת קדושת היום, כמו בשאר יו"ט ושבת, וא"כ גם מי שאינו מתענה יכול

אולם יעוי' ברדק" שם כ"א דצומו ובכיתו של דוד לא היה אלא דרך תפילה כמו שמתפלל אדם על החולה, וזהו שהשיב לעבדיו, למה אצום עליו וכי אצום על המת שיחיה. ומבואר מדבריו דכל צומו של דוד לא היה מחמת קבלת תענית שקיבל על עצמו שזהו נדר, אלא צום זה היה דרך תפילה, אשר לפי"ז

תענית זו הוה כתענית שעות, משא"כ במי שהתענה על הצרה וכו', דבעי השלמה אפי' מת, הרי כתב רש"י משום דבעי לקיום נדרו. והביאור הוא, דאין הקבלה מחייבת התענית, אלא דהקבלה עושה את היום ליום תענית, וחיוב התענית בא כבר מחובת היום, וא"כ אף שמת בעי לאשלומי כיון שהיום נתחייב בתענית.

הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א

## תשובות חדשות בהלכות בין המצרים

עם הערות והוספות מהגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א

מח"ס "אהל יעקב"

לזכר נשמת אבינו מורינו עטרת ראשנו הרב שלי בן ר'  
אברהם זללה"ה סקוצילס, נלב"ע יום טוב שני של חג  
השבועות ז' סיון תשע"ט

הלכות תענית ציבור	שחיה בברכה לילה לפני תענית
להשתוף בשמש בתענית ציבור	שאלה: לילה לפני צום כגון ליל שבעה עשר בתמוז האם מותר לשחות בברכה?
שאלה: בימי תענית ציבור האם מותר להשתוף בשמש בכוונה של תענוג או שמא יש לומר שהוא אסור כמו שמצאנו ברחיצה של תענוג בימי תענית ציבור?	תשובה: מותר. <sup>א</sup>
שאלה: אחד שהולך ממקום למקום ומתקצר הזמן בתענית	שאלה: אחד שהולך ממקום למקום ביום התענית ומתקצר או מתארך זמן הצום האם הוא מפסיק לצום כמקום
תשובה: מותר אבל ראוי למעט בתענוג. <sup>א</sup>	

א. בספר מועדי ישרון (פעלדר) חלק א' (הל' תענית הערה 25) כתב ששמע מהגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שאין חשש להשתוף בשמש ביום התענית אע"פ שיש אוסרים רחיצה של תענוג בתענית, כיון דמספיק בגזירה זו ואין להוסיף. והגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל גם כן פסק דמותר, אלא שהוא לא מתאים ליום התענית (רשימות הגר"י שוב שליט"א). וכן כתב לי הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א שאפשר להשתוף בשמש אלא שהוא לא מתאים ליום.

ב. ע"י בשו"ת רבבות אפרים חלק א' (סימן שס"ג), ובאמת ראיתי בספר מועדי ישרון שם הערה 27 שכן דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל להקל בזה כיון שמעיקר הדין מותר לשחות בברכה אף ביום התענית עצמו, לכן בלילה שלפני גם כן מותר. וכן דעת הגאון רבי עזריאל איערבאך שליט"א והגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א.

שהוא עומד כעת או שיש להשלים הזמן רגליהן בימי בין המצרים?  
 אם חסר שעות מפני הנסיעה ממקום תשובה: אם צריכות מאוד מותרים למקום?  
 תשובה: שהולכים לפי מקומו עכשיו.<sup>ג</sup>  
 שאלה: במקום שיש לאשה צער משערות שנופלות בין עיניה וכדומה האם מותר לה לגזוז אותם אחרי י"ז בתמוז?  
 שאלה: האם נשים יכולות לגלח שער תשובה: כן.<sup>ה</sup>

ג. וכן דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל הו"ד בספר שם הערה 48. וכתב לי הגר"י שוב שליט"א וז"ל: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דמסיים כמקום שעומד כעת בין אם מתאריך התענית ובין אם מתקצר וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל.

ד. והנה איתא בשו"ע (סימן תקנ"א סעיף י"ב) דתספורת שבוע זה, אחד ראשו ואחד כל שער שבו אסור. ובמשנה ברורה (ס"ק ע"ט) כתב דאחד איש ואחד אשה שוין לאיסור, ואפשר שיש להתיר באשה לגלח ריבוי שער דצדעין. ובאמת היה מקום לדון להקל לאשה לגלח שער רגליה בימי בין המצרים מאחר וראינו ענין של חשש שמא אשה תתגנה על בעלה עלי ידי ריבוי שערות ברגליה, ומצאנו אף בהל' אבילות (סימן שפ"א) סעיף ו' שהתירו גילוח אחרי השבעה משום שמא תתגנה על בעלה.

וראיתי בשו"ת רבבות אפרים חלק ו' (סימן רצ"א אות ב') וז"ל נשאלתי אם בחורה יכולה לגלח השער שברגליה בימי הספירה, ונ"ל דרך נשואה מותר כדי שלא תתגנה על בעלה כימי אבילות ע"י יורה דעה סימן ש"צ, אבל לא בבחורה, ומובא בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שמותר לגלח שער רגליה בימי ספירת העומר, והוסיף בעל רבבות אפרים זצ"ל ששמע מפי בעל האגרות משה זצ"ל שמותר אף מראש חודש אב וכ"ש בימי הספירה. ולענין תספורת לאשה בספירה ראה בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב' (סימן קל"ז).

ובספר נטעי גבריאל הל' בין המצרים (פרק כ"א סעיף ג') כתב בשם אחרונים ששער שברגליה יש להקל לנשים לגלחן, דהוי ניוול שלא תתגנה על בעלה. וכך קיבל ממורי הוראה.

וכן ביררתי את זה אצל מורי הוראה שליט"א וכתב לי הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א אף שראיתי מי שמחמיר בזה, אך לענ"ד אין להחמיר בזה כלל ועיקר. ומהגאון רבי יוסף שוב שליט"א כתב לי בתשובה וז"ל מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דאפשר להקל עד ראש חודש אב. ומראש חודש אפשר להקל רק לצורך טבילה. ומהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א שמעתי דיש להחמיר כל בין המצרים ורק לצורך טבילה יש להקל. אולם הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי להחמיר בזה, וכן כתב לי במח"ס שבט הקהתי שליט"א.

ויש להוסיף הערה במה שכתב לדון בעל רבבות אפרים להחמיר מסביר יותר בפנויה שאין אצלה חשש שתתגנה על בעלה, ראה בספר הליכות שלמה (פרק י"ד הערה י') שכתב בשם הגרש"א זצ"ל לגבי בחורה לצורך שידוכין שיש להתיר תספורת לנערה בימי בין המצרים, ואף מראש חודש ואילך יש לדון להתיר, שהרי בשו"ת פנים מאירות חלק ג' סוף (סימן ל"ז) כתב דכיון שהרי"ף והרמב"ם מתירים לאשה להסתפר גם בימי אבילות מסתבר דיש לנו לסמוך על כך במילי דרבנן.

ה. והנה כתב במחבר (סעיף י"ב) תספורת שבוע זה אחד ראשו ואחד כל שער שבו אסור. וכתב המשנה

**המגלח לצורך פרנסה האם מותר לו לגלח גם בערב שבת**

**שאלה:** מי שמגלח לצורך עבודה שלו וטוען שזה לצורך פרנסה וכדומה, האם אסור לו לגלח בערב שבת כיון שבדרך כלל לא עובדים אז וגם לא חוזרים לעבודה עד יום ראשון או שני?

**תשובה:** לא.<sup>1</sup>

**תשובה:** אם סבא של התינוק יכול לגלח לפני הברית שאלה: האם סבא של התינוק יכול לגלח לצורך הברית של נכדו? **תשובה:** לא.<sup>2</sup>

ברורה (ס"ק ע"ט) ואחד האיש ואחד האשה שוין לאיסור, והוא מדברי הפמ"ג משב"ז (ס"ק י"ג). והנה לענין אבילות כתב בשו"ע יורה דעה (סימן שצ"ג סעיף ה') דאשה מותרת בנטילת שער אחר שבעה. וכתב ברמ"א שיש אוסרים אף לאשה, וסיים דכן עיקר. וס"ל להפמ"ג דהוא הדין הכא לענין אבילות החורבן. ובמשנה ברורה סתם כדברי הפמ"ג. ובשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב' (סימן קל"ז) כתב דיש לומר דהכא גם הרמ"א יודה דמותר כיון שהוא רק מנהג, אבל מ"מ ראוי להחמיר אם אינו נחוץ כ"כ. אך לדברי האגרות משה נראה דאם יש צורך גדול יש להתיר.

בשיעורי הלכה להגר"ש פעלדער שליט"א ציין דהטעם של המתירים לאשה הוא כרי שלא תתגנה על בעלה, והאוסרים ס"ל דאין גנות במה שערות ראשה מגודלות וארוכות. וכל זה לענין שער ראשה, אך לענין שער הרגלים לכר"ע ס"ל דיש לחוש שמא תתגנה על בעלה, ומותרת לגלחן כמ"ש במקום אחר, וכן דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ועוד גדולי ישראל. ועוד במשנה ברורה הביא מהפמ"ג דאפשר שש להתיר באשה לגלח ריבי שער דצדעין, והוא על פי הש"ך יורה דעה (ס"ק ב') בשם הב"ח שמתיר בזה. והנה בנידון דידן עוד ניתן לבאר דמה שהשיב מרן שליט"א שמותר נראה הטעם מאחר שזה אינו לשם התעסקות ביפוי הגוף, אלא כמו להעביר לכלוך בעלמא דמותר, וגם יש בזה משום כבוד הבריות, שדוחה ל"ת שבתורה.

ובכלל ראה בשו"ת שבט הקהתי חלק ה' (סימן צ"ח) שכתב דאשה מותרת ללקט השערות הגדולות מגבות עיניה, שלא גזרו רק על תספורות לא על ליקוט שערות וכמו שמותר לסרוק השערות, אע"ג שמכוון על ידי הסריקה להסיר שערות המדולדות, ועי' עוד בשו"ת מקדש ישראל (סימן ע"ח). וכן דעת הגר"ש מילר שליט"א הובא בספר שושנת ישראל והטעם כיון שאינו גילוח של תענוג ופשוט הוא. וכן הורה הגר"ע אויערבאך שליט"א.

ו. בספר שושנת ישראל (פרק א' סעיף ד') כתב דבמקום הפסד כגון שהוא שכיר לעבוד במשרד ואם לא יגלח זקנו לא יתנו לו לעבוד במשרד וכדומה, וכן מי שיש לו פגיושה להתקבל במקום מסוים לעבוד שם ולא יכול ללכת אם לא יגלח מותר לו לגלח. ומ"מ אף בכה"ג לא יגלח יותר מכדי צרכו ולכן אם מספיק לו במה שמגלח ביום שני בשבוע כשהולך לעבודה אין לו לגלח ביום ראשון שהרי אז לא נכנס למשרד, וכן אם מספיק שיגלח כל יום שני לא יגלחנו בכל יום, כך פסק הגר"ש מילר שליט"א. והגר"ח קנביסקי שליט"א פסק דאפילו מי שמגלח באמצע השבוע לצורך עבודה אין לו לגלח בערב שבת לכבוד שבת. והגר"י שוב שליט"א כתב לי וז"ל: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאין הכי נמי דאף הנוהגים להסתפר לצורך פרנסה בערב שבת אסור לו להסתפר.

ולכאורה מה שכתב מרן שליט"א שאם הפרנסה תלוי בזה יכול להקל ברוב מקרים הפרנסה לא תלוי במי שמגלח דוקא בערב שבת ולפי זה לא ניתן להקל ברוב מקרים. וכן ראיתי שמרנן הגר"מ פיינשטיין והגר"י קמניצקי זצ"ל פסקו שאין לגלח בערב שבת לכבוד שבת כי אז אין היתר של צורך פרנסה.

ז. כתב הרמ"א ריש (סימן תקנ"א) כתב לגבי לבישת בגדי שבת בברית לאחר ראש חודש כי לפני ראש

אם מותר לנשים להוציא שערות מהשורש ריקודים בסעודת בר מצוה עד ראש חודש  
(electrolysis) שאלה: האם מותר לאשה לעשות גילוח שערות יחידות שמוציאים אותם מהשורש אפילו בשבוע שחל בו כיון שאולי זה לא נכלל באיסור גילוח?  
שאלה: עד ראש חודש האם מותר לעשות ריקודים בלא כלי זמר כגון סעודת בר מצוה או ווארט?  
תשובה: לא ט.  
למנוע מחילוני או גוי מלהדליק שירים בביתו  
שאלה: חילוני שעובד בבית ישראל  
תשובה: כן ח.

חודש יש יותר מקום להקל בכל זה. מיהו לגבי לבישת בגדי שבת נראה שהסבא יכול להקל ללבוש והוא על פי השערי תשובה שם דמתיר לקרובים כאלו שצער הוא לבעלי השמחה כשאננם מתערבים בשמחתם בלבישת לבנים. ומ"מ משמע שלא הקילו רק לענין בגדי שבת אבל לא הקילו בתספורת דחמור טפי. ונראה דה"ה מ"ז בתמוז אין להקל, וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין להסכים להסתפר לכבוד הברית. וכמובן אם הסבא הוא המוהל או הסנדק בודאי שיכול להסתפר כמ"ש במשנה ברורה (ס"ק ג').

מיהו הגר"ע אויערבאך שליט"א הורה להקל לסבא להסתפר בכה"ג. ולכאורה אין להורות להקל בזה ובפרט שרוב המקילים לאבי הבן היינו רק עד ראש חודש. ואולי יש ללמד זכות להקל רק במקרה שהתחיל לגלח קודם בין המצרים ולא הספיק לגמור, שאז יש שכתבו שמותר לגמור להסתפר כדי שלא יהיה לו בושה כמבואר ביורה דעה (סימן ש"צ סעיף ב') דאם ישוב לגלח ואמר לו שנפטר אביו מותר להשלים, ראה בשו"ת חיי הלוי חלק י' (סימן ע"א).

ח. בספר בין פסח לשבועות (עמוד רמ"א) הביא בשם הגרשו"א והגר"ש וואזנר זצ"ל דמריטת שער ריסי העינים (tweezig eyebrows) אינה בכלל תספורת. בספר שושנת ישראל (פרק א' סעיף י"ב) הביא שפסק הגר"ש מילר שליט"א שמותר לאשה להוציא שערות יחידות מן השורש אף בשבוע שחל בו תשעה באב, והטעם כיון דיש לומר דכל שמסיר כל שורש השער אין זה בכלל גילוח אלא הוא בכלל תיקונים בגוף האשה ולא בשערותיה דשרי.

ט. לענין סעודת בר מצוה או ווארט הגר"ש מילר שליט"א פסק שריקודים בלא כלי זמר אפשר להקל גם בשאר שמחה של מצוה כגון סעודת בר מצוה או ווארט אבל אחרי ראש חודש יש להמנע מזה. וכן דעת הגר"ע אויערבאך שליט"א להחמיר בכל זה.

ולענין ריקודים בשבע ברכות קיל טפי ונביא כאן תשובה שכתב לי הגרנ"א אהלכובי שליט"א מח"ס מנחת חן וז"ל: הנה שמחת חתן וכלה ולשמחם בכלי זמר וריקודים לא רק בחתונה, אלא גם כל ז' ימי המשתה יסודתם מפורש בדרשת חז"ל מקרא בירושלמי כתובות פ"ק משה התקין ז' ימי המשתה, ובמועד קטן פרק א' הלכה ז' ילפינן מדכתב (בראשית כט, כז) מלא שבוע זאת, דאין מערבין שמחה בשמחה, וכן במו"ק דף ח: מדכתב (דברים טז) ושמחת בחגך ולא באשתך, ועי' רמב"ן שם בפ' מלא שבוע זאת, ועי' תוס' בסוכה דף כח: על מש"כ התם חתן והשושבינן וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל שבעה, מ"ט וכו', אין שמחה אלא בחופה וכו' אין שמחה אלא במקום סעודה וכו' ומש"כ תוס' שם.

א) וכן אמרו בכתובות דף טז: כיצד מרקדין לפני הכלה וכו' ושם, ר"י בר אילעי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה, ר' שמואל בר יצחק מרקד אתלת וכו', ומובא בשו"ע אבן העזר (סימן ס"ה) מצוה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניהם וכו', וברמ"א שם ומצינו שר"י בר אילעי היה מרקד וכו', ומבטלין ת"ת להכנסת כלה לחופה, והוא בגמ' כתובות הנ"ל, וידוע מש"כ בפרקי דרבי אליעזר פרק י"ב בשעה שעשה הקב"ה עשר חופות לאדם הראשון בגן עדן והיה מלאכים מתופפים בתופים ומרקדים וכו', ומובא במטה

משה, ועוד מבואר בפרקי דרבי אליעזר פרק ט"ז החתן דדומה למלך, מה המלך לובש בגדי כבוד, כך החתן לובש בגדי כבוד כל ז' ימי המשתה, מה המלך מקלסין אותו, כך החתן מקלסין אותו כל ז' ימי המשתה.

(ב) ובמהרי"ל (הל' עירובי חצירות) כתב שפעם אחת מתה אשת המושל, ולכבודה גזר המושל שלא לנגן בכל מדינתו באותה השנה בכלי שיר, ואירע להיות נישואין שם, והורה מהרי"ל שלא יעשו שם הנישואין בלי כלי זמר, דהוא עיקר השמחה של החתן וכלה, ואם אי אפשר במקומם ילכו למקום שאפשר, וכן עשו שהלכו כמה פרסאות מעפינשטיין למגנצא, ועשו שם הנישואין בכלי שיר, ועל פי דבריו כתב בכנה"ג אבן העזר סימן ס"ה הגה"ט אות א' להתיר להביא כלי שיר לנישואי בנו שהיה אבל תוך יב"ח לפטירת אמו, [ועי' בשו"ת אמרי דוד (סימן קס"ב) להתיר לעשות חופה בעשרה בטבת, ושמותר גם כן להביא למזמוטי החתן וכלה נבל וכנור ושאר כלי נגינה כדי לשמח חתן וכלה].

(ג) ראה עד היכן הדברים מגיעים, שכתב הטור או"ח (סימן של"ח) בשם האבי עזרי, שמותר לומר לגוי לנגן בכלי שיר בחופות, דאמירה לגוי במקום מצוה שרי, ואין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר, וכן פסק המחבר בשו"ע (סימן של"ח סעיף ב'), ואע"פ שהטור עצמו חולק על האבי עזרי שכתב דיש להתיר לנגן על ידי גוי, דאמירה לגוי במקום מצוה שרי, שהרי אנן קיימ"ל שאין להתיר אמירה לגוי אלא בדבר שהוא בעצמו דוחה שבת כגון מילה, עי' בב"ח שם שכתב, דאף רבינו הטור אינו חולק על עיקר הדין, אלא על הטעם שאמר דאמירה לגוי במקום מצוה שרי, דמשמע בכל מצוה שרי, על זה לבד נחלק ואמר דלפי דעת התוס' לא שרינן לה אלא במקום מילה, אבל לענין כלי שיר בחופה ודאי שרי משום כבוד חתן וכלה, דעדיף טפי, והוסיף הב"ח וכתב עוד וכן ראיתי בתשובות האחרונים שאף גדולי עולם הורו להתיר. ובדרכי משה בשם המדרכי הביא להתיר עוד יותר, דאפילו לומר לגוי לתקן כלי שיר שרי משום כבוד חתן וכלה, ועי' בלבוש שם שהביא זה להלכה, ושם הביא העובדא מהמהרי"ל הנ"ל, וכן פסק הרמ"א שם (סימן של"ח סעיף ב') "ואפילו לומר לאינו יהודי לתקן הכלי שיר שרי משום כבוד חתן וכלה", וטעמא דמילתא כתב המגן אברהם והובא במשנה ברורה (ס"ק ט') דהך שיטה ס"ל דשמחת חתן וכלה עדיף יותר משאר סתם דבר מצוה, וע"כ מותר האמירה אפילו בתיקון הכלי שיר שהוא מלאכה דאורייתא.

(ד) עכ"פ מה שאנו רואין בבירור מכל זה, דגודל ענין שמחת חתן וכלה, לא הוי רק בשעת החופה שהרי כל מה שהתירו לנגן בשבת על ידי גוי לא הוי בשעת החופה שאינו בשבת, אלא הוא על כל ז' ימי המשתה, ואשר נמצא לפי זה מכל המקובץ הנ"ל, ששמחת חתן וכלה בכלי שיר בכל ז' ימי המשתה, וריקודים הכל מושרש בחז"ל והראשונים ז"ל כתבו שהתירו לתקן הכלי שיר על ידי גוי שינגן לשמח אותם, ועי' בשו"ת עטרת משה חלק ב' (סימן קצ"ז) שכבר האריך בכל זה.

(ה) מעתה הנה נחזי אנן, הנה מש"כ המגן אברהם (סימן תקנ"א ס"ק י') דאסור לעשות ריקודין ומחולות מ"י"ז בתמוז ואילך, הנה בגמרא וברמב"ם לא נזכר חיוב למעט בשמחה אלא מראש חודש אב ואילך, וכמבואר במגילה דף כו: משנכנס אב ממעטין בשמחה וכן ברמב"ם הל' תענית פרק ה' הלכה ו', וכל מה שנאמר בענין זה החל מ"י"ז בתמוז אינו אלא מנהגא, ועי' או"ח (סימן תקנ"א סעיף ב') שנוהגין להחמיר שאין נושאים מ"י"ז בתמוז ואילך עד אחר ט' באב, וכן שם (סעיף ד') שבתספורת נוהגין להחמיר מ"י"ז בתמוז, וכן שם סעיף ט"ז שיש מתענים מ"י"ז בתמוז עד ט' באב, ובמגן אברהם (סימן תקנ"א ס"ק כ"א) הבא מהב"ח דמ"י"ז בתמוז ואילך אסור ללבוש כלים חדשים, דהא אין מברכין שהחיינו וכמבואר (סעיף י"ז) דטוב ליהדר מלומר שהחיינו בבין המצרים עי' שם, וכל הני הם רק ממנהגא.

(ו) ומאידך כבר הבאנו לדעת ששמחת חתן וכלה בכלי שיר בכל ז' ימי המשתה הכל מושרש בחז"ל ובראשונים וגדולי הפוסקים, וכמה הפליגו הפוסקים בזה עד שהתירו אפילו לתקן כלי שיר בשבת על ידי גוי, וכנ"ל, זהו חדא, ועוד קאמינא, דבשעת ימי המשתה הם מעיקר הדין, או מדאורייתא או מדרבנן,



דברמב"ם פרק י' הל' אישות הלכה י"ב כתב, תקנו חכמים שכל הנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, ובירושלמי כתובת פרק א' הלכה א' איתא משה התקין שבעת ימי המשתה, ופירש קרבן העדה כלומר מדאורייתא אית לן שיהיו שבעת ימי המשתה דכתיב ביעקב מלא שבוע זאת, וכ"כ בשירי קרבן שם, דמשמע דימי המשתה הם מדאורייתא ע"י שם, וכן בתוס' מו"ק דף ח: ד"ה לפי שאין מערכים שמחה בשמחה, כתבו מירושלמי דרריש כן מדכתיב מלא שבוע זאת ע"י שם. אלא ברמב"ם הנ"ל משמע דאינו אלא מדרבנן וכ"כ בהדיא הרא"ש כתובת פרק א' ד. דשבעת ימי המשתה הם מדרבנן, ובשם הרמ"ה כתב דיום ראשון של חתן הוי דאורייתא ע"י שם. ועי' ברא"ש ברכות טז: ובשו"ת באר יצחק או"ח סימן כ"ג.

ז) ומעתה כיון דשבעת ימי המשתה הוי מעיקר הדין אם מן התורה או מדרבנן, הרי ודאי מסתבר דיש בכי מצוה זו לדחות מנהגא שלא לעשות ריקודין ומחולות מ"ז בתמוז ואילך המבואר במגן אברהם ז"ל, וכ"כ בשו"ת לנהורות נתן חלק י' (סימן מ"ט) והוסיף דהרי מבואר ברמב"ם פרק י"א מהל' אבל הלכה ז' שבעת ימי החתנות הרי הן כרגל, ומי שמת לו מת בתוך ימי המשתה, אפילו אביו ואמו, משלים שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבלות ע"י שם, ובשו"ע יורה דעה סימן שמ"ב איתא דחתן שמת לו קרוב כל ז' ימי החופה מותר בגיהוץ ותספורת, וכתב הט"ז ס"ק ה' וש"ך ס"ק י"א משום דחתן כיון דרמי למלך ביפיו תחזינה עניין ע"י שם, הרי דחתן כל שבעה דומה למלך אף בימי אבל, וא"כ מכל שכן שיש בכחה של שבעת ימי המשתה לדחות מנהגא של איסור ריקודין מ"ז בתמוז ואילך שאינו אסור מן הדין.

ח) והנה בשו"ת שרגא המאיר חלק ב' (סימן י"ג) רוצה לחלק בין חתן וכלה עצמם דלהם מותר לעשות ריקודין, כיון שהחילו בהיתר, ודומה לזה מצינו היורה דעה סימן שמ"ב כיון שחלה עליו החופה הרי לדידי כרגל ונוהג תחילה שבעת ימי המשתה ואח"כ ז' ימי אבלות, וא"כ איה"נ להחתן והכלה יהיה מותר לעשות ריקודין כיון שהתחילו מקודם, אבל לעשות אחרים זולתם ריקודין, הלא להם לא התחיל מקודם שום חיוב שמחה, ע"כ אסור לעשות ריקודין בז' ימי המשתה מ"ז בתמוז ואילך, ע"כ.

ט) ולענ"ד לא נראה לחלק בכך בין החתן והכלה לאחרים, אלא דכולם מותרים בריקודין לכבוד החתן והכלה, וכבר העיר בזה גם בשו"ת להורות נתן הנ"ל קצת באופן אחר, והיינו דלכאורה יש לבעל דין לחלוק ולומר, דהן אמת דשבעת ימי המשתה הוי להחתן כמו רגל ודוחה אבילות, אבל מנלן דגם לאחרים מותרים לרקוד, כיון דלאחרים ליכא רגל, ונימא דחל עליהם איסור לרקוד אחר י"ז בתמוז מטעם מנהגא, אולם הרי כתב בפרקי דרבי אליעזר סוף פרק טז החתן דומה למלך מה המלך הכל מקלסין אותו, כך החתן הכל מקלסין אותו כל שבעה ע"י שם. הרי דאיכא מצוה על אחרים לקלס את החתן כל שבעת ימי המשתה, ועי' בשו"ע או"ח (סימן תר"מ סעיף ו') חתן ושושביניו וכל בני החופה פטורים מן הסוכה כל שבעת ימי המשתה, וכתב המגן אברהם (ס"ק י"ג) דהא דהני חייבין בסוכה, דלא דמי לסעודת חתן שהיא מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ונקראת סעודת מצוה בכל מקום, אבל הכא אינו אלא מנהג בעלמא ע"י שם, ומבואר מזה דאיכא מזה לשמח את החתן כל שבעת ימי המשתה ומצוה זו פוטרת את כל בני החופה ממצות סוכה.

י) ועיין ספר שירי כנסת הגדולה או"ח (סימן קל"א הגב"י אות ט"ו) הטעם הא דאם אבל בא לבית הכנסת נופלין על פניהן, ואילו כשבא חתן לבית הכנסת אין נופלין על פניהן, וכתב טעם לחלק, דבחתן מפני שהוא שרוי בשמחה, וכיון שהוא מלך אזלינן בתרי' כל הקהל, משא"כ באבל ע"י שם. והובא בקצרה בבאר היטב שם ס"ק י"א, וכעין זה במשנה ברורה ס"ק כ"ג דבחתן הואיל דמצוה לשמוח עמו השמחה נמשכת לכל הנלוים אליו, ע"י שם.

יא) ועיין בשו"ת עטרת משה חלק ב' (סימן קצ"ד) שהחליט בפשיטות דגם אחרים מותרים לרקוד בז' ימי המשתה מ"ז בתמוז ואילך, שהרי עיקר גדול מדין הגמרא בז' ימי המשתה כדי לומר ה' ברכות שצריך שיהיה פנים חדשות שמרבים שהסעודה לכבודם, ורש"י בכתובת דף ז. פ' שהכל ברא לכבודו לאסיפת העם הנאספים שם לגמול חסד, וזכר לחסדי המקום שנהג עם אדה"ר שנעשה לו שושבין ונתעסק בו, ואסיפה

ומדליק שירים מאיזה מכשיר באמצע ישראל אם צריכים למנוע אותו?  
עבודה שלו האם חייבים למנוע אותו תשובה: לא.  
מזה?

שמיעת סיפורים צדיקים עם שירים בליווי  
תשובה: לא.  
שאלה: ילדים ששומעים קלטות של  
ומה הדין אצל פועל גוי שעובד בבית סיפורי צדיקים וכדומה ולפעמים שומעים

זו כבוד המקום היא, וברכה זו לכך נתקנה וכו', ואיך יעלה על הדעת שאם הו' ימי ברכות הנה כולם רגל שלהם הוא וברכת חתנים בעשרה דוקא והמתאספים עיקר וצורך בהם יותר משאר עניני שמחות וישבו כאבלים בין החתנים אתמהה.

(יב) ואעפ"י שהג"ר שמואל וואזנר זצ"ל מחמיר בזה כמ"ש בשו"ת שבט הלוי חלק ג' יורה דעה (סימן קנ"ז) בענין מי שנשא לפני י"ז בתמוז אם מותר לעשות ריקודין וכלי שיר בשבע ברכות אחרי י"ז בתמוז, על משמרת אעמודה שאסור לעשות ריקודין וכלי זמר בכה"ג, רק שירי פה שירי מצוה כנהוג, והניף ידו שנית בזה בשו"ת שבט הלוי או"ח (סימן פ"א) "וגם פשוט לי דאע"ג דמי שנשא לפני י"ז בתמוז ממשיך השבע ברכות כל הימים עד הסוף מ"מ ריקודין ומחולות וכלי שיר אסור", והפסק בזה נדפס ג"כ בקובץ מבית לוי ה' מועדים. הנה לענ"ד לא נראה כדבריו, וכמו שהארכנו בזה לעיל, ובפרט שהגאון בעל שבט הלוי זצ"ל לא כתב שום נימוק לדבריו, ולא אדע מה און ביה, וכן לא נראה כלל מש"כ ידידי הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות חלק ד' (סימן קכ"ח) "ולענין ריקוד בשבע ברכות בימי בין המצרים נהגתי למנוע, כיון שאין זה מנהג תמיד לרקוד בשבע ברכות, ע"כ ראוי למנוע", דלפימשנת לעיל שהפוסקים הפליגו כ"כ בשמחת חתן וכלה שהתירו אפילו לתקן כלי שיר בשבת על ידי גוי, ע"כ לא צריכין למנוע מזה בימי בין המצרים.

(יג) ויש להוסיף עוד מש"כ בשו"ע (סימן תק"ס סעיף ג') שגזרו החורבן ולצורך מצוה כגון בבית חתן וכלה הכל שרי ע"י שם. הרי דשמחת חתן וכלה דוחה האיסור לנגן בכלי שיר ומיני זמר שהוא אסור מדינא דגמרא, ואיסור זה כל שבעת ימי המשתה כיון דאיכא מצוה לשמח חתן וכלה כל שבעה, וא"כ מכש"כ ששמחת חתן וכלה דוחה "המנהג" שלא לרקוד אחר י"ז בתמוז.

(יד) וכ"כ בשו"ת משנה הלכות חלק ו' (סימן ק"ט) דשמחת שבעת ימי המשתה דוחה מצוה סוכה דאורייתא כש"כ שדוחה איסור זה דבין המצרים שלא לרקוד שאינו אלא ממנהגא, וכן הביא שם בשם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל ע"י שם, וע"י בשו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א' (סימן צ"ז) שנשאל בעושים חופה ביום ל"ג בעומר סמוך לערב, אם מותר לעשות הסעודה בשמחה אח"כ בלילה (ליל ל"ד בעומר) והשיב דרשאין לעשות אף בכלי שיר כדרך כל החתונות "מאחר שנתחייבו בשמחה", עכ"ל. דהינו כיון שעשו הנישואין בהיתר ביום ל"ג בעומר מותרים הם כבר להמשיך שמחתן גם בלילה שאח"כ, ובשו"ת אבני ישפה חלק א' (סימן קי"ג) דימה לזה דהכי נמי לגבי ימי בין המצרים אם התחיל בהיתר, דהיינו שהנישואין היו קודם י"ז בתמוז, וכבר נתחייבו בשמחה, מותרים הם להמשיך שמחתכם, גם אח"כ בתוך ימי בין המצרים. אולם יש לטעון דמזה אין ראיה דבודאי שאין איסור בשמחה בימי הספירה חמיר כל כך כימי בין המצרים, ואין ללמוד שום קולא מימי הספירה לימי בין המצרים.

(טו) וכן מצינו היתר ריקודין ומחולות בשבע ברכות בבין המצרים בשם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בספר מועדי ישרון עמוד 128 וכן בשו"ת אבני ישפה חלק א' סוף סימן קי"ג בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכן החיר הג"ר יחיאל אברהם זילבר זצ"ל בספרו בירור הלכה תליתאה או"ח (עמוד רכ"ו) וכתב שם "וכן הסכים אאמו"ר הגאון (להתיר ריקודין בשבע ברכות לאחר שבעה עשר בתמוז).  
י. וכבר שאלתי בעבר את מרן שליט"א אודות אחד שהוא באבילות אם יכול למנוע משפחתו מלהשמיע

ליווי של שירים האם עדיף לא לשמוע  
לקלטות האלו בימי בין המצרים?

תשובה: כן י.

תשובה: אפשר להקל יא.

לברך על פרי חדש במקום שיש ספק פדיון הבן

שאלה: אחד שעושה פדיון הבן מספק

ולא מברך על זה האם בימי בין המצרים  
יכול לקחת פרי חדש ולברך עליו שהחיינו  
ולכוין עבור הפדיון גם כן או שעדיף לא  
לברך?

הנוסע ברכב למקום רחוק וחושש שישן באמצע  
אם מותר להדליק שירים

שאלה: אחד שיוצא לדרך רחוקה  
ברכב וחושש שיירדם ח"ו האם מותר לו  
להדליק שירים בקול כדי שלא יירדם  
באמצע הנהיגה?

תשובה: לא יברך י.

שירים בבית כשהוא נמצא, והורה לי שלא יכול למנוע אותם רק אין לכוון להנות מהשירים. וכן דעת עוד  
גדולי הפוסקים, ולכן נראה דה"ה הכא. וכן כתב בספר שושנת ישראל (פרק א' סעיף כ"ג) שאם פועלים  
גוים מגיעים לבית ישראל ורוצים לשמוע רדיו או קלטות וכדומה אין צריך למנוע מהם, אם אין זה גורם  
שמחה לישראל. וכן היקל בזה הגר"ע אויערבאך שליט"א שאין צריך למנוע אותם (רשימות הגר"י שוב  
שליט"א).

יא. והנה יש לדון אם צריכים להחמיר אף לקטנים שלא הגיעו לחינוך לגבי שירים רגילים בלי סיפורים,  
כי הרי יש מקום לומר שאף שיש מקילים לקטנים להסתפר עד שבוע שחל בו תשעה באב, מ"מ אולי  
שמעית כלי שיר הוי דומה לאכילת בשר ושתית יין שאסרו אף לקטנים שהגיעו לחינוך, ואילו לא הגיעו  
לחינוך יהיה תלוי במח' המגן אברהם ודגול מרבבה אם מחמירים בקטן שלא הגיעו לחינוך באכילת בשר  
ויין, ולמעשה המשנה ברורה (ס"ק ע') הכריע לחומרא ואולי ניתן להחמיר גם בקטן שלא הגיע לחינוך לא  
לשמוע כלי שיר, ולמעשה בשו"ת אגרות משה חלק ד' או"ח (סימן כ"א אות ד') כתב דדוקא בהגיע לחינוך  
יש להחמיר, ועי' עוד בספר שושנת ישראל (פרק א' סעיף כ"ד). והגר"ע אויערבאך שליט"א פסק להקל  
בזה.

ולענין נידון דידן שאין הקלטות שירים אלא מדי פעם שרים באמצע אין להחמיר בזה כשמדובר בקטנים.  
יב. בספרי הפוסקים כתבו דמי שנוסע בדרך וחושש שיירדם מותר לו לשמוע טייפ אם אין לו דבר אחר  
לעוררו, ואין צריך למנוע את עצמו מלנסוע עבור זה. ומ"מ אם אפשר עדיף לשמוע פרקי חזנות מלשמוע  
קול של שירה וזמרה, וכך כתב בספר הליכות שלמה (פרק י"ד ס"ק ה') דחזנות קל טפי אם כי ראוי לימנע  
בין המצרים גם מזה ורק בימי הספירה אין צריך להחמיר.

יג. בשו"ע (סימן תקנ"א סעיף י"ז) כתב דטוב להזהר מלומר שהחיינו בבין המצרים על פרי או על מלבוש,  
אבל על פדיון הבן אומר ולא יחמיץ המצוה. וביאר במשנה ברורה (ס"ק צ"ח) דאע"פ לגבי אבל הוא כן  
מברך שהחיינו, מכל מקום ימים אלו כיון שהזמן ההוא הוא זמן פרענות, אין כדאי לומר שהחיינו לזמן  
הזה. והביא שם שהגר"א נקט דהוא חומרא יתירא וכן דעת הט"ז, ולכן הכריע דבשבת אין להחמיר בזה  
ויכול לברך שהחיינו דבלאו הכי הרבה אחרונים מסכימים להקל בשבת.

ובדעת מרן שליט"א כבר לי כמה פעמים לחשוש לזה מלברך שהחיינו כיון שהוא מח' ולכן הורה דבכה"ג  
שיש ספק בפדיון הבן אין לברך. מיהו בספר שושנת ישראל (פרק א' סעיף ל"א) כתב שמותר לברך שהחיינו  
על מצוות כגון פדיון הבן וכדומה, ומ"מ מי שמסופק אם לברך על פדיון לא יקח פרי חדש לברך עליו,  
כן הוא הכרעת הגר"ש מילר שליט"א. וכן הורה הגר"ע אויערבאך שליט"א (רשימות הגר"י שוב שליט"א).

## הַלְכוֹת ט' הימים

## ללבוש חולצות בעלה לפני ראש חודש אב

כביסה שנמשך לאחר השקיעה בראש חודש  
אב אם צריך להפסיקו

שאלה: בערב ראש חודש אב אברך  
שלומד בכולל ולא יספיק לחזור הביתה  
כדי ללבוש במשך היום כמה חולצות  
להכין אותם לימי ט' הימים, האם מותר  
לאשתו ללבוש את החולצות שלו לזמן  
מה כדי שתהיינה החולצות שלו לא  
מכובסות, או שיש בזה איסור של לא  
ילבש?

תשובה: צריך להפסיק י'.  
תשובה: צריך להפסיק י'.

יד. והנה מתחילה יש לברר מתי מתחילים דיני אבילות, האם לפי דעות האשכנזים מתחילים האבילות מראש חודש בלילה משקיעת החמה או מצאת הכוכבים, וכמובן שלא דנים בכלל אם מתחילים ביום, כי הרי כבר ראינו בדברי המשנה ברורה (ס"ק נ"ו) שהביא שם דעת המגן אברהם שמיד שהתפללו הקהל ערבית אסור גם ליחיד לאכול בבשר ולשתות יין אע"פ שהוא לא התפלל עדיין. הרי שהאיסור מתחיל בלילה, אלא שיש לעיין אם הלילה כאן הכוונה משקיעת החמה או לא.

ראיתי בשיעורי הלכה להגר"ש פלדער שליט"א שכתב דרוב הדברים שנוהגים בהם איסור מראש חודש אינם אלא מצד המנהג ולא מעיקר הדין, ונמצא לפי זה דבבין השמשות הוי ספק במנהג בלבד. ועוד דיש אומרים דבראש חודש גופא אין נוהגים דיני אבילות, ואע"פ דאין המנהג כן כמו שכתב במשנה ברורה (ס"ק נ"ח) מ"מ יש יותר מקום להקל בראש חודש. ולפי זה יהא נפקא מינה במי שמתאחר קצת והנמשך הכביסה אחרי השקיעה וכן אחד שהוא באמצע סעודת בשר ונמשך אחרי השקיעה יש מקום להקל. ולענין מעשה בדברי מרן שליט"א כן הוא דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל הו"ד בספר קובץ מבית לוי, והנה כתבו הפוסקים שהרי מצאנו ב' טעמים מדוע אסרו לעשות כיבוס בט' הימים, יש אומרים משום שזה מסיח דעתו מהאבילות בשעה שעוסק בכיבוס בגדיו, ויש אומרים משום שמחה, ולכן לפי ב' טעמים האלו יש פוסקים שכתבו להקל מאחר דלפי טעם הראשון של היסח הדעת אין כאן כשהתחיל לפני הזמן, ואף לטעם השני של שמחה יש אומרים להקל, כי עיקר השמחה הוא בשעה שמתעסק בכיבוס, ומביאים סמך לזה לפי הדין המובא דמותר לתת בגד לגוי לפני ט' הימים אף שעושה הכיבוס בט' הימים כיון דבשעה שהביא לא לא היה איסור שמחה, ואף ששם אז בשעה שנתן לו אין איסור. ולפי זה כתב בספר שו"ת מקדש ישראל (סימן פ"ח) שיש לכתחילה להחמיר לגמור כל הכביסה לפני חלות ט' הימים, אבל מי שנתאחר לו השעה יכול להקל.

וכן בספר שושנת ישראל הל' בין המצרים (פרק ד' סעיף ד') הביא דעת הגר"ש מילר שליט"א שאם הכניס בגדיו בתוך מכונת כביסה לפני השקיעה של ראש חודש אין צריך לסגור את המכונה בזמן השקיעה אלא יניח להמכונה לסיים פועלתה מעצמה. וכעין זה שמעתי ממו"ר הגר"צ ריבלין שליט"א דומ"ץ בד"ץ עדה החרדית, ועוד שמעתי ממנו שאחד שתמיד מחמיר להמתין בכל הדברים עד זמן ר"ת יכול להמשיך עם הכביסה מזמן לפני השקיעה עד ר"ת. וראה עוד בספר נטעי גביראל (עמוד ק"ס) מה שהביא מהדברי יציב זצ"ל.

ברשימות הגר"י שוב שליט"א כתוב מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דאין ליתן בגדים בתוך מכונת כביסה בערב ראש חודש כדי שיגמר לכבס אחרי השקיעה וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

**תשובה:** אסור ט'. שיכין בערב שלפני שכינת רכב בתוך ט' הימים  
**שאלה:** אחד שנשבר לו רכב לפני ערב ר"ח.  
 ר"ח אב האם מותר לו לקנות רכב חדש אחרי ר"ח או להשכיר לזמן ארוך-או עדיף לומר לו לנסוע בתחבורה ציבורית עד אחרי תשעה באב?  
**תשובה:** מותר לשכור י".  
**קניית מכונת מייבש בט' הימים**  
**שאלה:** מה הדין לגבי מכונת יבוש בגדים האם ראוי להמתין לקנות חדש אחרי ט' באב?  
**תשובה:** כן, בלי שירה ובלי בשר ויין טז'.

טו. והנה כתב לי הגר"י טשזנר שליט"א שברור שיש בזה איסור של לא ילבש, ואיזה הו"א יש שאינו כן. והנה נשאלתי כמה פעמים שאלה דומה. אברך המגיע לכותל המערבי עם אשתו ומתחייב בקריעה, ויש עמו חולצה ישנה עבור זה אבל לאשתו אין לה. האם שניהם יכולים לעשות קריעה באותו חולצה. והנה הייתי רגיל לומר שאסור לאשתו ללבוש את החולצה שלו משום לא ילבש [והרי "לא ילבש" הוא איסור דאורייתא, וקריעה בכותל מצוה מדרבנן, ואין טעם לעבור על איסור דאורייתא כדי לקיים מצוה מדרבנן]. אולם לאחמ"כ שמעתי או ראיתי בשם הגריש"א זצ"ל שאמר, שכיום חולצה קרועה אין דרך ללבוש אלא לזרוק לפח [שהרי אסור לתפור חולצה שקרעו אותה אצל הכותל], ולכן אחר שהבעל קרע החולצה, כבר אין זה בגד של איש, כיון שכעת אינו עומד ללבישת איש, ומותר גם לאשה ללבוש ולקרעה. ודפח"ח. אולם בשאלתינו שהחולצות שלימות, בודאי יש על אשתו איסור של לא ילבש ללבשם ואסור לה לעשות כן. והאברך ילמד מזה לקח, ובאם ח"ו המשיח לא יגיע לפני ר"ח אב הבע"ל, יקדים את עצמו כמה ימים לפני כן, ויכין החולצות ושאר הבגדים בעוד מועד, עכ"ל.  
 והגר"י שוב שליט"א אמר לי שהגאון רבי עזריאל אויערבאך והגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל פסקו בפשיטות שזה אסור. אולם ראה בספר אהל יעקב הל' לא ילבש קובץ תשובות שהבאנו תשובה מאת במח"ס מנחת חן הגאון רבי נח אייזיק אהלבוים שליט"א באיזה אופן להקל בזה. ולענין כמה זמן צריכים ללבוש חולצה להכנה לפני תשעת הימים ראה בספר גם אני אורך תשובות בעל האבני ישפה זצ"ל (סימן ק"א).  
 טז. והנה לעשות סעודת סיום מסכת וכדומה מותר אפילו לאכול בשר כמבואר כל זה סימן תקנ"א סעיף י' וכן ראה בזה לגבי ברית מילה במגן אברהם (ס"ק י'), ובנידון דידן עצם הסעודה מותר לערוך כמו שמצאנו לגבי סעודת יארצייט בלא סיום מסכת מותר אם אין אוכלין בשר, ראה עוד בשו"ת חיי הלוי חלק י' (סימן ע"ג).

יז. בשו"ע (סימן תקנ"א סעיף ב') כתב דמראש חודש ועד התענית ממעטים במשא ובמתן ובבנין של שמחה כגון בית חתנות לבנו או בנין של ציור וכיור, מיהו דברים שצריכים תיקון לא הוי משא ומתן של שמחה וממילא מותר לתקנם בבין המצרים, ויש לדון לגבי רכב שלא יכול לתקן וצריך לקנות או לשכור חדש.  
 והנה בשו"ת אגרות משה חלק ג' (סימן פ') כתב לגבי רכישת רכב בבין המצרים שאם הוא לתענוג בעלמא ואינו לצורך פרנסה, אסור לקנותו בבין המצרים כיון שצריך לברך עליו שהחיינו, ואם הוא באופן שמברכין הטוב והמטיב ולא שהחיינו, וכגון שגם אשתו ובניו נהנים ממנו, או אסור רק מראש חודש דהוי כבנין של

תשובה: כן י"ח.

קניית דברים לצורך אופרוף שלאחר ט' באב

לקנות דברים שצריכים תיקון אחרי ט' הימים  
שאלה: האם מותר לקנות דברים  
שצריכים תיקון בימי ט' הימים כגון  
לקנות אמבטיה או בלאטות לריצוף  
וכדומה כיון שעדיין לא בונים אותם עד  
אחרי ט' באב, או שאסור לקנות אותם?

תשובה: מותר י"ט.

תשובה: אם אפשר אחרי ט' באב זה

עדיף כ"א.

אם ראוי לסגור גמ"ח להשאלת שמלות בט'  
הימים

להתקין נדנדה בחצר ביתו בט' הימים

שאלה: גמ"ח להשאלת או שכירת  
שמלות לחתונה וכדומה האם נכון שיהיה  
סגור בימים של ט' הימים, שהוא משא  
ומתן של שמחה?

שאלה: אחד שיש לו חצר בביתו האם  
מותר להתקין נדנדה עבור ילדים קטנים  
בימי ט' הימים?

תשובה: כן כ"ב.

תשובה: אבל לפעמים צריך אותם כ'.

שמחה, אולם אם הוא לצורך פרנסתו הוי כמשא ומתן שאינו של שמחה שנהגו להלק בו גם לאחר ראש  
חודש. ולכן בנידון דידן שהוא רק שוכר את הרכב לזמן מה אין בזה לכאורה חשש משא ומתן של שמחה.  
וכן בספר הליכות אבן ישראל כתב שמותר לשכור כלים אפילו בכלים שאסור לקנותם.  
יח. בספר הליכות אבן ישראל (עמוד שד"מ) הביא שפסק הגר"י פישר זצ"ל שאסור לקנות מכונת כביסה  
אף בשעת הדחק. ובספר שושנת ישראל (פרק ב' סעיף ט') הביא דעת הגר"ש מילר שליט"א לגבי מכונת  
כביסה לצורך בגדי קטנים או מכונת הדחת כלים גם כן ראוי להימנע מלקנותם אף אם נשכר לו הישן, וזה  
שונה ממכונת או ממזגן דשרי לקנותם כשאין להרוחה, והאי טעמא דבאלו לא רגילין לדור בלעדס אף  
באופן ארעי משא"כ במכונת הדחה שבאופן ארעי מסתדרים בלעדס.  
יט. אמנם ברשימות הגר"י שוב שליט"א הביא ששמע מהגאון רבי עזריאל איערבאך שליט"א שבכה"ג  
אסור.

כ. בספר שושנת ישראל (פרק ב' סעיף ט"ו) הביא דעת הגר"ש מילר שליט"א לגבי גמ"ח להשאלת או  
שכירות שמלות לחתונות וכדומה נכון שיהיה סגור בימים אלו, שהוא בכלל משא ומתן של שמחה, ובלי  
שעת הדחק אין להתעסק בזה. ומ"מ להשכיר מכונת חדשה או שכירת דירה להרוחה מסתבר להתיר, וכן  
לשכור צרכי חופה וכדומה מותר אף שלא במקום מצוה.

כא. וכן ראיתי בספר שושנת ישראל (פרק ב' סעיף ט"ז) שהביא פסקי הגר"ש מילר שליט"א שכתב דיש  
לעייין אם מותר לקנות דברים המעוררים שמחה לצורך חגיגה שתחול אחר ט' באב כגון מפיות נייר  
מצויירות או צלחות פלסטיק יקרות לצורך חגיגת בר מצוה, ופסק שם להקל כל שאינו דבר יקר. וכמו כן  
הקיל לקנות מיני מתיקה ולהכין פעקעליך לצורך אויפרוף שיחול אחרי ט' באב.

כב. במשנה ברורה (ס"ק י"ב) כתב שאין לבנות מראש חודש אב בנין של שמחה וכן כל בנין או תוספת

קוגל עטוף בנייר אלומיניום בתוך משולנט אם  
מותר לאוכלו בט' הימים  
תשובה: אם הנייר כסף הי' אטום,  
שלא נכנס טעם בשר-מותר כג.  
שאלה: קוגל שהכניסו בתוך נייר כסף  
ובישלו בתוך הטשולנט של שבת האם  
מותר לאכול אותו בט' הימים?  
שאלה: האם ילדים קטנים יכולים

בנין שתכליתו לנוחיות. והגדר של בנין לרוחה נראה שהוא דבר שיש חשיבות להמבנה אפילו בשעה שאינו משתמש בו כגון מרפסת, או בריכת שחייה, ולכן נראה שמותר לבנות נדנדה אפילו אם מחובר לקרקע היות ואין להבנין חשיבות ובעצם איכפת ליה להורידו כל פעם אחרי השימוש ולהחזירו כשצריך לו כמו שבאמת ישנם כאלו שניידים משם לכאן ובפרט לילדים וממילא לא נחשב כל כך כבנין הרוחה, וכן דעת הגר"ש מילר שליט"א אבל החמיר לא לבנות צינורות הנקרא  $r \div r$  שהוא חשוב כבנין לרוחה עי' שם.

כג. והנה מצאנו בנידון דידן כמה פרטי דינים שצריכים לבאר כדי להבין מסקנת ההלכה למעשה, ובאמת בספרי הפוסקים מצאנו מח' בפסק הלכה למעשה שיש אומרים כמו שכתב לי מרן שליט"א שאם אין טעם והיה אטום היטב אין חשש ומותר, ויש אומרים שאפילו אם היה אטום יש לחוש לטעם בשר שנבלע בתוך הקוגל דרך הנייר אלומיניום והוי דומה לתבשיל של בשר ממש שנתבשל ביחד. וביסוד הדין יש לציין דהרי קיימא לן שאסור לאכול אפילו תבשיל של בשר בט' הימים, וכבר הארכנו בספרי אהל יעקב הל' בשר בחלב (סימן פ"ט סעיף ג') בגדר תבשיל של בשר שהוא מאכל שנתבשל ביחד עם בשר באותו קדירה. ולכן יש לעיין כשקוגל מעוטף בנייר וסגור היטב האם זה כמו כל תבשיל של בשר או שמא יש לומר שאין החומרא של תבשיל של בשר כיון שהוא סגור בתוך כלי שלו, ואז בכה"ג תהיה הקוגל רק נ"ט בר נ"ט שאסור לאכול עם חלב אבל מותר לאוכלו בט' הימים.

והנה כבר הארכנו בספרי שם סימן צ"ה אודות שיטת החוות דעת ועוד שהחמירו בנ"ט בר נ"ט בשעת בישול שהוי כטעם ראשון וא"כ לדבריו אולי בכה"ג נחשב כטעם ראשון והוי כמו תבשיל של בשר. ומ"מ יש שכתבו להקל בזה דאע"פ דלדעת המחבר לפי החוות דעת אסור נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, מ"מ יש להקל בכה"ג כי אף החוות דעת אם אוכל תבשיל כזה מסתבר שאין צריך להמתין ו' שעות דרק בנתבשל ביחד עם בשר נחשב כתבשיל של בשר שנוהגין להמתין שש שעות, וכעין שכתב הבית מאיר ורעק"א שם סימן פ"ט סעיף ג' שאם בישל דבר חריף בקדירה של בשר אין צריך להמתין אחריו ו' שעות אף דינו כנ"ט ראשון, כמו כן יש לומר דנ"ט בר נ"ט בשעת בישול, ובפרט שיש חולקין על החוות דעת כמ"ש בפתחי תשובה שם (ס"ק א').

אכן צ"ע אם אפשר להקל גם בביצה מבושלת בקליפתה בתוך תבשיל בשר דלכאורה ביצה יותר גרוע כמ"ש הרשב"א מובא בט"ז ריש סימן צ"ה שביצה מנוקבת. מ"מ בספר שושנת ישראל (פרק ג' הערה ס"ט) הביא שהגר"ש מילר שליט"א שצידד להקל היות וגם לענין המתנת שש שעות אחריו יש להקל מצד הדין כמ"ש בבן איש חי פרשת שלח, ועוד דהט"ז חולק וס"ל דאין לביצה נקבים וכן יוצא מדברי החוות דעת (ס"ק ב'). וכ"ש אם הניחה על גבי קדירת בשר דמותר וכן אם היה מחופה בנייר כסף פעמיים דהוי כשני כלים דאין שום בליעות עוברות ביניהן.

אמנם הגר"ש קמניצקי שליט"א הו"ד בספר קובץ הלכות הל' בין המצרים (פרק ט' סעיף ו') פסק דאין לאכול קוגל בכה"ג בט' הימים, ולא דמי לתבשיל שנתבשל בקדירה של בשר שמותר, דכיון דהוי בתוך הסיר בשעת בישול הבשר, אמרינן שבליעת הבשר עובר דרך נייר הכסף להקוגל, ונותן בו טעם התבשיל ממש.

לאכול שלוק קרח שעשוי ממיץ ענבים אם  
לא הגיעו לחינוך או עדיף שלא?

תשובה: כן כ"ה.

תשובה: אם לא הגיעו לחינוך-

מאכל בשרי שנשאר במוצ"ש אם מותר לאכול

מותר כ"ד.

שאלה: בסעודת מלוה מלכה אחרי

סעודת בשרי במי שרגיל תמיד לאכול חלבי

שבת חזון ונשאר הרבה בשר וילך להפסד

שאלה: במקום שנוהגים תמיד לאכול

האם ניתן להקל לאכול אותו גם כן

חלבי בסעודת ברית מילה, וכעת התעורר

בסעודת מלוה מלכה?

לבעלי השמחה שרוצים בשרי כיון

תשובה: לא כ"ו.

כד. במגן אברהם (סימן תקנ"א ס"ק ל"א) דלתינוק שידוע להתאבל על ירושלים אין ליתן בשר ויין, אבל לתינוק שאינו יודע להתאבל מותר ליתן בשר ויין, אבל בדגול מרבבה (סעיף ט') כתב שגם לתינוק שאינו יודע להתאבל אסור ליתן בשר, ודוקא במצוה התירו לתינוק. ובמשנה ברורה (ס"ק ע') פסק כן להחמיר שכן כתב גם בא"ר ודרך החיים, והחיי אדם מיקל כמו המגן אברהם ראה שער הציון (ס"ק ע"ו). בשו"ת חיי הלוי חלק י' (סימן ע"ט אות י"ב) שאכן יש סברא באחרונים לומר דלאפילו לשיטת המחמירים היינו דוקא כשהגיע לחינוך רק לא הגיע להתאבל דהיינו בערך בין שש לתשע, אבל בקטן ממש אין צריך להחמיר, וע"כ עכ"פ כשיש צורך, יש להקל בזה. אמנם פשוט שאין להביא ארטיק שעשוי ממיץ ענבים. בספר שושנת ישראל (פרק ג' סעיף ד') כתב דנהגו שלא להאכיל בשר ויין גם לילדים שלא הגיעו לחינוך, וכמ"ש המשנה ברורה (ס"ק ע') בשם הדגול מרבבה דלא כהמגן אברהם, והביא ראיה מדמצניעין סכין של שחיטה ומוכח דגם לקטנים שלא הגיע לחינוך אין מאכילין בשר. וע"כ יש למנוע מליתן לקטנים איגלו שנעשה ממיץ ענבים או עוגיות שנלושו ממיץ ענבים.

ובספר נשמת ישראל (פרק כ"ג הערה 320) הביא דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שאפילו משקה עם פרי ממש בטעם ענבים אפילו אם ברכתו שהכל אסור לשתותו בט' הימים, וכן על פי הנ"ל אין לאכול קרחון שעשוי ממיץ ענבים ממש, אבל לקטנים מותר. וראה עוד בספר מועדי הגר"ח ליד"נ הגר"מ גבאי שליט"א חלק ב' (תשובה שע"ג) שהשיב לו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין ראוי לאכול מיץ ענבים קפוא בט' הימים. כה. לכאורה אין נפק"מ אם רגיל לאכול חלבי או לא, בכל אופן סעודת ברית מילה מתיר אכילת בשר בכל מקרה ולכן נראה פשוט שיכולים לאכול בשר אפילו אם זה נראה שעושים כן בכוונה, וכן דעת הגר"ש מילר שליט"א, והוסיף שכן מותר לשתות בה יין אף שלא רגילין בזה היום, כיון דהוי סעודה חשובה שהדרך לכבדה במאכלים חשובים. וכן סעודת סיום אף שאין אוכל בה תמיד בשר מ"מ אם נוהג לעשותה במאכלים חשובים מותר לאכול בה גם בשר.

כו. והנה בשערי תשובה (סעיף ט') הביא את הברכי יוסף שכתב שיש מקילין לאכול בשר מבושל שנשתיר מסעודת שבת, והביא ששמע ראיה לזה מהגמ' במסכת חולין דף יז. לגבי אברי נחירה שהכניסום לארץ ישראל דשרי, או משום דהתירו סופן משום תחילתן כדי שלא ימנע מלהכין כראוי לסעודת שבת, אבל רוב הפוסקים אוסרים את זה.

יש לעיין מדוע לא נהגו לאכול בשר בסעודת מלוה מלכה הרי מאי שנא מסעודת סיום שקיימא לן להקל אף אם בעלמא אין עושה סעודת בשר וכן לגבי ברית מילה, ובפרט אם נוהג במשך השנה לאכול בשר בסעודת מלוה מלכה, ולמעשה בספר כף החיים (סימן תקנ"א ס"ק קמ"ד) כתב שיש להקל עכ"פ בשיירים



אם מותר לכבס פאה נכרית בט' הימים      להשתמש עם מוגבות מוכסות בט' הימים  
שאלה: האם מותר לכבס ולרחוץ פאה      שאלה: אחד ששם לב שאין לו מגבות  
נכרית בימי ט' הימים?      משומשות וצריך לעשות רחיצה בערב  
תשובה: לא כ"ז.      שבת חזון האם מותר לו לדרוך על

לאכול מאכל של שבת ובלד שלא יערים לקנות יותר מהצורך לשבת כדי שישאר למוצאי שבת, וראה עוד בספר פסקי תשובות (סימן תקנ"א ס"ק ל"ד).

מיהו לענין הלכה למעשה כבר כתב בשו"ת אגרות משה חלק ד' (סימן כ"א ס"ק ד') שאסור ולא כתב טעם. והוסיף שאך מי שנוהג לאכול בשר בכל מוצאי שבת אינו צריך לעשות התרת נדרים כיון שכל מנהגו היה במוצאי שבתות שמותר לאכול בשר ולא לזמן שאסור. וכן בספר קרא עלי מועד (פרק ה' הערה ב') הביא דעת החזון איש להחמיר בזה. אולם הביא שם שמאידך הגר"ח מוואלוזין זצ"ל אמר שסעודת מלוה מלכה הוי כסעודת מצוה ומותר לאכול בשר.

ולענין אם נשאר הרבה בשר ולא יוכלים להשאירם עד אחרי תשע באב, כבר הזכרנו שיש מקילים בזה, אעפ"כ המנהג אצל הרבה מורים הוא להחמיר בזה כמ"ש לי מרן הגר"א נבנצל שליט"א אפילו במקום הפסד. מיהו ראיתי בספר שושנת ישראל (פרק ג' הערה פ') שכתב לצדד להתיר לתת את השיריים לקטנים שלא הגיעו לחינוך, שהרי דעת המגן אברהם דקטן שלא הגיע לחינוך מותר בבשר, וחזן מזה הרי יש מקילים בכלל בבשר שנשאר משבת כמ"ש הברכי יוסף. טרך דלא נקטינן כוותיה מ"מ במקום הפסד אולי לא החמיר כ"כ. ועוד דן שם מדוע בכה"ג שיש לחוש שיפסיד את האוכל אין היתר לגדול לאוכלו, כי הרי הוא אוכל את זה לא משום תענוג אלא משום שלא יגרור בל תשחית, וצריך לומר דאכילת בשר ויין חמור טפי מעסק של שמחה שלא נאסר כי אם מצד ממעטין בשמחה משא"כ בבשר ויין דנחשב כעוסק בעידוניה ומסיח דעת מהחורבן. ואכן מצינו במשנה ברורה (סימן תקנ"א ס"ק ס"א) דאף במקום הפסד רב אין להקל לשחוט בשר אלא א"כ יכול ליתן מזה כזית לחולה הרי דבזה לא הקילו, עכ"ד. ולמעשה אחרי כל הנ"ל כך פסק הגר"ע אויערבאך שליט"א כדברי הגר"א נבנצל שליט"א שבכה"ג אין להקל ואסור לאכול שיריים של בשר אפילו במקום הפסד.

כז. וכן דעת מרנן הגר"ש אלישיב והגר"ש וואזנר זצ"ל הובא בספר נשמת ישראל (פרק י"ז סעיף ז') ובקובץ מבית לוי הוסיף שסירוק רגיל מותר. בספר שושנת ישראל (פרק ה' סעיף ח') הביא דעת הגר"ש מילר שליט"א שאסור לכבס פאה נכרית אף לצורך חתונה שתחול מיד אחרי ט' באב. ואף קודם שבוע שחל בו, ואין זה דומה למי שאין לו אלא חלוק אחד. וליתן לכובסת נכרית יש יותר מקום להקל ליתן לה לכבס אחר ט' באב על פי האליה רבה הובא במשנה ברורה (ס"ק ל"ד) ובפרט כשמתביישת לילך בפאה נכרית שאינו מכובס יפה. וכן הורו מרנן הגר"ש דבליצקי זצוק"ל ויבלח"ט הגר"ע אויערבאך שליט"א לאסור, (רשימות הגר"י שוב שליט"א). והגר"י פישר זצ"ל פסק שפאה נכרית אסור לכבסו, ולסרוק או לחתוך ולתקן מותר רק בישנים אבל חדשים אסור לתקנם, כ"כ בשמו בספר הליכות אבן ישראל (עמוד של"ט).

אולם בשו"ת רבבות אפרים חלק ו' (סימן רצ"א) הובא בספר נשמת ישראל שם הביא דעת הגר"ח פשיינברג זצ"ל שכתב שאין לזה דין בגד ומותר, אבל יותר טוב להמנע מזה עד אחרי ת"ב, אבל המיקלים יש להן על מי לסמוך, וכן כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א שם שיתכן שמותר.

בספר אום אני חומה להגר"מ גרוס שליט"א (סימן תי"ג) כתב שכשלא נצרך לכבס את הפאה אלא רק לקצצו ולהשוותו גרידא, ואין לה אחר, ועושה זאת מטעמי הצניעות, שפיר דמי.

בספר קובץ הלכות להגר"ש קמניצקי שליט"א הורה שאם הפאה נכרית רטובה מותר לייבשה עם מאורר

המגבת על הרצפה לכמה דקות או שבכה"ג לא צריך לעשות כן ובדיעבד יכול להשתמש עם המגבת מיד?  
תשובה: יכול כח.  
ללבוש פאה נכרית מכובסת  
שאלה: האם מותר לאשה ללבוש פאה מכובסת אחרי ראש חודש אב?  
תשובה: אם יכולה תמנע מזה כט.  
למדוד בגד ששלחו לתפירה בט' הימים  
שאלה: אחד ששלחה בד לתפירת לעשות ממנה שמלה כדי ללבוש אחרי ט' באב כגון ששלח לגויה לעשות את זה האם מותר לה ללכת בימי ט' הימים לנסות את הבגד לראות אם הוא מתאיים המידות?  
תשובה: לא ל.

ולא נחשב כגיהוץ. וראה עוד בכל זה הרבה פרטים הנוגעים לפאה נכרית בבין המצרים בספר החשוב בני אברהם (או"ח עמוד רסב-רסד).

כח. והנה באיסור לבישת בגדים מכובסים כבר כתב בשו"ע (סימן תקנ"א סעיף ו') שאסור משבוע שחל בו תשעה באב, והרמ"א כותב שמחמירים מראש חודש לא ללבוש בגד חדש, וכתב במגן אברהם (ס"ק כ"א) דאפילו במקום שאין איסור משום אמירת שהחיינו כגון שבירך בשעת הקנייה וכדומה שאז אין איסור מ"מ מראש חודש אסור. ולעיל (סעיף ג') כתב בשו"ע וכן דעת הרמ"א שאפילו בגדים מכובסים אסור ללבוש אותם בשבוע שחל בו ולרמ"א אפילו מראש חודש. ולפי פשוט השו"ע היה נראה להורות כדעת מרן שליט"א שאסור, וכן כתב בשו"ת מקדש ישראל (סימן צ"א עמוד קע"ח) הובא בספר נשמת ישראל. מיהו ראה בשו"ת רבבות אפרים חלק א' (סימן ש"ע) שהיקל בזה. וראה עוד בספר נשמת ישראל (פרק י"ט סעיף י"ז) שהביא פוסקים שהקילו להשתמש במגבת מכובסת במקום הצורך, לנגב ידיים אחרי נטילת ידיים לסעודה.

ובספר הליכות אבן ישראל (עמוד של"ב) פסק הגר"י פישר זצ"ל שמגבת שרוצים להשתמש בהם בתעשת הימים די במה שמנגב בה ידיו פעם אחת לפני הט' ימים או בשבת חזון, ועל ידי זה מותר להשתמש בהם. ונזכרתי מדבר נורא ששמעתי מידידי הגאון רבי יוסף שוב שליט"א שרבו הגאון הצדיק רבי שריה דבליצקי זצוק"ל בסוף ימיו ממש כשכבר לא היה לו כוחות בט' הימים הביאו לו מגבות לנגב הידים שלו אחרי הנטילה והבחין שהמגבות היו מכובסות זרק אותם על הרציפה להראות שאינו רוצה להשתמש אפילו עם מגבות מכובסות..... דבר נורא! היראת שמים נורא!!!.

כט. בספר נשמת ישראל (פרק י"ט סעיף י"ח) הביא שכתב לו הגר"ח קנביסקי שליט"א שאין ללבוש כיפה מכובסת בימים אלו, ונראה דה"ה פאה נכרית. וכן דעת הגר"ש מילר שליט"א שאין ללבוש פאה נכרית מכובסת בט' הימים. מיהו בספר קובץ הלכות להגר"ש קמינצקי שליט"א פסק שנראה לו שמותר ללבוש פאה נכרית מכובסת בתעשת הימים, דאינו מורגש כ"כ כמו בבגדים מכובסים ואולי ה"ה בכיפה, וצ"ע. ולפי מה שהובא בשו"ת רבבות אפרים מהגר"ח פ' שיינגברג זצ"ל נראה שיקל גם כן לענין זה כיון שאינו מחשיב את הפאה כבגד לענין זה. וברשימות הגר"י שוב שליט"א כתב שהורה הגר"ע אויערבאך שליט"א להקל בזה.

ל. והנה בביאור הלכה (סימן תקנ"א סעיף ז' ד"ה ונהגו) מבואר שמותר לתת בד לתופר גוי אחרי ראש חודש לעשות ממנו בגד שיהא מוכן אחרי ט' באב כיון שלא נקרא שם ישראל עליו. ובספר נשמת ישראל הביא מכמה פוסקים שאסור להתאים בגד חדש למידתו, כגון להאריך או לקצר, וראה בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ג' (סימן ע"ט).

לקנות בגדים אחרי בשביל שימוש אחר ט' באב	אח"כ כיון שבי' אב הבחור כבר נוסע עבור קייטנה לבחורים
שאלה: יש בחורים שגומרים את הזמן בראש חודש אב ויש כאלו שנוסעים למחנות מיד אחרי ט' באב בחור כזה שאמא שלו לא הספיקה לקנות לו בגדים האם מותר לה לקנות לו הבגדים אחרי ראש חודש אב-כי קשה מאוד לקנות	תשובה: לא לא.
	לעשות חפיפה ערב ט' באב לכלה
	שאלה: כלה שמתחתנת ביום אחרי ט' באב האם מותר לה בערב ט' באב לעשות חפיפה כדי שבמוצאי ט' באב לא יצטרך

מיהו ראיתי בספר שושנת ישראל (פרק ו' סעיף ז') שהביא דעת הגר"ש מילר שליט"א שיש להקל אפילו לבוא אצל הגוי לנסות הבגד ולמדוד אותו עכ"פ מראש חודש עד שבוע שחל בו תשעה באב. וכן הורה הגר"ע אויערבאך שליט"א (רשימות הגר"י שוב שליט"א).

ובשו"ת חיי הלוי חלק י' (סימן ע"ו אות ד') כתב שאם נתן בגד לאומן קודם ראש חודש שמע מהגרי"י ניימאן זצ"ל גאב"ד בעלזא, דמותר לילך אחר ראש חודש לנסות את הבגד עליו ולראות מה שצריך עוד לתקן, ואולי יש להחזיר אפילו כשעדיין לא התחילו המלאכה כיון שנתנו קודם ראש חודש, ונראה שטוב להחזיר לכתחילה בזה שגם לתת להגוי לאחר ראש חודש כתב הרמ"א סעיף ז' דטוב למעט במקום דאפשר. לא. כבר הארכנו במקום אחר באיסור קניית בגדים חדשים בט' הימים על פי דברי הרמ"א (סעיף ז'), וכתב המשנה ברורה (ס"ק מ"ט) דאפילו אם דעתו שלא ללבושן עד אחר ט' באב מ"מ אסור, ודומיא למאי דאסרינן לענין כיבוס אפילו במכבס להניח. ואיסור זה אינו אלא בבגדים חשובים, אלא כל בגד חדש אסור לקנותו. וראה עוד בשו"ת אגרות משה חלק ג' או"ח (סימן פ') שכתב שאם אין לו מנעלים המותרים בט' באב ושכח לקנותם קודם, מותר לקנותם בט' הימים.

וכעת ראיתי לנכון לציין חידוש שכתוב בספר שושנת ישראל שמי שנוסע מביתו תיכף ומיד אחרי ט' באב יש להקל לקנות בגדים חדשים מראש חודש אב כשיהיה קשה לו לקנותן אח"כ אבל לא בשבוע שחל בו, וכן דעת הגר"ש מילר שליט"א, והטעם כי מבואר בשער הציון (ס"ק מ"א) שהכריע לאסור באופן כזה לכבס על ידי ישראל בשבוע שחל בו, ומ"מ כיון דהוי שעת הדחק אפשר להקל כדמצינו בשאר שעת הדחק דאסור בשבוע שחל בו ומותר לפני זה.

ויש לעיין בנידון דידן האם הדין ישתנה באופן שיש יריד גדול לבגדים כאלו האם מותר לקנותם או לא. ובאמת לא ביררתי אצל מרן שליט"א אם ניתן להקל בזה, ומ"מ לענין האיסור של משא ומתן המשנה ברורה (ס"ק י"א) כתב דאם יש יריד הוי כדבר האבד ושרי אם מוצא אז בזול יותר. אולם בבגדים חדשים יש לומר דאסור בכל ענין, דאין זה רק מדין משא ומתן של שמחה אלא איסור מיוחד לקנות בגדים. אכן בקונ' שיעורי הלכה להגר"ש פעלדער שליט"א הביא ששמע מהגר"י גוסטמאן זצ"ל דגם בגדים מותר אם הוא דבר האבד, ומ"מ כל זה דוקא באופן שהוא בזול הרבה ושלא יזדמן מבצע כזה אח"כ. ולמעשה כדעת מרן שליט"א כך הורה הגר"ע אויערבאך שליט"א שבכה"ג אסור.

ולענין אגב ראיתי בשו"ת חיי הלוי חלק י' (סימן ע"ו אות ו') כתב דלתפור חתיכת בד על הבגד עם השם שלו כדי שלא יאבד הבגד, מסתבר דאינו בכלל איסור תפירת בגדים, ובפרט שהוא ענין של דבר האבד, ועכ"פ באופן שקשה לעשותן לאחר ט"ב, כגון שהילד הולך למחנה קיץ תיכף אחרי ט"ב בודאי שיש להחזיר.

לעשות החפיפה שיקח הרבה זמן ויהיה מאוחר אחרי התענית?  
ואם הם צריכים תיקון כי אי אפשר לפני כן האם זה מותר?

תשובה: כן לב.

תשובה: לא לד.

שכירת שמלות לחתונה בט' הימים  
שאלה: קרובי חתן וכלה ששוכרים בגדים חדשים שמלות וכדומה לכבוד חתונה שהוא אחרי ט' באב האם מותר להם לשכור אותם בט' הימים?

תשובה: כן לג.

שאלה: כשעושים ברית בימי ט' הימים האם צריך שקטן ישתה מהיין או אפשר לתת לגדול לשתות?  
תשובה: יש פוסקים שקטן ישתה, ואיני יודע למה לא יכול המוהל או סנדק או אבי הבן לשתות לה.

לב. והנה כתב ברמ"א (סימן תקנ"א סעיף ט"ז) שאפילו אם טובלת בליל י' באב מותר לרחוץ בערב ט' באב אם אי אפשר לה לרחוץ ליל י', ומשמע דאם יכולה לרחוץ במוצאי ט' באב לא תרחוץ ערב ט' באב, אבל בדגול מרבכה מובא בביאור הלכה כתב דלפי דעת הש"ך (יורה דעה סימן קצ"ט סעיף ד') צריכה לרחוץ בערב ט' באב, וכ"כ במגן אברהם (סימן תקנ"ד ס"ק י'). וכתב בשערי תשובה (סימן תקנ"ד ס"ק ח') שאז צריכה להזהר שלא תלך יחפה בט' באב, וכתב עוד שראוי להורות שאם אפשר לחוף תחוף במוצאי ט' באב ותשהה שעה בעסק החפיפה.

ובשו"ת חיי הלוי חלק י' (סימן ע"ח אות י') הביא ששמע שמורין גדולי ההוראה שבלאו הכי מקילין בזה לעת הצורך, אמנם יכולין להוריד העורות הקשים וכדומה, בערב ט' באב. והביא עוד מהגר"מ ניישלאס זצ"ל שגם התיר לקצוץ הצפרנים ובאופן שקשה לה לעשות החפיפה במוצאי ט' באב וודאי יש להתיר לעשות הכל בערב ט' באב, רק במוצאי ט' באב יש לרחוץ שנית כמו בכל מוצאי שבת, והשיניים בכל אופן יש לרחצם במוצאי ט' באב לאחר האכילה.  
וכדעת מרן שליט"א כן דעת הגר"ש מילר שליט"א משום שזה נחשב כרחיצה של מצוה.  
לג. וכן הורה הגר"ע אויערבאך שליט"א (רשימות הגר"י שוב שליט"א).

לד. וכן ראיתי בספר שושנת ישראל דמצד קניית בגדים חדשים אין איסור כי הרי כאן שוכרים, ואף מצד משא ומתן של שמחה יש להקל בשכירות ובפרט דהוי במקום מצוה, ואף לשושבינן או שאר קרובים יש להקל. ומ"מ אם אפשר לשכור אח"כ יש להמתין אבל בדרך כלל יש חשש שמא יקדמנו אחר. ובספר הליכות אבן ישראל (עמוד של"ח) פסק שאסור לתקן בגד חדש, ורק בגד שכבר לבשו לפני ראש חודש מותר לתקן.

ועוד הביא שם שפסק הגר"ש מילר שליט"א שאם צריך לתקן ואי אפשר לתקן אחרי ט' באב יש להקל קודם שבוע שחל בו כיון דהוי צורך מצוה. מיהו הגר"ע אויערבאך שליט"א פסק כמרן שליט"א שאסור. לה. באיסור שתיית יין כבר כתבנו במקום אחר את פרטי הדינים, ומ"מ ידוע מה שהובא להלכה לגבי שתיית קטן ביין של הבדלה, ולענין נידון דידן יש לעיין אם גם צריכים לתת את יין של כוס הברכה לקטן או לא. ידוע שהורה מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שיש לתת לקטן לשתות היין מהכוס שמברכין עליו בשעת הברית, והטעם כיון שהכוס הזה אינו אלא לכבוד המצוה והשמחה, ראה באוצר הברית חלק א' (עמוד ר"צ), וכן בנטעי גבריאל הל' בין המצרים (פרק מ' הערה כ"א) על פי הרמ"א (סעיף י') כמו בהבדלה ולכן

צחצוח נעלים בט' הימים

תשובה: לענ"ד כן לי.

שאלה: האם מותר לצחצח ולהבריק

נעליים בימי ט' הימים?

שירים עבור כדי להרגיע

תשובה: כן לי.

שאלה: אחד שהוא חולה קצת ורוצה

לשמוע לשירים כדי להרגיע אותו האם

מותר לו אפילו אחרי ראש חודש אב,

ללמוד קורס של תפירה בט' הימים

כעין מה שראיתי בהליכות שלמה פרק

שאלה: האם מותר לאשה ללמוד

י"ד הערה 8 שהתיר מרן זצוק"ל לאלמנה

ולנסות קורס באומנות של תפירה בימי ט'

שהיתה אכלה על אבא לשמוע לשירים?

הימים?

יש להחמיר לכתחילה לתת לקטן, וכן הורה הגר"ע אויערבאך שליט"א.

מיהו כדברי מרן שליט"א ראיתי שגם כן הגר"ש מילר שליט"א פסק כן שיכול לתת את כוס גם לגדול לשותות, ולגבי הכוס של ברכת המזון שהוא חלק מהסעודה כל אחד יכול לשתות ממנו, ראה במשנה ברורה (ס"ק ע"ב), וראה עוד בשו"ת תשובות והנהגות חלק ה' (סימן קס"ח אות ג') ובשו"ת שבט הקהתי חלק ג' (סימן קע"ח).

לו. והנה כבר דנו בזה הרבה פוסקים ונביא בקיצור מקצת השיטות, בשו"ת אור לציון (ח"ג פרק כ"ז סוף סעי' א') התיר בשופי, וכן דעת בעל שבט הלוי זצ"ל, ובעל יביע אומר זצ"ל. וכן דעת הגרי"י פישר זצ"ל הובא בספר הליכות אבן ישראל (עמוד של"ה) שמותר לצחצח מנעלים במשחת נעלים, בט' הימים.

אמנם בספר שלמת חיים (סי' רי"ח, או סי' של"ב) פסק דצחצוח נעלים פשיטא דיש קפידא ואסור. ובספר שלמי מועד (עמוד תפ"א) פסק הגרשז"א שמותר לצחצח הנעלים בט' הימים רק בערב שבת אבל לא ביום חול. ובשו"ת אג"מ (או"ח ח"ג סוף סי' פ', שמעתתא דמשה ס"ק ב', ס"ק ט') כתב וז"ל: ומה שהביא כתר"ה מספר מועדים וזמנים שאסור להשחיר ולהבריק הנעלים, הנה לענין להבריק הנעלים מסתבר כמותו אף שלא שייך זה לכבוס דבגדים, אבל להשחירם בלא הברקה אם כבר הוסר שחרותם איני רואה בזה טעם לאיסור. ולצורך שבת לאלו שלובשין בגדי שבת יש להתיר אף להבריק. וראה עוד מה שהביאו ממרן שליט"א בספר ירושלים במועדיה (בין המצרים עמ' ר"ו אות קל"ו) – "לכבוד שבת, מותר. בעת הצורך נראה לצדד להתיר גם שלא לכבוד שבת". והגר"י שוב שליט"א כתב לי בזה וז"ל: בשו"ת שלמת חיים (סימן של"ב) כתב בצחצוח נעלים פשיטא דיש קפידא ואסור וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאין לצחצח נעליים בתשעת הימים. ומהגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצ"ל שמעתי שזה מחלוקת ולכן שינקו את המנעלים במטלית יבשה. ועי' במועדים וזמנים חלק ה' סימן של"ח בהערה ובחלק ח' סימן של"ח, ועי' באגרות משה חלק ג' או"ח סימן פ'. וממרן הגרשז"א אויערבאך זצוק"ל שמעתי דמותר לצחצח נעליים בערב שבת בתשעת הימים אבל לא ביום חול. וממרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שמעתי דאם אינו מצחצח מנעליו כל השנה למה שרק בתשעת הימים יצחצח מנעליו אולם אם רגיל לצחצח מנעליו כגון לכבוד שבת מותר גם בתשעת הימים. ועי' בשו"ת רכבות אפרים חלק א' (סימן שע"ה) ובשו"ת עמק התשובה חלק א' (סימן צ"ב אות ב') ובספר הלכות בין המצרים (פרק ד' סעיף כ"ג). וראה בספר גם אני אודך תשובות בעל האבני ישפה זצ"ל (סימן ק"ט).

לז. ברשימות הגר"י שוב שליט"א כתב: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי לגבי קורס תפירה אם לא מסיימות את הבגד מותר.

תשובה: כן לח.

תשובה: מותר לט.

נקיית כתם בט' הימים

להכין בריכה עבור קטנים בט' הימים

שאלה: וכיצד נוהגין לגבי נקיית כתם

שאלה: האם מותר למלאות בריכה

על בגדו מראש חודש אב?

קטנה עבור קטנים שלא הגיעו לגיל חינוך

לח. והנה בספר הליכות שלמה (פרק י"ד הערה 8) הביא דעת הגרשז"א זצ"ל בענין שמיעת קלטות אם המטרה היא רק להפיג בדידות או פחדים, כגון באשה אלמנה השוהה לבדה בבית וכדומה. וכן הורה לאלמנה ב"ב חודשי אבלותה על אביה, וכ"כ לי מרן הגר"א נבנצל שליט"א. ומכאן למד במח"ס מנחת חן שליט"א באלו חולים ל"ע ששמיעת כלי זמר תועיל לבריאותיו שמותר בימי בין המצרים, ובשו"ת דברי שלום (קרויז) חלק ד' פסקי הלכות (אות פ') כתב דכמו שהתירו לצורך פרנסתו ג"כ התירו לצורך בריאותו, אבל רק עד ר"ח אב.

מיהו נראה דלפעמים יש להתיר לשמוע גם אחרי ראש חודש אב, כגון שהוא במצב של מרה שחורה אפילו מעט ושמיעת כלי זמר מעלה את רוחו ונותן מרגוע לנפשו, מותר לו לשמוע. וטעמא דמילתא משום דפשוט הוא דחז"ל לא גזרו רק זמרה לשם תענוג, אבל לשם רפואה לא גזרו.

ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ו' (סימן ק"ו) שהביא גדולה מזו משו"ת יד יצחק חלק ג' (סימן שכ"ג) בקצין אחד עצבני, ולקח לו "פאנאגראל", והיה כנגן המנהגן בזה הקל חליו ותהיה לו לרפואה. ושאל אי מותר לו לומר למשרתת עכו"ם בערב שבת שינגן לו בשבת, כי קשה לו יותר לסבול בשבת קודש שאינו טרוד בעסקיו, והתיר לו לעשות כן, אלא שאם הוא ירא שמים ימנע מזה, שמא ילמדו אחרים ממנו, אבל מעיקר דינא התיר לו, וממילא בימות החול שמותר לצורך רפואה אף בימי בין המצרים.

לט. בערוך השלחן יורה דעה (סימן שפ"ט סעיף ו') כתב לענין הל' אבילות דכתונת שיש בו זיעה מותר לו לשטפה להסיר הזיעה או להחליפה בכתונת אחרת דהרי זה כמלוכלך עי' שם. ולפי זה כיון דאיסור כיבוס מראש חודש אב עד אחר תשעה באב הוא משום שלא יסיח דעתו מאבילות, לכאורה נראה דדינו כאבל דאם הבגד מלוכלך מותר לכבסו מקום הלכלוך, ואם אי אפשר לכבסו יחליפנה באחרת.

וכ"כ להתיר בשו"ת עמק התשובה חלק ח' (סימן ס"ח) שמותר לכבס מקום לכלוך הבגד דאין זה שמחה, אלא העברת הכתם והלכלוך בעלמא, וכמו שמותר בט' באב להעביר הלכלוך מגופו, שאין זה רחיצה של תענוג. [משא"כ בט"ב גופא אף שלכלוך שעל גופו שרי לרחוץ, מ"מ לכלוך שעל בגדיו אין לכבסו, ולכאורה אסור אפילו להעביר הכתם, דבט"ב גופא אסור הכיבוס מדין מועד ואפילו במלאכה יש נוהגין לאיסור, וכל שהוא מדין מועד ויו"ט לכאורה אפילו כיבוס גם כן אסור, דכיון דהאיסור הוא משום מלאכת כיבוס, גם כיבוס כתם שם כיבוס עליו].

ומאידך מצאנו פוסקים שהחמירו בזה, כן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א הו"ד בספר קרא עלי מועד (עמוד כ"ח ס"ק א'), ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק א' (סימן קי"ב אות ד') דכתב דנראה מסברא שכיבוס כתב דינו ככביסת כל הבגד, דזיל בתר טעמא שכתב המשנה ברורה (סימן תקנ"א ס"ק כ"א) דנראה היסח הדעת מן האבילות, וגם בכיבוס הכתם הדבר הוא כך, אמנם אם הוא נוגע לכבוד שבת, ואין לו חליפה אחרת לכבוד שבת מותר לכבס, כמ"ש המשנה ברורה (סימן תקנ"א ס"ק ל"ב). ובקובץ מבית לוי הביא דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל שכתב שניכר בבגד מותר לנקותו, ואם לאו אסור. וכן בספר אור לציון חלק ג' (פרק כ"ז שאלה א') שגם כן כתב וכן מי שיש לו כתם בבגדו, אסור לו לכבס אפילו את מקום הכתם בלבד, אלא א"כ הכתם מכוער באופן שאי אפשר לצאת עם הבגד כך. אולם מרן הגר"א נבנצל שליט"א כתב לי שמותר לנקות כתם בט' הימים.

והנה כתב לי במח"ס מנחת חן שליט"א שנראה דלענין הלכה למעשה נקטינן כדעת המקילין, וכן הוא דעת

ולשחק בתוכו בט' הימים?

תשובה: כן מא.

תשובה: קטנים שלא הגיעו לחינוך אם מותר לחברים ללבוש בגדי שבת במסיבת יכולים לשחות בבריכה מ.

שאלה: בחור בר מצוה שעושה

אם מותר לתת מתנה לחתן בר מצוה סעודת חברים בתוך תשעת הימים האם

שאלה: האם מותר להביא מתנה החברים שלו יכולים ללבוש בגדי שבת?

לחתן בר מצוה בתשעת הימים? תשובה: לא יכולים מ.

הגרשז"א זצ"ל הו"ד בספר שלמי מועד שהתיר לנקות כתם בתשעת הימים. ובספר גשר החיים (פרק כ"א, י) כתב לענין אבל שנתלכלך בגדו ואין לו בגד אחר, דמותר לנקותו כמו שמותר לרחוץ הגוף כשנתלכלך. וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי חלק א' (סימן קע"ב) כשהעיר שלא מצא בהפוסקים על הל' ת"ב דין זה, אבל בהל' אבילות דגם כן הדין דאסור לאבל לכבס בגדיו, ואיתו בגשר החיים הנ"ל, דאם בגדיו מלוכלכים מותר לו לכבסו במים להסיר הלכלוך, וזה ק"ו מדין רחיצה שבסימן שפ"א סעיף א', דאיתא שם דבל אע"ג דאסור לרחוץ כל גופו, אם היה מלוכלך וכו' רוחץ כדרכו ואינו חושש, וא"כ ה"ה דבבגדו מלוכלך גם כן מותר, ואם קשה לו להסיר הלכלוך מותר לו בכה"ג להחליפו בבגד אחר, וכן הביא בפתחי תשובה (סימן שפ"ט ס"ק ב') משו"ת לחמי תודה, דרק להחליף לתענוג אסור, אבל במחליף לצורך כגון שהחלוק מלוכלך מותר, כמו בריחצה, דמה שלא מפורש בהפוסקים הוא משום רוב פשיטותו שהוא דבר הלמד מרחיצה, ע"י שם. מ. לענין רחיצה ושחיה בבריכה לילדים שהגיעו לגיל חינוך נוהגים להחמיר ולאסור מראש חודש אב, ויש מקילים עד ששח"ב. במשנה ברורה (ס"ק צ"ג) כתב דאין לרחוץ אף לקטנים. וביאר בספר שושנת ישראל דאף שלענין כיבוס הביא המשנה ברורה (ס"ק פ"ב) דהחיי אדם מיקל עד שבוע שחל בו אפילו בהגיעו לחינוך כיון שאיסורו רק מצד המנהג וא"כ גם ברחיצה שאיסורו מצד המנהג יהא מקום להקל לקטנים אף בשבוע שחל בו, מ"מ היות והוא ענין של תענוג החמירו בו יותר כמו שמצינו לגבי בשר ויין. והביא שם שהגר"ש מילר שליט"א פסק שאין צריך להחמיר בזה כשלא הגיעו לחינוך כי קל יותר מענין בשר ויין. והביא שם שאף שיש להחמיר לכתחילה לשחות מראש חודש מ"מ כשחם מאוד בחוץ יש להקל להם ליכנס צינור שמתזה מים הנקרא "ספרינקלער" אפילו בשבוע שחל בו. בספר חינוך בהלכה להגרש"ב כהן שליט"א הביא ששמע מהגר"פ שיינברג זצ"ל ויבלח"ט הגר"י רוטה שליט"א שקטני קטנים מותרים לשחות בט' הימים עד ערב תשעה באב. וכן דעת הגר"ע אויערבאך שליט"א שיכול להקל עד שבוע שחל בו (רשימות הגר"י שוב שליט"א).

מא. הגרשז"א זצ"ל הובא בספר הליכות שלמה בין המצרים (פרק י"ד ס"ק י"א) פסק שנותנים לנער הבר מצוה מתנות כנהוג, אע"פ שהמנהג להמנע מנתנות מתנות בתשעת הימים, וכן דעת עוד כמה פוסקים ראה בספר קרא עלי מועד. וראה עוד במקור חיים (סימן תקנ"ב סעיף י') שמשמע שמותר ליתן מתנות בימים אלו, וכן ראה בשו"ת ויברך דוד חלק א' (סימן ע"א).

מב. וכל זה מתבאר בהדיא ריש סימן תקנ"א, אולם בספר אוצר בר מצוה הביא שם תשובה מהגר"ח קניבסקי שליט"א כתב שיש מתירים.

## ברכת שהחיינו בהנחת תפילין

## הלכות ט' באב

קטן לפני הבר מצוה שלו שמניח תפילין בט' הימים האם הוא מברך שהחיינו על הנחת תפילין בפעם הראשון שזה באמצע ט' הימים?

תשובה: אין מברכים על כך שהחיינו בשאר ימים מג.

אם להקדים הנחת תפילין לפני ט' הימים

שאלה: אחד שחודש לפני הבר מצוה שלו זה נופל באמצע ט' הימים האם יש ענין להקדים הנחת תפילין לפני ראש חודש אב או אחרי ט' באב?

תשובה: לא מד.

תשובה: כן מה.

דלקת בגרון בט' באב אם יכול לשתות לפי הצורך  
שאלה: אחד שיש לו דלקת בגרון והתחיל ערב תשעה באב לקחת אנטיביוטיקה (תרופה) האם הוא יכול לשתות בתשעה באב לפי הצורך?

אם מותר לבלה לקחת כדורים לסדר וסתה בט' באב  
שאלה: כלה שהיא לוקחת כדורים כדי לסדר וסתה האם מותר לה לקחת אותו כדור בתשעה באב בלי מים?

תשובה: כן מי.

מג. והנה כהכרעת מרן שליט"א כך הורה מרן הגרשז"א זצ"ל הובא בספר הליכות שלמה חלק ג' (פרק י"ג סעיף ב') וכ"ש דהנהגים שלא לברך ברכת שהחיינו על התפילין, אלא מברכים על בגד או פרי חדש ומכוונים גם על התפילין לא יעשו כן בימי בין המצרים, אלא יניחו התפילין בליברכת שהחיינו, אמנם ראה בשו"ת רבבות אפרים חלק ח' (סימן ש"צ אות ט"ז) שנוטה להקל. וראה עוד מה שכתב בספר מועדי הגר"ח חלק ב' (תשובה שע"ה).

מד. מהערה הנ"ל רואים להדיא מדברי הפוסקים שאין שום ענין לא להניח תפילין בבין המצרים אפילו בפעם הראשון אלא רק דנו מצד ברכת שהחיינו אבל הנחה גרידא אין שאלה כמ"ש מרן שליט"א.

מה. קיימא לן מדברי השו"ע (סימן תקנ"ד סעיף ו') שחולה שהוא חלוש או חש בגופו, אף שאין בו סכנה, אינו צריך להתענות, וראה במשנה ברורה שם. וברמ"א הוסיף שנוהגים להתענות כל זמן שאין לו צער גדול, אבל המיקל לא הפסיד, ובספר נשמת ישראל (פרק כ"ט הערה 19) הביא שזו ההוראה למעשה, שחולה שהותר לו לאכול לא גזרו עליו כלל התענית, ויכול לאכול מיד בבוקר, ורק בלילה יתענה אם לא יזיק לו, כדי להשתתף בצערן ובאבלותן של ישראל, וראה בספר תורת היולדת (פרק מ"ח הערה ט') בשם החזון איש, ובשו"ת שבט הלוי חלק ד' (סימן נ"ו) שו"ת תשובות והנהגות חלק ב' (סימן רס"א) ושו"ת עמק התשובה חלק ו' (סימן קע"ט). וכן פסק הגר"ש מילר שליט"א.

עוד הביא שם בספר הנ"ל שהגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה דחולה היכול לצום מספר שעות ללא חשש נזק, יתחיל התענית מהערב ויצום כפי יכולתו, ועי' עוד בספר מועדים וזמנים חלק ה' (סימן של"ה).  
מו. והנה יש פוסקים שנקטו שכדאי לקחת את הכדורים לפני או אחרי ט' באב, אבל למי שלוקח אותו בשעה מסוימת כל יום וצריך להקפיד בזה בודאי יכול לקחת אותו בלי מים אף בט' באב כדברי מרן שליט"א. וכן דעת כמה מורים כאן בארץ ישראל לקחת את הכדור בלי מים כיון שהכדורים בטל מתורת מאכל, וראה בשו"ת שבט הלוי חלק ו' (סימן פ"א אות א'), ובספר חוט שני חלק ב' (עמוד שכ"ו). וכל



אם מותר לקרוא סיפורי צדיקים בט' באב  
שאלה: בט' באב האם מותר לקרוא  
סיפורי צדיקים שסיפוריהם מעורר אדם  
לתשובה? ומה הדין בלימוד מוסר  
ואמירת תהילים?  
תשובה: תהילים לענ"ד לא יאמר,  
ודברים המעוררים לתשובה מותר מ"ז.

תשובה: לענ"ד מותר אף בשחרית,  
והמקדים הרי זה משובח מ"ח.  
להתברך אצל צדיק בט' באב  
שאלה: אחד שרוצה ללכת לגדול  
בישראל להתברך האם מותר או ראוי  
לעשות כן בתשעה באב?  
תשובה: נלענ"ד שלא מ"ט.

סידור הבית אחרי חצות בט' באב  
ברכת הגומל בט' באב  
שאלה: בט' באב האם מותר לסדר את  
הבית אחרי חצות אם הוא לא מסודר  
מלומר ברכת הגומל בט' באב, והאם יש  
חילוק בין שחרית למנחה?

כדור שהוא משמש לרפואה יש פוסקים שהתירו לשתות מעט מים שיספיקו לבליעת התרופה ויש שהתירו  
רק אם פוגמים את המים, וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א הובא בספר נשמת ישראל (פרק כ"ט סעיף  
ט"ו) מיהו הגרשז"א זצ"ל היקל עם קצת מים ראה בנשמת אברהם (סימן תקנ"ד) וכן דעת הגר"מ פיינשטיין  
זצ"ל, וראה עוד בשו"ת אבני ישפה חלק ו' (סימן פ"ט ענף ו').

והגר"י שוב שליט"א כתב לי וז"ל: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דיכולה לבלוע את זה  
בתשעה באב בלי מים ואם קשה לה יכולה לבלוע את זה עם מים פגומים פחות מכשיעור וצ"ע אם אפשר  
לבלוע עם טיפות מים רגלים.

מ"ז. והנה במשנה ברורה (סימן תקנ"ד ס"ק ז') כתב שיש מנהגים שונים לענין אמירת תהילים בט' באב,  
יש אומרים אחרי חצות ויש שאין אומרים כלל. ואם הוא רוצה להשלים התהילים אחרי ט' באב כן הוא  
נכון לעשות. ואם הוא צריך להתפלל בשביל חולה מותר לומר תהילים, כ"כ בשו"ת דברי מלכאל חלק ו'  
(סימן ט') ובספר ארחות רבינו חלק ב' (עמוד קמ"ב) בשם החזון איש.

ולענין סיפורי צדיקים, נראה להביא ראייה ממה שכתבו הפוסקים לגבי ספרי מוסר שאם זה מעורר מותר  
וכן הורה הגר"ש אלישיב זצ"ל אם הוא מתעורר מותר לקרוא בט' באב. ראה עוד בספר מועדי הגר"ח  
חלק ב' (תשובה ת"ו).

מח. בכף החיים (סימן תקנ"ט ס"ק ל"ח) כתב בשם האחרונים שאם צריך לברך הגומל יאמרנה במנחה.  
ובשו"ת חיי הלוי חלק י' (סימן פ"ב ס"ק י"ד) כתב דמי שיש לו בן שנעשה בר מצוה יש לו לעלות לצורה  
במנחה ואז לברך ברוך שפטרני.

מט. והנה לא ביררתי אצל גדולי ישראל כיצד הם נוהגים למעשה כי הרי יכול להיות שיש גדולים שמברכים  
אנשים והקהל אף בט' באב ולכן אין לנו מעשה רב גדול מזה, ובכל אופן כמה מורי הוראה אמרו לי  
שיכולים להקל בזה. שוב ראיתי בספר דרכי משה חלק ב' (עמוד תמ"ג) עובדות מהגאון רבי משה פיינשטיין  
זצוק"ל, ושם הביא שפעם הגיעו כמה בחורים מבוגרים לבקש ברכה ממרן ראש הישיבה זצ"ל לשידוך  
הגון, והיה אותו יום תשעה באב, אבל היה קשה בעיניהם לבקש ממנו ברכה בט' באב, וכשמרן ראה שהם  
רוצים משהו הוא שאל מה אתם רוצים. ואמרו לו שרוצה ברכה לשידוך, ואמר להם שהלא כתוב בשו"ע

מסודרים, או שהוא מלאכה שאין לעשות? תשובה: מותר להדיח ומשתדלים למעט נא.

תשובה: הספרדים נוהגים לסדר הבית אחרי חצות, אשכנזים יעשו רק ההכרחים.<sup>1</sup>

אם מותר לשטוף ולהדיח בט' הימים  
שאלה: בט' ימים האם מותר לשטוף ולהדיח את הריצפה כמו במשך השנה, ואם לא, איך נוהגין לעשות כשיש ליכלוך על הריצפה?  
תשובה: יכול לרחוץ פיו ולירק היטב את המים נב.

מותר לעשות אירוסין בתעשה באב משום שמא יקדמנו אחר, א"כ בודאי מותר לתת ברכה על זה אפילו בתעשה באב, ובירך אותם שאי"ה יהיו כולם חתנים קודם ראש השנה, וכך היה! הרי אפשר שבשאר צורך של ברכה לא ברור אם נוהגים להקל בזה ואולי רק מצד השידוך היה יותר קל לתת ברכה, וצ"ע.

ג. והנה מצאנו כמה טעמים לאיסור מלאכה וכיבוד הבית בט' באב, המגן אברהם והובא במשנה ברורה (סימן תקנ"ד ס"ק מ"ג) כתבו משום היסח הדעת, ולכן אחרי חצות שהוא קל יותר הקילו קצת, וכתב הר"ן בסוף מסכת תענית דמה שלא דומה ט' באב למנהגי אבילות שאצל אב לא עושה מלאכה כל השבוע מדינא ואין קולות יותר ולכן הכא מדוע מקילין אחרי חצות, הלא גם שם לענין אבילות מצאנו שיש זמנים יותר חמורים כגון תוך ג' ימים ראשונים וכדומה. ויש עוד טעמים כגון שט' באב נקרא מועד, או מפני שהוא משום עינוי של היום.

לענין הלכה למעשה בערוך השלחן (סימן תקנ"ד סעיף כ"א) רואים שמותר לכבד את הבית אחר חצות ומ"מ אם אפשר להימנע מזה כל היום מה טוב. וכן ראיתי בספר שושנת ישראל שהגר"ש מילר שליט"א אמר שכשם שיש לאדם למעט בכבודו בט' באב ככל האפשר כמו כן יש גם למעט בכיבוד הבית רק כפי הצורך ממש, וכדברי מרן שליט"א.

אכן על ידי עזרת גויה הלא מדברי השו"ע וביאור הלכה שם רואים שיכולים לעשות מלאכה על ידה כשצריכים לזה אחרי חצות אפילו אם ביקשו ממנה בט' באב עצמו, והביא בביאור הלכה שם שיש אומרים שדוקא אם ביקש לפני ט' באב מותר, והעיר על זה הביאור הלכה דהרי ליכא היסח הדעת בזה וממילא מותר.

עוד חידוש ראיתי לפי הנ"ל שמי שעושה שמחה בביתו בשבת נחמו וט' באב חל ביום ה' מותר לסדר השלחנות בביתו אחרי חצות, כ"פ הגר"ש מילר שליט"א.

נא. ולענין הדחת כלים נקטו כמה פוסקים שאין להדיח כלים עד אחר חצות ואפילו על ידי מכונת כלים ראוי להמנע, וגם אחרי חצות אין לה להדיח כלים בידים רק מה שצריך למוצאי התענית, אבל להדיחן במכונה או על ידי כפפות מותר בכל ענין. והטעם כי בלי צורך אין להרטיב את הידים אפילו בלי כונת רחיצה כדמוכח מזה שאין נוטלין כל היד לנטילת ידים כמבואר בסימן תקנ"ד סעיף י' אף שאין מתכוין לרחיצה. והגר"ע אויערבאך שליט"א היקל בכה"ג לעשות סידורים בבית. וראה עוד כמה פרטי דינים בזה בספר נשמת ישראל (פרק ל"ח).

נב. כ"כ האחרונים המובא במשנה ברורה לגבי כל תענית ציבור, ויש פוסקים שהתירו אפילו להכניס מי

הוצאת זרע בט' באב לטיפול פוריות

הלכות מוצאי ט' באב

**שאלה:** זוג של"ע לא זכו לילדים ותאריך להכניס זרע של הבעל דרך הזרעה מלאכותית היא בט' באב-האם מותר לבעלה להוציא את הזרע לצורך זה בט' באב.

**תשובה:** לא נ"י.

**ועוד אם הכל מוכן והרופא קבע יום ט' באב להכניס את הזרע בתוכה האם מותר לה?**

**תשובה:** כן.

**לבישת קרוקס בתשעה באב**

**שאלה:** האם מותר ללבוש נעלי "קרוקס" שעשויים מגומי בתשעה באב?

**תשובה:** יש אוסרים נ"י.

**תשובה:** יכול להקל נ"י.

**מרק עוף במוצאי ט' באב**  
**שאלה:** במוצאי ט' באב כתב בסימן תקנט לגבי האיסור לאכול בשר במוצאי ט' באב, כתב הביאור הלכה שתבשיל של בשר מותר, ונשאלתי מאברך יקר שנשאר אצלו מרק עוף צלול בלי שום חתיכות ושום עוף רק המרק עצמו, ושאל האם מותר לו לאכול את זה במוצאי ט' באב שדינו כמו תבשיל של בשר או כשומן של בשר, והסתפקתי לפי מה שכתב הט"ז סימן פ"ט סעיף ג' מח' אם מרק דינו כתבשיל או דינו כשומן וכתב הפמ"ג שהמחמיר תבוא עליו ברכה ולהגדיר אותו כשומן של בשר, ולפי זה אולי אסור בכה"ג אם יש להחמיר שדינו כשומן של בשר ולא כתבשיל, וצ"ע?

פה ולהוריק אותו. והגר"י שוב שליט"א כתב לי שמותר לו לשטוף את הפה על ידי שאחזו את הראש למטה שלא יבלע מים כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א. ובשו"ת באר משה חלק ח' (סימן צ"ד) כתב דמי שיש לו ריח רע מהפה מותר להדיח עם מי פה לצורך, כי אין חשש שיבלע, מפני שזה מזיק להגוף. וראה עוד בספר נשמת ישראל (פרק כ"ט סעיף י"ג) עוד מ"מ בזה.

נ"י. והנה ראיתי שכבר דן בזה בספר שושנת ישראל (פרק י"ב סעיף ס"ו) ושם הביא שהגר"ש מילר שליט"א הביא ראיה לאסור את זה מדברי הגמ' ביומא דף פח. דהרואה קרי ביום כיפור ידאג וכו' שכל העולם מעונה והוא שבע ע"י שם רש"י. ומבואר דהוצאת זרע אף שלא בדרך תשמיש הוי ביטול עינוי. ומ"מ אין להוכיח מזה לאסור אף בימי אבילות כן דאולי לא נאסר כי אם ביום כיפור או ט' באב שנאסר בהן תשמיש מצד הלכות תענית.

נ"י. והנה לכאורה דהיינו על פי מה שכתב במשנה ברורה (סימן תרי"ד ס"ק ה') דנכון לחוש לשיטת שמחמירין בכל מנעל שמגין ואינו מרגיש שהוא יחף. והלא ידוע דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל הובא בספר הל' חג בחג הל' ימים נוראים שהאריך על פי המבואר בבית שמואל אבן העזר (סימן קס"ט ס"ק י"ג) דלשיטת כמה ראשונים העיקר תלוי אם הדרך הוא לעשות מנעל ממין זה או לא, ולשיטתם יש להחמיר בכל נעלים שהדרך לילך בהם כל השנה, ואם רגילים להסתובב בזה רק בבית ולא ברחוב אין לזה חשיבות של מנעל.

נ"י. וכן הורה הגר"ע אויערבאך שליט"א, ובמח"ס שו"ת חיי הלוי שליט"א כתב לי לפי מה שכתב הביאור

תהיה אחרי חצות ולהתקלח שם?	רחיצה ב' אב לפני חצות במקום הצורך
תשובה: יכול להקל'י.	שאלה: אחד שיש לו טיסה בבוקר
בנייה ב' אב לפני חצות	ב' באב לפני חצות האם מותר לו
שאלה: פועלים שבונים דירה האם	לעשות מקלחת בבוקר לפני הטיסה
מותר להם לבנות אפילו ביום י' אב	כיון שחושש שיש לו ריח לא טוב
בבוקר לפני חצות?	ויצטרך לשבת עם אנשים זרים במטוס
תשובה: כן'י.	ומתבייש מזה או שצריך להמתין עד
	שמגיע למקום שטס שם שממילא

הלכה סימן תקנ"ח וכן כתב בכף החיים שם ומובא בחיי הלוי שם סימן פ"ד אות ד' שבודאי היה מותר לאכול תבשיל של בשר, אכן כבר כתב מע"כ שלענין בשר בחלב כתבו האחרונים ביו"ד סימן פ"ט סעיף ג' להחמיר עכ"פ לכתחילה שמרק של בשר הוא יותר מתבשיל של בשר, שהוא כמו שומן של בשר, וע"כ נראה דגם לענין מוצאי ת"ב יש לכתחילה להחמיר בזה.

וידידי הגר"נ גראס שליט"א מח"ס שו"ת שארית אברהם כתב לי לענין מרק עוף במוצאי תשעה באב (שאין אוכלין בשר במוצאי ת"ב כבס"י תקנ"ח), שלענין איסור בשר בחלב הביא הטו"ז ביו"ד סוס"י פ"ט מחלוקת האם כשהוא צולל דינו כתבשיל של בשר או לא. ולכאורה בדבר שאינו אלא מנהג להחמיר במוצאי תשעה באב, היה שורת הדין להקל בזה כיון שיש מתירים בלאו הכי ושאיין זה נחשב תבשיל של בשר, ובפמ"ג שם סי' פ"ט כתב "המחמיר תע"ב", משמע שעיקר ההלכה להקל בזה. אך כמדומני שהמנהג להחמיר בזה, וצ"ע.

נו. והנה לענין רחיצה אחרי ט' באב עד חצות ב' אב יש להחמיר לכתחילה לא להתרחץ, וראה בזה בשו"ע (סימן תקנ"ח סעיף א') ובט"ז (ס"ק א') ובמשנה ברורה (ס"ק ג'). ומה שכתב בשו"ע (סימן תקנ"א סעיף ד') שמותר מיד אחר התענית, כבר השיבו שהיינו לעשות רחיצה של נטילת ידים וכדומה ולא רחיצת כל הגוף, וראה בביאור הלכה שם ד"ה עד חצות, ובשו"ת רבבות אפרים חלק א' (סימן שפ"ז). ובמקום שיש הרבה זיעה וליכלוך ובפרט במקום כבוד הבריות פשוט שמותר להעביר את כל הליכלוך וכן לעשות רחיצה רגילה, ע"י בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' (סימן ר"ס).

ולמעשה בכל אופן במקום הצורך מותר לעשות כל הדברים שהחמירו בהם לכתחילה לחומרא לא לעשות כגון רחיצה וכדומה, וראה בספר חוט שני הל' שבת חלק ב' (עמוד שכ"ח) ובשו"ת רבבות אפרים חלק ה' (סימן שע"ז). וכתב לי ידידי הגר"י שוב שליט"א שאם יש ריח רע מותר ואם אין ריח אסור כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א. ולענין כביסה קודם חצות בעשרה באב במקום הדחק יש מקום להקל, ראה בשו"ת עמק התשובה (חלק ו' סימן קפ"א).

נו. משא ומתן מותר מיד אחרי ט' באב, וכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א שם, וכן דעת הגר"ש מילר שליט"א בנידון דידן.

הגאון רבי אשר אנשיל שוורץ שליט"א

מח"ס מעדני אשר י' חלקים  
ראש כולל ורב בבית שמש

## איך יכול להיות שבזמן החורבן ויתר הקב"ה על ג' עבירות החמורות ועל שלא למדו תורה לא ויתר?

אדם אחר לומר שחטא המנגן בעוד עבירה חמורה, ויאמר המלך השמרו לכם מדבר עליו משוב ועד רע וככה יעשה כל הימים, ויהי המלך מכסה על כל פשעים, ויהי כי ארכו לו הימים, והנה איש בא אל המלך ויאמר הנה מנגן אשר אהבת, רב עם אדם ובאמצע המריבה קצץ לו את האצבעות למנגן, ויצו המלך לתלות את המנגן על העץ, וכל העיר לא הבינו מה הפשר בדבר הזה, דכאשר עשה מעשים רעים ריחם עליו ולא עשה לו כלום, ועכשיו שקצצו לו את האצבעות אינו מרחם עליו, אמר להם המלך זה שלא עשיתי לו כלום עד עכשיו לא מפני שויתרתי לו אלא הוא היחידי שהיה יכול לנגן בפני ולשמח את לבבי אז עלמתי עין, אבל עכשיו שנקצצו לו האצבעות ואינו יכול לנגן בפני צויתי לתלות אותו על עוונות ראשונים הנמשל הוא כאשר הקול קול יעקב בעסק התורה, ערבה לה' ולא העניש על העבירות, אמנם בביטלו תורת ה' ועריבות ניגונו בטלה מלפניו, אז העניש את עם ישראל, כך תירץ האלשיך בספר חמש מגילות איכה ו' ז' בפרושו

איתא בגמ' ירושלמי חגיגה פרק א' הלכה ז' ויתר הקדוש ברוך הוא על עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, ולא ויתר על עון בטול תורה, וילפינן מהא דכתוב ירמיהו ט' י"ב על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם וגו'.

יש להקשות: איך יתכן שעל זה שעברו עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים שהם עבירות חמורות ביותר דאף במקום פקוח נפש אסור לעבור עליהם והם עבירות שעברו בקום ועשה ויתר הקב"ה, ועל זה שלא למדו תורה לא ויתר, כך מקשה האלשיך בספר חמש מגילות איכה ו' ז' בפרושו דברים נחומים, וכן הקשה הגאון רבי יוסף יעב"ץ זצ"ל ריש אבות ע"מ ד' מדפי הספר, וכן הקשה בילקוט מעם לועז פרשת נשא, וכן פרשת נצבים.

איכא כמה תרוצים

א. ע"פ משל למלך שהיה לו מנגן שניגן לו תמיד, ויהי היום ויבאו אל המלך לומר, הנה המנגן הרג את הנפש, ויאמר המלך אל תגעו בו, עוד זה מדבר ויבא

בעבודה זרה, ולפי זה אתי שפיר מדוע ויתר על שאר דברים הכוונה שעיקר החטא היה שלא לומדים וכשאינן שמירה של תורה אפשר להגיע לדברים הכי גרועים,

וידוע את המסר הנורא שמסביר המסלת ישרים את דברי מאמר חז"ל סוכה נ"ב וכן בקידושין ל' עמוד ב' בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תכלין, ובמסילת ישרים פרק ה' כתב דבר נפלא על דברי גמ' הנ"ל בדרך משל באדם שילך לרופא ויתן לו תרופה למחלתו, אם יקח תרופה אחרת ממה שציווה לו הרופא לא יתרפא לעולם ממחלתו, הנמשל הקב"ה נתן לנו תרופה ליצר הרע התורה, ומי שיקח תרופות אחרות נגד היצר הרע לא יתרפא לעולם, חזינן דלהינצל מהיצר הרע יש עצה אחת רק תורה.

וידוע את הפירוש הנורא מה שהסביר מרן הדברי יציב מה דאיתא בגמ' פסחים קי"ב ע"א כשהיה רבי עקיבא בבית האסורים בא לבקרו רבי שמעון בר יוחאי ואמר לו רבי למדני תורה, אמר איני מלמדך, אמר לו אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחאי אבא ומוסרך למלכות, והקשו האחרונים שם איך יכול להיות שהתנא האלוקי רבי שמעון ידבר כך לרבו ומאיים עליו שאם לא ילמדני תורה ימסור אותו למלכות, ושמעתי תירוץ נפלא בשם מרן הדברי יציב זי"ע דחס ושלום לחשוב לרגע שרבי שמעון היה כוונתו לאיים על רבו, אלא דהתנא האלוקי רבי שמעון התחנן על נפשו, דע לך רבי שאדם בלא

דברים נחומים, וכן הגאון רבי יוסף יעב"ץ זצ"ל ריש אבות ע"מ ד' מדפי הספר, וכן בילקוט מעם לועז פרשת נשא, וכן פרשת נצבים, ועיין בשו"ת מהרי"ט חלק א' סימן ק' מה שפקפק במשל הנ"ל.

ב. ע"פ מה דאיתא בגמ' נדרים פ"א א' על פסוק מי חכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו וכו' ירמיה ט' י"א דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכים ולא פירשוהו, עד שבא הקדוש ברוך הוא ופירש שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורת, והגמרא הזאת תמוה וכי לא ידעו שהיו עבירות החמורות בניהם של עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים כמבואר בגמרא יומא ט' ע"מ ב', כך הקשה האלשיך וכן החיד"א וכן הצ"ח וכן קשה מדוע הקב"ה גם לא התייחס לזה רק על העון של ביטול תורה, אלא כוונת חז"ל שבודאי ידעו שהיו את כל העבירות החמורות, אלא שהחכמים והנביאים לא הבינו איך יכול להיות בחורים יראים ושלמים שהיו בזמן בית המקדש הגיע לכזה שפל מדריגה לעשות עבירות כאלו חמורות, על זה אמר להם הקב"ה זה בגלל ביטול תורה שמי שאינו לומד עלול להגיע לעבירות הכי חמורות, וכן כתב הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כ"ב הלכה כ"א שאין מחשבת עריות אלא בלב פנוי מן התורה, וכן כתב רש"י דברים פרק י"א על הפסוק וסרתם ועבדתם אלוהים אחרים, וסרתם לפרוש מן התורה ומתוך כך ועבדתם אלהים אחרים, שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק

וזה בנייה בלתי חוקית, בודאי שאדם נורמלי לא ילך לבקש לבנות עד שיהא לו האישורים הנדרשים, דמי שיבקש אישור בניה בלי אישורים הנדרשים אין סיכוי שישמעו בקולו, וגם בקשות ובכיות לא יעזרו, והנה אנו צריכים לדעת שהקב"ה החריב את בית המקדש ואמר שזה מבנה בלתי חוקי אין לזה את האישורים הנדרשים, לכן אנו ננסה לנסות לדעת איזה מיסמך עיקרי היה חסר לנו כדי שהבנייה תהיה בנייה חוקית, מהירושלמי זה משמע שעיקר המסמך שהיה חסרה לנו זה לימוד התורה, א"כ כדי לגרום לבניית בית המקדש צריך להוסיף חיילים לתורה כמו שמבואר בגמ' ב"ב ח' ע"מ א' גם יתנו בגוים עתה אקבצם, ולא יעזור אם רק יבכו שלש פעמים ביום ובנה ירושלים כיון שצריך גם אישורי בנייה דהיינו לימוד התורה.

והנה בשו"ת תשובה מאהבה בהקדמה חלק א' כתב דבר נפלא בדרך הלצה, דלכאורה קשה על הא דאמרין בגמ' יומא ט' ע"ב שהבית נחרב בגלל שנאת חנם, והרי בפסוק איתא דהחרבן בא על עזבתם את תורת, ותרין בדרך הלצה: ע"פ מה דאיתא בגמ' פסחים מ"ט ע"ב גדולה שנאה שונאים עמי הארץ לתלמידי חכמים יותר משנאה ששונאים אומות העולם לישראל, והנה לפעמים עם הארץ טועה שחושב שהוא סובר על אחד שהוא תלמיד חכם ושונא אותו לחנם, כי לא יודע להבדיל בדבר נמצא דבגלל שלא למדו בא שנאת חנם נמצא דהכל אחד.

תורה מסוגל להגיע למדריגה הכי פחותה עד כדי להיות רוצח ומסור, לכן התחנן על נפשו רבי תרחם עלי למדני תורה, ואם לאו שלא יהא לי תורה אהיה ח"ו מסור, א"כ חייב אתה ללמדני תורה, ולא שמאיים עליו, אלא שביקש שירחם עליו.

והנה בשולחן ערוך הרב הלכות תלמוד תורה פרק ד' כתב שעונש של ביטול תלמוד תורה שקול נגד כל המצות כמו שמצינו במקדש ראשון שויתר הקב"ה על עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על ביטול תורה שנאמר על מה אבדה הארץ וגו' ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו'.

וידוע מה שצווח המהרש"א שבת קי"ט עמוד ב' שרוב עונות שהיו בזמן החרבן וכמעט כולם הם בדור הזה, ביטול תינוקות של בית רבן הוא מצוי בכל קהלה גם הבחורים מבטלין רוב הימים בבין הזמנים והולכים ברחובות בביטולים וטיולים.

וכן בביאור הלכה אור"ח סימן קנ"ה כתב בשם השל"ה כמה אנשים מרפים ידיהם מן התורה לגמרי ואינם חוששים לקבוע אפילו זמן מועט ביום לתורה, והסיבה הוא מפני שאינם יודעים גודל החיוב שיש בזה, וכבר אמרו חז"ל ויתר הקב"ה על עון ע"ז וג"ע וש"ד ולא ויתר על עון ביטול תורה.

מעדני אשר: בנוהג שבעולם אם היה בנין מפואר באיזה עיר, והעירייה החריבה את הבנין בשביל שאין לזה אישורי בניה,

והנה יש לציין בענין זה דבר נפלא מה שכותב החתם סופר בדרשות חלק ב' ע"מ 550 וז"ל שמעתי בשם מורי בהפלאה על דרך הלצה, מה הטעם בהא דאיתא בגמ' שבת קל"ח ע"ב דעתידה תורה שתשכח מישראל, וכתב משום דכשיבא משיח יצטרכו לתקן חטא שנאת חנם ואיך יתקנו שעמי הארץ לא ישנאו את התלמוד חכם, זה ע"י שיעשו שכולם ישכחו ולא יהיה שנאה על התלמידי חכם.



הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א

רבה של רמת שלמה

ומח"ס נתיבות אדם

## שו"ת בענין אמירה לעכו"ם

ומושך ויושב בקרון הנמשך ע"י בהמות, דהתם איכא גזירה שמא יחתוך זמורה ויבוא לאיסור דאורייתא, משא"כ באוט"ו לא שייך גזירה זו, וכמש"כ הרמ"א (סימן רמ"ח סעיף א') גבי נוסע בספינה כשמושכין אותה ע"י בהמות, דלא שייך הגזירה שמא יחתוך זמורה, וכש"כ באוט"ו. וכמבואר בארוכה בתשו' הר צבי (חיו"ד סימן רצ"ג), והעלה שאין בזה אלא משום מראית עין, יעוי"ש. וכמו כן יש לומר שיש בזה משום עובדין דחול כאשר נחית להאי טעמא בתשו' בית יצחק (חיו"ד ח"ב סימן ל"א) לענין קרונות שהולכות על ידי לעקטערי בתוך העיר, עיי"ש. [ויעויין בתשו' חתם סופר (ח"ו סימן צ"ז) ובשו"ת מהר"י אסאד (או"ח סימן נ"ח) לענין הפלגה בספינה].

ולכאורה יש לדון בנידו"ד לאיסורא, משום הגברת כח ההבערה, שע"י ריבוי הנכנסים בתוך האוטו לפעמים יש שצריך המנהיג להגדיל את כח המכונה, וכפי רוב המשא כן ירבה בהבערה, ונמצא שע"י הישראל נתוספה הבערה, ודמי לכאורה להא דמבואר ביו"ד (סימן רצ"ז סעיף י"ב), עגלה שמושכין אותה כלאים, אסור

בס"ד, כ"ב באדר הראשון תשע"ו, פעהקת"ו. שוכמו"ם למעב"ת האברך כמדרשו הרה"ג המופלג מוה"ר ראובן דוידוף שליט"א שוקד על התו"ע בשקידה רבה בעי"ת בני ברק ת"ו. אחרש"ה כראוי.

יק"מ עם שאלותיו קיבלתי לנכון ע"י בני יקירי הרה"ג חוב"ט מוה"ר דוד שליט"א – אשר אין גומר את ההלל בשבחא דמעב"ת שליט"א – והנני להשיבו בקצרה לפי מיסת הפנאי ותן לחכם וכו'.

א) ע"ד שאלתו, בחולה המשתחרר מבית החולים בשבת, אם מותר לנסוע ברכב לביתו על ידי נכרי שיסיע אותו לביתו.

הנה פשיטא שאין מקום לשאלה זו אלא כשזה לצרכו של החולה, שאין באפשרותו להישאר בבית הרפואה עד לצאת השבת, מפני שיש לו איזה הכרח לשוב לביתו, ובזה נראה שפיר להתירא לנסוע על ידי נכרי לביתו שבתוך העיר או תוך התחום.

דהנה מפאת עיקר הנסיעה בשבת באוט"ו, שהולך על ידי נכרי, כבר השרישו לנו הפוסקים שאין בזה משום איסור, דלא דמיא להא דאסרו ברוכב

כובד המשא של האניה צריך להגביר ולהוסיף כח האש שבמנוע, וכן העיר בזה בתשו' בית יצחק (יו"ד ח"ב סימן ל"א), יעווי"ש.

מיהו נראה, דהני רבנן ז"ל נו"נ בנוגע לבריא, אך לנידו"ד בנוגע לחולה שזקוק לחזור לביתו, שפיר י"ל לקולא, דלכאורה אין בזה אלא משום איסור דרבנן, וכאשר האריך בזה טובא מרנא הגרש"ז אויעבראך זצ"ל בהערותיו בספר שש"כ (פרק כ"ג ס"ק ק"מ) דליכא איסור תורה בשינוי הפעלת כוח על ידי ריבוי המשקל שנעשה על ידי האדם, שאין זה מלאכת מחשבת, כי הכל נעשה מאיליו ללא שינוי, ובנה יסוד זה בחמשה ראיות מדברי הפוסקים, יעווי"ש בארוכה. והנה כי כן ראיתי שהעלה להלכה בתשו' אגרות משה (או"ח ח"א סימן קל"ב) שאין בהוספת נוסע ברכב המונהג על ידי נכרי בשבה, איסור ברור אפילו מדרבנן, אם הוא בתוך העיר או בתוך התחום, ואין בזה אלא משום מראית עין, ולכן אף שבתשו' (יו"ד ח"א סי' מ"ד) לא נחית האג"מ להתיר אף לדבר מצוה לנסוע ע"י נכרי משום מראית עין ועובדין דחול, יעווי"ש, מ"מ התיר שם (בחאו"ח סימן קל"ב) לגבי הסעת יולדת אף שאין בה סכנה, שיכולה לנסוע לבי"ח בתוך העיר או בתוך התחום על ידי נכרי, יעווי"ש, וא"כ הה"נ בנידו"ד יש לדון להתירא לצורך חולה כשזקוק לחזור לביתו שיכול לנסוע בתוך העיר או בתוך התחום ע"י נכרי, כנלפענ"ד. [והלום ראיתי שסתם כן

לישב בה, אעפ"י שלא הנהיג, מפני ששיבתו גורמת להן שימשכו העגלה, ולכן אסור להיות אחד יושב בעגלה ואחד מנהיג, והיינו הך שיטת הרמב"ם ז"ל דפסק כת"ק, שהיושב בקרון לוקה, והוי כמנהיג בידים, וא"כ הה"נ נימא בנידו"ד לאיסורא.

אך שפיר יש לחלק בזה, דשאני התם, גבי כלאים, דעצם הישיבה גורמת שימשכו העגלה, כי כן טבע הבע"ח כשמרגיש בשיבתו, זה גופא מניעו ללכת, א"כ היושב מנהיג בשיבתו, משא"כ בתוספת הבערה ע"י המשא, שהבערה זו לא באה ע"י ריבוי המשא של גוף היושב מצד עצמו, אלא שהנהג הוא לבדו מרבה בהבערה בשביל ריבוי הנוסעים כדי לחזק כח ההובלה, והיושב אינו עושה כלום. וכן ביאר בתשו' הר צבי הנ"ל, יעווי"ש.

ואי משום שהנהג מרבה בשבילו, ונימא דדמיא לנכרי שהדליק את המדורה להתחמם בו שיש אוסרים לישראל, דגזרינן שמא ירבה בשבילו, מכש"כ בנ"ד. גם זה אינו. דעכ"פ אין כאן הנדון אלא משום אמירה לנכרי, ואמירה לנכרי הלא הותר לחולה שאין בו סכנה, כמש"נ.

והאמנם אכתי י"ל לאיסורא דאפשר שנוסף כח הבערה מאיליו מחמת תוספת משא של עצם כניסת האדם לתוך הרכב, ולא דוקא על ידי מעשה של המנהיג, ומחמת חשש זה חשש בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא חמישאה סימן ג') לענין מעבורת ספינה שהולך ע"י הקיטור, שלפי

להלכה בשש"כ (פרק מ' סעיף מ"ג), יעוי"ש].

(ב) וע"ד שאלתו, אם מותר לצוות לגוי שיחמם את המקוה לצורך טבילת מצוה.

הנה כבר אספו המאספים דעות הפוסקים בזה לכאן ולכאן, וסגר עלינו הדרך רבינו זק"ק מצאנו ז"ע בתשו' דברי חיים (או"ח ח"ב סימן כ"ו), דכתב וזל"ק, אבל להשיש מים חמין בשבת [לחמם מי המקוה] נראה לי דבוודאי אסור, ולא יניח, הגם ששמעתי מורין היתר גם בזה, אך נכון הדבר שלא לנהוג קולא בזה להחם חמין במקוה, עכל"ק. וכן פסק בתשו' האלף לך שלמה (סימן ק"מ), עיי"ש. והמקילים בנו יסודם עפ"י דברי העיטור ז"ל שהתיר אמירה לנכרי במקום מצוה, ובפרט בטבילה של ציבור, דהוי מצוה דרבים, [ועיין מש"כ בזה בתשו' עצי חיים (סימן כ"ה) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן כ"ד), ואין עת האס"ף להביא כל דברי הפוסקים שגונו בזה].

ואמנם בענ"ד הוי אמינא לחלק בזה, דעכ"פ היכא שהכינו המקוה כראוי לפני השבת, אך אירע איזה מקרה לאחר כניסת השבת, שנפל החימום וכדומה, בכה"ג אולי יש יותר מקום לדון להתירא לסמוך לקולא לומר לנכרי לתקן הדבר לצורך טבילת רבים של מצוה. וכאשר יבואר לפנינו בס"ד.

וזה החלי בעזה"י, דהנה יסוד הדברים הוא, דהנה בעיקר שיטת בעל העיטור ז"ל (הל' מילה עמוד מ"ט) שהביא הרמ"א ז"ל (בסימן רע"ו סעיף ב') דבמקום מצוה מותר אמירה לנכרי אפילו במלאכה גמורה מן התורה. וכתב ע"ז הרמ"א ז"ל בזה"ל, שעל פי זה נהגו רבים להקל לצוות לאינו יהודי להדליק נרות לצורך סעודה, בפרט בסעודת חתונה או מילה, ואין מוחה בידם. ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול, דהא רוב הפוסקים חולקים על סברא זו, ועיין לקמן סימן ש"ז ס"ה, עכ"ל.

וכוונתו למש"כ שם השו"ע דדוקא דבר שאסור משום שבות דרבנן מותר לומר לנכרי לעשותו בשבת לצורך מצוה, מבואר מזה בהדיא ג"כ דפסק כדעת רוב הפוסקים דאף במקום מצוה אין להתיר אמירה לנכרי במלאכה דאורייתא. [וגם בשבות דשבות לצורך מצוה הביא שם המחבר ז"ל דיש אוסרים, דס"ל שלא התירו אלא במילה, שהיא עצמה דוחה שבת, וכמש"כ שם המ"ב (בס"ק כ"ג). אך בסימן תקפ"ו פסק השו"ע להתיר בזה, יעוי"ש]. וכן מבואר בשו"ע (סימן של"א סעיף ו') לענין מילה בשבת, שלא התיר השו"ע אמירה לנכרי במלאכה דאורייתא עבור מצות מילה, יעוי"ש. [ומיהו גבי לוקח בית בארץ ישראל, התיר השו"ע (בסימן ש"ו סעיף י"א) אמירה לנכרי אפילו במלאכה דאורייתא, משום ישוב ארץ ישראל, יעוי"ש. וחזינן דאין מדמין דבר לדבר בענין השבותין, ואין לנו

להתיר אלא מה שאמרו חכמים, וכאשר הזהיר המשנ"ב (בסימן ש"ז ס"ק כ"א), יעוי"ש.

ולמעשה, הנה כבר הכריע הרמ"א ז"ל להחמיר במקום שאין צורך גדול, ומיהו השל"ה הק' ז"ל החמיר אף לצורך גדול, ושכן ראה נוהגים בקהלות חשובים שיושבים בחשכה במוצאי שבת אפילו בחתונה עד שאמרו הקהל ברכו, וכמש"כ הפוסקים (בסי' רע"ו), וכ"כ בשו"ע הרב ז"ל (בסעיף ח') דדברי האוסרים עיקר, ואין להקל כלל בזה אפילו לצורך גדול, אלא שאין למחות בהמקילין, שמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים, עכ"ד. וכ"כ במשנ"ב (בס"ק כ"ד), יעוי"ש.

וכבר האריכו הפוסקים לדון במו"מ בדבר מה שהיה נהוג בכמה קהלות קודש להדליק נרות על ידי גוי בשבת קודש לפנות בוקר בביהכנ"ס בשביל אלו המקדימים ללמוד או לקרוא תהילים, וכן יש שנהגו להדליק נרות על ידי נכרי ביום הכיפורים בבית הכנסת לקראת תפלת נעילה, כדי שיוכלו להתפלל מן המחזור. והנב"י (מהדו"ק סימן ל"ג) הזהיר שיש לבטל המנהג הזה, והו"ד בשע"ת (סימן תרכ"ג סק"א), וכן הפמ"ג (סימן ש"ז א"א סק"ח) כתב שאין היתר ברור לזה, והשאר בצ"ע, עיי"ש. וכן בתשו' חתם סופר (ח"ו סימן פ"ו) כתב שקיבל מרביתו למנוע זאת בכוח, יעוי"ש, ועימש"כ בזה בנו הכת"ס ז"ל בתשו' (סימן קט"ז), יעוי"ש. וכן מוהר"ח פלאגי

ז"ל בספרו רוח חיים (סימן רע"ו) כ' ששמח לראות ביטול מנהג זה. וכן סתם המשנ"ב (סימן תרכ"ג סק"ג) לבטל מנהג זה, עיי"ש. [וע"ע בתשו' דברי נפתלי (או"ח סימן כ"ט) שכך היה נוהגין בבעלזא, ועימש"כ ליישב בזה בתשו' מנחת אלעזר (ח"א סימן מ"ז) ובשו"ת זקן אהרן (ח"ב סימן י"א) ובשו"ת אג"מ (ח"ג סימן מ"ב), וע"ע בתשו' שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ב סי' י"ד), ובהגהות ח"ס על השו"ע (סימן רע"ו) מש"כ לחלק בין שבת ליוהכ"פ, ועוד יש בזה אריכות בפוסקים, ואכמל"י].

וראיתי בתשו' קובץ תשובות להגריש"א ז"ל (ח"א סימן ל"ב) דדן בזה אם סמכין על שיטת בעל העיטור ז"ל לענין לומר לנכרי בשבת להדליק הגנרטור ולהפעיל עי"ז את המזגן [ערקאדיישע"ן] בשעת צורך גדול וכן בישיבה לצורך רבים, ובתו"ד כתב וז"ל, הנה רוב הפוסקים חולקים על בעל העיטור המתיר לומר לגוי בשבת במקום מצוה, ורק במקום צורך גדול יש לסמוך על בה"ע כמ"ש הרמ"א בסימן רע"ו, והשל"ה החמיר אף לצורך גדול. והגאון בהשיב משה (סימן י'), דיש קהילות הנוהגין להקל לומר לנכרי להדליק בשבת בשביל תלמוד תורה דרבים, ושמענו מכמה גדולי הדור בדור שלפנינו שהי' נוהגין להקל להדליק נרות על ידי נכרי קודם אור הבוקר בבית המדרש ללמוד תורה ברבים, עכ"ל. ועוד האריך בזה, ומיהו מסיק שם להחמיר משום למיגדר

התנגדו לנהוג כן, בדאפשר בדרך אחרת, לעשות נרות גדולות מערב שבת ויוהכ"פ. אבל היכא שאירע אונס באמצע השבת, ויש בזה צורך מצוה וצורך גדול, בכה"ג אפשר דשפיר יסכימו כי יש מקום לסמוך על דברי הרמ"א ז"ל דסמך בזה על שיטת העיטור ז"ל להתיר בכי האי גוונא אמירה לנכרי אף במלאכה דאורייתא.

וסיוע לדברינו נראה ממש"כ בביאור הלכה (בסימן של"א סעיף ו') בשם תשו' כתב סופר לחלק כעין זה, לענין מילה בשבת, דכתב המג"א שם, דאפשר לסמוך על שיטת העיטור ז"ל, לעשות אף מלאכה דאורייתא על ידי נכרי, כגון לתקן הסכין, וכתב הכת"ס ז"ל דהיינו דוקא בדליכא מוהל אחר שיש לו סכין מתוקן, אבל בדאיכא מוהל אחר שיש לו סכין מתוקן, הגם שאין רצונו להשאילו אין להתיר. ואפילו בדליכא מוהל אחר אין להקל לסמוך לקולא אלא אם כן היה מאתמול הסכין מתוקן, אבל אם פשע ולא הכין מאתמול, גם המג"א בעצמו אינו מתיר לתקן הסכין על ידי נכרי, יעוי"ש. חזינן מינה כמש"נ, דנחתי לחלק לסמוך עכ"פ על שיטת העיטור ז"ל בצורך גדול דוקא היכא דהוי במקרה של אונס, שלא היה אפשר לעשותו בענין אחר, ונסתייעו דברינו.

ומעשה רב דמסייע לן טובא בזה, נראה מהלכה למעשה שהי' אצל הפרמ"ג ז"ל עצמו, כמובא בספרו שו"ת מגידות (סימן ק"ט), שנפל הסכך לגמרי בסוכתו בליל ראשון של סוכות שחל להיות

מילתא שלא יבואו ללמוד קולא בכל אופן בזה, יעוי"ש.

ובענ"ד יש להעיר בזה, דהנה לכאורה מריהטא דלישני' בתשו' השיב משה שם מבואר בהדיא דלא נחית לצדד היתר בזה אלא היכא דעכ"פ האמירה היתה בערב שבת, וכאשר האריך שם טובא לחלק בזה, דבערב שבת קיל טפי מאמירה בשבת גופא, ולכאורה נראה דגם כוונתו כאן שהביא התירא דמנהג הקהילות בזה, איירי נמי בכי האי גוונא, שהאמירה היתה בערב שבת, דאל"ה הו"ל לאשמעין שנהגו להקל אף כשהאמירה היתה בשבת, ודו"ק.

מיהו בעיקרא דמילתא היה נלענ"ד לומר בזה, דעד כאן לא החמירו בזה כל כך גדולי הפוסקים ז"ל שלא לסמוך על שיטת בעה"ע ז"ל להתיר אמירה לנכרי במקום מצוה אף לצורך גדול, אלא שלא ינהגו כן בקביעות לכתחילה, אף כשהיה אפשר לעשות כן בענין אחר. ולכן יצאו ביד חזקה לבטל המנהג שעשו כן לכתחילה, להדליק נר בשבת ע"י עכו"ם בבית הכנסת לצורך תפלה ולימוד תורה, או מה שהיה נהוג לעשות כן ביוהכ"פ לפני תפלת נעילה, ובהכי איירי הפמ"ג (סימן ש"ז א"א סק"ה) והנוב"י (מהדו"ק סימן ל"ג) וכן כל גדולי הפוסקים הנ"ל דנו"נ בזה, כד מעיינין בדבריהם נחזי כי אכן איירי בכי האי גוונא, שהיו נוהגים כן מתחילה לומר לנכרי שידליק בשבת, דסמכו על שיטת העיטור דמתיר אמירה לנכרי במקום מצוה, וכנ"ל, ועל כך

על ידי נכרי בליל א' של סוכות, כשאין לו סוכה אחרת כי אם זו. וכתב בזה"ל, עיין סימן רע"ו ס"ב, יש מתיר במלאכה דין תורה שבות לעכו"ם, וש"ז בט"ז ד' דלא קיי"ל כן, ואפשר בסוכה יש לומר דשרי, כההיא דסימן תקי"ד, דאם אין לו מקום לאכול שרי, דהוי כאוכל נפש, ועיין בית יוסף שם, מיהו יש לומר, דבדליקה אי אפשר מערב יום טוב, מה שאין כן זה, דפשע על ידי שכחה, שהיה אפשר לפתוח מערב יום טוב. גם לומר לעכו"ם להניח סכך על הסוכה, אי הוי איסור תורה או דרבנן, אוהל עראי, צ"ע כעת בכל זה, ומסתייה דלא גמירנא, אבל להורות היתר חלילה לי, וצ"ע בכל זה, עכ"ל. ומבואר בהדיא דבלא פשע מצדד בזה לסמוך להתירא.

ובזה נראה פשוט דמאי דמסיק הפמ"ג בצ"ע וחלילה להורות היתר לומר לעכו"ם לסכך הסוכה ביו"ט, כוונתו דייקא בגוונא כהא, שהיה יכול לעשותו בערב יו"ט, רק מסתפק"ל אי עצם מעשה הסיכוך הוי איסור תורה, או רק דרבנן, וממילא יהא שרי בכל ענין משום שבות דשבות, שמותר במקום מצוה, ודו"ק.

וארווחנא ליישב בזה סתירת המשנ"ב בד"ז אם מותר לומר לנכרי שיסכך לו סוכה ביום טוב באין לו סוכה אחרת. דהנה (בסימן תרכ"ו סק"כ) הביא דברי הפמ"ג דמסיק דחלילה להורות היתר וצ"ע, ולהלן (בסימן תרל"ז ס"ק א') פסק דבנפלה סוכתו ביו"ט מותר לסכך על ידי עכו"ם, עיי"ש. ולפמש"נ ניחא היטב,

בשבת, והיה לו צער גדול, וקראו בני ביתו בעל מלאכה גוי וסידר הקנים והניח הסכך עליהם. וכתב עלה הפרמ"ג וז"ל, ואני לא אמרתי לו דבר, ואמרתי אם ראוי לעשות כן או לאו כו', הנה ברע"ו כתב הר"ב בהג"ה, י"א שבות במקום מצוה כו' ואין להתיר כו' כי אם לצורך גדול, ואם כן אע"ג דקיימא לן דוקא שבות דשבות במקום מצוה שרי, מ"מ כאן, אע"ג דהוי מלאכה דין תורה, אוהל ממש, מ"מ במקום צורך גדול, כי לא היה לי סוכה אחרת כי אם בדוחק גדול וגם נתבטל משום ממש שמחת יום טוב, הרוצה להתיר לכתחילה כהאי גוונא, אין חטא בידו, מאחר שכתב הר"ב לצורך גדול, עכ"ל. הרי דאע"ג שקרא תגר על הנוהגים לסמוך על שיטת העיטור ז"ל להדליק נר בביהכנ"ס בשבת על ידי נכרי, מ"מ צידד הכא לסמוך עלה להיתר סיכוך הסוכה על ידי נכרי, אע"ג דהוי מלאכה דאורייתא, והיינו על כרחך צ"ל דשאני הכא, כיון דהוי בדרך מקרה, שאירע באונס, שנפל הסכך בליל א' דיו"ט שחל בשבת, ולכן העלה דאיכא צד לסמוך להתירא, ומבואר כדברינו.

ושוב מצאתי כי כן מתבאר בהדיא מדברי רבינו ז"ל בפרמ"ג (סימן תרכ"ו א"א סק"ח) דנחית לחלק כן, דבאירע אונס ולא פשע אפשר לסמוך על המתירים אמירה לנכרי במקום מצוה לצורך גדול. דהנה דן שם לענין שלעק הקבוע במסמרים ששכחו לפותחו ערב סוכות מעל גבי הסוכה, אם מותר לפתוח אותו

רבים, וגם חשש צינה, נראה דשפיר יש סימוכין להתיר לומר לנכרי לתיקון חימום המים, כיון דהו"ל אונס, שנכבה בשבת, דבכה"ג סמכין על דברי רבינו הרמ"א ז"ל שהקיל באמירה לנכרי במקום מצוה לצורך גדול לסמוך על שיטת בעל העיטור ז"ל דבמקום מצוה הותר שבות דאמירה לנכרי אף במלאכה דאורייתא, וכמשנ"ת.

וליתר שאת נראה שיאמרו לנכרי לעשותו על ידי שינוי, דהוי שינוי מלאכה, וא"כ י"ל דהוי שבות דשבות דמותר במקום מצוה, כמו שנתבאר למעלה.

ולכאורה יש לדון בזה, דאולי לא הקילו אלא היכא דעיקר המלאכה הוי שבות מדרבנן, משא"כ הכא, דעצם המלאכה הרי היא דאורייתא, אלא מכיון שעושהו ע"י שינוי לא הוי אלא מדבריהם. אך מצאנו דהמג"א (סימן ש"מ סק"א) התיר לצורך מצות טבילה לומר לנכרי ליטול הציפרניים ביד, דחשיבא שבות דשבות לצורך מצוה, כיון שעושה על ידי שינוי. והו"ד במשנ"ב (סי' ש"מ סק"ג), יעווי"ש. [ובדאי אפשר ליטול בפיו נחית המג"א להתיר אף בכלי, משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וכ"כ הש"ך בנקוה"כ (יו"ד סימן קצ"ח סי"ח), ויש להאריך בזה ואכמל"י]. וכ"כ בשער הציון (סימן תקפ"ו ס"ק ק"כ) לענין תיקון שופר לצורך מצוה על ידי נכרי ביד ולא בכלי אומן, עיי"ש.

ומיהו יש לומר, שאני הכא, דהשינוי הוא בעצם איכות המלאכה, דהיינו

דשאני הכא, דאייירי בנפלה סוכתו, דהוי אונס, ולא פשע, ולכן התיר ע"י עכו"ם. [מיהו י"ל דבשעה"צ (ס"ק ד') ציין עלה לתשו' באר יצחק (סימן י"ג), ושם מבואר דטעם ההיתר הוא מפאת צירוף שיטת הראשונים ז"ל דס"ל דבונה ביו"ט אינו איסור תורה, יעווי"ש. וא"כ לכאורה יש מקום להקל בכל ענין, אף בפשע ולא סיכך בערב החג. אך אפשר דמ"מ הקיל המשנ"ב דוקא היכא דהוי אונס, משום תרתי לטיבותא, ודו"ק].

והנה כי כן כתב נמי הפרמ"ג בהדיא בפתיחתו להל' יו"ט (פרק ג' אות ג') וז"ל, כתב הב"י (ריש סימן תצ"ה), שבות אמירה לעכו"ם אסור ביום טוב כמו בשבת כו', והנה מכשירין שאי אפשר מערב יום טוב, כגון סכין שנשבר ביום טוב, אפילו הכי מדרבנן אסרי לה, יש להסתפק, אי שרי על ידי עכו"ם, או תנור שנפל ביום טוב, אי שרי על ידי עכו"ם, ולבנות ביתו ביום טוב שאין לו מקום לאכול בו, ופעם אחת נפלה סוכה ביום טוב, אי שרי לומר לעכו"ם ליתן הסכך, דהוי אוהל ובונה, יש לצדד על ידי עכו"ם אית ליה מקום לאכול, וכבר צידדנו בזה במק"א תמצא בשו"ת מגידות מזה, וכעת ראוי לעיין בזה, עכ"ל. וע"ע מש"כ בפמ"ג (סימן תרל"ח א"א סק"א) ומש"כ עלה בבכורי יעקב (סימן תרל"ח סק"ד), ומה שהאריך בכ"ז במגד יהודה על שו"ת מגידות (סימן ק"ט), יעווי"ש.

ואתאן מכ"ז לענין נידון דידן, כיון דהרי הוי במקום מצוה וצורך גדול של

יאמר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא בשינוי. [ולכאורה כונתו דוקא בכה"ג שאין השינוי ניכר באיכות המלאכה]. ושוב מביא דהפרמ"ג נסתפק בזה, ומסיק דלמעשה צ"ע דעל כל פנים הוה ליה שבות דשבות ובדרבנן יתכן דאפשר להקל בכהאי גוונא במקום מצוה, ומסיק בצ"ע. [ועימש"כ בזה בספר מלכים אומניך (פרק ו' אות י"ב), יעוייש"ה].

ומבואר מכ"ז שנסתפקו בזה הפוסקים ז"ל אם לצורך מצוה מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא על ידי שינוי דלא מינכר באיכות המלאכה. ומיהו כשאמר לו לעשות על ידי שינוי לצורך מצוה או לצורך גדול, [כגון תיקון העירוב], ועשאו הנכרי כדרכו שלא בשינוי, פסק באשל אברהם (סימן ש"ז סעיף ה') דאין בזה איסור, כיון דלצרכו ואדעתא דנפשיה הוא דקא עביד. ועימש"כ בזה בתשו' מנחת יצחק (חלק ח' סימן כ"א), עיי"ש.

עכ"פ חזי לאיצטרופי בניהון דידן, דאירע אונס בתוך השבת, ויש בזה משום צורך גדול במקום מצוה דרבים, נראה דשפיר יש מקום לסמוך ע"ד הרמ"א ז"ל דבכה"ג סמכין על שיטת בעל העיטור ז"ל דשרי אמירה לנכרי אף במלאכה דאורייתא, וליתר שאת יאמרו לנכרי לעשותו בשינוי, דקילא טפי, כיון דהוי רק מדרבנן, אפשר דהוי כשבות דשבות, כמש"נ.

אך למודעי אני צריך שאין ללמוד ממקרה למקרה, דאין כל השבותין

שמחמת השינוי משתנה צורת המלאכה, כמו בנטילת הציפרניים על ידי יד, שאינו דומה באיכות לגמרי כנטילה בכלי, וכן בתיקון השופר אינו דומה תיקונו ביד לתיקונו בכלי אומן, ואולי י"ל דדוקא בכי האי גוונא הוא דהקילו על ידי נכרי בשבת, משא"כ היכא דלא מינכר השינוי כלל באיכות המלאכה, כגון בהדלקת האור על ידי המרפק, אין להקל בזה, אף דלא הוי אסור אלא משום שבות. [וכבר הובא לעיל מה שהזהירו הפוסקים דאין השבותין דומין זה לזה, ואין מדמין אחד לשני, ודו"ק].

וראי' לזה י"ל, דהנה הפרמ"ג (בסימן ש"ז א"א סק"ז) כתב לענין מחיטת נר על ידי נכרי ביד ולא בכלי, דהוי שבות דשבות, ושרי במקום מצוה, יעוייש"ש. [וביאר שם דמחיטה על ידי כלי הוי דין תורה]. ולהלן (בסימן תרנ"ה א"א סק"א) נסתפק הפרמ"ג ז"ל אם מותר לומר לנכרי לתלוש אתרוג מן העוקץ, ע"י שינוי, כגון שתולש בפיו, שאין דרך תולש בכך, אם נחשב כדין שבות דשבות שהותר במקום מצוה, ונשאר בצ"ע. ולכאורה צ"ע, דמאי שנא ממחיטת הנר שהתיר לעשותו לצורך מצוה ע"י שינוי ביד. אך לפמש"נ י"ל, דהכא ניכר הדבר באיכות המלאכה, דעל ידי כלי עדיפא טפי, משא"כ בתלישה מן העוקץ לא מינכר מילתא אי עביד ל' בפה או בידו, ודו"ק.

וכבר כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן ל"ה אות יד) דפלא הדבר למה לא נזכר בשום מקום עצה זו, דבמקום מצוה



והמקרים שוין, וכאשר ראינו בספרי הפוסקים שהזהירו שלא למהר היתר בהלכות אלו, דלאו כולי עלמא דינא גמירא, ואפשר לבוא לידי זילותא ומכשול באיסור אמירה לנכרי שצריך חיזוק בזה, וה' יעזרנו שלא יצא מכשול מתח"י ונזכה	לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כראוי מתוך שפע נחת והרחבה וכטו"ס לאויושט"א.
והנלענ"ד כתבתי והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אבי"ר	והנלענ"ד כתבתי והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אבי"ר
מתתיהו דייטש	מתתיהו דייטש

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א

ראש בית הוראה הכללי ירושלים

## מצלמות אבטחה בשבת

המחשב יש לו הכלים לקרא סימונים אלקטרוניים אלו ולפענחם לתמונה.

בן התמונה המוצגת על המסך שהיא ציור ברור של האדם.

תשובה: כאשר אין מסך, או כשהמסך מכובה, ואין התמונה מוצגת על מסך, מותר לעבור לפני העינית אף שהיא מעבירה נתונים אל מאגר ה'דיסק קשיח' כיון שאין בו שום ציור הנראה לעין בשר ואין בזה משום כותב\*. אך כאשר המסך פועל ומוצגת עליו תמונה ברורה של כל העובר ושב, העובר שם נכנס בחשש איסור משום כותב.

בשנים האחרונות מותקנות מצלמות אבטחה כמעט בכל פינה, המצלמות את העוברים ושבים ברחוב. חברות הביטוח דורשות זאת מכל חנות, ועל רוב פתחי החנויות מותקנת עינית מצלמה וכן במקומות רבים המועדים לפורענות רחמנא ליצלן מותקנות בהם מצלמות המרתיעות את העבריינים. רבים הם השואלים המותר וכיצד לעבור במקומות שמוותקנת בהם עינית מצלמה, האם אין בזה משום איסור מלאכת 'כותב' בשבת. וכמעט צרו צעדינו מלכת ברחובותינו בשבת.

הנידון בזה הוא בתרתי:

ומכאן קריאה לכל בעל עסק אשר לו מסך דרכו הוא משגיח על הנעשה בכל פינות החנות, לכבות את המסך קודם שבת עד צאת השבת ולא תוקרן עליו תמונת העוברים ושבים, אלא רק תכנס למאגר. ובכך לא יכשלו העוברים ושבים מלהיכנס

א] התמונה הנכנסת למאגר הנקרא 'דיסק קשיח' אין כאן ציור כלל, אלא תנועה בלתי נרגשת של סימונים אלקטרוניים אשר עין בשר אינה יכולה כלל להבחין בהם, ואף אם תפרוץ את המאגר לא תראה בו שום סימון כלל. רק

א. עדיף זה מכותב ב"מי מילין" שהכתב נבלע בנייר ואינו ניכר לעין, שאמרו בגיטין (י"ט, ב') שאין זה כתב וגט הנכתב בו פסול. וכתב הפמ"ג (או"ח ש"מ מש"ז ג') "ואותן הכותבים דבר סתר בנייר עם חלב שנחלב ולא נתבשל עדיין ונבלע בנייר ואין רישומו ניכר, וכשבא לחבירו נותן אותו אצל האש ושלחבת ומתחמם וניכר הכתב ההוא, אם עשה כן בשבת יש לומר דחיוב חטאת ליכא ומ"מ מדרבנן אסור דדומה לכותב". וכאן הוא פחות מכך, שכן לא נעשית צורת אות כלל, לא אותיות ולא תמונות, ולכן מותר לכתחילה ואין איסור דרבנן.

שמדבר או מנגן להנאתו של השומע ולכן אית ביה משום בונה".

ולעיל (שם ס"ז הערה ק"ו) בנידון צילום תמונה בחול המועד כתב "שמעתי מהגרש"ז אויערבך דאינו דומה [להזנת נתונים בדיסקט] דבדיסקט כיון שהזין אותו בנתונים שלו הוא עומד לכל שימוש וניתן לשמוע ולראות כל דבר, אבל בצילום הרי כל עוד שאינו עושה בפילם פעולה נוספת אינו יכול ליהנות ממנו ורק עם פיתוח הפילם הוא נהנה וממילא בעצם הצילום אין בו משום איסור בונה". ביאור דבריו: בונה שייך בדבר שנגמרה מלאכת הבנין שבו, וכבר מיועד לשימוש. וזה בדיסקט ובקלטת, שהצפייה במחשב ושמיעת הקלטת אינה אלא שימוש בעלמא. דומה הדבר למכשיר חשמלי, שגמר בנינו בעצם עשייתו, אף שאינו ראוי לשימוש עד שיחובר לשקע חשמלי. בשונה מפילם, שאינם ראויים לשימוש אדם, עד שיפְתַח אותם וזו פעולה נוספת (הרה"ג י. ארלנגר).

מו"ר מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל לא קיבל חידוש זה שהכנסת הנתונים לדיסק נחשב בונה 'הנתונים הנרשמים אינם חלק מהכלי, זה רק ענין של שימוש בכלי. הרי אפשר למחוק את הנתונים והכלי יישאר כלי'.

ביאור דבריו: כשם שהממלא ארון בספרים לא יעלה על הדעת שייחשב בונה, כך המזין את הדיסק בנתונים אינו אלא ממלאו בספרים. אף שיש חילוק; הספרים אינם מתאחדים עם הארון אלא

בחשש איסור כותב. ויימנע הרבה צער מהעוברים ושבים החוששים לעבור ליד עינית המצלמה ונאלצים לחפש לעצמם דרכים חילופיות וארוכות. הרי בלאו הכי בשבת אינו מסתכל במסך שבחנות, וכל מטרת המצלמה בשעה זו רק למקרה שאם ח"ו תתרחש פריצה יוכלו לזהות לאחר השבת את הפורצים באמצעות התמונות שנכנסו למאגר, ולזה אין צורך שתוקרן התמונה על המסך. עוד בחיי חיותו של מו"ר מרן הגרי"ש אלישיב זצוקללה"ה עודד בעלי חנויות לעשות כך, וקיבלו את ההצעה בהתלהבות.

במקומות שמטעמי בטיחות צריכים לצפות במסך, יתכנתוהו באופן שלא יהיה פסיק רישא שתוקרן על המסך תמונת כל עובר ושב כמבואר להלן בדברינו.

ביאור הדברים:

א] בספר שמירת שבת כהלכתה (ב', ס"ו הערה רי"א) כתב "הזנת המחשב בנתונים אשר נרשמים על הדיסקט, אסורה בחוה"מ משום איסור בונה. כיון שלפי דעת הגרש"ז אויערבאך דיסקט רגיל אין לו כל ערך ורק עם רישום האותיות האלקטרוניות 'נבנה' הדיסקט". ולהלן (שם ס"ח הערה קכ"ד) הוסיף לאסור מהאי טעמא להקליט שירה בקלטת או בנגן "ושמעתי מהגרש"ז אויערבך בנידון להקליט נאום או שיר ברשם קול [טייפ-רקורדר] בחוה"מ, דאם אין בו צורך המועד ולא בגדר דבר האבד, אסור להקליט דכיון שהטייפ אינו משמש כלום ורק ע"י הדיבור הוא נהפך לכלי

הם ב' מציאויות נפרדות. משא"כ בדיסק הנתונים מתאחדים בו. זהו שהוסיף מרן זצ"ל 'הרי אפשר למחוק את הנתונים ויישאר כלי' זו הוכחה שאף לאחר שהזינו את הדיסק בנתונים לא נעשו מציאות אחת, שהרי אפשר להפרידם ממנו. הרי זה כלוח העומד לכתובה וכי הכותב עליו נחשב בונה או מכה בפטיש.

ושמעתי מהרב יעקב גרשון וייס (מחבר ספר מדות ומשקלות של תורה) ששאל את מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל האם בהזנת כרטיס המחשב יש משום בונה או מכה בפטיש והשיבו: אין בזה שום מלאכה. כשסיפר זאת להגר"י נויבירט, פנה בעצמו להגאון הגרש"ז א זצ"ל לשאול על כך. ואף לו השיב שאין בהזנת המחשב מלאכה, לא בונה ולא מכה בפטיש ו'המשיך לדון לפניו בהזנת נתונים במחשב בחול המועד, אשר אין כאן מקומו להאריך בזה]. כשסיפר זאת הגר"י נויבירט הוסיף ואמר שהוא מתפלא כיון שבעבר שמע ממנו שיש בזה בונה [ואף ב'תיקונים ומילואים' לא הדר ביה הגרש"ז א זצ"ל ולא העיר על כך].

לאור האמור ניתן לעבור מול עינית מצלמת אבטחה כאשר אין מסך פועל. אף לפי דברי השמירת שבת כהלכתה בשם מרן הגרש"ז א יש להתיר שהרי אף אם לא היה עובר מול המצלמה היה נבנה בדיסק שכן היתה נרשמת בו תמונה של הרחוב, נמצא שבעברו כאן אינו בונה כלום. אמנם יש לפקפק בסברא זו כיון שעכשיו

תמונתו היא הבונה את הדיסק ומה בכך שהיה נבנה בלאו הכי. שמעתי טעם נוסף; ה'בונה' בדיסק הוא רק בנתונים שבעל הדיסק מעוניין בהם (גנבים וכיו"ב), משא"כ רישומים של סתם עוברים ושבים שאינו לו עניין בזה, אין בזה מלאכה כלל. ויש לדמות זאת לדברי המגיד משנה (שבת י"ב, ב') בעניין מכבה גחלת של מתכת בשבת שאינו חייב משום מצרף אע"פ שהוא פסיק רישא "מפני שכשהוא מתכוון הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוון אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי. דומה לקטימת קיסם שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שניו אע"פ שראוי לכך בקטימתו, פטור. שכל שהוא מפני תיקון כלי, מי שאינו מתקנו פטור ואפי' לרבי יהודה המחייב בדבר שאין מתכוון". והמג"א (שי"ח, ל"ה) הביא כל דבריו. ויסוד הדברים נמצא אף בתוס' (שבת ע"ג, ב' ד"ה זומר וצריך לעצים) "נראה דאפילו לרבי יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה, בעינן צריך לעצים. דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה. מידי דהוה אקורע על מנת לתפור ומוחק על מנת לכתוב". בוודאי אין בכוחנו לחדש מעצמינו מעשים נוספים ולומר בהם שהכוונה היא מעצם המלאכה ובהעדרה מותר לכתחילה, ורק רבותינו הראשונים כוחם לכך. אך בחידוש זה של 'בונה' בדיסק, שאין כאן בונה במציאות אלא רק משום החשיבות שמקבל הדיסק ברישומים הללו, פשוט שכשאין כל ערך ברישום

גבי קלף, יש לדמות למלאכת 'רושם' (שבת ק"ג, א') ומפרש בגמרא (בעמ' ב') שהיא שריטה על הקרש, אף שאין כותב בדיו כלל<sup>ב</sup>. וכן לעוגה העשויה בצורת אות, לדעת הגר"ז (או"ח תנ"ח, ח') והחזו"א (או"ח ס"א, א') שיש לזה שם כתב ואסור לשברה בשבת, אף שאינו כותב על שום דבר.

וכן דעת בעל 'שבט הלוי' (ו', ל"ז, א') בנידון כתיבה במחשב אלקטרוני בשבת "לענין שבת לא זו דאסור, אלא גם חיובא דאורייתא איכא". אף בחוט שני (מהדורא שניה א' עמ' קנ"ג) דן לחייב בכתיבה במחשב משום מלאכת כותב דאורייתא "דאף שאין בזה מעשה כתיבה כדרך הכותבים, מ"מ כיון שע"י מעשיו נפעל צורת אותיות אפשר דמקרי כתיבה".

ומה שאין התמונה נשמרת על המסך, אלא מתחלפת לתמונה אחרת, או שלאחר כמה דקות משחיר המסך על ידי 'שומר מסך' והתמונה נעלמת. אין זה נחשב כתב שאינו של קיימא. שהרי כתב הרמב"ם (שבת י"א, ט"ז הובא במ"ב ש"מ, כ"ב) "הכותב על בשרו חייב מפני שהוא עור אף על פי שחמימות בשרו מעברת הכתב לאחר זמן הרי זה דומה לכתב שנמחק" כלומר דווקא כתב שבעצמותו אינו

הסימונים האלקטרוניים הרושמים סתם עוברים ושבים, אין בזה בונה כלל.

וכך הורה מו"ר מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שכשאין מסך המקרין תמונת העוברים ושבים מותר לעבור כנגד המצלמה, יש הידור להימנע מכך שמא יש בזה איזה חשש איסור, אך מן הדין מותר.

בן כאשר פועל המסך, אשר מוצגת עליו תמונה ברורה של כל העובר ושם, הדבר חמור יותר. בעוד שבמאגר מובן הדבר שאין בזה כותב כיון שלא נוצרה צורה הניכרת לעיני בשר, אך כשמעלה את התמונה על מסך, נוצרת תמונה ברורה. וכתב המ"ב (ש"מ, כ"ב) מהירושלמי והרמב"ם דלאו דווקא כותב אותיות אלא אף "הרושם רשמים וצורות בכותל בששר וכיוצא בהן כדרך שהציירים רושמים, הרי זה תולדת כותב וחייב משום כותב".

ונחלקו גדולי דורנו זצוק"ל ושליט"א האם בתמונה הנוצרת על מסך המחשב יש משום מלאכת 'כותב';

דעת מו"ר מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל לאסור משום 'כותב' ויש בו חשש מלאכה דאורייתא. אף שאינו כעין כותב בדיו על

ב. אף שאמרו בירושלמי (שבת י"ב, ג') "מאן תנא משתי סימניות, רבי יוסי היא" כלומר שרבנן חולקים ופוטרים בסימניות. מחלוקתם היא שסימן אינו נחשב כתב, ואינו בכלל מלאכת כותב. אך בעצם הדין שמשרט בקרש חייב משום כותב אין מחלוקת. זאת ועוד שהביאור הלכה (ש"מ, ד' ד"ה במשקין) מוכיח מהרמב"ם המחייב בב' סימניות שהבבלי חולק על הירושלמי ואף רבנן מודים שרושם סימניות חייב. וכן בדברי יחזקאל (ד', א', ג בסוף) מוכיח מרש"י שהבבלי חולק על הירושלמי ואף רבנן מחייבים ברושם סימניות.

מתקיים אינו של קיימא, אך כתב המתקיים אלא שדעתו למחקו נחשב של קיימא. וכך כותב על העור הכתב בעצמותו ראוי להתקיים והזיעה המוחקת היא כמעשה מחיקה של אדם שהיא פעולה חיצונית. וכך התמונה שבמסך המחשב בעצמותה הרי היא יכולה להישאר לאורך זמן, אלא שהוראה הנמצאת במחשב מעבירה.

לעומת זאת, בשו"ת בצל החכמה (ו'), ס"ה) מתיר לעמוד בכוונה תחילה מול עינית המצלמה במטרה שתיראה תמונתו על המסך "שאין זה אלא כמסתכל במראה, שאע"ג שצורתו נקלטת במראה היתר גמור הוא" ובתשובות והנהגות (ב'), קפ"ט) ציין אליו. ביאור דבריו; לא נרשם על מסך המחשב מאומה אלא קרני הראייה הנכנסים לעינית המצלמה הופכים לגלים אלקטרוניים, ונקלטים במוח המחשב החוזר והופכם לגלי ראייה הנשלחים ללא הרף למסך, הרי זה כמראה המחזירה את גלי הראייה לעין. ולא ירדתי לסוף דעתו, מאי שנא כותב או עומד מול עינית המחשב, הרי אף בזה אין כאן כתב ממש אלא יצירת גלים אלקטרוניים אשר המחשב קוראם והופכם לגלי ראייה הנשלחים ללא הרף למסך.

ושמעתי ממו"ר מרן הגריש"א זצ"ל דאילו היה ברור שאין בכתב שעל המסך איסור דאורייתא, היה ניתן להתיר לעבור ליד המצלמה. הואיל ויש כאן כמה צירופים להיתר:

א] בכל איסורי התורה הדין הוא "הנאה הבאה לאדם בעל כרחו מותרת" ולא דווקא בהנאה אלא ה"ה בכל איסורים (חפץ חיים לשה"ר ו' במ"ח י"ד). וגם כאן הולך הוא לדרכו ובעל כרחו נוצרת הכתיבה. ואף דהוי פסיק רישא, כבר כתב הפני יהושע (פסחים כ"ה, ב' בתד"ה לא) שבהנאה הבאה לו בעל כרחו, כהולך בדרך ומריח ריח ע"ז מותר אפילו בפסיק רישא. דווקא כשעוסק עם האיסור אלא שאינו מכווין אליו, כגון גורר כיסא וספסל, שמכווין הוא לגרור על הקרקע, אלא שאינו מתכוון לעשיית חריץ, בפסיק רישא נחשב כמתכוון לעשיית החריץ. משא"כ כשאינו מתעסק כלל לא עם העבודה זרה ולא עם ריחה, אלא הולך לדרכו וריח הע"ז בא לו בעל כרחו מותר אפילו בפסיק רישא "דלא שייך פסיק רישיה בכה"ג, דלשון פסיק רישיה עצמו מורה על זה שעושה מעשה". וכן כאן אין לו עסק כלל עם המצלמה, אין בזה איסור פסיק רישא. אלא שכתב שבתוס' שם מבואר שלא כדבריו. אכן החפץ חיים (לשה"ר ו' במ"ח י"ד בהג"ה) מצדיק מאד את חילוק הפנ"י, וכתב שאף תוס' מודים לעצם סברתו 'אלא שכיון שבשעת הליכתו יודע שבוודאי באותו הדרך יוכרח ליהנות מע"ז על ידי ראייה או שמיעה או ריח, אף דלא ניחא ליה בהנאה זו מכל מקום כיון דהוא פסיק רישא נחשב הליכתו כאלו הלך לכתחילה כדי ליהנות' וסברא זו שייכת

דווקא בהנאה משא"כ במלאכה שאינו נהנה כלל.

ב] במלאכות שבת אין זו צורת עשיית מלאכה. האדם הולך לדרכו ומאיליה נעשית מלאכה. בוודאי זה קל יותר מכותב בשמאל. וייתכן שבצורה כזו אין איסור כלל (נתבאר בהרחבה בספר שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב עמ"ס ברכות עמ' תר"ח).

אלא שבחשש איסור דאורייתא קשה להקל על סמך סברות אלו בלבד. ועל כן כשעלה הנידון בהליכה לכותל המערבי בשבת שמטעמים ביטחוניים כל העוברים ושבבים בעיר העתיקה ואף ברחבת הכותל מצולמים במצלמות אבטחה, ותמונתם מוקרנת במסכים הנמצאים במשטרה, ויש בזה חשש כותב. חשש בזה משום כותב דאורייתא והתיר רק כשהציעו תכנית שבת מיוחדת ללא 'פסיק רישא' שבכל כמה דקות מוקרן רחוב אחר או משחיר המסך לכעשרים שניות בכל דקה, וא"כ אינו וודאי שכשיעבור תוקרן תמונתו על המסך. למאגר [דיסק קשיח] נכנסות כל התמונות, אף אלו שאין נראות על המסך,

היתר זה תלוי במחלוקת הט"ז והאחרונים (המובאת בביאור הלכה שט"ז, ג' ד"ה ולכן) בספק דלשעבר האם הוא בכלל היתר 'דבר שאין מתכוון'. אלא שכבר הוכיח הביאור הלכה מדברי הרמב"ן כהט"ז ראייה שאין עליה תשובה אף שהוא חידוש מסברא. ולכן מן הדין ספק דלשעבר מותר

אכן אין חיוב להודיע על הימצאות מצלמה הפועלת בשבת, כיון שאינו אלא מתעסק. ואדרבה בתחילה כשהתקינו מצלמות ברחובות העיר העתיקה והכותל, אמר מרן זצ"ל שאין לפרסם את הדבר וכשלא יידעו מהן יהיה מותר לעבור שם. כמו כן אין חובה על העובר ברחוב לבדוק אם פועלת מצלמה. ואף שבשו"ת רע"א (מהדו"ק סי' ח') הוכיח שהמתעסק במלאכת שבת פטור משום שאינו 'מלאכת מחשבת' ואסור מדרבנן ועל כן יש חיוב להפרישו ככל איסור דרבנן<sup>ג</sup>. שונה כאן כיון שהאיסור לעבור לדרכו כשתוקרן תמונתו על מסך אינו דבר ברור.

ג. ולפלא מה שכתב העונג יו"ט (סי' כ' בתחילת התשובה) "וראיתי להגאון רע"א זצ"ל בתשובה שכתב לחלק בין היכא דפטרינן משום מתעסק להיכא דפטרינן משום מלאכת מחשבת אסרה תורה דהיכא דפטור משום מלאכת מחשבת לא מיקרי מלאכה כלל וחברו הרואה שרוצה לעשותו א"צ להפרישו כלל, אבל במתעסק מיקרי עבירה רק שפטור מחטאת ומחויב חבירו להפרישו". וצ"ע הרי רע"א עצמו כתב שאף מתעסק פטור משום מלאכת מחשבת, ומשום כך יש בו איסור דרבנן ומצווה להפרישו.

הגאון רבי בנימין יודין שליט"א

מראשי ישיבת רבינו יצחק אלחנן

## בענין ברכת התורה

עליו הרמב"ן, מסביר שהפסוק "כי שם ה' אקרא" היא אסמכתא בעלמא, ולכן נקט הרמב"ם שברכת התורה הוי מדרבנן.

מאידיך הרמב"ן מונה את ברכת התורה כחיוב מהתורה. האופן שבו הוא מגדיר את המצוה היא שברכת התורה הוי ברכה של שבח והודאה להקב"ה עבור מתנת התורה שנתן לעמו.

רב חיים זצ"ל מביא עוד מהלך לברכת התורה ומגדיר אותה כברכה על חפצא של תורה. לומר לך, שעצם קריאת התורה דורשת ברכה. לאור זאת, ברצוני להסביר הלכה שמובאת בשו"ע. המחבר סימן מ"ז הלכות ברכת התורה סעיף ד' כותב "המהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך". המשנה ברורה מסביר שהרהור לאו כדיבור דמי, ולכן אין צריך ברכה מאחר שלא מילא את המצוה ללא הדיבור.

הגר"א חולק על המחבר וטוען שאין אנו עוסקין בתפילה אלא בתלמוד תורה, ומצוות ת"ת גם היא קשורה להרהור, כמו ששנינו והגית בו יומם ולילה.

נלענ"ד לבאר המח' בין השו"ע והגר"א, שההבדל המעשי הוא כשאדם קם בבוקר ומקשיב לשיעור תורה או

והנה כתב המחבר בהלכות ברכת התורה דבר שיוצא דופן, וז"ל: "ברכת התורה צריך להזהר בה מאוד", ואילו במקומות אחרים הרי הוא לא מדגיש ההגדשה הזו. המשנה ברורה מביא את שיטת הרמב"ן החינוך והרשב"א, שס"ל שברכת התורה היא מדאורייתא.

לדעת הרמב"ם ברכת היא ברכת המצוה כמו בשאר ברכת המצוות כגון לולב שופר, וציצית, וכו', ולראיה הרמב"ם מזכיר את החיוב לומר את ברכת התורה בהלכות תפילה (פרק ז' הלכה י"א).

קודמים להלכות הללו בפרק זה הרמב"ם מונה את ברכת השחר שאנו אומרים ומתאר כיצד על הברכות לאמרם ומיד אח"כ הוא מזכיר את ברכת התורה להדגיש שכשם שברכת השחר מדרבנן כך ברכת התורה מדרבנן. והנה הרמב"ן חלק על הרמב"ם על זה שלא מנה את ברכת התורה בתוך התרי"ג מצוות, כמובא בגמרא במסכת ברכות דף כא. "מנין לברכת התורה לפניה מן התורה". במגילת אסתר, שהוא פירוש על הרמב"ם ובדרך כלל מסייע לשיטת הרמב"ם כשחולק



שקורא ולומד מקרא בלחש, האם הוא צריך לומר קודם את ברכת התורה.

הגמ' במסכת ברכות יא: מביא מח' איזה חלק מהתורה מחייב ברכת התורה, הדעה ראשונה שיטת רב הונא נותן הגבלה ללימוד המקרא-פסוקים מהמקרא ולאחריהם הרחיבו את הגדרה לתורה למדרש, למשנה, ומאידך רבא כולל גם לימוד התלמוד (גמרא).

הגמרא בברכות כא. מביאה את המקור שברכת התורה "לפניה מן התורה" מהפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו", רש"י מסביר שמשה אמר לפני שאלמד תורה כמו לומר את השירה אומר ברכה (ברכת התורה) ואתם הקהל תענו אמן. "שם השם" מוסבר על ידי הרמב"ן בהקדמה לתורה "כל התורה שמותיו של הקב"ה" לכן התורה דורשת ברכה. והנה נחלקו האמוראים בדף יא: האם "שם השם" מתייחס אך ורק לתורה שבכתב ולמדרש או, גם למשנה ולתלמוד-תורה שבעל פה שהוא הסבר על שם השם.

ולפיכך, אנו יכולים לומר שהמחבר והגר"א חולקים בענין מהו הגדר של שם השם שמצריך אמירת ברכה, המחבר טוען כמו רב חיים זצ"ל שדרוש "חפצא של תורה" ולכן הרהור ללא דיבור אין בו שם השם ואין בו חפצא של תורה, והמצוה של תלמוד תורה מוגבלת לדיבור כפי שמשה אמר את שם השם. לעומת זאת הגר"א שולל כי תלמוד תורה מורחב מעבר לזה והמצוה כוללת אף הרהור שנחשב כשם השם. למרות שבמקרים

אחרים כמו ק"ש וספירת העומר, הרהור יכול בהחלט להיות לאו כדיבור דמי, אבל המצוה של תלמוד תורה שונה.

בנוסף אפשר להסביר את המח' ביניהם כדלקמן: המחבר מסכים לדעת הרמב"ן שברכת התורה היא חלק משבח והודאה להקב"ה, ההוכחה לכך שהמחבר מגדיר את ברכת התורה כחלק משבח והודאה, וכפי שרואים לשיטתו (סימן מ"ז סעיף י"ד) שנשים מברכות ברכת התורה, ואם תאמר שברכת התורה היא ברכת המצוה אזי השו"ע סותר את עצמו, שקבע בענין ציצית ושופר שנשים אינן חייבות בברכה על מצוה שהזמן גרמא. אם נשים פטורות מהמצוה כיצד הם יכולות לומר וציונו כמו כן, הנשים אינן אומרות את ברכת התורה מאחר שהם פטורות מהמצוה הזו שכתוב "ושננתם לבניך" ולא לבנותך. ולכן כשקובע המחבר שברכת התורה היא ברכת שבח והודאה כדעת הרמב"ן הרי זה מסביר את שתי ההלכות הנ"ל- א) שאין ברכה על הרהור, (ב) ועוד שיש שנשים חייבות בברכת התורה, מפני שהן אומרות תודה והערכה להקב"ה על שנתן את התורה לעם ישראל.

הגר"א סובר שברכת התורה היא ברכת המצוה ומשום כך: א) ישנה מצוה של ת"ת בהרהור ולכן יש לברך אף על הרהור בדברי תורה. (ב) ועוד נשים יכולות לומר את הברכה על מצוות עשה שהזמן גרמא, לפי דעת ר"ת בתוס' מסכת ראש השנה לג. ומנהגי אשכנז.

ומתעמק בלימוד התורה אך אינו מעבירה הלאה לאחרים וממילא אין צורך בברכה. לחיזוק דברי הרב זולטי זצ"ל אנו מוצאים מדברי הגמרא במסכת סוכה מט: רב אלעזר לימד "מאי דחשיב פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה"-האם יש תורת חסד ותורה ללא חסד, יתירא מכך תורה ללמד שנלמדת במטרה להעבירה לאחרים נחשבת תורה של חסד ולעומת זאת לימוד תורה שנעשה ללא כוונה להעבירה לאחרים אינו נחשבת כתורת חסד.

טלי בן אברהם ז"ל חיי חיים של תורת חסד. הוא למד את התורה כלשונה מתוך כוונה ללמד ולשתף את בני משפחתו וחביריו. יתירא מכך, התוס' במסכת ברכות דף יא. ד"ה דהא שכבר נפטר, שואלת השאלה: "מאי שנא מסוכה", מדוע בענין סוכה אפשר לומר את הברכה "לישב בסוכה" מספר פעמים ביום, ואת ברכת התורה רק פעם א' ? התוס' מתרץ שם שלאדם יש כוונה ללמוד תורה כל היום ואפילו כשמוטרד בעניני פרנסה מסיבות אחרות עדיין חושב בלימוד התורה.

ברצוני לציין שבאומרנו את הברכה "לעסוק בדברי תורה" להיות עסוקים ולהתמקד בעניני תורה טלי ז"ל חיי את התורה. כל כולו היה בלימוד וכל צעד בחייו היה קשור ומחובר לתורה וכיצד ליישמה בכל מצב. במיוחד בטיפול באנשים זקנים, ההערכה של טלי ז"ל לקדושת החיים, החשיבות של "חיי

אך כאן התעורר השאלה. המחבר בסעיף ג' כותב "הכותב בדברי תורה אע"פ שאינו קורא צריך לברך", הט"ז מתקשה לקבל את שתי ההלכות של המחבר: לומר ברכה על כתיבה ולא לומר ברכה על הרהור? אחרי הכל, הוא טוען שכתיבה היא גם סוג של הרהור. בנוסף לזה, בענין עדות אנו מוצאים את המושג "מפיהם ולא כתבם", ומאחר שהתורה מלמדת שכתיבה אינה כדיבור כיצד אפשר לברך על כתיבה? הרב זולטי זצ"ל בספרו משנת יעב"ץ (סימן כ"ו) מיישב הקושיא מדוע לדעת המחבר ישנה ברכה על כתיבת דברי תורה ואין צריך לברך ברכת התורה על הרהור. והביא שם את דברי הרמב"ם בספרו על המצוות (מצוה י"א) "ללמוד תורה וללמד"-המצוה היא ללמוד וללמד כמו שנאמר ושננתם לבניך. לדעת הרמב"ם, הלימוד העצמי של התורה והחובה ללמד תורה לאחרים, הרי הם אותה מצוה. (היראים מחשיב את לימוד התורה וללמד תורה לאחרים כשני מצוות נפרדות). לדעת הרמב"ם עיקר המצוה שת"ת הוא קודם ללמוד ואח"כ צריך להעביר (ללמד) את התורה לאחרים. ולכן, כשאחד כותב דברי תורה אפילו אם אינו מדבר בזמן הכתיבה, הרי שעצם הדברים הכתובים הם למעשה נחשב כהעברת לימוד התורה לאחרים. זהו מילוי אמיתי של מצוות תלמוד תורה.

בניגוד למה שכתב השו"ע סעיף ד' שבה האדם אך ורק מהרהר, כלומר חושב

שעה" והזכות שניתנה לו להאריך חיים של חולים רבים, ובכללם הרב אלישיב זצ"ל. טלי סמל את הכתוב "דברי חכמים בנחת נשמעים" ומשאיר אחריו מסורה נפלאה ויקרת ערך. יהי רצון שיהיה מליץ יושר לאשתו היקרה ושותפתו לחיים בחסדיו, ההולכת בדרכיו והאריכה את ימיו שלו. בזכות לימוד התורה המתמשך וגמילות החסדים של משפחתו יזכו לשמרו ככתוב בזכריה (ג,ז) "מהלכים בין העומדים האלה", תהא נפשו צרורה בצרור החיים.

הגאון רבי שמואל דרזי שליט"א  
בעמח"ס מלאכת שמואל בעניני יו"ד  
ירושלים

## ברכת התורה למי שישן בתחילת הלילה וחוזר וישן והמסתעף

שהיה ישן שינת קבע קודם אור היום  
דהמברך לא הפסיד עכ"ד.

מיהו עדיין יש להסתפק לדידן  
דנוהגים שלא לברך על שינת יום וכמש"כ  
השו"ע דכן נהגו שלא לברך וכן הביא  
המשנ"ב סקכ"ה מהפמ"ג דיש לסמוך על  
המנהג ולא לברך, וכן מטו משמיה דמרן  
החזו"א זצ"ל דאין לברך על שינת יום,  
[ויעו' בתשו' מרן הגרמ"ק שליט"א  
שבספר אשי ישראל סי' כ"ט ל' דגם בישן  
ביום והיה נעור כל הלילה דכתב המשנ"ב  
בשם הגרעק"א דלכו"ע יברך, הביא שם  
דהחזו"א פקפק בזה משום דכל שינת יום  
נחשב עראי], א"כ יש לדון היאך יש  
לנהוג בנידו"ד דיש צד נוסף לחזור ולברך  
כיון דהוי שינת לילה.

דברי השערי תשובה דתליא בכונה בשעת  
הברכה

והנה השע"ת סק"ד אחר שהביא  
פלוגתת הפוסקים כתב לחדש דנראה דאין  
כאן ספיקא כלל והדבר תלוי בדעת האדם  
וז"ל ולדינא נראה דבדעתו תליא מילתא,  
שאם היה בדעתו רק לפטור לימוד זה עד  
שעת שינה שנית, פשיטא שצריך לחזור  
ולברך כשקם שנית, משא"כ בסתמא

פלוגתת האחרונים במי שישן בלילה ב' פעמים  
השו"ע [סי' מ"ז סי"ג] כתב המשכים  
קודם אור היום ללמוד מברך ברכת  
התורה ואינו צריך לחזור ולברך כשילך  
לבית הכנסת ע"כ, והנה השו"ע מיירי  
באופן דאינו חוזר לישון שינת קבע  
בלילה, ונחלקו הפוסקים היאך הדין  
כשחזר לישון פעם שנית האם יחזור  
ויברך ביום פעם שנית, או דילמא הברכה  
שבירך בלילה פוטרת כל היום עד שינת  
הלילה שלאחריו, ויש אחרונים שכתבו  
כמה עצות היאך לנהוג למעשה בנידו"ז  
וכדלהלן, ומצינו ג' שיטות בדבר: א'  
הפר"ח והברכ"י כתבו דאם חזר לישון  
שינת קבע על מטתו צריך לחזור ולברך  
ברכת התורה פעם שנית. ב' מאידך הדרך  
החיים והפמ"ג פליגי על הפר"ח וכתבו  
דאי"צ לחזור ולברך, ובטעם הדבר ביאר  
הפמ"ג כי מסתמא דעתו של אדם לפטור  
בברכה זו עד שינת הלילה שאחריו. ג'  
המשנ"ב הביא דברי הדרך החיים והפמ"ג  
דאי"צ לחזור ולברך, אולם הוסיף וכתב  
דכל זה היינו לדעת היש אומרים שבסעיף  
י"א דס"ל דשינת יום לא הוי הפסק, אבל  
לפי מה שכתבנו שם דאף בשינת קבע  
ביום המברך לא הפסיד כל שכן בזה

העצה של המהרש"ם לברך ב' ברכות רק פעם אחת

ולפי"ז כתב המהרש"ם בנידו"ד דכיון דנקטינן דברכת התורה הוא מהתורה וכמש"כ בשו"ת שאג"א סי' כ"ד, וגם נראה עיקר דשינה הוי הפסק, א"כ יוכל לכוין שלא לפטור בברכתו אלא זמן שישן שנית ובכה"ג יוכל לברך שנית בלא חשש, אולם כתב המהרש"ם דנראה דבפעם ראשונה יברך רק ברכת אשר בנו ובפעם השנית יברך שניהם או להיפוך, ובטעם הדבר נראה מדבריו שם עפ"י"ד השאג"א סי' כ"ה דכתב דבמקום ספק לא יברך אלא ברכת אשר בחר משום דבגמ' בברכות י"א: מבואר דמן הדין יוצא יד"ח בברכה אחת וכן היה מנהג כמה אמוראי שהיו מברכין רק ברכה אחת, ורק מדרבנן תקנו לומר את כולם, וכיון דברכת אשר בחר בנו היא המעולה שבברכות כדאיתא שם לפיכך במקום ספק יברך רק ברכת אשר בחר בנו, ולפי"ז נראה דהמהרש"ם נקט דיש לעשות עצה זו שיכוין שלא לפטור רק לגבי חיוב ברכה דאורייתא ולא בכדי לברך ב' הברכות.

[עוד מצינו באשל אברהם מבוטשאש עצה נוספת דכתב דבפעם ראשונה יברך בלשון לעז בריך רחמנא וכו' ויכוין לפטור עד שינה שנית, מיהו יעוי' בשו"ת רעק"א סי' כ"ה דכתב דגם בלשון לעז עובר משום לא תשא, וע"ע בהעמק שאלה מצ' נ"ג אות ב' ובאפיקי ים ח"ב סי' ג' ובקו"א שם, ולכן הורה מרן הגריש"א זצ"ל דבמקום ספק לא יברך

אע"פ שדעתו לחזור ולישון מ"מ כדי שלא להרבות בברכות דעתו לפטור כל היום, לכן אי"צ לחזור ולברך ע"כ, ומבואר בדבריו דיש ב' דרכים לצאת מידי ספק: האחד דיוכל לכוין שלא לפטור אלא עד שישן ובכה"ג יתחייב בודאי לברך פעם שנית, והחידוש השני לאידך גיסא דאם יכוין בהדיא לפטור כל היום פטור בודאי מלברך.

ובשו"ת מהרש"ם [ח"ג סי' של"ז] הביא דברי השע"ת דיוכל לכוין ולפטור כל היום, וכתב דהוא תמוה דאם השינה הפסק מה מועיל דעת האדם, והרי בדברים שאי"צ ברכה במקומן אם יצא ממקומו וחזר בודאי צריך לברך אף שהיה בדעתו וכמבואר בסי' רע"ג דמבית לבית לא מהני דעתו ודוקא מחדר לחדר מהני, וכ"ה בסי' קע"ח ס"ג דמגן לגן אפי' היה דעתו לכך לא מהני כלל והכ"נ בזה.

אולם במה שכתב השע"ת דמועיל כונה שלא לפטור אלא עד שינה שנית בזה מצינו כדבריו בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' נ"ט דכתב דבברכות של חובה כגון ששותה ב' כוסות ומכוין לפטור רק כוס אחת מהם אינו בכלל ברכה לבטלה וכן בתפילין אפי' אם מצוה אחת הם אם מכוין שלא לפטור השל ראש אין בזה משום ברכה לבטלה, וכתב שם דאמנם בשו"ת אמרי אש כתב דרוב הפוסקים ס"ל דאין לעשות כן היינו משום דהוי גורם ברכה שאי"צ אבל אי"ז בגדר ברכה לבטלה.

אפי' בנוסח זה (שבות יצחק דיני נר שבת ח"ח פ"כ הע' כ"ד).

דברי מרן הגריש"א זצ"ל דאין לחלק ברכה"ת לחצאין

והנה יש לדון דלכאור' יש עצה לחלק ב' ברכות התורה ולברך בפעם ראשונה ברכת אשר בחר בלבד, ובפעם השנית יברך רק ברכה ראשונה אקב"ו וכו', דכיון דמן הדין יוצא יד"ח בברכה אחת כמבואר בגמ' ברכות י"א: אלא דמדרבנן תקנו לברך את שתיהן, נמצא לכאור' דבאופן זה יצא מידי ספק ואין כאן חשש ברכה לבטלה או ברכה שאינה צריכה, וא"כ לא יהא צריך לעצה הנ"ל לכוין שלא לפטור.

אולם יש לפקפק בדבר חדא דכיון דתקנו לברך ב' הברכות כאחד ולא להפסיק ביניהם אין לשנות ולברך כל אחד בפנ"ע, ויותר מיכן נראה לדון דמי שבירך ברכת אשר בחר בלבד ולמד ולאחר זמן רוצה לברך גם ברכת אקב"ו אינו רשאי לברך, כיון דכבר יצא יד"ח בברכה ראשונה, ודמי למי שכיון לצאת בברכת אהבה רבה ולמד דאינו רשאי לברך פעם שנית, וכן הביא בס' פניני תפילה [להגר"צ קוק שליט"א] בשם מרן הגריש"א זצ"ל דהשיב דאין לעשות עצה זו לחלק הברכות, משום דיש לחוש דעי"ז הפסיד הברכה השנית ולא יוכל לברך אותה, והוסיף לבאר בפניני תפילה שם דעיקר הדבר שמברכים ב' או ג' ברכות על מצוה אחת הוא חידוש וכבר מצינו להראב"ד בהשגות על הבעה"מ בברכות י"א. דתמה היאך מברכים כולם והא הו"ל

ברכה לבטלה כיון דיוצא יד"ח בברכה אחת ויעו"ש תירוצו, ולפיכך יש לומר דהני מילי כשמברך כל הברכות בב"א והו"ל כברכה אריכתא, אבל לא כשהפסיק ולמד בנתיים דכבר יצא יד"ח בברכה ראשונה. [ויש להוסיף עוד מש"כ בלבד ש"ו דלאחר שתקנו ב' ברכות היינו שתהא אחת נחשבת לברכה אחרונה על הלימוד שלמד אתמול והיא ברכת והערב נא שיערב בפינו כל מה שלמדנו אתמול ולא תשכח ממנו נעימות טעמה אע"פ שנלמוד היום יותר וטעמים אחרים, וברכת אשר בחר בנו היא נחשבת לברכה ראשונה על מה שילמוד היום וכמו שבקריאת התורה היא הברכה שלפניה יעו"ש באריכות, ולפי"ז נראה דאחר שכך תקנו דזה ענין ב' הברכות אין לחלק ולהפריד בין הברכות].

לענין דינא דברי מרן הגריש"א זצ"ל

ולענין מעשה הורה מרן הגריש"א אלישיב זצ"ל דאחר השינה בתחילת הלילה יברך ברכת התורה ויכוין שהברכה תפטור רק עד שישן שוב בלילה, ואז יחזור ויברך ב' הברכות לאחר השינה השנית, [וכמו שמצינו בשע"ת ובמהרש"ם דמהני כונה זו בכדי שיוכל לברך לדעת כולם].

מיהו יש להוסיף ולבאר דכל הנידון הנ"ל היינו דווקא במי שישן שינת קבע על מיטתו, אבל אם ישן על אצילי ידיו כתב המשנ"ב [סי' מ"ז, כ"ח] דאינו מברך כיון דהוי רק שינת עראי ולא חשיבא הפסק, ולענין אם ישן על מיטתו בתחילת

סק"א וסי' מ"ז ס"ק כ"ח] דישמעו הברכות מאחר או יכונו לצאת בברכת אהבה רבה בנעור בלילה, וכן הורה מרן הגריש"א זצ"ל דהנעור בלילה לא ישתמש בעצה זו כדי לברך בשחרית אלא יעשה כמש"כ המשנ"ב [שבו"י ח"ח שם הע' מ"ה].

בנידון כונה לפטור עד זמן מסויים בברכת התורה

והנה בישרן שינת קבע ביום ואח"כ היה נעור בלילה כתב המשנ"ב [סי' מ"ז סק"ח] בשם הגרעק"א דבזה לכו"ע צריך לברך ברכת התורה, מיהו בס' אשי ישראל בתשו' מרן הגר"ק שליט"א הביא דהחזו"א פקפק בזה וישמע הברכות מאחר, ולפי האמור לעיל דבאופן שיש לצדד לברך גם בלי כונה בזה יש לעשות העצה לכוין לפטור עד זמן מסויים בכדי לצאת אליבא דכו"ע, א"כ בנידו"ד נראה דיוכל לכוין בבוקר קודם לכן דהברכה תפטור רק עד יום המחרת בבוקר, בכדי שיתחייב לברך בלי פקפוק.

אולם נראה לדון דבנעור בלילה לא יועיל כונה זו מב' טעמים וכדלהלן: א' דכיון דהכונה מהני רק במקום דיש מעשה חדש, כגון לבישת טלית וכדומה, א"כ בנעור בלילה אין כאן מעשה חדש, דנראה דעצם הלימוד בפיו לא נידון כמעשה אחר, דאטו נימא דכל תיבה ותיבה שמוציא מפיו חשיבא כמעשה חדש, ואם כיון שלא לפטור הלימוד אלא עד חצות היום יחזור ויברך הא ודאי ליתא, אלא נראה דדוקא התחלת לימוד

הלילה בבגדיו יעוי' בדברי האמו"ר שליט"א [בשבות יצחק ח"ח דיני נר שבת פ"כ, ובחלק ט"ז הל' מזוזה פ"י] דהביא מחלוקת האחרונים בזה אם חשיב כשינת עראי או נידון כשינת קבע.

כונה לפטור לזמן מועיל רק כשיש מעשה אחר והנה בעיקר הדבר דמצינו בדברי האחרונים דמועיל כונה לפטור בברכה רק עד זמן מסויים יעוי' בדברי האמו"ר שליט"א שם דביאר דהיינו דוקא באופן שעושה מעשה חדש, אבל הלובש ציצית ומכוין לפטור רק עד חצות היום כתב המג"א [סי' תרל"ט סק"ב] דודאי לא יחזור ויברך בחצות, וגם האחרונים שכתבו עצה זו היינו דוקא במקום דבלא"ה יש לצדד לברך ולא בכל ספק, ובנידו"ד שיש הפסק של שינת לילה ויש לצדד לברך גם בלא כיון כלום וכמש"כ המשנ"ב דכ"ש דהמברך אחר שינת לילה לא הפסיד, בזה יש לכוין כך כדי שיוכל לצאת גם לדעת החולקים דאינו מברך שוב אחר שינה שנית.

ומטעם זה הורה מרן הגריש"א זצ"ל דהנעורים בליל חג שבועות לא יעשו עצה זו לכוין בברכת התורה בבוקר שקודם לכן שהברכה תפטור רק עד יום המחרת בבוקר, משום דרק במקום שיש לצדד בלא"ה לברך מצינו באחרונים עצה זו וגם המשנ"ב הזכיר עצה זו לברך על ציצית אחר היציאה מבית המרחץ בבאור הלכה סי' ח' סי"ד, ובסי' כ"ה ס"ה לענין ברכת התפילין יעו"ש, ולא כתב עצה זו למי שנעורים כל הלילה אלא כתב [בסי' תצ"ד

לפטור בברכה רק ליום אחד ע"כ, וחזינן דהמג"א ס"ל דמהני כונה בנעור בלילה, אלא דבאמת הנשמת אדם כלל ט' סק"ג הקשה ע"ד המג"א דמאי שנא מציצית וסוכה דכתב המג"א סי' תרל"ט להדיא דלא מהני כונה זו שלא לפטור רק מעת לעת או עד חצי היום.

**וביישוב דברי המג"א ביאר האמור"ר שליט"א בשבות יצחק שם דעל כרחק צריך לחלק בין מצוה הנמשכת מאליה כגון ציצית ושיבת סוכה דבכה"ג לא מהני כונה, משא"כ לענין ברכות התורה שכל לימוד הוא עוד מעשה מצוה ובזה סובר המג"א דמהני דעתו לכוין שלא לפטור רק ליום אחד יעו"ש.**

מיהו יש להוסיף על הדברים דלפי האמור נמצא דאם יכוין שלא לפטור בברכות התורה אלא עד חצות היום יהא צריך לחזור ולברך ודבר זה לא שמענו, ומצינו במהרש"ם [ח"ג סי' של"ז] דביאר בדברי המג"א דדוקא לגבי יום אחר מהני הכונה כיון דכל יום יש מצות תלמוד תורה בפנ"ע והלילה הולך אחר היום שלפניו כמו שמצינו בגמ' דיזיף ביממא ופרע בלילה, ולפיכך מהני הכונה שלא לפטור יום אחר, ונראה דיש לצרף ב' הדברים כאחד דבסוכה לא מהני כונה שלא לפטור רק יום אחד כיון דאין כאן התחלה של מעשה אחר, אבל בברכת התורה כל יום נידון כמעשה לימוד בפנ"ע כיון דיש כאן חיוב חדש חשיב הלימוד של כל יום כהתחלת מעשה אחר.

לאחר הפסק של שינת לילה חשיבא כמעשה לימוד מחדש ומהני הכונה שלא לפטור כמו שמצינו בשע"ת והמהרש"ם לענין ישן פעם שנית בלילה, ומיהו עדיין יש מקום לפקפק ולומר דגם בנעור בלילה כיון דיש כאן יום חדש חשיב נמי כהתחלת מעשה לימוד חדש, אך נראה דזה גופא הספק אם הנעור בלילה צריך לברך מחדש דתחילת היום מחייב, או דכל שלא הפסיק בשינת לילה לא נפסק חיובו הראשון ונמצא דאין כאן מעשה חדש.

ב' עוד נראה לדון דהברכה אינה על מעשה הלימוד גרידא, אלא היא על עצם החיוב לימוד תורה דהרי ההולך לעסקיו כל היום אינו חוזר ומברך משום דחיובא רמי עליה בכל עת ולא נתבטל החיוב, אולם בזמן שאדם ישן ודאי אינו מחוייב בתלמוד תורה, ולפי"ז נראה דבשלמא הישן בלילה דנפסק חיובו מהני הכונה שלא לפטור החיוב שיתחדש עליו לאחר השינה השנית, אבל בנעור בלילה דלא נפסק חיובו כלל ואין כאן חיוב חדש בזה לא מהני כונה שלא לפטור.

**דברי המג"א דמהני כונה שלא לפטור בנעור בלילה**

אלא דלכאוו' יש לדחות כל החילוקים הנ"ל, דהנה מקור הדבר דמהני כונה לפטור עד זמן מסויים מצינו בדברי המג"א [סי' מ"ז סקי"ב] דכתב דלדידן מברך בכל יום ברכת התורה גם כשלא ישן בלילה משום דדעת האדם היא



ראויות בשיטת המשנ"ב דלא מהני כונה זו  
בברכת התורה

והעולה מהדברים דבשיטת המג"א  
מבואר דמהני כונה שלא לפטור לענין  
ברכת התורה, אולם בשיטת המשנ"ב יש  
להקשות למה לא הזכיר עצה זו דהנעור  
בלילה יכוין בהדיא שלא לפטור, ויעוי'  
גם בסי' תצ"ד לענין הנעורים בליל  
שבועות דלא כתב עצה זו, והרי מצינו  
בדברי המשנ"ב עצה זו בשאר מצוות  
דיעוי' בבאור הלכה [סי' ח' סי"ד] לענין  
לבישת טלית קטן בבית המרחץ דכתב  
עצה זו דיכוין שלא תפטור הברכה רק עד  
שיפשוטנו בבית המרחץ, וכמו"כ מצינו  
בסי' כ"ה ס"ה לענין ברכת תפילין של  
ראש דהביא מהגרעק"א דיוכל לכוין על  
תנאי שלא לפטור תש"ר ויברך לכו"ע,  
עוד יש להעיר דגם בסעיף י"ג לענין  
המשכים בלילה ומברך ברכות התורה  
וחוזר וישן קודם אור היום הביא דברי  
הדרך החיים דפליג על הפר"ח וס"ל  
דבסתמא אי"צ לברך והמשנ"ב כתב דלא  
גרע משינת יום והמברך לא הפסיד, ולמה  
לא הביא העצה של השע"ת שיכוין  
בהדיא שלא לפטור אלא עד שינה שלאחר  
מיכן ויצא מכל הספיקות, כמו"כ יש  
להעיר לענין שינה ביום דכתב המשנ"ב  
דהרבה פוסקים ס"ל דצריך לברך ולפיכך  
כתב דנראה דהמברך לא הפסיד, וקשה  
למה לא כתב עצה זו דיכוין בבוקר שלא  
לפטור אלא עד שינת היום ובכה"ג  
יתחייב בברכה לכו"ע.

ביישוב דעת המשנ"ב לענין ברכה"ת

ולכן נראה דהמשנ"ב סובר דלענין  
ברכות התורה לא מהני כונה זו משום  
דלא חשבינן ללימוד תורה כמעשה מצוה  
חדש, ולא מיבעי במי שנעור בלילה דאין  
כאן הפסק כלל [שכל זמן שהוא ניעור  
מוטל עליו ללמוד כשיש לו פנאי כלשון  
הלבוש סי"א], אלא אף במי שחוזר וישן  
בלילה ס"ל כיון דבירך על יום זה דמי  
למצוה הנמשכת מאליה דלא מהני כונה,  
ולכן לא הזכיר עצה זו של השע"ת  
והמהרש"ם, אע"ג דלענין ציצית בבית  
המרחץ כתב הבה"ל סי' ח' סי"ד עצה זו,  
משום דשאני התם דיש מעשה לבישה  
חדש משא"כ בתלמוד תורה וכמש"נ.

ויש להוסיף ולבאר עפ"י הלבוש  
והגר"ז דשאני ברכות התורה משאר  
ברכות הנהנין או ברכת המצוות דהברכה  
היא על עצם החיוב והמצוה ללמוד תורה,  
ולפיכך כתבו די"א דאפי' אם הפסיק בין  
הברכה להלימוד אין קפידא, ולא דמי  
לשאר ברכות דצריך לחזור ולברך דשאני  
התם שאם ירצה שלא לעשותן עד אחר  
שעה הרשות בידו אבל תלמוד תורה  
שחייב לעסוק בה תמיד כשמפסיק בין  
הברכה ללימוד לא הוי הפסק מאחר  
שבאותו הזמן היה ג"כ מחוייב ללמוד,  
וא"כ י"ל דכיון דבירך על החיוב של יום  
זה אין חוזר ומברך, כמו"כ י"ל לפי  
הנראה מדברי הרמב"ן [בספה"מ מצ'  
ט"ו] והחינוך [מצ' ת"ל] דברכת התורה  
היא כברכת הודאה ושבח על עצם  
התורה, ויעו"ע בחי' הגרי"ז [סוף ה']

ברכות] דביאר עד"ז בשם מרן הגר"ח הלוי זצ"ל הטעם דנשים מברכות ברכת התורה, וא"כ י"ל דאין כאן מעשה הגורם לחיוב חדש כמו בשאר ברכת המצוות או ברכת הנהנין דכל מעשה הוא גורם וסיבה לחיוב ברכה, ולפיכך ס"ל למשנ"ב דבברכת התורה לא מהני כונה לפטור עד זמן מסויים.

מיהו כאמור בדברי האחרונים [השערי תשובה והמהרש"ם] מצינו דלענין שינת לילה מהני הכונה בשעת הברכה שלא

לפטור אלא עד שישן שנית בלילה, והיינו משום דס"ל דע"י הפסק שינה חשיב כמעשה חדש וכמש"נ, וכן נראה מדברי הלבוש והגר"ז דאם נימא דהברכה תליא בחיוב תלמוד תורה, א"כ אפי' בשינת יום צריך לברך כיון דבשעה שישן נפסק החיוב. ומאידך המג"א ס"ל דאפי' בנעור בלילה מהני הכונה שלא לפטור, והטעם ביאר המהרש"ם דכל יום הוא חיוב בפנ"ע ויל"פ דלפיכך חשיב הלימוד של יום זה כמעשה חדש כמש"נ, ויל"ע בכל הדברים.

הגאון רבי נפתלי ישראל גראס שליט"א

מח"ס שארית אברהם

רב ומו"צ בירושלים

## האם מותר להתגלח לצורך ל"ט בימי חול המועד

ברמ"א סוסעי' א'. ואע"פ שבמגן אברהם סי' רמ"ט (ס"ק ה') לא פשיטא ליה דתספורת הוה רק מלאכת הדיוט ויותר מצדד דהוה מלאכת אומן. ועיי"ש במחצית השקל שביאר כוונת המ"א שלמעשה הוה מעשה אומן, ורק המחצה"ש מסתפק האם כוונת המ"א שכל תספורת הוה מעשה אומן ולא משכחת לה שום תספורת שהיא מעשה הדיוט, או דשמא כוונת המ"א רק לומר שבסתמא נחשב מעשה אומן, עיי"ש. מכל מקום נראה שכל זה רק באופן הנקרא "תספורת" שהוא נעשה באופן וצורה מסויימת, לא כן לאלו המתגלחים לצורך מצות ל"ט שמגלחות כל הראש בשוה, ואין צריך שום אומן ומומחיות לזה, שבודאי פשוט שאינו בגדר מעשה אומן אלא מעשה הדיוט (הגם שאומן מן הסתם ידע לעשות גם זה בצורה טובה ונאה יותר). ולכן יש בו ההיתר של מעשה הדיוט לצורך מצוה המותר בחוה"מ.

ושוב ראיתי שכבר כתבו כן השיעורי שבט הלוי (הל' נדה) והשמירת שבת כהלכתה פס"ו סעי' כ"ט וסעי' ל"ג. ועיי"ש שהביא ראייה מדין נטילת צפרניים

י"ב אלול תשע"ח ימי הרחמים והרצון לכבוד הרה"ג המופלא רבי מתתיהו גבאי שליט"א, בעמח"ס בית מתתיהו ועוד ספרים חשובים

אחרי דרישת שלום תורתו, הנני שוב מתנצל על איחור הכתיבה כי דבריו הגיעוני תחילת חודש אב בסמוך לימים שכל ישראל מתאבלים בהם, ושוב נסעתי לחו"ל לקיים מצות כיבוד אב, וכך נדחה הדבר עד עתה. וגם עתה הוא רק בקיצור.

### שאלה א'

האם מותר להתגלח לצורך ל"ט בימי חול המועד

### תשובה

גילוח כל הראש אי הוה מעשה אומן או מעשה הדיוט

א. לענ"ד מותר הדבר וכפי שגם מעכ"ת מצדד. שבהיות אלו המקפידות להתגלח עושות זאת בתורת מצוה והוא כבר מתקנת וועד ארבע ארצות, והקפידו על זה מאוד במקומות הרבה, ולכן לא גרע דבר זה מכל מלאכת הדיוט המותרת במועד כשהיא לצורך מצוה אע"פ שאינו לצורך המועד גופה כמבואר בס' תקמ"ד

מצוה הוא שעושיין במלאכת הדיוט במועד, כי עכשיו זמנו.

וביותר מזה סבירא ליה לאדמו"ר בעל דברי יציב זי"ע, שאם לא גילחה עד סמוך לטבילה אזי עדיף שלא תגלח באותו יום, וכדי שלא יהיה נראית כמקפדת להתגלח ולא יהיה בזה חשש חציצה, לזאת הורה שגם אחרי סמוך לטבילה לא תתגלח, ותניח הגילוח ליום המחרת. ולדבריו ודאי פשוט שזמנה דייקא בחוה"מ כי תתבטל לגמרי ממצוה זו אם לא תעשנה בחוה"מ. אך כאמור גם אם נתיר לה להתגלח בערב הטבילה עדיין מותרת בחוה"מ בהיות שלכו"ע ערב הטבילה אינו אלא בדיעבד ונגד המנהג הרצוי לפי המקפידות.

זהו הנלענ"ד הדלה.

שהתיר הרמ"א שהזכיר מעכ"ת בתוך מכתבו, שהתיר בסי' תקל"ב ליטול צפרניים לצורך ל"ט. כל זה גרם לי קורת רוח בס"ד.

ל"ט החל במוצאי יו"ט האם מותר להתגלח בחוה"מ

ב. וגם כשחל במוצאי יו"ט, הרי שלפי מה דנהיגי גבן להקפיד לגלח דוקא קודם ג' ימים והוא עפ"י מש"כ רבינו הייטב לב זי"ע בתשובות אבני צדק, שוב הוה גילוח זה לצורך המצוה, כי לא תוכל עשוהו במוצאי יו"ט. ואף כי יש מקילין בדיעבד בשכחה לגלח קודם ג"י שתגלח גם ביום הטבילה עצמה, מ"מ עדיין מצוה הוא לגלח קודם ג"י ולא לסמוך על בדיעבד זה מפני חשש חציצה, ולכן אכתי בגדר

הגאון רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א

מח"ס חינוך הבנים כהלכתו וש"ס  
בית שמש

## האם בשבת ויו"ט יש חיוב דאורייתא להתפלל בעשרה

מקור הענין

בפרשת אמור (כ"ג ב') כתיב 'מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש, אלה הם מועדי'.

והנה בביאור ענין מקראי קודש, כתב הרמב"ן וז"ל: וטעם מקראי קודש שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו, כי מצוה היא על ישראל להקבץ בבית האלקים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפילה והלל לא-ל בכסות נקיה ולעשות אותו יום משתה, כמו שנאמר בקבלה (נחמיה ח' י') לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים וכו' (עכ"ל).

ורבינו הפמ"ג בפתיחה כוללת (ח"ה אות ל"ד) וכן באו"ח בסימן ק"ו (א"א סוסק"ג) הוציא מדברי הרמב"ן האלו חידוש גדול במה שנחלקו שם הראשונים האם חיוב תפילה בכל יום הוא מדאורייתא או מדרבנן, דכל זה דוקא לענין ימות החול, אבל בשבתות וימים טובים יש לכו"ע חיוב תפילה דאורייתא דהרי כתיב בהו מקראי קודש, ולדעת הרמב"ן הכוונה בזה להקבץ בבית אלקים ולקדש היום בפרהסיא בתפילה והלל.

ומבואר עוד בדברי הפמ"ג שם שלמד כן מדברי הב"י בסימן תפ"ז, והיינו דהב"י שם הביא שיטת הטור שאין להזכיר בתפילת שמו"ע מקרא קודש וסגי במה שאומר את יום חג פלוני הזה, דבזה נכללו כל הלכותיו, וכשם שאינו מזכיר שאסור לעשות בן מלאכה וכדומה כך אין לו להזכיר שהוא מקרא קודש, ואולם הב"י דחה דבריו ודעתו שצריך לומר מקרא קודש, ומה שהקשה הטור למה צריך להזכיר דוקא ענין זה של מקרא קודש כתב ליישב בזה"ל: י"ל דשנא ושנא דמקרא קודש מורה על שצריך להזכירו בתפילה וכמש"כ הרמב"ן בפרשת אמור טעם מקרא קודש שיהיו כולם קרואים ונאספים ביום הזה לקדש אותו כי מצוה היא על ישראל להקבץ בבית אלקים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפילה והלל (עכ"ל)

וכן הסכימו עוד כמה אחרונים אליבא דהרמב"ן, ה"ה החתן סופר (שער תפילה ונ"כ סוף פ"א), והמהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן ק"א), והמהרש"ם בספרו דעת תורה (סימן ק"ו

וסימן ת"צ), ובספרו תכלת מרדכי (ח"ג פסקי דינים אות קס"ז).

#### האם צריך דוקא תפילה בעשרה

והנה הפמ"ג בסימן ת"צ (משב"ז סק"ב) הוסיף לחדש בזה עוד דחיוב התפילה בשבתות וימים טובים מדאורייתא הוא בעשרה דווקא, דהרי מבואר ברמב"ן דבעינן פרהסיא ואין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם, וכפי הנראה כוונתו דמדכתיב מקראי קודש ילפינן דבעינן קריאה בפרהסיא שהוא מלשון קרואי העדה שהוא לשון כנופיא וקיבוץ, והיינו בעשרה, וכן פסק לדינא המהרש"ם (סימן ת"צ ובתכלת מרדכי שם).

ואולם בשו"ת יהודה יעלה הנ"ל נקט דא"צ דוקא עשרה וז"ל: אף דאפשר לקיים מקרא קדש זו גם בלא צירוף יחיד שאירע לו אבילות, שזה אינו תלוי בעשרה דוקא דלא תני' ליה במשנה במסכת מגילה בהדי אינך כל דבר שבקדושה אינו פחות מעשרה, ואם גם פחות מיו"ד המה מצוה עליהם לקיים מקרא קדש בכנופיא כנ"ל, מ"מ הכנופיא עדיפא כל שהם רבים יותר, ואם נוהג אבילות ביו"ט הוא מבטל עשה דרבים של מקרא קדש שאסור לו לילד לבהכ"נ כי ישב בדד וידום (עכ"ל).

#### האם יש חילוק בין יו"ט לשבת

והנה הרמב"ן מיירי לענין יו"ט, אבל לכאורה נראה דה"ה לענין שבת דהרי גם שבת נקרא מקרא קדש כדכתיב בפרשת

אמור (כ"ג ג') וביום השביעי שבת שבתון מקרא קודש, וכן מבואר להדיא ברמב"ן בפרשתינו (פסוק ב') וז"ל: והזכיר השבת במועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש, שגם הוא יום מועד ונקרא אותו מקרא קודש (עכ"ל), וממילא ה"ה לענין חיוב התפילה, וכן מבואר להדיא בפמ"ג (בסימן ק"ו ובפתיחה כוללת ובסימן תקמ"ה) דשבת ויו"ט שוין לענין זה, וכן נקט המהרש"ם.

ובספר חתן סופר (שער התפילה פ"א בד"ה ויש) העיר בזה על הרמב"ן דלפי"ד יוצא שגם בשבת יהא חייב תפילה מה"ת, ולא ראה בפמ"ג הנ"ל שמבואר כן להדיא.

ואולם בשו"ת דברי יציב (או"ח סוף סימן ע"א) כתב דאפשר דעיקר הדרש הוא מדכתיב אשר תקראו אותם מקראי קודש, משא"כ בשבת שלא נאמר אשר תקראו אלא מקרא קודש גרידא, ולענ"ד הא ליתא דאע"ג דבשבת גופיה לא כתיב אשר תקראו הרי פסוק זה הוא הקדמה לכל המועדים ותיכף אחר פסוק זה כתיב מצות שבת, וכן מפורש להדיא ברמב"ן הנ"ל. [אכן בסימן קל"ב צידד בעל הדברי יציב כי אכן גם בשבת יש חיוב קידוש מה"ת, וזהו הכוונה מקרא קודש].

ובתשובה אחרת שם (חו"מ סימן נ"א סקי"ב) כתב טעם אחר לחלק בזה דהנה הראשונים כתבו כמה דרכים בביאור התיבה של מקראי קודש, וכמה מהם פירשו שהוא קריאה, ולפי"ז י"ל דלגבי שבת כיון דכתיב (בראשית ב' ג') ויקדש

שיוצא כבר ידי חובתו באמירת ברכת הקידוש בלילי שבת ויו"ט, ובזה יתיישב מדוע הזכיר הרמב"ן ענין זה דוקא לגבי יו"ט, משום דבשבת כבר יש חיוב קידוש מה"ת מדכתיב זכור וממילא מקיים בזה גם מקרא קודש, וגם יתיישב בזה מנהג הנשים שמקילות לעצמן לא להתפלל גם בשבת ויו"ט מפני שהן סומכות על הקידוש, ומיהו אפשר דכ"ז ליתא דבעינן דוקא תפילה ובקשה ולא סגי בהלל ושבת, והרי בברכת הקידוש ליכא שום בקשה, וצ"ע.

**בירור שיטת רש"י בענין מקרא קודש**

והנה במסכת שבועות (י"ג ע"א) איתא יכול לא יהא יוה"כ מכפר אלא אם כן התענה בו וקראו מקרא קודש ולא עשה בו מלאכה, לא התענה בו ולא קראו מקרא קודש ועשה בו מלאכה מנין, ת"ל יום כיפורים הוא מכל מקום, ופירש"י לא קראו מקרא קודש לא קבלו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויוה"כ.

וכע"ז איתא גם בכריתות (ז' ע"א), ושם פירש רש"י בזה"ל: מקרא קודש בתיקון סדר התפילה, והריטב"א בשבועות הביא שיטת רש"י, וכתב דלפי"ז נלמוד דברכת המעדות היא מן התורה.

ואולם התוס' בשבועות ובכריתות השיגו על רש"י, וז"ל: ואין נראה דלא אשכחן ברכות דיום הכיפורים דליהו דאורייתא, ולכן פירשו בענין אחר יעו"ש.

אותו וכן כתיב (שמות כ' י') על כן ברך ה' את יום השביעי ויקדשהו, ממילא אמרינן שהכוונה בזה דשבת נקרא קודש ע"י הקב"ה, ורק ביו"ט שלא מצינו שהקב"ה קראם קודש לכן אנו מפרשים שהוא מלשון קריאה ואסיפה.

עוד כתב שם דיש לחלק בין שבת ליו"ט, דבשבת יש מצות קידוש מה"ת כדכתיב זכור ולכן אמרינן דמקרא קודש קאי לענין קידוש, ורק לגבי ימים טובים שאין בהם מצות קידוש מה"ת אמרינן שהכוונה בזה לענין חיוב תפילה.

וראה עוד להלן (סימן ?) האם אכן השבת בכלל מקרא קודש, או שיש מקום לומר שהשבת אינו נקרא כלל מקרא קודש.

**כמה הוא שיעור חיוב התפילה**

והנה לא נתבאר בדברי האחרונים הנ"ל מהו שיעור התפילה לקיים בזה את המצוה דאורייתא של מקרא קודש, ובספר עיונים בהלכה (סימן י"ד) כתב דמסתברא דלא סגי לענין זה בבקשה בעלמא, וכעין חיוב נשים בתפילה לדעת המג"א (סימן ק"ו), ולענ"ד אין זה ברור כ"כ.

ומיהו נראה דיש קפידא שיזכיר בתפילתו את יום השבת או את יום המועד ההוא ולא סגי במרבה בשבחים ותחנונים גרידא שהרי עיקר הענין הוא להפריש יום זה משאר הימים, ודו"ק.

ואם נאמר דסגי גם באיזה בקשה גרידא כל שנזכר בה ענין היום א"כ יתכן

(א) דעת כמה אחרונים שרש"י סובר כהרמב"ן הנ"ל

וכתבו כמה אחרונים - ה"ה הבאר שבע (בכריתות) והמהרש"ם בדעת תורה (סימן ק"ו וסימן ת"צ) והנצי"ב בהעמק שאלה (שאלתא נ"ד אות א') דרש"י ס"ל כשיטת הרמב"ן הנ"ל דבשבת ויו"ט יש חיוב תפילה מה"ת מדין מקרא קודש ולכן שפיר פירש דמקרא קודש היא תיקון סדר התפילה ולומר מקדש ישראל ויוה"כ.

ובזה יתבאר גם דברי רש"י בפרשת אמור (כ"ג כ"ז) וז"ל: מקרא קודש ביום הכיפורים קדשהו בכסות נקיה ובתפילה, ובשאר ימים טובים במאכל במשתה ובכסות נקיה ובתפילה (עכ"ל), והרי שגם כאן פירש דמדין מקרא קודש יש גם חיוב תפילה, וכבר העיר בזה הצידה לדרך דרש"י לשיטתו. נואולם בפרשת בא (שמות י"ב ט"ז) הזכיר רש"י רק אכילה ושתייה וכסות ולא הזכיר תפילה, ובמשכיל לדוד כתב דמש"כ רש"י תפילה הוא אסמכתא בעלמא שהרי מה"ת אין חיוב תפילה מיוחד בשבתות ויו"ט.

(ב) דעת הערוך לנר אליבא דרש"י שאין זה חיוב אלא שגם בזה מקיים מקרא קודש

אכן הערוך לנר בכריתות כתב וז"ל: ומה שהקשו על רש"י דברכות אינם מן התורה, יש לומר דס"ל דאם הקריאה דכסות נקיה נקרא קראו מקרא קודש כ"ש הקריאה בתפילה, וכיון דהחיוב מן התורה להפריש בכבוד הימים שנאמר בהם מקרא קודש משאר הימים מקיים מצווה זו

באיזו ענין שמפרישו לכבוד, ולכן עתה שתקנו חכמים סדר התפילות והברכות מקיים בהם מקרא קודש, וכן אם לא התפלל בו התפילות והברכות שתקנו מפני שאינו רוצה לקדשו אזי נקרא מן התורה לא קראו מקרא קודש כיון שנתכוין לחלל יוה"כ, ולכן נקט רש"י הפשוט יותר, אבל ודאי מודה ג"כ דאם מפרישו בענין אחר כגון ע"י כסות נקיה ג"כ מקיים מקרא קודש (עכ"ל).

(ג) דעת החת"ס שמונת רש"י למצות קידוש בשבת וביוה"כ

ובהגהות החת"ס לשו"ע או"ח (סימן רע"א) כתב: עיין פירש"י שבועות י"ג ע"א ותוס' שם ד"ה לא קראו, משמע דלרש"י קידוש יוה"כ דאורייתא כמו שבת, וטעמו נראה לי דשבת ויוה"כ שאין ליחיד בהם שום קום עשה רק שבות מאכילה ומלאכה אינו ניכר שהוא לשם מצוה אם אינו זוכרהו בכניסתו, אבל יו"ט דאיכא לכל יחיד מ"ע חגיגה וראיה, ושמחה אפילו בחו"ל ובזמן הזה, כיון דאיכא קום עשה אינו צריך זכירה והזמנה ככל מצוות עשה דעלמא (עכ"ל).

והיינו דס"ל להחת"ס דכוונת רש"י שם דווקא ליוה"כ ולענין מצות קידוש ולא לענין תפילה, והיינו דמהך קרא ילפינן למצות קידוש, ולפי"ז מה שהזכיר רש"י בכריתות תיקון סדר התפילה הוא לפי שביוה"כ אין מקדשים על הכוס ויוצאים יד"ח קידוש בתפילה.



(ד) דעת רש"י שקידוש ביום טוב הוא חייב תורה

אכן עדיין לא יתיישב בזה דברי רש"י בפרשת אמור שהזכיר תפילה גם במקרא קודש של שאר יו"ט, ולפי דרכו של החת"ס נצטרך לומר דס"ל לרש"י דגם קידוש של כל יו"ט הוא דאורייתא, ומה דנקט תפילה הוא משום דמה"ת יוצאים גם בתפילה וא"צ דווקא על הכוס ובשעת סעודה [ועיין בפמ"ג בסימן רס"ט משב"ז סק"א ובמחצית השקל בר"ס רע"א, ודו"ק].

ויתכן מאד שלזה נתכוין הריטב"א במש"כ שברכת המעדות מן התורה והיינו לברכת הקידוש שבכל המעדות, וכן העלה בספר עיונים בהלכה הנ"ל, והביא סמך גדול לזה מדברי השאילתות דאיתא שם שאילתא דמחייבין דבית ישראל לקדושי ליומא טובא וליומא שבתא, דכתיב זכור את יום השבת לקדשו, וביו"ט כתיב מקרא קודש יהיה לכם, ותניא מקרא קודש זה קידוש היום. [וכבר נלאו שם המפרשים למצוא מקור לזה].

אכן לפי"ז יש לקשות למ"ל קרא דזכור למצות קידוש בשבת, תיפו"ל מקרא דמקרא קודש, וצ"ע.

והלום ראיתי בספר צפנת פענח על הרמב"ם (תפילה פ"ט ה"י) דגם הוא נקט בכונת רש"י דתפילת ליל שבת הוא דאורייתא מפני שאומרים בו קדושת היום, ומי שאין לו יין יוצא בזה יד"ח, והוסיף לבאר דזהו כונת הירושלמי (ברכות פ"ח ה"א) והובא בתוס' בפסחים

(ק"ו ע"ב ד"ה מקדש), דברכת מעין שבע נתקנה כדי לפטור את שאינו בקי בתפילה ואין לו יין, דמה שלא תקנו חזרת הש"ץ לתפילת ערבית הוא מפני שהיא רשות, אבל בליל שבת הוי חובה למי שאין לו יין. [והוסיף לבאר בזה מה שאין אומרים ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, כיון שאז אין לך אדם מישראל שאין לו יין].

ויש לציין דכל דבריו אלו כבר נתבארו בהגהות מראה כהן ע"מ פסחים (ק"ז ע"ב), שגם הוא כתב דבתפילת ליל שבת יוצאים יד"ח קידוש מה"ת, ולכן תקנו ברכת מעין שבע להוציא מי שאינו בקי, אך סיים דביו"ט אין מצות קידוש מה"ת ולכן לא תקנו מעין שבע, וא"כ אין זה מיישב שיטת רש"י הנ"ל.

ועכ"פ לפי דרכם של החת"ס והצפ"נ יוצא שאין לנו בזה חידוש מיוחד אליבא דרש"י בגדרי התפילה בשבתות ויו"ט, דכונת רש"י היא כלפי מצות קידוש שמקיימים אותה בתפילה, עכ"פ מי שאין לו יין, וכן ביוה"כ.

שבת ויום טוב הם ימי כינופא

כתב בעל הטורים בפרשת אמור (ויקרא כ"ב ל"ב) ונקדשתי בתוך בני ישראל. בגימטריא זהו אין אומרים קדושה בפחות מעשרה (ברכות כא ב). בתוך בני ישראל. וסמך ליה (להלן כג ב) מועדי. שבמועדים מתקבצים להתפלל ולהלל להקב"ה שברוב עם הדרת מלך (משלי יד כח).

והנה כבר הבאנו לעיל את שיטת הרמב"ן וסייעתו שהסכימו לזה כמה אחרונים שמן הפסוק 'מקרא קודש' למדנו שביום טוב, ולכאורה הוא הדין בשבת, יש חיוב מן התורה להתפלל בעשרה,

ויש כמה וכמה נפק"מ לדינא:

(א) תפוס בבית האסורים האם יעדיף לצאת לתפילה בשבת

לענין תפוס בבית האסורים שנתנו לו רשות להתפלל יום אחד שיש לו להעדיף תפילת שבת ויו"ט על תפילת חול, כיון שאז יש חיוב דאורייתא. (כ"כ הפמ"ג בפתחה כוללת שם).

ויל"ע אם כונתו שבבית האסורים אין נותנים לו כלל רשות להתפלל, או דמיירי גם באופן שבבית האסורים יכול להתפלל ביחידות, אלא דמשום מקרא קודש יש חיוב להתפלל בעשרה.

(ב) מצות צריכות מונה

שהכוונה לצאת יד"ח תפילה מעכבת בה (תכלת מרדכי שם), והיינו לפי מה שהכריע המג"א בסימן ס' דמצות צריכות כוונה לעיכובא הוא רק בדאורייתא ולא בדרכבן.

(ג) חיוב נשים בתפילות השבת

דאפילו לסוברים דנשים פטורות מתפילה בימות החול בשבת חייבות מדין מקרא קודש, וגם יהיו חייבות להתפלל בעשרה דוקא ואף שהוא מ"ע שהזמן גרמא הרי איתקש זכור לשמור וה"ה בכל מילי דשבת (וכמבואר בראשונים עיין ב"י

ולכאורה יש סמך מדבריו לשיטת הרמב"ן הנ"ל שהרי כתב 'שבמועדים מתקבצים להתפלל ולהלל להקב"ה', ולדעת הרמב"ן אכן יש בזה חיוב מדין מקרא קודש.

ואולם בבעל הטורים שם צויין [ואינו יודע על ידי מי] לדברי הגמרא בשבת (ס' ע"ב) דאיתא שם כלפי סנדל המסומר: בשבת מאי טעמא דאיכא כינופיה, ביום טוב נמי איכא כינופיה. תענית ציבור איכא כינופיה, ליתסר, מעשה כי הוה בכינופיה דאיסורא, הכא כינופיה דהתירא הוה.

ופירש רש"י איכא כינופיה - שאין עושין מלאכה, ונקבצין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, כי ההיא מעשה דהוה כינופיה. — ומשמע שאין הטעם מצד מקרא קודש רק מפני חיוב תפילה הרגיל ורק שכיון שאין עושים מלאכה לכן יכולים כל העם להתקבץ.

ולפי"ז נראה לכאורה כי גם אם נפרש בדעת רש"י כלפי מקרא קודש בתפילה כדעת הרמב"ן וכפי שכתבו האחרונים הנ"ל, מ"מ זהו רק לעצם התפילה, אבל לא מצינו לרש"י ענין שיהא זה בציבור ובפרהסיא, והבן.

ובפירוש הריב"ן שם כתב: כינופיה דאיסורא. מתקבצים העם לדרשא ואסור במלאכה. — והרי שלדעתו אין הכונה שמתקבצים לתפילה רק לשמיעת הדרשא.

פרטי דינים שונים בתפילות שבת ויום טוב לסוברים שהם מן התורה

(עכ"ד), ודבריו כאן סותרים את דבריו הנ"ל, דכאן ס"ל דגם בשבת חיוב התפילה הוא רק מדרבנן, וצ"ע.

(ה) מקום שיתפללו בעשרה בר"ה או מקום שספק אם יתקעו

והנה מקור דברי הפמ"ג בזה הוא מסוגיית הגמרא בשילהי ר"ה (ל"ד ע"ב) ובשו"ע או"ח סימן תקצ"ה (סעיף א') דמבואר שם דאם יש לו שני מקומות שבאחד תוקעין ובשני יוכל להתפלל תפילת המוספין של מלכיות זכרונות ושופרות, עדיף לילך למקום שתוקעים, ואפילו אם מקום התקיעות הוא רק ספק, דספק תורה עדיף מודאי דרבנן, דהברכות של מלכיות זכרונות ושופרות הם חיוב רק מדרבנן, ולכאורה משם גופא יש סתירה גדולה לכל היסוד הנ"ל דהרי מפורש שם דגם בר"ה כל חיוב התפילה הוא רק מדרבנן והרי גם ראש השנה בכלל המקראי קודש, וצ"ל דהתם מיירי באופן שתפילת שחרית הוא יודע להתפלל בפנ"ע ובזה יצא יד"ח מקרא קודש מה"ת, וכל הנדון הוא רק לגבי הברכות של תפילת המוספין.

ואולם עדיין לא ניחא בזה לדברי הפמ"ג גופיה שחידש עוד דבעינן תפילה בעשרה מה"ת, ולפי"ז ע"כ צ"ל דמיירי שבמקומו יש עשרה שיתפללו יחד תפילת שחרית ובזה יצאו יד"ח מקרא קודש, אך אין להם שופר ואין יודעים להתפלל מוסף, וזהו דוחק דמפשטות הגמרא והפוסקים משמע שהוא דר יחידי באיזה מקום, וצ"ע.

סימן רצ"א לענין חיוב לחם משנה לנשים, ואולם לגבי יו"ט יתכן שזה תלוי במחלוקת האחרונים האם נשים חייבות בעונג יו"ט או דפטורות משום דהוי מ"ע שהז"ג. (כ"כ בספר עיונים בהלכה סימן י"ד).

ושו"מ שכ"כ גם בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן קל"ב) דהנשים שנוהגות להתפלל רק בשבתות ויו"ט הוא עפ"י שיטת הרמב"ם הנ"ל שאז יש חיוב תפילה מה"ת, ונפק"מ שיש צד להקל להם לענין קידוש בשבת שחרית לפני התפילה דכיון שהן מתפללות א"כ לפני התפילה לא הגיע עדיין זמן סעודה אצלם, ואף שכל השבוע אינן מקפידות להתפלל אין זה מגרע כיון שבשבת יש חיוב מיוחד (עכ"ד).

(ד) מי שיכול או לקדש על היין או להתפלל בעשרה

עוד נפק"מ יש לכאורה במי שיש לפניו שני מקומות שבאחד מהן ישיג יין לקידוש ובמקום השני יוכל להתפלל בעשרה לאיזה מהן ילך, דהרי יין לקידוש לרוב הפוסקים מדרבנן, ואם נימא דחיוב תפילה בעשרה הוא מה"ת א"כ עדיף שילך למקום שמתפללים.

איברא שהפמ"ג בעצמו בסימן ער"ב (א"א סק"א) כבר דן בענין זה וצידד להיפך דכיון די"א דחיוב קידוש על היין הוא מה"ת, ותפילה דרבנן, א"כ עדיף שילך למקום היין, דספק תורה עדיף מודאי דרבנן וכמבואר בסימן תקצ"ה

מדרבנן, וכמו שצייד הקרן אורה בסוטה (ועיין במשכנות יעקב סימן צ') ולכן נהגו דוקא ביו"ט, והוסיף דאלו הנוהגים לישא כפיהם רק בשבת יו"ט הוא ג"כ מטעם הנ"ל דס"ל דגם שבת הוי בכלל מקרא קודש לענין זה.

(ז) יום ראשון של אבילות ביום טוב שני דעת הבה"ג דמי שמת לו מת ביו"ט אחרון הרי הוא נוהג אבילות, דלא אתי יו"ט האחרון דרבנן ודוחה אבילות יום ראשון שהוא מה"ת, והתוס' בברכות (מ"ז ע"ב) הקשו עליו מהא דמבואר שם דר"א שחרר עבדו להתפלל בעשרה משום דהוי מצוה דרבים, והרי שתפילה דרבנן דוחה לקרא דלעולם בהם תעבודו, וממילא ה"ה ליו"ט אחרון אף שהוא דרבנן כיון שהוא עשה דרבים הרי הוא דוחה עשה דאבילות דיחיד, והרא"ש במו"ק (פ"ג ס"ג) כתב ליישב שיטת הבה"ג דלא דמי דתפילה הוא ממש עשה דרבים והיינו שכל התשעה לא היו יכולים להתפלל במנין לולי שחרור העבד, משא"כ שמחת יו"ט אף דמיקרי עשה דרבים לעומת אבילות והיינו מפני שרבים מצווים בעשה זה, מ"מ לא הוי ממש עשה דרבים, שהרי כל יחיד מקיים מצות שמחת יו"ט בפנ"ע ועשה דרבים כזה אינו דוחה דאורייתא.

ובשו"ת יהודה יעלה הנ"ל כתב ליישב דברי התוס' שדחו דברי הבה"ג משום דס"ל דגם ביו"ט הוי עשה דרבים ממש דדוקא אכילה ושתיה של יו"ט מקיים כל אחד בפנ"ע, משא"כ תפילה שהוא ג"כ בכלל מקרא קודש כמבואר ברמב"ן הרי

והנה במשנ"ב שם (סק"א) כתב כך: למקום שבקיאים בתקיעות - דתקיעות דאורייתא וברכות דרבנן ואפילו ביום שני, וכ"ש אם יש לפניו מקום שיכול לשמוע תקיעות אף על פי שגם שם אין מנין ויצטרך להתפלל ביחיד ויכול לילך למקום שיש שם מנין רק שאין להם שופר מוטב לילך לשמוע תקיעות אף על פי שיתפלל ביחיד [ח"א]. – ומשמע מדבריו דנקט בפשיטות כי לעולם תפילה דרבנן גם ביום טוב של ר"ה.

ובספר אלף המגן שם כתב להדיא בזה"ל: ודע דכל זה הוא כשאינו בקי בסדר מוסף וכמו שכתב להדיא בהמחבר, אבל כשבקי בסדר מוסף רק בשביל ציבור פשיטא דבודאי אפילו ספק ספיקא של תקיעות ואפילו של יום שני של ר"ה קודם לתפילה בציבור ובש"ץ (עכ"ל).

וזה אינו מתיישב עם שיטת הפמ"ג הנ"ל שסובר שביום טוב יש חיוב מה"ת להתפלל בעשרה, והרי גם ראש השנה בכלל הימים טובים, וכבר העירו בזה במשנ"ב דרשו (תקצ"ה הערה 4).

(ז) נשיאות כפיים דוקא ביום טוב

בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן ע"א) כתב לבאר טעם המנהג שנהגו בחו"ל לישא כפים רק בימים טובים משום דקיי"ל דנשיאות כפיים הוא רק בתפילה וא"כ ביו"ט שיש חיוב תפילה מה"ת לרמב"ן יוצא שגם חיוב נשי"כ הוא מה"ת, משא"כ בימות החול כיון שחיוב תפילה הוא דרבנן ממילא גם נשי"כ רק

(ט) בניית בית הכנסת בחול המועד בשביל תפילה בציבור

כתב השו"ע בהלכות חול המועד (סימן תקמ"ה ס"ב): נראה לי שאם אין להם ס"ת כשר לקרות בו בצבור, מותר להגיהו בחו"ה כדי לקרות בו בצבור, וכן בספרי מקרא וגמרא שצריך לקרות במועד, מותר להגיה במועד משום דהוה דבר האבד. ואם אין להם ס"ת כלל, אם אפשר לכתבו כולה בחול המועד ע"י סופרים הרבה, יכתבוהו, דצורך המועד הוא לקרות בתורה בצבור במועד, וביאר שם המג"א (סק"ד) שהטעם הוא דצורך המועד הוא ואפילו מעשה אומן שרי.

והפמ"ג שם (א"א סק"ד) נתקשה בזה וז"ל: אף על גב בנין בית הכנסת שצריך עתה להתפלל בעשרה ויש אומרים מצוות עשה מן התורה להתפלל ביום טוב ושבת "מקרא קודש", אפילו הכי אוסר הרשב"א בסימן תקמ"ד מעשה אומן כל שאין הגוף נהנה, צריך לומר לקרות הפרשה במועד שרי טפי, וצ"ע קצת (עכ"ל).

תמצית הדברים ודינים היוצאים:

א. דעת הפמ"ג והחתן סופר והמהר"י אסאד והצידה לדרך והמהרש"ם והנצי"ב וכן משמע בב"י דבשבת ויו"ט יש חיוב תפילה מה"ת מדין מקרא קודש שהכוונה בזה להקבץ בבית האלקים ולקדש היום בתפילה והלל לד', ומקורם מדברי רש"י והרמב"ן.

מקיימים אותו בפרהסיא ומיקרי שפיר עשה דרבים ממש, ודוחה אבילות דאורייתא, והרא"ש דלא ניח"ל בכך משום דסו"ס אפשר לקיים עשה זה גם בלי יחיד זה שנוהג אבילות דלא בעינן בזה עשרה דוקא (וכמש"כ לעיל בשמו) ומשו"ה לא דמי לר"א ששחרר עבדו (עכתו"ד).

(ח) צירוף נער בן י"ג שנה למנין בשבת

עוד נפק"מ למעשה יש שאין לצרף נער בן י"ג שנה לעשרה בשבתות ויו"ט כ"ז שלא ידוע לנו שהביא ב"ש דהרי במילי דאורייתא לא סמכינן אחזקה דרבא. (פמ"ג בסימן ת"צ ומהרש"ם שם וכן בתכלת מרדכי).

ולענ"ד דין זה צ"ע דאף אם ננקוט כן שיש חיוב עשרה מה"ת הרי דעת הרבה ראשונים דגם קטן ממש מצטרף לעשרה וא"כ שפיר י"ל דסמכינן אחזקה דרבא, כיון די"א דאפילו קטן מצטרף והוי ס"ס מעליא (ועיין בתורת הקטן ח"ב פרק ס"ד סעיף ט"ו), ועוד דהרי ברא"ש בברכות (פ"ז ס"ב) מבואר דגם לסוברים שקטן אין מצטרף לעשרה זהו רק מדרבנן ומשום כבוד השם, אבל מדינא הא דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל קאי על כל בני ישראל בין גדולים ובין קטנים, ולפי"ז וודאי סמכינן אחזקה דרבא דמדאורייתא גם קטן בכלל פרהסיא.

דהרמב"ן שחיוב התפילה בשבת ויו"ט הוא דוקא בעשרה מדאורייתא דבעינן פרהסיא, ולפי דבריהם אין לצרף אז נער בן י"ג שנה שאין ידוע אם הביא סימנים דלא סמכינן בדאורייתא אחזקה דרבא, ולדינא נראה שיש להקל בזה ולסמוך אחזקה דרבא.

ו. ודעת המהר"י אסאד דא"צ דוקא עשרה וגם יחיד המתפלל מקיים את החיוב של מקרא קודש, אבל יש הידור שיהיה בפרהסיא וברוב עם.

ז. ואולם דעת התוס' דתפילה אינו נכלל כלל בגדר מקרא קודש ולדבריהם אין שום חיוב מיוחד של תפילה בשבת ויו"ט, וכן משמע מסתימת הרבה פוסקים, ולפי"ז דין נשים בתפילת שבת ויו"ט כדינן בימות החול, והתפוס בבית האסורים אין לו להמתין דוקא לתפילת שבת או יו"ט (ועיין משנ"ב סימן צ' סקכ"ח) ועדיף לילך למקום שיש יין ממקום שמתפללים שם, וכן בר"ה לעולם תקיעות קודמים לתפילה בציבור.

ב. ולפי"ז יוצא שנשים חייבות בשבת בתפילה מדין מקרא קודש, ולענין יו"ט זה תלוי במחלוקת האחרונים לגבי חיוב נשים בעונג, ומי שהוא תפוס בבית האסורים ויש לו אפשרות להתפלל יום אחד הרי הוא צריך לבחור להתפלל בשבת או יום טוב ולא ביום חול, וכן מי שיכול לילך או למקום שיהא לו יין לקידוש או למקום שיוכל להתפלל עדיף שילך למקום התפילה.

ג. ודעת הערוך לנר דגם לדיעה זו אין חיוב לקיים מקרא קודש דוקא ע"י תפילה רק אפשר לקיימו גם באכילה ושתייה וכסות נקייה וכדומה, אלא שאם קיימו בתפילה יצא יד"ח מן המובחר.

ד. ויש להסתפק כמה הוא שיעור חיוב התפילה לענין זה, ומסתברא דבעינן דוקא שיזכיר את קדושת היום בתפילתו ולא סגי באיזה בקשה גרידא, ויל"ע אם בקידוש לחוד יוצא ידי חובתו, או דבעינן דוקא תפילה ובקשה.

ה. דעת הפמ"ג והמהרש"ם אליבא

הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א

מח"ס "בית מתתיהו"  
ירושלים

## בעניין ברכת האורח בברכת המזון

אורך ימים ושנות חיים למע"כ ידידי  
הרה"ג המפורסם לשו"ת מובה הרכים  
רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א,  
מח"ס גם אני אורך ופרדס יוסף החדש  
על המועדים.

ע"ד שאלותיו בענייני ברכת האורח.

א'

אורח בתשלום אם מקרי אורח

בברכות מ"ו ע"א דא"ר יוחנן משום  
רשב"י בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין  
יפה, ואורח מברך כדי שיברך לבעל  
הבית, מאי מברך, יה"ר שלא יבוש בעל  
הבית בעוה"ז ולא יכלם לעוה"ב, ורבי  
מוסיף בה דברים ויצליח מאד בכל נכסיו  
ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים  
לעיר, ואל ישלוט שטן לא במעשי ידינו  
ואל יזדקק לא לפניו ולא לפנינו שום דבר  
הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם  
עי"ש. וכ"פ הרמב"ם פ"ב מברכות ה"ז  
ובשו"ע או"ח ס' ר"א ס"א יעו"ש. ויל"ד  
מהו היכא שהאורח משלם למארח על  
סעודתו אם צריך לברך ברכת האורח אם  
לא. ובמג"א או"ח ס' ר"א סק"ב דאם  
משלם לבעה"ב על מזונו א"צ לברך  
לבעה"ב עי"ש, וכ"כ בשו"ע הגר"ז ס'

ר"א ס"ד, והמשנ"ב שם סק"ז, וכן הערוך  
השלחן שם ס"ב. ואולם במור וקציעה ס'  
ר"א שם דאף אם משלם האורח על מזונו  
חשיב אורח לברכת האורח עי"ש, ובדעת  
תורה ס' ר"א שם שהביא כן מסידור  
היעב"ץ דאף בתשלום חשיב אורח עי"ש.  
ויל"ע במאי פליגי המג"א והמו"ק אם  
מברכין ברכת האורח כשהאורח שילם על  
מזונו.

ולכאז' י"ל, שס"ל להמג"א, דברכת  
האורח הוי על טובת ההנאה שעשה לו  
המארח שנתן מממונו סעודה לאורח,  
וא"כ היכא שהאורח שילם ע"ז תו אין  
חייב בברכת האורח, והמו"ק ס"ל  
שהברכה זהו על עצם עשיית הסעודה  
לאורח, וסו"ס המארח עשה סעודה  
לאורח, ואף ששילם ע"ז לא פקע מיניה  
שם אורח לחובת ברכת האורח, וכע"ז  
כתב לחקור בשו"ת אבא ב"ם ח"ג ס"ג  
סוף אות א' בגדר ברכת האורח עי"ש,  
נפק"מ אם כשמשלם בסעודת מצוה צריך  
לברך ברכת האורח, ומש"כ בזה בשו"ת  
דברי בניהו ח"ה ס"ד, ובס' ויכתוב מרדכי  
עמ' שנ"ב השיב ע"ז מרן הגר"ח  
קנייבסקי, שא"צ לברך ברכת האורח

מרן, דאין נוהגין כהמג"א לברך ברכת האורח בבני ביתו ועמש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' ס"ט או"ג, ומש"כ בזה בס' תורת הישיבה פ"ז ס"ט ובס' אורח מברך פ"ג ס"א, ובקובץ שואל ומשיב ח"ח עמ' רע"ד, ואכן בשו"ת מעשה ניסים ח"א ס' ק"ט שאין צריך לברך בבניו שאינם נשואים אולם בבניו הנשואים יש לברך עי"ש ובשו"ת אמרות טהורות ח"ב ס' כ"ו, ובשו"ת דברי בניהו ח"ה ס"ד מש"כ, ואמנם בס' דולה ומשקה עמ' קי"ז השיב מרן הגר"ח קנייבסקי אף בבניו הנשואין לא נהגו לברך והאומרו תע"ב עי"ש ובס' ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ב ובס' לבנימין אמר עמ' כ"ח, השיב מרן לא נהוג עי"ש, ומש"כ בס' הליכות אורחים כהלכתה להגר"ד שטרן ס"ט ס' י"ג, ובשו"ת יד האורחים ס"ב מה שהשיב מרן שם, אולם להנוהגין לברך בבית חמיו ואביו בברכת האורח מהו כשמביא לחמיו כל הסעודה אם צריך לברך.

ולכאור' ה"ז תליא בהך מח' דהמג"א והמו"ק, אם מברך ברכת האורח כששילם על סעודתו, ולהמג"א שא"צ לברך כ"ש הכא שהאורח הביא הסעודה דאין חייב לברך, ואולם למש"כ המו"ק, דאף שמשלם על מזונו עליו לברך דעצם האושפיזא הוא הנאה עי"ש, א"כ גם כשמביא האורח הסעודה לבית המארח, אולי יצטרך לברך דסו"ס הוא מתארח ולן בבית זה וצריך לברך לבעה"ב. ושו"מ בשו"ת מחוקק במשענותם ח"א ס' ר"א

כשבא לסעודת מצוה ומשלם עי"ש, ואכן בס' שיח התורה ח"ב עמ' ר"י השיב מרן דאין חיוב בברכת האורח בתשלום, אולם בשו"ת אבני דרך ח"ג ס' פ"ד הביא מהגר"א נבנצאל שיברך אף בתשלום עי"ש נפק"מ במלון כשמתארח שם, ומש"כ בזה בשו"ת ויצבור יוסף ח"א סו"ס כ"ט, ומש"כ בהך פלוגתא בשו"ת באר שרים ח"ז ס' כ"ד אם מברכין ברכת האורח בתשלום עי"ש, וע"ע בשו"ת באר צבי ס' י"א בהגהה, ובשו"ת דברי ישראל ח"א ס' מ"ט, ובס' אורח מברך פ"ג ס"ד, ואולם י"ל דאף אם נימא דאורח בתשלום מברך, זהו על עצם האירוח, ושאינו במלון, שמשלם אף על הלינה ושאר דברים, ולכו"ע י"ל שא"צ לברך, ובס' אורח מברך פ"ג ס"ה, מש"כ באורח בתשלום ובמלון עי"ש, ובקובץ בית אהרן וישראל ק"ט עמ' קי"ב, ומש"כ בס' הליכות אורחים כהלכתה ס"ט ס' י"ד. ובס' הבית ס' ל"ג ס' ט"ו הערה כ', ושור"ר בס' ברכת האורח ס"ה ס"ק ט"ז באוכל בבית חבירו והאוכל אינו של חבירו אם מברך, ותלה בהך מח' בברכת האורח בתשלום, ודן מהו שישן אצל חבירו אם מברך, והבין מהגר"ח קנייבסקי שאין מברך יעו"ש.

ועובדא הוי כמי שהביא לבית אביו כל האוכל לשבת, והסתפק אם צריך לברך ברכת האורח, דהמג"א ס' ר"א סק"ב דברכת האורח הוי אף בבני ביתו הסמוכים על שלחנו, וכ"פ המשנ"ב שם, ואולם בס' דולה ומשקה עמ' קי"ז השיב



ב'

אם בעי בעה"ב מיסב עמהן לברכת  
האורח

ויל"ד במי שמקבל סעודה לביתו אם צריך לברך ברכת האורח למי ששלח לו הסעודה, ולכאור' ה"ז תליא במש"כ החיי אדם בנשמת אדם כלל מ"ו סק"א דאם אין הבעה"ב נמצא ומיסב עמו בסעודה אין חייב לברך ברכת האורח, וכ"כ בשו"ע הגר"ז ס' ר"א ס"ד עי"ש, א"כ הכא שאין מיסב עם בעה"ב בסעודה אין צריך לברך, אולם בס' חסד לאלפים ס' ר"א ס' י"ז דברכת האורח הוי אף שלא בפני בעה"ב עי"ש ומש"כ בזה בס' מאיר עוז ח"ה ס' ר"א ס"א, ובס' אורח מברך פ"ב ס' י"ח, א"כ לדברי החסד לאלפים יש לברך אף כשאין מיסב עם בעל הסעודה, וכשנשלח לו הסעודה לביתו דסו"ס הוא בעל הסעודה הזאת, ושו"ר בקובץ יתד המאיר אדר תשע"ג עמ' צ"ז, להסתפק, במי שמקבל סעודה לביתו אם צריך לברך ברכת האורח עי"ש, ולמש"נ ה"ז תליא בהך מח' דהחיי"א והחס"ל.

וילהס"ת לדברי החיי"א ודעימיה שבעי בעה"ב מיסב עמהם, מהו היכא שהמארח רואה האורח ע"י מסך כשר, וגם האורח רואהו, ומדבר עמו בשעת הסעודה מרחוק אם בעי לברך ברכת האורח. [ול"ד לזימון דודאי א"א להצטרף ע"י מסך וכמש"כ בס' דרך האתרים הנדמ"ח ח"א ס' י"ב עי"ש, ובשו"ת אבני דרך חיי"ג ס' ל"ח עי"ש], ולמש"כ החס"ל

עמ' קפ"ב, בנידון זה דמביא סעודה לבית חמיו שא"צ לברך ברכת האורח, שהוי כמו אורח שמשלם על הסעודה דכתב הכה"ח ס' ר"א שם שא"צ לברך וכתב דאף הבעה"ב יברך ברכת האורח ויאמר על הסעודה הזאת וכמש"כ הבא"ח פר' חקת דאם בעה"ב אינו עושה הסעודה לאורחים בביתו, יאמר האורח את בעל הסעודה עי"ש, ובשו"ת דבריך יאיר ח"ה ס' ס"ג עמ' שצ"א כתב אם האורח מביא הלחם עמו דא"צ לברך, אף אם אוכל שאר דברים דהכל תלוי בפת עי"ש, וזה ודאי אינו דשפיר מיקרי אורח גמור לעניין ברכת האורח אם אכל סעודה שלימה ורק הפת הביא עמו שודאי יברך, וזהו נפק"מ לחולי צלייאק שאסור להם לחם, ומביאים עמהם למקום שמתארחים פת שמותר להם ע"פ הבריאות, אם יאמרו ברכת האורח, ומצאתי בס' תשו' הגר"ח ח"ב עמ' תרכ"ז, שנשאל בזה מרן הגר"ח קנייבסקי באורח שאין אוכל דגן אם יאמר ברכת האורח, והשיב שיאמר, ולפמש"נ כיון שאוכל שאר דברים אצל המארח ודאי נקרא אורח לברכת האורח, וע"ע בס' ישועת דניאל להגר"ד גולדשמיט, בציעת הפת ס' קס"ז ס"ק מ"ה שהסתפק, במה שעושין ביחד סעודה בשותפות, וכל אחד מביא דבר אחד, מהו בברכת האורח עי"ש, ובשו"ת ויצבור יוסף ח"א ס' כ"ט, בעניין ברכת האורח בסעודה שלישית בביהכנ"ס, ע"י כמה אנשים עי"ש, ובס' אורח מברך פ"ג ס"ג.

שא"צ שבעה"ב מיסב עמו ליכא להך ספק, ואולם להחיי"א שבעי בעה"ב מיסב עמו, יל"ד אם כשרואה כל הסעודה ומדבר עמו, אם האורח יכול לברך כשרואים זא"ז.

## ג'

## ברכת האורח בבחורי ישיבה

וראיתי חידוש בשו"ת אור לציון ח"ב פמ"ו ס' ל"ג, כתב שבחורים ואברכים האוכלים בישיבה צריכים לומר בברכהמ"ז ברכת האורח ויאמרו הוא יברך את בעלי הסעודה, ויכונו לנדיבים שתתנו סעודה זו, וכתב דנראה פשוט שבחורי ישיבות חשובים כאורחים לעניין ברכת האורח עי"ש. ולכאור' יל"ד ע"ז בתרתי, דלמש"כ השו"ע הגר"ז והחיי"א דברכת האורח הוי כשבעה"ב מיסב עמהן, א"כ הכא אין בעה"ב מיסב עמהן וא"צ לברך, ומצאתי שכן העיר ע"ד האורל"צ בשו"ת תורת מאיר ח"א ס' ט"ו, ואולם י"ל שס"ל להאורל"צ כדברי החס"ל הנ"ל, שמברך ברכת האורח אף כשאין בעה"ב מיסב עמהן, וממילא ה"ה יש לברך ברכת האורח בישיבה אף שאין בעה"ב עמהן, ואולם יל"ד למש"כ המג"א הנ"ל, דא"צ לברך ברכת האורח כשהאורח משלם על מזונו, א"כ בבחורי ישיבה שמשלמים שכר לימוד וגם על האוכל, א"צ לברך, וכ"כ להעיר ע"ד האורל"צ בס' ישועת דניאל זימון ס' ר"א ס"א אות ו', וכתב דכ"ז בבחורים שאין משלמין שכר לימוד, ואם משלמין שכר

לימוד א"צ לברך, כמו שא"צ לברך בבתי מלון ומסעדה וכנ"ל עי"ש, ומש"כ על מסעדה שא"צ לברך ברכת האורח בס' אוצרות הברכה ברכהמ"ז עמ' קנ"ח כתב הגר"י זילברשטיין בשם הגריש"א זצ"ל שאף במסעדה יש לברך ברכת האורח עי"ש ובס' חשוקי חמד ברכות מ"ו ע"א, ועפ"ד ה"ה שבחורים יברכו ברכת האורח בישיבה, אולם בס' וזאת הברכה פט"ו עמ' 143 הביא מהגריש"א זצ"ל, שבחורי ישיבה א"צ לברך ברכת האורח עי"ש ובס' אשרי האיש ח"א עמ' רי"ז וכן השיב הגר"ח קנייבסקי שבחורי ישיבות א"צ לומר ברכת האורח בס' דולה ומשקה עמ' קי"ז ובס' ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ב ובס' לחושבי שמו עמ' רי"ז עי"ש ובס' אורח מברך עמ' קס"ו, וע"ע בס' עבודת עובדיה ח"א פ"כ ס' ס"א.

ואכן בשו"ת שבט הלוי ח"א ס' נ"א כתב שבחורי ישיבות א"צ לומר ברכת האורח, כיון שאין בעה"ב אוכל עמהן וכנ"ל. ומ"מ כתב השב"ל דטוב שיאמרו ברכת האורח להחזיק טובה להם עי"ש, ובשו"ת משנת יוסף ח"ה ס' נ"ג או"ג, כתב דאף להמג"א שאורח בתשלום א"צ לברך, מ"מ אף אם ההורים לא משלמים על בנם בישיבה, מ"מ הישיבה גובה תרומות ותקציבים עבור זה, ואת הנדיבים א"א לברך את בעה"ב הזה, והביא להמו"ק הנ"ל דאף אורח בתשלום מברך ברכת האורח עי"ש, ובשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' ס"ט או"ב מה שהוסיף בזה. ובשו"ת באר שרים ח"ז ס' כ"ד אות ה',

בשבת, א"כ ה"ה אין לומר אף ברכת האורח עי"ש. ואכן בתשו' והנהגות ח"ב ס' קכ"ב כתב שיש המסיימין בברכהמ"ז בלעולם אל יחסרנו יהא חסר בברכת האורח שחיובו מפורש בגמ', ועכ"פ צריך להוסיף הרחמן הוא יברך את בעה"ב עי"ש, ואולם בס' אשיחה ח"א עמ' של"ה נשאל הגר"ח קנייבסקי, אם אומרים ברכת האורח בשבת, שהוי כבקשות בשבת, והשיב אומרים, ושאלתיו למרן הגר"ח, הא יאך אומרים ברכת האורח בשבת, הא אין מבקשין בקשות בשבת, והשיב ברכה מותר, והיינו שאי"ז בקשה אלא ברכה למארח, וכן תירץ בשו"ת דברי שלום [קרויז] ח"ד ס' ט"ז שנשאל בזה מבעל הרבבו"א זצ"ל עי"ש, ואולם בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ג' סימן ה' עמוד נ"ה, הבאנו לדון כיון שאומר בברכת האורח, ויהיו נכסיו ונכסיו הוי בכלל שאילת צרכיו בשבת, ועיין מה שכתב בביאור הך בקשה ויהיו נכסיו ונכסיו בשו"ת לב אהרן ח"א עמ' קל"ג, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק י"ג, סימן י"א עיין שם, ואם כן להגר"א דלא ס"ל היתרא דטופס ברכה להתיר בקשות בשבת כמב' בירושלמי פט"ו משבת, שפיר ס"ל לא לומר הרחמן שיש בו בקשות, וממילא גם ברכת האורח אין לומר בשבת, והכף החיים או"ח ס' קפ"ז סק"ד דאומרים ברכת האורח ואין לחוש משום שאילת צרכיו שהוי טופס ברכות עי"ש, ובס' ברכת האורח ס"ה

כתב על בחורי ישיבה, דעפי"ד החס"ל הנ"ל מברך אף שלא בפני בעה"ב, וסיים דהמיקל לא הפסיד, כיון דלהחיי"א כשאין בעה"ב עמו אין מברך, ויכלול בהרחמן את בעה"ב הזה יעו"ש, ובס' ברכת שלמה [קליינרמן] ברכות מ"ו, ובשו"ת עולת יצחק ח"א ס' מ"ד שאלה ב' הסכים שיש לברך ברכת האורח כשעושים סעודה בכולל עי"ש ובשו"ת דברי בניהו ח"ה ס"ד, ומש"כ בס' תורת הישיבה פ"ז ס"ח, ובקובץ שואל ומשיב ח"ח עמ' רע"ד עי"ש, ובס' אורח מברך עמ' ק"ל בתשו' הגרי"ט וויס דל"ש בבחורי ישיבה עי"ש, ויעו"ש בעמ' קנ"ז בתשו' בעל אמרי סופר מערלוי זצ"ל עי"ש.

## ד'

## ברכת האורח בשבת

וראיתי בס' ימלא פי תהלתך למרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, עיונים בתפילה עמ' רע"ו, דעורר לדעת הגר"א שלא מבקשים בקשות בשבת, גם ברכת האורח לא יאמרו בשבת, וכוונתו להגר"א במעשה רב [בנדמ"ח] עמ' קס"ב, דהגר"א בשבת אמר רק שלוש הרחמן, בברכהמ"ז, הוא ימלוך, הוא יתברך, הוא ישתבח ודילג הכל עי"ש, ובתשו' והנהגות ח"ג ס' צ"ה ומה שהביא בזה בס' דור המלקטים שבת ח"ב ס' רפ"ח ס"ו אות י' עי"ש. ולכאור' זהו משום איסור שאילת צרכיו בשבת, ולהכי דילג את כל הרחמן שיש בהם בקשות, ומשום הך איסורא דבקשות

בקשות בשבת פ"ג ס"ז, ואולם בס' זה השלחן להגר"ש דבליצקי זצ"ל ח"א ס' ר"א, כתב שפשוט שאומרים ברכת האורח בשבת כמו שעושין מי שבירך בשבת, ולא מצינו דאין לומר בשבת מי שבירך וה"ה ברכת האורח אומרים בשבת עי"ש, ובשו"ת חמדת יוסף להגר"י פלבני זצ"ל ח"ה ס' רל"ג יעו"ש, ובס' מאיר עוז ח"ח ס' ר"א ס"א, ובס' כיצד מזמנין ח"א פי"ד ס"ח וכ"פ בס' פתח האוהל לידידי הגרמ"ר שעיו ס' י"ז ס"י שאומרים ברכת האורח בשבת עי"ש, וכן בס' הליכות אורחים כהלכתה להגר"ד שטרן פ"ט ס"ח, דיאמר בשבת ברכת האורח אף בנוסח והיו נכסיו ונכסיו עי"ש ובס' דור המלקטים שבת ח"ב ס' רפ"ח ס"ו אות י"ב עי"ש.

#### ה'

#### ברכת האורח אם הוי מן התורה

והנה בתוס' שאנץ סוטה ל"ג. יש מי שאומר שצריך לברך לבעה"ב, דכתיב וברכת את, ואת רבויא הוא לרבות בעה"ב, עי"ש. ולפו"ר נראה שס"ל לתוס' שאנץ שברכת האורח מה"ת, וכ"כ הך דרשא ברוקח ס' שי"ט ובס' המנהיג הלי סעודה אות ט"ו בשם התוספתא, וכן באבודרהם ענייני ברכה מ"ז, וכן בכל בו ס' כ"ה עי"ש, ובקונ' מים אדירים עמ' נ"ג ובס' מאיר עוז ח"ח ס' כ"א ס"א מה שהביא בזה, וכן ראיתי בשו"ת משנה הלכות חי"ח ס' קכ"ו שהוי דרשה גמורה מה"ת עי"ש, אולם ראיתי בס' אורח מברך

סקט"ו, ובשו"ת ברכת יהודה ח"ב ס' כ"א ובס' שערי הברכה פ"י הערה ס"ה ויעו"ש

ואולם י"ל למש"כ בחי' הגרי"ז סוף סוטה סי"ח או"ג, בדעת הרמב"ם פ"ב מברכות ה"ז, שברכת האורח כהמשך להטוב והמטיב ול"ה ברכה בפ"ע עי"ש, ובחי' הגרי"ז החדשות עה"ת אות ס"ד, ובליקוטי הגרי"ז ח"ב עמ' י"ג, דהגרי"ז היה אומר ברכת האורח מיד אחר לעולם אל יחסרנו עי"ש, וכ"כ בדעת הרמב"ם בס' אבן האזל פ"ב מברכות ה"ז, ועי' מה שהאריכו ביסוד זה בס' ברכת אברהם ברכות מ"ו שם, ובס' נחל שלמה ברכות פ"ב ה"ז, ומש"כ הג"ר רפאל רייכמן בס' צהר ח"ב עמ' ע"ו, ובקובץ אליבא דהלכתא ל"ד עמ' נ"ג, ובס' ברכת שלמה ברכות ס' כ"ה, ובס' מאיר עוז ח"ח ס' ר"א ובס' אמרי דוד ח"א ס"ה ובס' דברי יעקב מועד א' ברכות מ"ו ובס' קומץ הארי ברכות מ"ו, וכ"כ בדעת הרמב"ם בס' זה השלחן להגר"ש דבליצקי זצ"ל ח"א ס' ר"א שם, שלפי"ז אף לא יענה אמן אחר לעולם אל יחסרנו עי"ש, א"כ שפיר י"ל לברך ברכת האורח בשבת אף אם נימא שיש בו בקשה, ומהיתרא דטופס ברכה, וכ"פ מוח"ז זצ"ל בשו"ת דברי שלום ח"ב סו"ס מ"ט, ושכ"כ הברכ"י או"ח ס' קפ"ח בשו"ר עי"ש, אולם להגר"א דלא ס"ל היתרא דטופס ברכה שפיר ה"ה אין לומר ברכת האורח בשבת, אף להגרי"ז, שברכת האורח כהמשך להטוב והמטיב, ועמש"כ בזה הגר"ט זנגר בס' אורח מברך עמ' קל"ד עי"ש ובס'

ו'

#### חינוך קטן בברכת האורח

וראיתי בס' חסד לאלפים ס' ר"א ס' ט"ו סק"ד שכתב, בן הסמוך על שולחן אביו, מכה הוא יתר על בן שש חייב לברך לאביו ברכת האורח, ומקורו הביא מבאה"ט ס' ר"א סק"ד שם, ואולם לא מצאתי כן בבאה"ט, שקטן בן שש חייב בברכת האורח לאביו ורק שבני ביתו צריכים לברך ברכת האורח, ואין מבו' שם לעניין קטן, אם חייב בברכת אורח, ולכאור' קטן חייב משום חינוך כמו כל דין חינוך כשהגיע לגיל חינוך שזהו בגיל שש, ולפום חורפיה, ובשו"ת שבט הלוי ח"א סו"ס נ"א פשיט"ל שקטן פטור מברכת האורח עי"ש ובשו"ת באר שרים ח"ז ס' כ"ד או"ד, כתב אם שייך חינוך קטן בברכת האורח, כמו שקטן מצטרף לזימון עי' בשו"ע או"ח ס' קצ"ט לדעת השו"ע, ועי"ש במשנ"ב ס"ק כ"ד, נראה שהוא בכלל ברכת האורח, ובס' אורח מברך עמ' קנ"ה בתשו' בעל אמרי סופר זצ"ל מערלוי שיש לחנך קטן בברכת האורח, ובעמ' ק"ע שם, כתב הגר"מ שטרנבוך שכיון שקטן לא מצטרף לזימון ל"ש חינוך קטן בברכת האורח, ויעו"ש בעמ' ק"מ בתשו' בעל המשנת יוסף, ובעמ' קס"ו נשאל הגר"ח קנייבסקי אם קטן חייב בברכת האורח, והשיב אפשר לחנך, ולכאור' צ"ע מ"ט השיב אפשר לחנך ולא חייב לחנך, דאם שייך קטן בברכת האורח, ממילא חייבים לחנכו לברך ברכת האורח כשהקטן התארח.

עמ' קנ"ד, בתשו' בעל אמרי סופר מערלוי זצ"ל דכתב שאי"ז לימוד גמור אלא אסמכתא, ומ"מ כתב, ובכל מקום שיש אסמכתא חמירי טפי משאר דרבנן עי"ש, ועפ"ז יהא נפק"מ בספק אם חייב לברך ברכת האורח, וכהך מח' באורח בתשלום, או באין בעה"ב מיסב עמהן וכנ"ל, אם נימא שברכת האורח מה"ת וכמש"כ במשנ"ה יהא ספק מה"ת לחומרא, ואילו אם נימא שהך דרשא הוי אסמכתא, י"ל דספק ברכת האורח לקולא, וכן מי שמסתפק אם בירך ברכת האורח, אם יחזור לברך. ובס' ברכת האורח ס"ה ס"ק ל"א בשם הגר"ח קנייבסקי, דלכו"ע אי"ז מה"ת והוי אסמכתא עי"ש.

ובעיקר ברכת האורח כבר תמה היעב"ץ בסידורו על ברהמ"ז, דתמיהה עלינו האשכנזים, שהקלנו בו והשלכנוהו אחרי גוננו, וכן לא יעשה עי"ש, ומש"כ לתרץ בס' תורת חיים (סופר) ס' ר"א או"ג, ובס' שבילי דוד ס' ר"א ומש"כ בשו"ת משנה הלכות ח"ח ס' קכ"ו ובשו"ת להורות נתן ח"ד ס' י"ב ובס' בית ברוך להגר"ב זילבר זצ"ל על החי"א כלל מ"ו ס"ק נ"ב, ובשו"ת שביבי אש ח"א ס' קי"ז ובתשו' והנהגות ח"ב ס' קכ"ב ובשו"ת באר שרים ח"ז ס' כ"ד ובס' פני יוסף ברכות מ"ו, ומש"כ הגרי"ט וויס בס' אורח מברך עמ' קכ"ט, ויעו"ש בעמ' קל"א בדברי הגר"ט זנגר כמה וכמה טעמים אם בזה"ז יש להקל בברכת האורח עי"ש.

ואולי י"ל, דהנה בס' שיח התורה ח"ב עמ' ת"א השיב מרן הגר"ח קנייבסקי, במש"כ הביה"ל ס' תרע"ה שא"צ לחנך קטן לנרות ההידור דנ"ח, דס"ל דלא תיקנו חינוך רק במצוה של חיוב עי"ש, ומה שהארכנו בדברי הביהו"ל בבית מתתיהו ח"א ס"י אות א'. ולפז"ר נראה שס"ל שתיקנו חינוך רק בדבר שהוא חובה, ועיקר סברא זו כתב המנ"ח מ"ע רס"ד או"ט עי"ש, ובשו"ת יד נתן ח"ג ס' ל"ב עי"ש, ואולם בשו"ע הגר"ז או"ח ס' י"ז ס"ד, בדיון חינוך קטן בציצית, שיש לחנכו אף שאי"ז חובה כ"כ עי"ש ומש"כ בזה בס' חינוך ישראל ח"א פ"א אות כ"ב, ובס' חינוך הבנים כהלכתו ח"א פ"ב ס"ק כ"ה ובספרו תורת הקטן פ"ג ס"י יעו"ש. אולם י"ל דשאני ציצית אחר שנתכסה חייב להטיל ציצית והוי כמ"ע

שבחובה וכמש"כ הרעק"א בהגהות לשו"ע או"ח ס' י"א, וא"כ י"ל אם נימא שתיקנו חינוך רק בדבר שהוא חובה, י"ל שברכת האורח ל"ח כדבר שבחובה ואין חיוב לחנך קטן אלא במצוה שבחובה ולהכי השיב הגר"ח אפ"ש לחנכו, ויעו"ש בס' אורח מברך עמ' קס"ו שנשאל הגר"ח ק, אם צריך להקפיד בברכת האורח, והשיב ראוי לזהר עי"ש, ואולם בס' ערוך השלחן או"ח ס' ר"א ס"ג כתב ועכשיו שכל אחד מברך ברכה מ"ז מחוייב כל אחד לברך ברכת האורח, אף שלא כיבדו בעה"ב בזימון עי"ש, ונראה שס"ל שברכת האורח הוי חובה גמורה, וא"כ שפיר יש לחנך קטן לברכת האורח כשאר מצוה שבחובה שמחנכין קטן.



# יורה דעה







הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

## משכיר חלק ממשדר שלו לגוי

תשובה: נאמר במסכת סוכה (דף לא ע"ב) לולב של ע"ז לא יטול, ואם נטל כשר. ופרש"י ואע"ג דאיסורי הנאה הוא, בכל זאת אם נטל כשר, משום דמצוות לאו ליהנות נתנו, כלומר אין קיום מצוות הנאת הגוף אלא עבודת העבד לרבו, עכ"ל. ולכאורה קשה דאע"פ שמצוות לאו ליהנות נתנו, אבל איכא לאו דלא תביא תועבה אל ביתך, ומטעם זה להוי מצוה הבאה בעבירה. והנה לפי המבואר ברמב"ם (פ"ז מהלכות עכו"ם ה"ב) אף לאו זה לא נאמר אלא בנהנה מהע"ז, ולא במכניס ע"ז לתוך ביתו. אבל לשיטת התוספות במסכת ע"ז (דף כא ע"א) דהלאו הוא כפשוטו, במכניס ע"ז לרשותו, אכתי תקשי. וכבר עמד על כך המנחת חינוך (מצוה תכט), יעו"ש. [ובני הרב רבי אברהם יעקב שליט"א תירץ בספרו אבני חן ב' תירוצים: א. דהנה יתכן שיתקע בשופר אף בלי להכניסו לרשותו וכגון שיצמיד את השופר לפיו בלי להכניס את השופר לידו אין המצוה באה בגלל העבירה דיכול לתקוע אף בלי לעבור את העבירה. ב. ואף אם אווז בידו את השופר, הרי יכול לאחוז במקום שעודף על שיעור השופר. עוד אפשר

לכבוד הרב המצויין יעקב אהרן סקוצילם שליט"א, מח"ס אהל יעקב בנדון שאלותיו:

### שאלה א

אחד משכיר חלק ממשדר שלו לגוי, והגוי מגיע לחלק שלו ומניח על השלחן פסל (געטשקע), וטוען שנותן לו מזל בעסקים ורוצה להשאיר אותו שם. האם מותר ליהודי להשאיר את המשדר כך שהוא מביא פסל לתוכו.

### תשובה:

הנה נשאלנו בדומה לזה, ונביא את הדברים, ומתוכם נמצא תשובה לשאלתו.

להחזיק בבית מטפל נכרי שיש לו ע"ז

נאמר במסכת עבודה זרה (דף כא ע"א) שאף במקום שמותר להשכיר בית לאחסון עצים ותבן לעכו"ם, לבית דירה אסור להשכיר להם, מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך. האם יש היתר לחולה הזקוק למטפל להחזיק בביתו מטפל נכרי שיש לו עבודה זרה, כי הרי היהודי עובר על איסור תורה של לא תביא תועבה אל ביתך?

האם למנוע מהפיליפיני מלהכניס ע"ז לתוך הבית

מעשה בזקן שזקוק לעזרה קבועה מפיליפיני, והנה יום אחד הוא רואה שהפיליפיני מכניס ע"ז לתוך החדר שהוא הקצה עברו, וכשאמר לו שהוא לא מסכים בשום פנים ואופן שיכניסו ע"ז לתוך הבית, השיב הפיליפיני שהוא לא מתכוון להשאיר את הע"ז כאן להרבה זמן, אלא שחבירו ביקש ממנו להעביר את הע"ז למקום אחר, ובעוד שעה הוא יקח אותו מכאן. האם חייב למחות בידו, ולהכריחו להוציא את הע"ז מהבית מיד?

**תשובה:** נאמר במסכת עבודה זרה (דף כא ע"א) אף במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סימן קנא ס"י) וז"ל: אף במקום שהתירו להשכיר, לא התירו אלא לאוצר וכיוצא בו, אבל לא לדירה, מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים בקבע. ומשמע מדברי השו"ע שרק אם מכניס ע"ז בקבע אסור, אבל באופן ארעי משמע דשרי. וכן מבואר בדברי הרא"ש (ע"ז פ"א סימן כב, הו"ד בב"י סימן קנא) שכתב וז"ל: ובימיהם היו רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהן בקבע תמיד... והאידנא שאין העובדי כוכבים רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהם אלא בשעת חולי שרו. [ויעוין בתוס' (שם ד"ה אף) שהסתפקו בזה].

לומר דיכול לתקוע באופן שגוי יחזיק את השופר. אמנם כל דבריו אמורים לגבי שופר אבל לגבי לולב דבעינן לקיחה עדיין קשה].

ומו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל (בספר הערות) כתב לתרץ דאירי הכא שהיה בביתו קודם שרצה לקיים בו המצוה, וא"כ העבירה לא מחמת המצוה קאתי, וא"כ אין כאן מצוה הבאה בעבירה, ומה שקנה את הע"ז היה על מנת לבטלו, ולכן אינו עובר בנתיים על לאו דלא תביא תועבה אל ביתך, וממילא לא הוי מצוה הבאה בעבירה. אמנם בנידוננו לא יהני סברא זו כי גם כשגוי יביא עמו ע"ז בלי ידיעת בעליו, אח"כ כשיוודע לו צריך להוציא, כי שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא לך.

ויעוין בשו"ת בית הלוי (ח"א מז והשפ"א) שתירץ שצ"ל שהתוספות סוברים כהרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות ל"ת קצד), שהלאו של לא תביא תועבה אל ביתך נאמר רק על ע"ז ולא על משמשים, יעו"ש. ובשאלתנו לשיטת הרמב"ם אין חטא כי הישראל לא נהנה כלום מהע"ז של הנכרי. אך לפי התוספות הסוברים שהלאו נאמר על הכנסה רגילה, צריך היהודי להפקיר את חדר המטפל ואז הנכרי לא מכניס את הע"ז לביתו של היהודי, ואם הגוי הכניס רק משמשים אף לתוס' יכול להשאירו בביתו. (חש"ח סוכה לא ע"ב).

על פי הנ"ל, נראה שבנידוננו שהפיליפיני הכניס את הע"ז לבית ישראל באופן ארעי, שלא מדעת ישראל, אין בזה איסור לכו"ע א.

והנה דנו האחרונים אם יש איסור דלא תביא תועבה אל ביתך, רק כאשר יש לו הנאה מהע"ז, או גם בלי הנאה, אלא בעצם ההבאה לביתו יש איסור, והביאו ראיה לנידון זה מדברי הראשונים. וכן הביאו ראיה לנידון זה מסוגיית הגמרא במכות (דף כב ע"א) שהקשתה הגמרא על המבשל ביו"ט בעצי אשרה דלילקי נמי משום לא תביא תועבה את ביתך, ולמה בהמשך הסוגיה שהגמרא רצתה להוסיף לאוויים על החורש תלם אחד מתקיף לה רב אשי וליחשוב נמי החורש בעצי אשרה, לא שאלה הגמרא דיש בזה גם לאו דלא תביא תועבה אל ביתך. והוכיחו מכאן דהאיסור דלא תביא הוא רק כאשר מביא אל ביתו, ולא כשנהנה מהע"ז מחוץ לבית ב.

וכן מבואר ברשב"א (ח"א סימן קעז ציינו הב"י או"ח סימן תמ) וז"ל: גוי מהו שיאכל חמצו בביתו של ישראל, מי שרי לישראל להניחו להכניס חמץ שאין זה כעבודה זרה שעובר על לא תביא תועבה אל ביתך או לא. תשובה: דבר ברור הוא זה שהרי מקבלין פקדונות מן הגוים בשלא קבל עליו אחריות... ואפילו בעבודה זרה בכי הא מנין שהוא אסור, שלא אסרו ואפילו בארץ אלא להשכיר לו ביתו. אבל אם נכנס גוי לביתו של ישראל ועבודה זרה שלו בידו לא שמענו שיהא חייב ישראל בעל הבית להוציאו דלא תביא אמרה תורה, יעו"ש.

אכן יעוין בכנסת הגדולה (סימן קנא שיירי כנה"ג הגהות טור אות כב) שהביא בשם מהר"ש הלוי שאסור אפילו בדרך עראי, וכתב עליו הכנה"ג שאולי ס"ל שכל מה שהרשב"א התיר היינו שלא מדעת ישראל, אבל להכניסו מדעתו אסור אפילו באופן עראי, יעו"ש.

א. אכן יעוין בחידושי הגר"י פערלא על הסמ"ג (ל"ת ה) שהביא את דברי הירושלמי (פ"ט דשבת ה"א ופ"ג דע"ז ה"ו) דאיפלגי ר"ע ורבנן, דלר"ע איתקש ע"ז לשרץ שנאמר שקץ תשקצנו, ואינה מטמאה במשא. ואמרינן התם דלר"ע קרא דשקץ תשקצנו איצטריך, לכנות לה שם גנאי. ופירש הגר"י פערלא דהכוונה כלפי מאי דאמרינן התם לעיל דע"ז מטמאה בביאה לבית, בג"ש נתיצה נתיצה מבית המנוגע, משיכניס ראשו ורובו טמא, אף ע"ז משנכנס ראשו ורובו, ולזה קאמר כאן דמדכתיב תזרם כמו דוה צא תאמר לו, גמרינן נמי מהיקשא דע"ז לענין לאו דלא תביא תועבה אל ביתך, דודאי אף עפ"י שהוא לא הביאה אלא אדם שהוא נעבד כהמן כההיא דסנהדרין (דף פא) שנכנס מעצמו לביתו, הרי זה עובר עליו אם לא הוציאו מביתו, וכההיא דאמרינן בפרק בתרא במכות לענין שעטנז דכתיב לא תלבש, מ"מ אם שהה כדי לפשוט וללבוש נמי חייב, יעו"ש. ולדבריו יתכן שיש ענין להוציא את הע"ז מיד, ולא להרשות לגוי להשהותו אפילו זמן מועט בביתו, אכן דבריו מחודשים, והוא עצמו ציין שלא מצא לעצמו סיוע מדבריו הראשונים למהלך שהוא כתב שם.

ב. ויעוין באריכות בבית הלוי (ח"א סימן מז), ויעוין עוד בהר צבי (או"ח סימן פה).

ויעוין במנחת חינוך (מצוה תכט) שכתב בפשיטות דהמכניס ע"ז לביתו חייב אפילו שלא ליהנות מהם, אלא דאם גוי הכניס ע"ז לבית הישראל, לא לוקים, ואם ישראל הכניס לביתו, הוא לוקה.

והעיר עליו האדר"ת בחשבונות של מצוה (שם) וז"ל: דבודאי תועבה אל ביתך שאמרה תורה היינו רק כשרוצה לקנותה או כשמייחד לה מקום, ונאסר הבית בשבילה וכדתנן בע"ז (דף מז ע"ב), אבל בהבאה גרידא לבית ישראל איך יעבור בלאו. והרי הכי נמי כתיב בחמץ 'לא יראה בבתיכם' ומכל מקום הוא רק כשרוצה לקנות, אבל בהבאה והמצאה לבד אינו עובר ב'לא ימצא', ורק כשרוצה לקנות היא ההבאה והיא ההנאה, והכי נמי ממש דכוותה, עכ"ד.

ויש להעיר על דבריו הקדושים, דראיתו מחמץ לכאורה צ"ע, דהרי בחמץ נאמר לא יראה לך ולא ימצא לך, ואם החמץ אינו שלו, אינו עובר בלאו, אבל בע"ז לא נאמר 'לך'. ולעיל הבאנו את דברי הרשב"א שדן בגוי שנכנס עם חמץ לתוך בית ישראל, ולשואל היה פשוט שבע"ז כה"ג הדבר אסור, ולכן שאל רק על חמץ, והרשב"א השיב שבאופן ארעי מותר אף בע"ז. עכ"פ מבואר שלגבי איסור זה של הכנסת ע"ז של אחרים, איסור ע"ז חמור יותר משל חמץ.

ועוד דהגע עצמך, הרי הבאנו לעיל את הגמרא (בדף כא ע"א) שאסור להשכיר בית לגוי משום שהוא מכניס ע"ז לתוך הבית, וכי אסור להשכיר בית לגוי כשיכניס לתוכו חמץ. ועוד שבתוס' שם (ד"ה אף) הביאו שיטה שלא תביא תועבה אל ביתך מיירי רק בחו"ל ולא בא"י, וכי שיטה זו תסבור שגם בחמץ אינו עובר רק בארץ ישראל. ע"כ דשאני חמץ שאינו עובר רק בשלו והוא חובת גוף שלא יהיה חמץ שלו, ומה שנאמר בבתיכם מגלה שאינו עובר רק אם הוא גם ברשותו<sup>1</sup>. ולכן מה שהביא האדר"ת ראייה מחמץ לע"ז, שלא עוברים על האיסור דלא תביא תועבה אל ביתך בהכנסה גרידא, צ"ע. חש"ח מכות (כב ע"א).

מטפלת נכריה הבאה לעבוד בבית ישראל ועונדת ע"ז על לבה

נכריה הבאה לעבוד בבית ישראל, והיא עונדת על צווארה ע"ז, האם יש בזה איסור של לא תביא תועבה אל ביתך?

תשובה: נאמר במסכת עבודה זרה (דף כא ע"א) אף במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סימן קנא ס"י) וז"ל: אף במקום שהתירו להשכיר, לא התירו אלא לאוצר וכיוצא בו, אבל לא לדירה, מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים בקבע. ומשמע מדברי

ג. יעוין כעין זה באבני נזר (או"ח סימן שמא אות ד).

מדעת הישראל, אבל להכניסו מדעתו אסור אפילו באופן עראי, יעו"ש.

על פי הנ"ל, נראה שבנידונו שהנכריה הכניסה את הע"ז לבית הישראל באופן ארעי, שלא מדעת הישראל, אין בזה איסור לכו"ע.ד

ויש להוסיף סברא נוספת להתיר, על פי המבואר בגיטין (דף עח ע"א) ששאלה הגמרא 'לתוך חיקה או לתוך קלתה מגורשת' אמאי, כליו של לוקח ברשות מוכר הוא, אמר רב יהודה אמר שמואל כגון שהיתה קלתה תלויה בה, יעו"ש. הרי לפנינו שכאשר קלתה תלויה בה אין זה ברשות הבעל אלא ברשות האשה, ואולי יש ללמוד לנידונו, שכאשר הע"ז תלוי בצוואר הנכריה, אין זה תועבה בבית הישראל, אלא הוא ברשות הנכרי.

אמנם יש לחלק, דלגבי קניינים, הכל תלוי בבעלות ושליטה, ואין לבעל בעלות על הדברים התלויים על האשה, אבל בע"ז סוף סוף נכנס ע"ז לתוך אור ביתו, ואין זה משנה שהוא ברשות הנכריה, וצ"ע. (חש"ח ע"ז כא ע"א).

#### שא"ה ב

להשהות בובות משחק בבית

מה דעת מורינו הרב שליט"א לגבי הבובות, אם מותר להשהות אותם בבית בלי לפגום אותם, ועוד אם צריכים לפגום

השו"ע שרק אם מכניס ע"ז בקבע אסור, אבל באופן ארעי משמע דשרי. וכן מבואר בדברי הרא"ש (ע"ז פ"א סימן כב, הו"ד בב"י סימן קנא) שכתב וז"ל: ובימיהם היו רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהן בקבע תמיד... והאידנא שאין העובדי כוכבים רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהם אלא בשעת חולי שרו. [ויעוין בתוס' (שם ד"ה אף) שהסתפקו בזה].

וכן מבואר ברשב"א (ח"א סימן קעז ציינו הב"י או"ח סימן תמ) וז"ל: גוי מהו שיאכל חמצו בביתו של ישראל, מי שרי לישראל להניחו להכניס חמץ שאין זה כעבודה זרה שעובר על לא תביא תועבה אל ביתך או לא. תשובה: דבר ברור הוא זה שהרי מקבלין פקדונות מן הגוים בשלא קבל עליו אחריות... ואפילו בעבודה זרה כבי הא מנין שהוא אסור, שלא אסרו ואפילו בארץ אלא להשכיר לו ביתו. אבל אם נכנס גוי לביתו של ישראל ועבודה זרה שלו בידו לא שמענו שיהא חייב ישראל בעל הבית להוציאו דלא תביא אמרה תורה, יעו"ש.

אכן יעוין בכנסת הגדולה (סימן קנא שיירי כנה"ג הגהות טור אות כב) שהביא בשם מהר"ש הלוי שאסר אפילו בדרך עראי, וכתב עליו הכנה"ג שאולי ס"ל שכל מה שהרשב"א התיר היינו שלא

ד. ויעוין עוד בהר צבי (או"ח ח"א סימן פה) שדן בדבר כניסת כמרים שיש שו"ע בבגדיהם לבית הכנסת, והעלה להתיר על פי הרשב"א הנ"ל, והביא שם עוד ראשונים שס"ל ליסוד זה, יעו"ש.

שמשחקי ילדים הם מוקצים בשבת משום דכיון דהם עשויים לזמן הוי כמאן דליתא. והרמ"א חולק שם. והכא גרע שהוא באיסור דאורייתא, ולכן יש להחמיר.

וצריך שישחית עינו או כלל צורתו, אך להשחית אזנו אינו מתירו בזה, כיון דאינו משחית פני הצורה ממש. (בית הלל, קובץ יב עמוד טז. ובספר ושמע משה ח"א עמוד שיט).

וכן דעת החזו"א שיש לפחות הצורה, והובא בשו"ת תשובות והנהגות (חלק א סימן תתד). וכן בשבט הלוי (חלק ז סימן קלד), פשיטא ליה לאיסור, ולכן כתב דיש לפגום את הפנים. ע"ש.

ובובה של חתיכות, דעת מו"ח זצ"ל דלפי כל הדעות עובר ממש באיסור דאורייתא של "לא תעשון איתי". (ויעל אליהו. אשרי האיש יו"ד-א עמוד צה).

עוד נשאל מו"ח זצ"ל (שו"ת וישמע משה שם) על דעת החכמת אדם (כלל פ"ח) שבזה"ז אין כאן חשד לשהותם, כיון שאין דרך לעבוד צורות אלו, שידוע שנעה למשחק. והשיב, דאעפ"כ צריך להחמיר בזה ולא להשאיר את הצורה שלימה.<sup>ה</sup>

בברכה ויקר  
יצחק זילברשטיין

אותם האם מספיק להוריד אצבע או דוקא מהפנים.

ובובה שהיר שלה תמיד יוצא בקלות, האם על ידי חיבור בחזרה הוא עושה צורה ואסור.

### תשובה:

החוקת צורות אדם וחיות

כתב השו"ע (סימן קמא סעיף ד), אסור לצייר צורות שבמרור שכינה, כגון ד' פנים בהדי הדדי וכו', וכן צורת אדם וכו', אסור לעשותם וכו', ואם עכו"ם עשאו לו אסור להשהותם, בד"א בבולטת אבל בשוקעת מותר לעשותם. וצורת חמה ולבנה וכוכבים אסור בין בולטת בין שוקעת. כיון דאינה בולטת ברקיע כך ס"ל להתוס'. ויש ראשונים שחלקו בדבר וס"ל דיש לזה מראה בולט קצת כמראה הנראה לנו, ולכן גם בזה דוקא בבולט נאסר.

המהרי"ט (ח"ב סימן לב) רצה לחדש, דמה שעושים צורות אדם בשביל הילדים שישחקו בהם, הוה כעשית עראי, ואין כאן עשייה חשובה ולא נאסר. אמנם מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל כתב בתשובה ע"ז, דחלקו עליו האחרונים, כיון דהוה שאלה באיסור דאורייתא ואסור.

והוסיף מו"ח זצ"ל דכעין סברא זו יש בפוסקים (שו"ע או"ח סימן ש"ח סמ"ה)

ה. ומסופר על האדמו"ר מסטראפקוב זצ"ל בעל הדברי יחזקאל שרגא, שפעם שהה בבית החולים אחר שעבר ניתוח מסוכן מאוד, והיה אז כמה ימים במחלקה לטיפול נמרץ. למחרת הניתוח שהה על ידו חתנו

הגאון רבי דוד ברוך לאו שליט"א

## בענין זה וזה גורם

לכבוד הרה"ג יוסף שרשבסקי שליט"א  
נשאלתי על ידי רבני קופת חולים הכללית לגבי תרופות שבהן שני חומרי טעם, שרק החיבור ביניהם יוצר טעם, האחד לבדו אינו נותן טעם בכלל. ברוב מכריע של המקרים אחד החומרים הוא חמץ, האם למרות שיש כאן חומר טעם (בפחות משישים) ניתן להתיר מצד זה וזה גורם.

דין דומה ממש לנדון שלפנינו, מצאנו במשנה בערלה (פ"ב מט"ו): תבלין של תרומה ושל כלאי הכרם שנפלו בקדירה, לא באלו כדי לתבל ולא באלו כדי לתבל, ונצטרפו ותבלו, אסור לזרים ומותר לכהנים. רבי שמעון מתיר לזרים ולכהנים. טעם ההיתר לכהנים הוא משום זה וזה גורם [ולזרים נחלקו האם מצטרפים איסורים שונים, אינו נוגע לענייננו], כמו

הרה"ג הרב יעקב ישראל שמרלר שליט"א, ושאל את רבינו זצ"ל אם רוצה להתפלל שחריית? אמר לו רבינו שאינו יכול להתפלל, כיון שהוא רואה כנגדו שתי וערב. חתנו מסתכל ואינו רואה כלום, ואמר לחותנו שאינו רואה. ואמר לו רבינו זצ"ל להסתכל שיש שם שתי וערב, וחתנו עונה לו שאין שם כלום. מראה לו רבינו באצבעו ששם יש עבודה זרה רחמנא ליצלק, ואינו יכול להתפלל כנגד עבודה זרה. חתנו מסתכל על הקיר ממול, וראה שתלוי בוכה-צעצוע שהילדות משחקים בה, ואמר לרבינו זצ"ל שאת זה הוא רואה ולא יותר. אמר לו רבינו זצ"ל, שמבקש ממנו שילך לממונה כאן ולבקש מהם שיורידו את העבודה זרה מהקיר. והיה לו מאוד לא נעים לפנות בבקשה כזו לאחות האחראית, אבל פקודת רבינו שמר וניגש בבושת פנים לבקש ממנה את בקשת רבינו זצ"ל, להוריד את הבובה מהקיר בלי שנימק מה הסיבה, מתוך בושה. מה נדהם לשמוע את האחות האחראית עונה, שהיא לא יכולה לעשות זאת, היות ששם בקצה החדר שוכבת אשה נוצריה, וכאשר היא מתפללת היא מפנה את ראשה לבובה הזו, והיא לא יכולה לפגוע ברגשותיה. ואז סיפר לה איך שרבינו הרגיש את זה ולא רצה להתפלל. כששמעה זאת התפעלה מאוד, ומצאה איזה אופן איך לעשות מחיצה. אחר שסדרו את המחיצה, הסכים רבינו זצ"ל שיניחו לו תפילין והתפלל, וכל זה היה למחרת הניתוח כאשר רבינו היה מחובר למכשירים רבים בחדר טיפול נמרץ (איש האמת עמוד קצה). ובדומה לזה מסופר שפעם נסע רבינו בעל הקה"י זצ"ל עם בעל שמחה במונית, ומיד כשנכנס ביקש לרדת, משום שהבחין בדמות בובה התלויה מעל לראי הנהג, ויש בזה משום עבודה זרה וחוקות הגוים, כי הנהג מאמין שדמות זו מסוגלת לשמירה. הנוסע אמר זאת לנהג, והוא הסתיר את הבובה מאחורי הראי. רבינו הסתפק בכך. משנשאל הנהג מדוע תלה דמות זו במכונית, ענה: מה השאלה היא שומרת עלי... (ספר תולדות יעקב עמוד קעז).

ונתן מלח, אפילו בכלי ראשון, אפילו הוא על האש שעבד איסורא, מותר המאכל דהמלח בטל ע"ג המאכל.

**המשנה ברורה** (שם ס"ק עג) כתב: ואף על גב דמידי דעביד לטעמא לא בטיל, שאני הכא דהוי זה וזה גורם, דהכא מיירי שנמלח ג"כ מכבר בע"ש, וגם מיירי דהמלח שנתן עכשיו לא היה בה כדי ליתן טעם בקדרה זולת המלח של אתמול. אבל אם היה במלח של עכשיו לבדו כדי ליתן טעם, אסור המאכל עד מו"ש, אם נתן בהכלי כשעומד על האש.

הרי שפסקו כך להלכה כדבר פשוט שבאופן שהאיסור לבדו אינו נותן טעם אלא בצירוף להיתר, התבטל מותר משום זה וזה גורם.

**גם** לט"ז (שם ס"ק טו שחולק) וסובר שהמלח אוסר את הקדירה, היינו כמבואר בדבריו שם שהמלח של ההיתר כבר עשה את פעולתו רק שאינו מספיק, ואם כן עיקר הטעם ניתן לו מהמלח של האיסור. אבל כששניהם ניתנו בתבשיל בבת אחת, לכו"ע ניתן להיתר. ומלבד זאת כבר חלקו עליו כל האחרונים, וכמו שמביא בשער הציון שם. ראה גם בכף החיים (או"ח סי' שיח ס"ק קיב).

**אם** כן הוא הדין למקרה שלפנינו יש להתיר את התרופות באופן הנ"ל משום זה וזה גורם.

שמבואר במשנה לפני כן (פ"ב מי"א): שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עסה לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ נצטרפו וחמצו ר' אליעזר אומר אחר האחרון אני בא וחכמים אומרים בין שנפל איסור בתחילה בין בסוף לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כדי לחמץ.

והיינו משום זה וזה גורם, וכמו שכתב הרמב"ם שם: אחר האחרון אני בא, הוא כמו שאבאר, אם נפל שאור של תרומה בסוף אסור ואף על פישאין בו כדי לחמץ. ואם נפל של חולין בסוף מותר, ובתנאי שכבר הוציא שאור של תרומה שנפל תחלה. אבל אם לא הוציאו הרי הכל אסור לדעת ר' אליעזר, לפי שהוא סובר זה וזה גורם אסור, כיון שנתחמץ משני השאורים יחד ואחד מהם אסור הרי הכל אסור. והכלל אצלינו להלכה בכל מקום זה וזה גורם מותר. ולפיכך אין הלכה כר' אליעזר.

**כעין** זה כתבו כל מפרשי המשנה שם, וזהו גם הטעם להיתר לכהנים במשנתנו, אם כן מבואר להדיא מדברי המשנה שגם בנותן טעם שייך ההיתר של זה וזה גורם.

**גם** הפרי מגדים בשער התערובות (ח"ג פ"א) דן ממשניות אלו לדין זה וזה גורם.

עוד מצאנו דברים מפורשים בענין זה ברמ"א (או"ח סי' שיח ס"ט): אם עבר



הגאון רבי יוסף ישראל אייזנבערגער שליט"א

דומ"ץ דק"ק שיכון סקווירא יע"א  
וחבר הביד"צ דהסידי סקווירא

## משכיר חלק ממשדד לגוי שמניח שם עבודה זרה

ותוס' מפרשים החילוק, דבבתים מכניסין לתוכן ע"ז בקביעות, אבל הנך מקומות אין מכניסין ע"ז בקביעות, ותוס' מסיק דבעת הזה אפילו בבתים אין מכניסין ע"ז בקביעות, רק אם יש שם מת או חולה נוטה למות, זה אין מיקרי קביעות, ולכן היו מקילין.

ואחר כך פירשו תוס' די"ל ההיתר של התוספתא הוא דרך בבית העשויה לדירה דכתיב לא תביא תועבה אל ביתך, אבל אותם בתים שאינם עשויים לדירה לא אסרה תורה, ולהכי שרי ארוות ואוצרות, דלא מיקרי ביתך ולכן מותר. ולפי זה בבית אסור אפילו שלא בקביעות, ואוצרות מותר אפילו בקביעות.

נמצא לדרך זה, תוס' מסופק, ועכ"פ בתים בקביעות וודאי אסור, ואין קביעות או אוצרות אפילו קבע יש ספק בתוס' ולפי"ז ואוצרות שאין קבע וודאי מותר.

ג) ודרך שני בתוס' שם הוא שיטת רבינו חיים כהן דהאיסור להשכיר בית לגוי הוא רק בארץ ולא בחוץ לארץ, אפילו בית דירה. ולרבינו חיים כהן אין מבואר היטב אם יש חילוק בין אוצרות לבתים, עיי"ש.

ב"ה, כ' סיון תשע"ט פה ק"ק שיכון סקווירא יצ"ו

שלום וברכה אל כבוד הרה"ג מוהר"ר ר' יעקב אהרן סקוצילם שליט"א מורה צדק ודאין בירושלים עיה"ק תו"ב  
הנה מכבר השנתי המכתב ולא הי' עתי בידי להשיב, וכעת אמרתי להשיב מפני הכבוד.

א) בשאלה ששאל מעכ"ת באחד שיש לו משרד ומשכיר חלק מן המשרד לגוי, והגוי מניח שם על שולחנו פסל באומרו שנותן לו מזל בעסקיו. והשאלה האם מותר ליהודי להשכירו באופן זה.

ב) ואען ואומר בעזר אלקי בשאלתא דא: הנה במשנה בעבודה זרה (כא.) אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה שמעמידין בתוכו ע"ז שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך, ועי' תוס' (שם ד"ה אף) וז"ל, יש לפקפק על מה היו סומכין בני אדם למכור ולהשכיר בתים לעכו"ם, ואף לבית דירה. ויש שהיו רוצים להביא ראיה מתוספתא (פ"ב) וז"ל, כאן וכאן לא ישכיר אדם ביתו לעכו"ם מפני שידוע שמכניס לתוכו עבודת כוכבים, אפילו הכי משכירין להם ארוות ואוצרות ופונדקאות אף על פי שידוע שמכניס לתוכו ע"ז.

דדוקא אם נהנה, וכ"כ הרמב"ן (שם); ורמב"ן שם עה"ת).

אבל לשון הרמב"ם (פ"י מהל' ע"ז ה"ד מבואר דהמשכיר לגוי והכניס ע"ז עובר מן התורה. משמע אפילו הישראל לא נהנה. וכן מבואר מהרמב"ם אפילו השכיר ישראל לגוי הוי מן התורה, ואם כן לתוס' דהוי דרבנן קיל יותר להקל בספק פלוגתא.

אולם להרמב"ם הוי מן התורה, ולכאורה אפילו הישראל אינו נהנה.

ה) וחשבתי דאולי כיון דהשכיר לגוי ומניח שם פסל ואם יאמר לגוי ליטול משם הפסל לא ישכיר, אם כן אולי מיקרי הנאה מע"ז. אבל לכאורה זה אינו כיון דאינו נהנה מהעב"ז, רק נהנה מההשכרה לגוי, רק הגוי רוצה להניח שם פסל, וזהו אינו מיקרי הנאה מע"ז, והבן.

וע"ע במנ"ח (שם) ר"ל אפילו הכניסו לידו נמי עובר, ומקשה מהתוקע בשופר של עבודה זרה, והגמ' דן אי מצוות לאו ליהנות ניתנו יוצא, ולכאורה יש לומר דהוי מצוה הבאה בעבירה, דהכניס בידו עבודה זרה כזו לתוך ביתו. ולכאורה יש לומר דהוי מצוה הבאה בעבירה דהכניס בידו עבודה זרה כמו לתוך ביתו, עיי"ש.

אבל היטב אשר דיבר הגאון הגדול המפורסם ר' ירוחם פערלא בספרו על ספר המצוות לר' סעדיה גאון, דלק"מ דכל איסור הכנסה לביתו הוא אם נהנה, וכאן דמצוות לא ליהנות ניתנו, אם כן אין כאן איסור. אבל באמת קושיית המנחת חינוך

ותוס' מקשים על זה הדרך, ואחר כך הביאו שיטת הר"י דכל האיסור של לא תביא תועבה הוא רק אם הישראל דר בו עכשיו, וזה שעכו"ם שוכר דשכירות לא קניא ולכן אסור זהו רק מדרבנן, ואם כן יש לומר דרבנן לא אסרו רק בארץ ישראל ורק בית דירה ממש ולא אוצרות ופונדקאות, ובחו"ל לא אסור כלל אפילו בית דירה.

ושיטה זו כמו רבינו חיים כהן דבחוץ לארץ הכל מותר רק קיל יותר דאפילו בארץ ישראל רק דירה ממש ולא אוצרות וכדומה.

נמצא למסקנת התוס', בחוץ לארץ אוצרות ואין קבוע, לכל השיטות מותר. אוצרות וקבוע, בחוץ לארץ מותר, חוץ לשיטה ראשונה, ולשאר שיטות מותר. אוצרות וקבוע בארץ ישראל לר"י מותר ולרבינו חיים אסור, ולשיטה ראשונה של תוס' אסור ולשיטה שני' של תוס' מותר. בית בקבוע בחו"ל לר"ח כהן ולר"י מותר, ולשיטה ראשונה ושני' אסור.

ד) והנה כל האיסור זה בכלל לתוס' במסקנא מבואר דהוא רק מדרבנן כיון דישראל אינו דר שם, ואם הישראל דר שם הוא איסור תורה.

ובאמת אפילו אם הישראל שם אם הכניס הגוי שם ע"ז והישראל לא נהנה כלום מזה, ע"י בחינוך (מצוה תכ"ט) דעובר רק אם הישראל נהנה מהע"ז, ומוכח דסתם הכנסה בלי הנאה אינו איסור תורה, וכן כתב הריטב"א (ע"ז כב).

ו) ועתה בע"ה נתנה ראש ונשובה לעיין בשו"ע ונושאי כלים בהילכתא דא. בטור (יו"ד סי' קנ"א) כתב מותר להשכיר לגוי לאוצר אבל לא לבית דירה. ולא חילק כלום בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, ובין קבע לעראי. ומסיק אח"כ הטור, והאידנא נהוג להשכיר בתים לעכו"ם דאין מכניסין שם עבודה זרה.

ועי' בבית יוסף בשם הרא"ש דההיתר של היום דאינו בקבע כמו שכתוב בתי' ראשון של תוס', ועוד פי' הרא"ש דכל האיסור להשכיר הוא כיון דשכירות לא קניא לפיכך הוי ביתו של ישראל, אבל כהיום דיד עכו"ם תקיפא עלינו ובדינא דמלכותא שכירות הוי קנין גמור, דאפילו נפל ביתו של משכיר אין יכול להוציא את השוכר קודם זמנו, אם כן בדינא דמלכותא שכירות קניא, ואם כן מותר להשכיר להם בתים.

ויש להוסיף, דבפרט אם עשה חוזה הנקרא קאנטראקט ליגאל"י עם השוכר אז בוודאי הדין כן, ואם כן מותר להשכירו כפי' הרא"ש. ועי' ב"ח בשם ראב"ן דהאידנא דמשלמין מס להמלוכה אם כן אינו בית גמור של יהודי ולא אסור משום לא תביא תועבה אל ביתך, עיי"ש.

ז) ובשו"ע (שם סעי' י') מתיר לאוצר, כלשון הרמב"ם. ולשון המחבר מוכח משום דאוצר אינו בקביעות. ומשמע מהשו"ע דאם האוצר הוא בקביעות כמו כאן דהוא משרד, והפסל הוא שם בקביעות, אסור.

הוא להרמב"ם ותוס' דלא הזכירו כלום מהנאה, וכמשכ"ל דלהרמב"ם אסור בלי הנאה.

אבל כל זה אינו פשוט דעי' בשו"ת בית הלוי (ח"א סי' מ"ז אות ד') דלהרמב"ם מן התורה אסור רק בהנאה, וזה הרמב"ם דאסור בהכנסה גרידא הוא אסמכתא בעלמא, וכל המשנה דע"ז הוא אסמכתא בעלמא, ומן התורה אסור רק אם נהנה כהרמב"ם (פ"ז מהל' ע"ז ה"ב) דנהנה מע"ז עובר אלאור.

אבל תוס' (ע"ז) חולק דישראל המביא ע"ז לביתו אם הוא דר שם הוי איסור תורה, ואם אינו דר שם הוי איסור דרבנן, ולכן אסור רק בארץ ישראל.

ועי' בספר המצוות להרמב"ם (שורש התשיעי) בפי' מגלת אסתר ובלב שמח (שם) דהם סברו דלהרמב"ם יש איסור תורה בהכנסה בלי הנאה ודלא כבית הלוי.

על כל פנים זה הענין של הכנסה במחלוקת תליא אי הוי איסור תורה. אבל אם אין הישראל דר שם וודאי הוי רק איסור דרבנן לכו"ע, ולכן נוכל יותר להקל בחוץ לארץ וכדומה.

אבל בעובדא שלנו דהוי משרד גדול, וחלק הוא של נכרי, אם הוי בחדר אחד לכאורה הוי כאילו ישראל דר שם, אבל בחדר אחר הוי וודאי דרבנן. ואפילו בחדר אחד יש כמה צדדים דאינו מן התורה, דלא נהנה.

דהישראל הוא שם, י"ל דהוי הישראל שם אולי הוי איסור תורה וחמור יותר, אבל אם הם בחדרים מיוחדים, אז כיון דאין הישראל שם בחדרו, הוי דרבנן ויכולים לסמוך אכל הני התירים. ואולי י"ל אפילו אינו חדר מיוחד אם בזה החלק אין הישראל נכנס שם, הוי דרבנן ומותר.

והגם להבית הלוי שכתבנו לעיל י"ל דבלי הנאה אינו איסור תורה, אבל הלא כתבנו דפשטות לשון הרמב"ם ועוד אין משמע כן, אם כן צ"ע להתיר. אבל אם הוא חדר מיוחד, אזי נוכל לסמוך בחו"ל וכנ"ל.

ט) ואתהלכה עוד לעטי לציין הפרי מגדים (חאו"ח סי' רמ"ו א"א ס"ק ח') דהקשה אמה שכתוב בשו"ע (שם סעי' ג') דישאל אסור להשכיר בהמתו לגוי משום שביתת בהמתו, דשכירות לא קניא. והקשה הפרי מגדים הלא להרא"ש כאן דדינא דמלכותא שכירות קניא, ולכן מותר להשכיר להניח ע"ז. ותירץ הפמ"ג דכל ההיתר דדינא דמלכותא הוא לגבי דרבנן, כמש"כ התוס' דלהביא ע"ז בבית שמשכיר לגוי הוא דרבנן, ולכן יכולין לסמוך אדינא דמלכותא, אבל שביתת בהמתו הוא איסור דאורייתא לא סמכינן אדינא דמלכותא, והבן. ולפי זה ישראל ששכר בית מגוי אסור להניח שם ע"ז, דהוי איסור תורה.

ועי' באמרי בינה (דיני שבת סי' ג') תי' על קושית הפמ"ג דשאני שכירות בתים משכירות בהמה, דשכירות בהמה אפילו בדינא דמלכותא לא קניא.

ועי' ברמ"א (שם) שמיקל אפילו בבתים כיון דאין מכניסין שם ע"ז. ולכאורה כוונתו דאין מכניסין בקביעות. ולא מחלק בין אוצר לבית דירה, ומשמע דאם מכניסין אז אפילו אוצר גם כן אסור.

והנה הש"ך (ס"ק י"ז) הקשה הלא רואין עכשיו דמכניסין ע"ז אפילו בקביעות, ודוחק לומר דע"ז דהיום לאו ע"ז גמורה הן. ומסיק הש"ך דסומכין על הרא"ש כיון דבדיניהם שכירות קניא, ועוד דסומכין על תוס' דבחוץ לארץ מותר כמ"ש הר"י ורבינו חיים כהן ור' אלחנן דבחוץ לארץ מותר אפילו דירה שמכניסין בקבע, והבן. וכן כתב הר"ן סוף פרק קמא דע"ז, עיי"ש בש"ך.

ח) וחזית הווינא בשו"ת דברי יציב (יו"ד סי' מ"ב) דלפי הש"ך בארץ ישראל יהא אסור, עיי"ש. ואם כן לתירוץ א' של הש"ך דסומכין דבדיניהם שכירות קניא, ואי אפשר להוציא השוכר מכח דינא דמלכותא דינא, וממילא בארץ ישראל נפל זה ההיתר בבירא, ומביא ר"ן נדרים דבארץ ישראל לא שייך דינא דמלכותא, כיון דארץ ישראל שלנו הוא, עיי"ש. ואם כן בארץ ישראל וודאי אסור, אבל בחוץ לארץ מוכח דאפילו לבית דירה הוי היתר גמור, עיי"ש.

אבל בנידון דידן דהישראל הוא שם, יש לעיין. דתוס' פירוש בשם ר' אלחנן דמן התורה אסור רק אם הישראל הוא שם, ואם כן יש לומר דבחוץ לארץ מותר לגמרי, ובנידון דידן שהישראל משכיר לו חלק ממשדר אם הם בחדר אחד כיון

ובשו"ע (סי' ק"נ) מצוה להתרחק מדרך ע"ז, ועי' בדרכי תשובה (שם) בשם שו"ת חיים ביד (סי' נ"ו) שאנשים נכנסו משום כבוד השררה לבית ע"ז, וכתב דיש שם סט"א וטומאה, ויש לקנוס האנשים וצריכים מלקות וטבילה וליתן כל מלבושיהם לעניים, עיי"ש.

וכנראה משם דיש ב' דרגות, בית ע"ז ממש בית תפלתם אסור בעצם ואין שום היתר, אבל לחצר ולבית המחובר ולעבור בדרך אסור רק משום חשד, ולכן אם יש דרך משום למקום אחר מותר, וברמ"א מחמיר לכתחילה.

ואם כן כאן שכל אחד יודע שיש שם הלווית המת עכו"ם אם כן מפורסם שהולך להלוויה, ונחזין מאוד, נוכל להתיר.

(ב) וכן מצאתי בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' קכ"ט) דבית ע"ז אסור ולחדר הסמוך רק משום חשד, ואם מפורסם שהולך בשביל דבר אחר מותר באין ברירה.

וכן אם עושים שם אסיפות של ביזנע"ס גם כן מותר.

וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תס"ג, וח"ב סי' ת"י) אם נכנס לשוק או להצביע הנקרא וואוטע"ן מותר בלית ברירה דכו"ע יודעין ואין חשד, והבן.

(ג) ולענין שאלה ג' ששאל מע"כ, להסתכל על פסל של ע"ז, הנה

ועל פי זה תירץ האמרי בינה קושיית התוס' שבת (סי' רמ"ו) דכאן בהל' ע"ז כתב הרמ"א שישראל ששכר בית מגוי אסור להכניס ע"ז אע"ג דהוי ביתו של גוי, דשכירות קניא לחומרא, ושם לגבי שבת לא כתב הרמ"א דאם שכר בהמה מגוי יש איסור לעבוד בה מלאכה. ולהנ"ל ניחא, דרק בבתיים יש דינא דמלכותא ששכירות קניא, אבל לגבי בהמה לא.

ועי' במג"א (סי' רמ"ו ס"ק ח') בשם הג"א דישאל אסור לעשות מלאכה בבהמת נכרי. מוכח דלא כאמרי בינה, וצ"ל דהוא רק לחומרא.

(י) תבנא לדינא: בנידון דידן בחו"ל ואינו בית דירה רק משרד, אפילו הוא בקביעות, מותר להניח לגוי להניח שם פסל על פי הלכה. וכמובן דיש לבקש ממנו, שלא להביאו עכ"פ לא כל יום ויום, אם שייך, ואם לא, מותר אם הוא חדר מיוחד או עכ"פ שיש מחיצה, והבן.



בנידון שאלה הב' ששאל מע"כ, אי מותר ליכנס לחדר המחובר לבית תפלתם לצורך לוייה של נכרי שהי' מקורב מאוד להמשפחה של ישראל, ויש בזה משום דרכי שלום.

(א) הנה עי' ביו"ד (סי' קמ"ט) דאסור ליכנס אפילו לעיר שעושין ע"ז ביום חגם, וכן לחצר ע"ז אסור ליכנס לדבר עם אחד, עי' בטור (סי' קמ"ב), וכ"כ הרמ"א (שם), משמע אפילו לחצר דשם אינו מקום התפלה של עכו"ם.

בשו"ע (סי' קמ"ב סעי' ט"ו) אסור להסתכל בנוי של ע"ז, ועיי"ש ברמ"א אם אין מתכוון מותר, עיי"ש בש"ך. ומשמע אפילו על צד שאסור רק לנוי, וסתם פסל אין נוי ואינו נהנה, וכש"כ אם אין מתכוון מותר, רק וודאי אם אפשר טוב שלא להסתכל על טומאה.

עיי' בביאור הלכה (סי' ש"ז סעי' ט"ז) דרך אסור הסתכלות גמור, אבל ראי' בעלמא מותר, עיי"ש.

וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו שלא להכשל בדבר הלכה, אכ"ר.

הכו"ח בידידות

הגאון רבי משה בראנדסדארפער שליט"א

גאב"ד היכל הוראה, ירושלים

## בענין הזמנת עשיית ארון קודש במפעל ריהוט שעוסק בעיקר בבנית בתי תיפלה

בס"ד יום ב יד סיון תשע"ט לפ"ק

בני מדרשא היכל הוראה ירושת"ו

בהנאה וראיתי בשו"ת חלקת יעקב (יורה דעה סימן נג) שנשאל אם מותר להשתמש לשמש של נרות חנוכה בנרות שכתוב על הקופסא שהם נרות לימי אידהן, אי מקרי נרות עבודה זרה, שכנראה נעשו למטרה זו, או לא.

והוכיח מדברי השו"ע באו"ח סימן קנ"ד סע' י"א נר שכיבן שמשן ונתנם לישראל, אסור להדליקן בבית הכנסת, ובמג"א שם ס"ק י"ז וה"ה לכל נר מצוה ובכלל נר חנוכה, וכן מבואר להדי' ביו"ד סימן קל"ט סע' י"ג ולהדיוט מותר משום ביטול עי"ש. ובמ"ב סימן קנ"ד ס"ק מ' וז"ל ואם לא הודלקו עדיין מעולם ומכרן שמשן לישראל מותר אף לגבוה, דלא חל עליהו שם נוי עכו"ם מעולם (דהזמנה לאו מילתא היא).

והנה מלשון המג"א הנ"ל ס"ק י"ז שמסיים וז"ל וה"ה לכל מילי דמצוה אין עושין מדבר שנעשה לע"א עי' סימן י"א, משמע קצת לכאורה דאף אם רק נעשה לע"א, גם כן אסור לכל מילי דמצוה, דאל"כ מה קמ"ל, דהא כבר אמר וה"ה לכל נר מצוה, עכ"ד.

אודות מה שנשאלתי זה עתה מיהודי שמתפלל באחד מבתי הכנסת שעבר תהליך של שיקום ושיפוץ ולרומם בית אלקינו דאגו לפארו ולהדרו לקיים מצות זה א"ל ואנוהו הזמינו עבורו ציצים ופרחים ממתכת ממפעל גדול במדינת אינדונזיה וזה עתה אחר שהניחוהו והעמידוהו בבית מדרשם נתודע להם שהמפעל הנ"ל מיצר את הציצים ופרחים האלו במשך כל ימות השנה והוא מיוחד בדרך כלל לפאר בו את בתי תפלותם ואת פסיליהם ורוב תוצרת המפעל מיועדת לצורך זה ונפשם בשאלתם תתמוגג אם יש בזה חשש עבודה זרה ומשמשיה.

והנה לכאורה נראה דאין בזה איסור מכל מקום הדעת נוטה שיש להמנע לכתחילה מלהדר בהם את בית הכנסת ואדרבה אין זה נוי לבית הכנסת אלא כיעור. דהנה מעיקר הדין לא נאסר בהנאה רק מה שעבדו בו עבודה זרה בפועל וגם אם עבדו עמו ע"ז אם הגוי מבטלם הרי עבודה זרה שנתבטלה על ידי גוי מותרת

סוכה, עכ"ד. ולכאורה בנ"ד הדעת נוטה להחמיר דהרי הבית חרושת מייצר בעיקר לצורך בתי תיפלה ורק עכשיו קיבל הזמנה מלהבדיל אלף אלפי הבדלות מבית כנסת יהודי ואינו דומה לתכשיטי סוכה שעיקר עשייתן לכל דבר [לדוגמא יש הרבה שכשהם עושים מסיבות פרטיות מעטרים את המסיבה בקישוטים אלון לא כן בנדון דידן שעיקר התוצרת במפעל הנ"ל מיועדת לבתי תיפלה בדוקא, אולם מכל מקום נראה דיש להקל דסוף סוף כיון שהיצור הוא יחודי והוא כרוך במדידות ודיוק מירבי שיתאים להזמנה המיוחדת אם כך כל עשייתו היא לשם ההזמנה המיוחדת בדוקא ושוב אין מקום לחוש לע"ז, ומכל מקום מהיות טוב נלענ"ד דלכתחילה אולי יש לחוש מפני מראית העין ולהמנע מלעשות כן אולם אם כבר יצא הדבר לפועל וכבר עטרו את בית הכנסת בציצים ופרחים אלו שיוסיפו עליהם פסוקים או עשרת הדברות כנהוג בבתי הכנסיות ופנים חדשות באו לכאן ואין לחוש למראית העין.

רשמתי את אשר חנני השי"ת  
משה בראנדסדארפער

ומעתה בנ"ד אף דודאי אין איסור אף לגבוה מכל מקום כיון שעיקר עשייתם הוא לצורך ע"ז אולי יש לחוש לזה ובפרט דלכאורה יש צד לאסור משום חשדא כיון שנפסק בשו"ע יו"ד (סי' קמא ס"ד) שאסור להשהות צורות שעשאם גוי, והטעם כמו שכתב הט"ז (שם סק"ט) משום החשד שהרואים צורה זו בביתו יחשדוהו שעובד לאותה צורה, ואף דבקישוטים אלו ודאי אין לחוש שמא יחשדוהו שהוא עובד להם מ"מ כשיכנס גוי לבית הכנסת ויראה הציצים והפרחים שהם כמו בבתי יראתם הרי זה מגונה.

עוד ראיתי מש"כ בשו"ת שבט הלוי (חלק ב סימן נז) אודות קישוטי סוכה שעיקר עשייתם בארצות המזרח היא לתהלוכות של ע"ז וכתב ואף דהכא חמור קצת דלכאורה נעשו בבית חרושת לשם ע"ז עצמה וא"כ יש בה יותר מהזמנה, מכ"מ אין נלענ"ד להחמיר בזה דידוע דבתי חרושת עושים לצורך כל דבר וגם כיון שהוא מעשה מכוניות ואין יד אדם נוגע בעשייתן אין כאן מחשבה הפוסלת והקופסאות שמצויר עליהם שהם לצורך ע"ז שלהם נעשה לפרסומת מכירה כידוע שם, ואין להאריך בזה וכיו"ב לענין נוי



הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א

מח"ס שבות יצחק, ירושלים

## קובץ דיני ריבית

### פרק א

#### הלואות מאכלים וחפצים

א. דין הלואת סאה בסאה

בגמ' א' מבואר דמהתורה מותר ללוות חפץ ולפרוע כאותו חפץ אפילו בזמן שתייקר, ורבנן אסרו דשמא יתייקר ומחזי כריבית כשמחזיר יותר בערך החפץ<sup>2</sup>. ולכן צריך להתחייב לשלם כפי דמי החפץ עכשיו<sup>3</sup>.

### ב. היתר יצא השער

איתא בגמ' ה' אם יצא השער הקבוע של חיטים יכול ללוות סאה בסאה אע"פ שאין לו, וביאר הרשב"א דבזמן שיצא השער כמי שיש לו דמי.

ופירש החכמת אדם<sup>1</sup> דכשיש שער קבוע יכול הלווה להשיג בקל לקנות בשוק, במזומן או בהקפה, ולכן חשיב כיש לו.

### ג. פירוש יצא השער

פירוש יצא השער, כתב בשו"ת הרא"ש<sup>4</sup> דשכיחי חיטין בעיר לקנות בכל מקום, בשער ידוע בעיר. כלומר בכל המקומות שמוכרים חטים בעיר יש שער ידוע.

וביאר הגר"ש אלישיב זצ"ל דכשאפשר להשיג בשפע בכמה חנויות,

והתירו ללוות סאה בסאה, כשיש לו ממין זה בשעה שמלווה, ודימו זאת לאומר הלוני עד שאמצא המפתח, ופרש"י שאלו שבידו נקנין למלוה וברשותו הוקרו, דריבית סאה בסאה דרבנן ובכי האי גונא לא גזור. כלומר דומה כמי שנקנו למלוה וברשותו הוקרו.

א. ע"ה ע"א.

ב. כן פירשו התוס' ד"ה הלוני. וכתב הגר"ז סעי' ל"ב דאפילו לשעה קלה אסור שמא יתייקר מיד.

ג. וכן איתא בשו"ע סי' קס"ב סעי' א'.

ד. דף מ"ד ע"ב.

ה. ע"ב ע"ב.

ו. כלל קל"ד ס"ה.

ז. כלל ק"ח אות ט"ו.

ונראה דגם כשהוא סמוך לסיום זמן השער וכולם יודעים שעומד להשתנות, גם בזה יש היתר יצא השער, דלא נתנו דבריהם לשיעורים.

ה. לזה סאה פירות וקבע לו זמן פירעון

כתב הרמ"א י"א דהא דיכול ללוות על שער שבשוק היינו דהלוה יכול לפרוע לו אימת שירצה, אבל אם התנה שלא יקבל פרעון עד שעת היוקר אסור. ומקורו בתשובת הרא"ש י"ב, וביאר שם דלא שייך למימר הא חטי בהיני והא חטי בשילי.

כלומר כיון שיסוד ההיתר ביצא השער שיכול עתה לקנות ולפרוע קודם שיתייקר ודמי למי שיש לו ופורע, כשקבע לו זמן שאינו יכול לפרוע עתה, אין שייך לראותו כפורע עתה.

וביש לו חטין, כתב בתשובת הרא"ש שם דגם בקבע לו זמן פירעון שרי, דטעמא דהתירא כשיש לו חטין משום דסאה שיש לו נחלטת למלוה תחת כל סאה וסאה שמלוה לו, והאי טעמא שייך

בשער קבוע, גם כשיש הבדלים קטנים במחירים שרי, כשזה בגדר הנורמה הרגילה. כלומר יתכנו שינויים קטנים במחירים בגלל מיקום החנות סגנון המחירים שלה וכדו', והעיקר הוא שיש מחיר דומה בין המוכרים וזה מוכיח שהדבר מצוי.

ד. אם די בשער לזמן קצר

איכא פלוגתא אם די בשער של עיירות דלא קביעי תרעייהו. או בעינן שער של מדינות שנמשך זמן רב, וביאר הרשב"א דדילמא אדאזיל ואתי יתייקר השער וכמי שאין לו כלל דמי, ואין אדם עשוי ליקח מיד, ע"כ. וכ"ה ברמב"ן שם. כלומר כדי שיחשב כיש לו צריך משך זמן שדרך בני אדם לשהות מזמן שמחליטים לקנות עד שקונים.

ולענין הלכה, איתא בשו"ע<sup>ח</sup> דבעינן שער קבוע של מדינות שנמשך זמן רב. והרמ"א פסק דסגי בשער של עיירות, די ש להקל באיסור דרבנן. ופירוש שער של עיירות, כתב החכמת אדם<sup>ט</sup> שהשער נמשך בעיר כמה ימים<sup>י</sup>.

ח. סי' קע"ה ס"א.

ט. כלל קמ"א ס"א.

י. ויש לשאול שהרי הרשב"א [ס"ג. ד"ה השתא] פירש דשער עיירות לא [משין] כלל, וכ"כ תלמיד הרשב"א שאינו שער נמשך כלל ומיד הוא פוסק. ולכאורה מבואר דלא כהחכמת אדם. וי"ל דהרשב"א לשיטתו שלכולי עלמא אסור בשער של עיירות, יכול לפרש כן, אבל לפי המתירים וכמו שפסק הרמ"א דדי בשער קבוע של עיירות, על כרחך צ"ל דשער עיירות נמשך קצת וכמש"כ החכמת אדם, דאם אינו קבוע כלל ודאי שאסור, כמבואר ברמ"א סי' קס"ב ס"ג שצריך שער קבוע.

יא. סי' קס"ב סעי' ג'.

יב. כלל ק"ח סי' ט"ו.

אפילו בקבע לו זמן. וע"ע בהערה באופן פעולת ההיתר שהתירו ביש לו מעט יג.

וכן נראה מהא דאיתא במשנה יד לא יאמר הלויני כור חטין ואני אתן לך לגורן, ופירשו התוס' דחיישנן שמא תתייקר אע"פ שאז אין רגיל להתייקר, ע"כ. דלכאורה צ"ב שהרי אדרבא זמן הגורן הוא זמן הזול שהחיטה יותר מצויה בשוק מכל ימות השנה, וכמש"כ התוס' שאז אין רגיל להתייקר, ולמה אסרו אופן זה.

ומבואר שחששו אפילו לצד רחוק שיוקר, וחשש כזה יש גם בחמאה שמחירה הוא בפיקוח ממשלתי, דגם בזה יתכנו שינויים כגון שהייצרן של חומרי הגלם יחליט לייקר מאוד את המחיר לרגל הביקוש הרב וכדו' ויאלצו לשנות את מחיר החמאה.

ויותר נראה דמאחר שחששו אפילו לצד רחוק ואפילו כאשר הדרך היא שיוזל ולא יתייקר, כבר לא חילקו בין חפץ לחפץ באיסור הלואה סאה בסאה, ואסרו כל דבר חוץ ממטבע.

לפיכך נראה דכל דבר שאינו מצוי עתה לקנות, גם כשיש לו שער יציב, אסור ללוותו בלי לתרגם ההלואה לקציצת דמים.

## ו. יצא השער אבל אין להשיג

מעשה שאזלה חמאה מן השוק וחיכו כשלש שבועות להגעת חומרי גלם ובנתיים לוו זה מזה חמאה, נראה דהלואה חבילה קטנה שזו הלואה דבר מועט שרי כי אין צריך לזה יצא השער. וכמשי"ת בפרק הבא. אבל ללוות מספר גדול של חבילות חמאה אסור בלי לקצוץ דמים, ולא מועיל בזה יצא השער קבוע אפילו בטוח שיתמשך עד שתחזור החמאה, כי יסוד ההיתר ביצא השער דיכול להשיג עתה בכל מקום ודמי ליש לו, וכשאינו יכול להשיג עתה לא הוי כיש לו.

ואין להתיר מסברא שעד שתחזור החמאה לשוק לא ישתנה השער, דלא נתנו תורת כל אחד בידו להחליט באיזה דבר אין חשש שישתנה השער ויהא מותר להלוות סאה בסאה, ואין כאן גדר ברור מי מחליט ואיך מחליטים. וממילא כל דבר הוא בכלל איסור הלואה סאה בסאה.

ובשו"ע איתא אסור ללוות סאה בסאה, בכל דבר חוץ ממטבע, ומשמע גם בדבר שמחירו אינו משתנה, ורק מטבע

יג. כתב הטור בסי' קס"ב סעי' א' דאם יש ללוה סאה אחת לווה עליה כמה סאין אפילו כולן ביחד, דבשביל כל סאה וסאה שלווה אנו רואין הסאה שלו נחלטת מיד למלוה ואם תתייקר ברשותו תתייקר. וע"ע בחוות דעת סי' קס"ג ס"ק א'.

יד. דף ע"ה.

ז. אם צריך להתכוין להיתר חז"ל

בהיתר הלואת סאה בסאה ביש לו, כתב הב"י טו אפילו הוא עם הארץ שאינו יודע בהיתר זה, מותר, דכיון דמדרבנן הוא אקילו ביה רבנן דבטעמא כל דהו סגי. כלומר הקלו גם כשאנו מבין טעם ההיתר היאך זה מתיר.

ומבואר בש"ך טז דמ"מ צריך שיתכונו על דעת ההיתר של חז"ל, כדי שלא יתכונו לריבית, אלא שהבנת ההיתר כיצד זה פועל אינה מעכבת, ולכך גם בעם הארץ שרי. גם הט"ז כתב דלכתחילה צריך שידעו שניהם שיש היתר.

והחכמת אדם י" כתב ומכל מקום לכתחילה יהיה דעתו שמקנה לו. ומשמע דלכתחילה אין די שידע שהדבר מותר, אלא בעינן שידע אופן ההיתר, שהוא ע"י שכאילו מקנה את מה שיש לו, והיינו כדי שלא יטעה לחשוב שהתירו איסור ריבית אלא יבין שאין כאן ריבית.

גם בהיתר יצא השער, כתב החכמת אדם י"ח דלכתחילה נכון שידעו המלוה והלוה שיצא השער כדי שלא יתכונו שניהם לאיסור. ויש לפרש גם בזה שאין

די שידעו שהדבר מותר אלא בעינן שידעו אופן ההיתר.

וכן נראה מדברי הלבוש שכתב בהיתר יצא השער, דלכו סמך על אותו שער כשהוא קבוע. והרי אין שייך שלכו סמך אם לא יודע שיצא השער.

וע"ע בדברי הט"ז דס"ל דבהיתר יצא השער גם בדיעבד אסור אם לא ידעו.

ח. לוח סאה בסאה והוול ורועה לפצותו המלוה דבר שבזמן החזרתו הוול מחירו, והלוה מרצונו רוצה להשלים למלוה שלא יפסיד, המחנה אפרים י" דן מסביר להתיר לתת ריבית מאוחרת כזו, כי אינו נותן משום אגר נטר אלא מתכוין להחזיר לו שווי מה שלקח מידו שלא יפסיד המלוה, והביא מחלוקת בזה. כלומר יש מתירים לפצות על הפסד וס"ל דלא דמי לריבית מאוחרת שאסרו מדרבנן.

והפתחי תשובה כ בשם הבית אפרים כא האריך להוכיח דאסור, וכתב לדחות את ראיות המחנה אפרים. וביאר טעם האיסור דכיון שאינו מחוייב לתת מן הדין אלא רק כפי הזול, א"כ כשמחזיר כפי השווי

טו. סי' קס"ב סעי' ב'.

טז. ס"ק ד'.

יז. כלל קל"ד ס"ב.

יח. כלל קל"ד ס"ה.

יט. סי' כ"ז.

כ. סי' קס"ב ס"ק ג'.

כא. יו"ד סי' מ"ג.

הראשון המלוה מרויח, והלוה מפסיד, ואיכא נשך ותריבית.

ושמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל דאם רוצה לפצותו יעשה זאת שלא מיד לזה ליד מלוה, אלא אחר יתן למלוה, ובאופן שהלוה אינו מתחייב להחזיר לנותן וגם לא בנוסח כל הנותן אינו מפסיד, רק הנותן מבין מעצמו שלא יפסיד.

ואפילו לא מחלי איכא למימר דטעמא דרבנן דשרו לפי שלא החמירו באיסור סאה בסאה כל כך לאסור אפילו ככרות כדפירש בקונטרס.

גם כשמחזיר ככר ששוקל מעט יותר, מבואר ברשב"א<sup>כ</sup> שסתם ככרות של בעל הבית אין משקלם שווה ומכיון שאין מקפידים זה על זה להשיב לחמם במשקל מותר. וכמו"כ כתב בחידושי תלמיד הרשב"א<sup>כו</sup>.

ב. בדימוי שאר חפצים לככר בראשונים נתבארו כמה נימוקים להיתר הלואת ככר, ונפקא מינה אם לדמות לזה שאר חפצים, וכמשי"ת. הנמוקי יוסף<sup>כז</sup> כתב בשם רב האי גאון, דהלואת ככר שהוא דבר מועט לא בעינן שער שבשוק, שאע"פ שאין לזה יש לזה מידי דהוה אזבל כל ימות השנה<sup>כח</sup>. והוסיף

## פרק ב

### הלואת דבר מועט

א. דין הלואת ככר בככר

איתא במתניתין<sup>כט</sup> הלל אומר לא תלוה אשה ככר לחברתה עד שתעשנו דמים, שמא יוקרו חיטין ונמצאו באות לידי ריבית. וביאר הרמב"ן<sup>ל</sup> דהלל חשש שמא יוקר הככר והיא תחזיר ככר שלא בתורת מתנה אלא כדי שלא תראה כצרת עין. ובגמ' איתא דאין הלכה כהלל ולוין ככר ומחזירים ככר, ופרש"י שלא החמירו לדקדק באיסור סאה בסאה כל כך.

וביאר התוס' דסתם בני אדם מחלי על דבר מועט ונותנין שלא בתורת רבית.

כב. דף ע"ה.

כג. שבת קמ"ח ע"ב.

כד. [ח"ו עמוד תס"ב] יו"ד ג' סי' קס"ב.

כה. שבת קמ"ח ע"ב.

כו. דף ע"ה. ד"ה בני חבורה.

כז. דף ע"ה.

כח. וכונתו למאי דאיתא במשנה דף ע"ב ע"ב וברמב"ם פ"ט ה"א דפוסקין על הזבל כל ימות השנה אע"פ שאין לו זבל, מפני שהוא מצוי תמיד. וביאר המאירי דדבר המצוי אצל הכל הרי הוא כיש לו. ובספר הנר כתב דמצוי תמיד הוא מצוי אצל הכל למכור, ולפ"ז דמי להיתר יצא השער. והמשנה דפוסקין על הזבל

חששו שעד שילך לקנות ישתנה השער, כיון שהדרך בהלוואות כאלו לקנות ולפרוע מיד.

וכמו"כ כתב בתוס' רבינו פרץ וז"ל, ועוד י"ל דדוקא סאה בסאה החמירו משום דרגילות הוא להשתנות בתוך כך, אבל ככרות אין רגילות שישתנה השער שלהם בתוך כך.

ג. בדברי השו"ע והרמ"א בזה

כתב הרמ"א לא יש מי שאומר שמותר ללות ככר לחם בככר לחם כמטבע של כסף, דמאחר דדבר מועט הוא לא קפדי בני אדם להדדי בזה, וכן נוהגין להקל, ע"כ.

והדימוי למטבע של כסף היא תוספת שהוסיף הרמ"א, וביאר האגרו"מ שם דכונתו לבאר גדר ההיתר בהלוואת ככר, דמי למטבע כסף שמתחסיס לגוף המטבע ולא לערכו ביחס לחפצים אחרים. והכי נמי בהלוואת דבר מועט, אין מתחסיס לערכו הממוני, ולא מחזי כריבית בגלל שהתיקר. ולפ"ז בכל הלוואה מועטת של מאכלים וחפצים בדברים המצויים בין שכנים שאין הדרך להתיחס לערכם הממוני, לא גזרו.

וכן כתב הראב"ד דאע"פ שאין לה שרו רבנן משום דמילתא זוטרתא היא ושכיח לאוזפיה חדא מחברתה, אי נמי משום דלא קפדי שכנים אהדדי בהא מילתא, ע"כ. מבואר בדבריו ג' נימוקים להיתר הלוואת ככר, דעת רב האי גאון דריבוי מציאותו מחשיבו כמי שיש לו. ולפ"ז ההיתר הוא רק בהלוואת ככר ובצים וכדו' דברים המצויים אצל הכל בכל ימות השנה, ולא בירקות ופירות ושאר דברים שלא תמיד מצויים אצל כולם.

ובשם הראב"ד כתב דלא גזרו איסור סאה בסאה בדבר קטן דשכיח להלוותו בין שכנים, וביאר האגרו"מ שם משום דאי אפשר לעמוד בזה. והוסיף עוד טעם להיתר משום דלא קפדי שכנים בדבר מועט, כלומר לכן לא גזרו וכמש"כ התוס'.

ולפי טעמים אלו בדברים מועטים דשכיח ששכנים וידידים מלוים זה לזה לא גזרו איסור סאה בסאה, גם בדברים שאינם מצויים תמיד אצל כולם.

והמאירי כ"ט הוסיף נימוק בהיתר הלוואת ככרות, דהככרות הואיל ודבר מועט הוא ואין הלוואתם מצויה אלא ליום או יומים, אין לחוש בהם לשינוי שער<sup>ל</sup>. כלומר לא

מייירי בפסיקת מקח, ורב האי גאון והמאירי הזכירו נימוק זה בהיתר הלוואת ככרות. [ויל"ע היאך יתכן דבר מצוי תמיד ואין לו שער קבוע, וי"ל כי אינו נמכר בשוק אצל סוחרים אלא מהיצרן לצרכן].

כט. דף ע"ה.

ל. ועוד כתב, ולא עוד אלא שאף הקמת נידון כיש לו שאין מחוסר אלא שמים, שהרי אף סאה בסאה אינו אלא איסור חכמים. [וזאת על פי המבואר בגמ' ובשו"ע דביש לו ומחוסר ב' מלאכות מקרי יש לו].

לא. סי' קס"ב סעי' א'.



וכדו', ויש לזה מחיר מפקח קבוע, הרי זה בגדר יצא השער שמצוי להשיג בקל ואין בזה איסור הלואת סאה בסאה.

ד. תרופה שאזלה מהשוק וקשה להשיגה, צריך להתחייב החזר דמים.

ה. כאשר מנהלי הגמ"ח אינם מוכנים להחזר דמים, אבל הם מוכנים להמתין עד שתחזור התרופה להיות מצויה בשוק, מ"מ אסור להתחייב החזר תרופה אלא החזר דמים או שיתנה שאם תתיקרו התרופה יחזיר דמים כפי מחירה בשעת ההלואה, ואפילו שהמחיר מפקח ואין צפוי שינוי מחירים אסור.

### פרק ג

דין הקדמה או איחור בדמי מקח

א. הקדמת מעות מקח

איתא בגמ' לט ובשו"ע<sup>מ</sup> דאסור להקדים מעות לחבירו עבור מקח של דבר שינתן אחר כך, דחששו שמא בזמן הנתינה יתייקר ויהא מחזי שהקדמת המעות היתה כהלואה שעבורה הוזיל לו במחיר.

והתירו כשבזמן המכירה יש לו חפץ כזה שיכול לתת אותו עתה, דאז לא מחזי הקדמת המעות כהלואה אלא נראה כאלו מתקיים המקח בחפץ שנמצא ברשותו עתה.

כשמחירים שבע וכשבא להחזיר מחירים התיקר לעשרים, השיב הגרי"ש אלישיב זצ"ל דכיון שדרך שכנים ללוות קישואים ולהחזיר קישואים, הותר בכל גוני.

כלומר בהלואת ירקות שהם הלואות המצויות בין שכנים, בודאי משתנה השער לפי העונה, ומ"מ שרי, כי בהלוואות כאלו לא גזרו איסור הלואת סאה בסאה.

ד. הלואת חפצים מגמ"ח

יש הלואות חפצים מגמ"ח הדומים להלואת ככרות שאין צריך יצא השער, ויש הלואות שצריך להם יצא השער.

א. גמ"ח מצרכי מזון בדברים מועטים כמו שמצוי בהלואת שכנים וידידים, שרי בלי יצא השער.

ב. גמ"ח למוצרי תינוקות שמלוה חבילת טיטולים וכמויות כפי שהדרך למכור בחנות ולא בכמות קטנה כפי הדרך להלוות בין שכנים, לא דמי להלואת שכנים שלא נמדד בממון ואין מקפידים וכמש"נ, אלא צריך יצא השער. ששכיח בכל מקום בעיר במחיר קבוע.

הלואת תרופה מגמ"ח תרופות

ג. בהלואה על דעת להחזיר תרופה שאינה בגדר היתר דבר מועט, צריך לזה היתר של יצא השער, ובמקום שכולם יכולים להשיג התרופה ע"י מרשם רופא

לט. דף ע"ב ע"ב.

מ. סי' קע"ה ס"א וס"ד.



שיעור יש לו הנצרך בזמן המקח

בהלואה די ביש לו סאה אחת ולוה עליה כמה סאין, ובהקדמת מעות עבור מקח בעינן שיהא לו כל מה שפסק ליתן, והטעם דשאני מהלואת סאה בסאה, ביאר הדרשה מא דבנתינת מעות מחזי טפי כאגר נטר מב.

וביאורו דבמכר שהוא נותן מעות עתה ומקבל חפץ בזמן שהתייקר, הקדמת המעות נראית כהלואה עד ביצוע המקח, ורק ביש לו לתת עתה מחזי כאילו עתה מתבצע המקח במה שיש לו.

משא"כ בלוה סאה ומחזיר כאותה סאה בזמן היוקר שאין ניכר כל כך ענין התוספת, די ביש לו מעט כדי לסלק את

המחזי כריבית דבמעט שיש לו כאילו פרע כל חלק מהחוב וכמשנ"ת בהערה מג. ומכיון דבעינן יש לו שיכול לקיים בו את המקח עתה, צריך שיהא למוכר הדבר שהזמינו הסוג והמדה והצבע ובלי פגימות בדיוק כמו ההזמנה, באופן שיכול לתת מוצר זה, כן השיב הגרי"ש אלישיב זצ"ל. [ביש לו אחד ומוכר לכמה אנשים יבואר בהערה מד].

ב. איחור מעות מקח

איתא בשו"ע מה מכר לחבירו דבר ששורה עשרה זהובים ב"ב בשביל שממתין לו אסור מי. ואם אין לו שער ידוע ואין שומתו ידועה ואינו אומר לו בפירוש אם תתן מיד הרי הוא לך בעשרה זהובים ואם לזמן פלוני ב"ב, מותר. והוסיף עוד

מא. סי' קע"ג ס"ק ב'.

מב. ובחזו"ת דעת סי' קס"ג ס"ק א' כתב ביאור אחר בחילוק בין הלואה לפסיקה, דבפסיקה הוא מקנה וכאילו מוציא מרשותו ולא שייך שיעשה זאת פעמים, ובהלואה חכמים עשו כאילו נוטל ומחזיר הלואה כמה פעמים.

מג. כתב הטור סי' קס"ב סעי' א' דאם יש ללוה סאה אחת ללוה עליה כמה סאין אפילו כולן ביחד, דבשביל כל סאה וסאה אנו רואין הסאה שלו נחלטת מיד למלוה ואם תתייקר ברשותו תתייקר. וכן איתא בשו"ע.

מד. כתב החזו"ת דעת סי' קס"ג ס"ק א' דיכול למוכרם לכמה אנשים בזה אחר זה, או לאיש אחד כמה פעמים שלא במעמד אחד. דהיינו שיכול למכור עשרה בזה אחר זה שלא באותו מעמד לאותו קונה, או לכמה אנשים בזה אחר זה דהוי כמעמד אחד. והוסיף הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאע"פ שיש קונים שבאו קודם ולפי התור הוא צריך לתת את מה שיש אצלו לראשון, מ"מ כיון שבידו לשנות את התור הוי כיש לו לתת לזה.

מה. סי' קע"ג ס"א.

מו. וכתב המאירי במשנה דף ס"ה דכשמוכר עכשיו באלף ולאחר זמן באלף ומאתים, הרי זה אסור משום שנראה שלשכר מעות הוא מכין אע"פ שלא פירש. והוסיף, אך אם פירש שלוקח יותר בשכר המעות הרי זה ריבית קצוצה, ע"כ. כלומר כשאומר בפירוש שנוטל זאת כריבית על המתנת מעות הרי זה ריבית קצוצה שאסורה מהתורה אע"פ שזו המתנה של דמי מכירה.

לדבר, א. באיחור דמי מקח אין מחזי בתשלום דמי החפץ אחר שנקבע כך מחירו, והמחזי הוא רק בצורת המקח כאשר הוא כמפרש שהכונה לריבית ע"י שמציע שני מחירים או שניכר לכל שהמחיר גבוה בגלל המתנת מעות. ב. בהקדמת מעות מקח הצריכו יש לו הכל כדי שיראה כמקח המתבצע עתה, והמעות הם דמי מקח ולא הלואה. ג. בהלואת סאה בסאה, לסילוק המחזי כריבית די ביש לו מעט, דכאילו בזה הוא פורע את הכל עתה, ואם יוקר יהא כמי שהוקר ברשות המלוה.

יש אופן נוסף של מחזי, דבהחזר הלואה אם מוסיף מתנה בשעת פירעון, אסור משום מחזי גם כשמתכוין למתנה, ולא דמי לריבית מאוחרת שאסרו רק במתכוין לריבית, ופרטי הדינים באיסור מחזי זה יבוארו בפרק ה'.

#### ד. פרטי דינים לקונה בתשלומים

א. אם המחיר המוצהר של החפץ הוא בתשלומים ולא נוקבים את המחיר במזומן בכתב או בעל פה, אלא רק למי ששואל משיבים שניתנת הנחה למשלם במזומן, שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל דיכול לקנות החפץ בתשלומים כפי שמוצהר, ובתנאי שלא ישאל אם בתשלום במזומן ניתנת הנחה. ואם שאל ונאמר לו

בשו"ע, יש מי שאומר דאם מעלהו הרבה עד שניכר לכל שבשביל המתנת מעות הוא מעלהו, הוה ליה כמפרש ואסור מ"י.

וביאר הגר"ז מח דכיון שהריבית הבאה ע"י מקח וממכר אינה אסורה אלא מדברי סופרים, לא אסרו בענין שאינו ניכר לכל שרבית היא, כגון זה שמוכר ביוקר דבר שאין שומתו ידועה לכל.

ומבואר בזה דאיסור מחזי האמור כאן, פירושו שניכר לכל בצורת המקח שהכונה לריבית, ע"י שמציע שתי מחירים, במזומן או בהקפה, או שמעלהו הרבה.

#### ג. גדרים באיסור מחזי כריבית

כתב בחידושי רבי עקיבא איגר מט דהאיסור כריבית בדרך מכר הוא רק משום מחזי כריבית, וכשאינו ניכר כלל שום מלתא יתירתא אינו אסור, לפיכך בהקדמת מעות מקח אף בידע בנפשו שעושה כן כדי להרויח על זמן ההמתנה, ליכא איסור [ביש לו]. וכמו"כ באיחור מעות מקח, לא אסרו הצעת מחיר אחד גם כשהוא מכין לרווח על המתנת מעות, כיון שלא מחזי כריבית בצורת המשא ומתן.

נמצא דאיסור מחזי כריבית פירושו שהמשא ומתן נראה כמתכוין לריבית, ואופן סילוק המחזי כריבית שונה מדבר

מז. וע"ע בלבוש סעי' א' ובשו"ע סעי' ד'.

מח. סעיף כ"א.

מט. ס"ד ע"ב.

אם מסתכל בקטלוג שמציע לו ב' אפשרויות, ע"י הקטלוג המוכר מציע את אפשרויות הרכישה, ואסור לקנות באפשרות של תשלומים.

ה. לקנות חפץ בתשלומים כשהציעו לו מחיר זול יותר בתשלום מזומן, יש אפשרות באופן שיתנה עם המוכר שלא יהא החפץ שלו לגמרי עד גמר התשלומים, ובכל תשלום הוא קונה חלק בדבר. כן שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל.

והנה אחר תשלום ראשון, כשהחפץ עדיין נמצא אצל המוכר, המוכר הוא בעלים וחייב באונסין.

ואחר שהחפץ מגיע לקונה, הקונה זוכה בחפץ כנגד מה ששילם, ועל חלקו של המוכר כיון שהוא רשאי להשתמש בו הרי הוא שואל שחייב באונסין.

ה. הקדמת מעות מקח ביצא השער

א. איתא בגמ' דביצא השער פוסקין על המקח, משום דאמר ליה שקילא טיבותך ושדיא אחיזרי אי הווי לי זוזי בידי הוה מזבנינא בהיני ובשילי בזולא. משמע דמצד הקונה הפסיקה לא נראית כריבית כי הדבר מצוי בשפע ויכול לקנות ולקבל עתה. והוסיף הב"י דגם מצד המוכר הוי כמי שקנה עתה פירות וזיכה ללוקח וברשותו נתייקרו נא. כלומר כיון דבקלות יכול לקנות ולתת עתה, נראין המעות

שניתנת הנחה במזומן, שוב אינו יכול לקנותו בתשלומים בחנות זו אלא במזומן.

ב. אם המוכר שואל איך אתה רוצה לקנותו במזומן או בתשלומים, או שואל איך אתה רוצה לשלם, והקונה מבין שכונתו לשאול אם רצונך במזומן או בתשלומים, אסור לו לקנותו בתשלומים.

ג. אם שמע הקונה ממוכר אחד מחיר במזומן וממוכר שני באותה חנות מחיר בתשלומים, אם המחיר גמיש וכל אחד מהמוכרים רשאי לנהל משא ומתן ולהוזיל, לא מקרי שהמוכר אמר לו ב' מחירים ושני לקנות בתשלומים. כן השיב הגרי"ש אלישיב זצ"ל. כלומר כשעוסק עם מוכר זה שהוא מוסמך לשאת ולתת ולקבוע מחיר, המוכר האחר הוא כבעל חנות אחרת, כי המחזי תלוי בצורת המשא ומתן אצל מוכר זה.

ד. כשיש קטלוג תלוי בחנות שבו מוצע גם אפשרות רכישה בהוזלה במזומן והקונה לא ראה הקטלוג, והמוכר הציע לו רק המחיר בתשלומים, אין בזה מחזי כריבית לקנותו בתשלומים, כן השיב הגרי"ש אלישיב זצ"ל. והיינו משום דקטלוג שלא קראו אותו אינו קשור למשא ומתן.

ג. ס"ג ע"ב.

נא. וז"ל הב"י, והילכך חשבינן כאילו המוכר קנה מיד התבואה בדמי הלוקח, וזכה בה הלוקח, וכשנתייקרה ברשותו נתייקרה, וכיון שאינו דרך הלואה אלא דרך מקח שאינו רבית של תורה לא אחמור ביה רבנן, ע"כ.

### פרק ד מתנה בשעת פירעון

א. תוספת ממון בזמן פירעון

כתב הטוריג' אם הלוח נותן מדעתו יותר בשעת פירעון, שלא התנה עמו, ואינו אומר לו שנותנו לו בשביל רבית אסור, אע"פ שרש"י מתיר בזה וגם הרמב"ם כתב להתירא, לא נהירא לא"א הרא"ש, ע"כ. והטעם לאסור מבואר ברא"ש<sup>י</sup> דבשעת פירעון מחזי כריבית. והיינו משום שכך דרך נותני הריבית להוסיף בשעת הפירעון, לכך אסור משום מחזי כריבית, ולא דמי לריבית מאוחרת שאסרו רק במתכוין לריבית.

ובשו"ע סתם לאיסור. והוסיף הגר"ז<sup>י</sup> דאפילו רגיל ליתן לו מתנות קודם לכן, כל מה שנותן בשעת הפירעון יותר מחובו נראה כריבית.

מיהו כשמחזיר דבר חילופי יקר יותר או גדול יותר מפני שזו האפשרות המצויה אצלו, ואין זה נראה ללוח או למלוה כריבית, י"ל דמודה הרא"ש דאין בזה איסור מחזי, ורק במכוין לריבית אסור כדין ריבית מאוחרת, וכמשי"ת לפנינו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

כדמי מקח שמתקיים עתה, וכאשר לבסוף ינתן החפץ בזמן שיוקר יראה כאילו הוקר החפץ ברשות הלוקח.

וכן מבואר בתוס' יב דביצא השער חל המקח לענין מי שפרע, ולכן שרי, כלומר שמצד המוכר חל הקנין לענין מי שפרע ולכן חשיב כמי שמקיים את המקח עתה.

ויעוי' בשער דעה נג' שהביא מדברי כמה ראשונים שפירשו דביצא השער יכול המוכר הלזה לקנות עתה במעות שקיבל וחשיב כיש לו.

ונמצא דיצא השער מועיל שלא יהא מחזי כריבית הן מהמבט של המוכר והן מהמבט של הקונה, ולכן שרי.

ב. כשיש שער סיטונאי ושער לצרכן, והמחיר הסיטונאי זול בהרבה מהמחיר לצרכן בגלל כמות הקניה, הו' כשני חפצים שונים שצריך שער קבוע לכל אחד מהם.

ג. מוצרים המצויים בשוק, והמחיר של כל חברה הוא שונה, צריך שיצא השער של מוצר החברה שעליו הוא פוסק.

נב. ס"ב: ד"ה אע"פ.

נג. סי' קע"ה ס"ק א' ד"ה אמנם.

נד. סי' ק"ס סעי' ד'.

נה. סי' ס"ז.

נו. סעי' כ"א.

## ב. תוספת בהחזר הלואות שאין מהו

## החזר חילופי

א. שכן הלזה לחבירו חצי ככר לחם שחור והלזה רגיל לקנות רק לחם לבן ולכן הוא מחזיר בלבן שמחירו גבוה יותר, השיב הגר"ש אלישיב זצ"ל דשרי כשאנו מתכוין להחזיר יותר מחמת ריבית.

כמו"כ אם לזה מלפפון וקישואים ומחזיר קצת גדול יותר, לא אמרנו שצריך לבקש משכנו כשחותך המלפפון יחזיר לו חתיכה, כי אין הדרך לדקדק בזה, ובלבד שגם לא יכוין לריבית במה שמחזיר יותר, וכמש"נ.

ב. בהחזרת הלואה של מעט ביצים השיב הגר"ש אלישיב זצ"ל שאין מקפידים על החזרת גדולות יותר. והיינו כשזה מה שיש לו להחזיר.

ג. לזה ה' בצים משכנו ונמצא באחת דם, אם האיסור בביצה הוא חומרא וחבירו אינו מחמיר בזה, אין חבירו צריך להפסיד בגלל חומרתו. כן השיב הגר"ש אלישיב זצ"ל.

ד. לזה מגמ"ח תרופה ולאחר זמן כשבא להחזיר הפסיקו ליצר תרופה זו ויש תרופה חילופית יקרה יותר, ורצונו להחזיר היקרה יותר. השיב הגר"ש אלישיב זצ"ל דרשאי להחזיר האחרת ואין בזה מחזי כריבית, אבל צריך לכוין לתת במתנה. כלומר שלא יתכוין שתמורת הטובה שהלוו לו, טוב שמסדר לו לתת יותר, שזה אסור כדין ריבית מאוחרת.

## כשאין עודף להחזיר

ה. שילם עבורו נסיעה בכרטיס באוטובוס, והנסיעה עולה חמש ותשעים, והוא מחזיר שש כי אין למלוה עשר אגורות להחזיר, במקרה כזה הדרך היא להעדיף לתת שש ולא לבזבז זמן לטרוח למצא מי שיפרוט שקל לעשרות אגורות כדי שיוכל להחזיר במדויק, והדבר מתפרש שהוא מחזיר יותר מפני שאינו רוצה לטרוח, ואין בזה מחזי כריבית.<sup>נז</sup>

כמובן שאסור לחשוב דבגלל שהלזה לי מגיע לו שיהא לו עשר אגורות יותר, דאז אסור כדין ריבית מאוחרת.<sup>נח</sup>

נז. ואין לדחות דכיון דבדוגמה הפוכה שהיה צריך להחזיר שש ויש לו חמש ותשעים להחזיר אפשר שהמלוה לא היה מקבל, הכי נמי אסור להחזיר שש, שאני התם דחושש שיחסר לו למה שצריך לקנות בשש ולא יהא לו עשר אגורות להשלים, משא"כ כשמחזיר שש מפני שאינו רוצה לטרוח לפרוט והטרחא שזה לו יותר, כיון שהאיסור בהחזרה יותר הוא משום מחזי כריבית, וכאן נתינת שש מתפרשת אצל הכל לא כנתינת ריבית, אין במקרה כזה מחזי כריבית. וברור שאין שייך בזה לא פלוג בדבר שתלוי בנתונים הקיימים אם מחזי כריבית כלפי הנותן או המקבל ותלוי בסברא לאותו מקרה, ומכיון שהרא"ש מירי בדבר שהסתמא שלו מתפרשת כריבית, אין סיבה לומר שיאסור גם במקרים שאצל כולם זה מתפרש שלא בכונת ריבית.

נח. ויש לדון דרשאי בעל הכרטיסיה לדרוש מראש מחיר גבוה יותר ממה שעולה לו הזכות נסיעה שנותן לחבירו, כי הוא קנה זכות זו וזכותו למוכרה במחיר שרצה, ומ"מ כל זמן שלא פירש הסתמא היא שכונתו שיחזירו לו כמה שהוציא.

## תוספת הניתנת במחיר מבצע

ו. שכן לזה מחברו שקית שקדי מרק מאה גרם, וכשבא להחזיר מצא שהוסיפו לשקית עוד עשרים גרם במחיר מבצע באותו מחיר של המאה גרם.

יש לדון דמכיון דהשקית הסגורה היא צורת המוצר שקיבל וכך צריך להחזיר, ניכר הדבר שמחזיר יותר מפני שהחברה הוסיפה יותר באותו מחיר, ואין זה מתפרש כמוסיף לחבירו משום ריבית.

ז. אם מוכרים במחיר מבצע ב' שקיות במחיר שקית אחת, אינו יכול להחזיר שניים, והמלווה אינו יכול לבקש דמי השקית שהלווה כדי לקנות לעצמו שניים באותו מחיר של אחד בשעה שהלווה, כי החוב הוא להחזיר סאה שהווללה.

## הטבות שבין חותן לחתנו

ח. לקח חתן לבתו ונתן לו דירה בפתח תקוה, והאברך גר בירושלים ושוכר בתשלום כל חודש, ואילו הדירה בפתח תקוה מושכרת בתשלום מראש לשלשה חודשים והחותן מטפל בתשלומי הדירה בפתח תקוה ונהנה מהמתנת המעות אצלו. השיב הגר"ש אלישיב זצ"ל דכיון דבחיתון וחתנו עסקינן שרי, דגם בלאו הנאת המתנת מעות היה טורח עבורו.

ג. החזרת חוב עם תוספת בדרך מכר שילים עבור ספר ומקבל זמנית ספר אחר

א. בא לקנות ספר בחנות והיה רק ספר פגום, ואמר המוכר תשלם ואזמין לך, ובינתיים תשתמש בספר פגום שיש לי

בחנות, השיב הגר"ש אלישיב זצ"ל דכיון שמצוה להשאיל ספר להשתמש בו, שרי.

ונראה דגם אם לאחר שלא הזמין אצלו ספר לא היה משאיל ספר זה, מ"מ כיון שאפשר לתלות שמשום מצוה נתן לו, לא מחזי לכל דמשום ריבית נתן לו, ובריבית בדרך מכר כשלא ניכר לכל, גם כשמכוין לריבית שרי, וכמבואר בגרעק"א הנ"ל.

## פיצוי על עגמת נפש

ב. קנה מוצר וראה שפגום והחזיר למוכר, והמוכר נוהג להחליף מוצר פגום בתוספת עשרים שקל על עגמת נפש, השיב הגר"ש אלישיב זצ"ל דשרי, כיון שרואים שכונתו מצד הפיצוי.

## מקח טעות והוקר וכדו'

ג. קנה נעליים ולאחר זמן מצא בהם פגם והחזיר ובינתיים עלה מחיר הנעליים, יש לדון דהמוכר אינו רשאי לתת לו נעליים אחרות ללא תוספת תשלום, כי המקח טעות שינה את התשלום להלוואה, ונמצא שעתה נותן יותר בגלל הקדמת מעות.

והשיב הגר"ש אלישיב זצ"ל שכהיום נראה שסיבת הדבר שהמוכר מחזיר אינו מפני שהוא סבור שצריך להחזיר נעליים בגין התשלום בעבר, אלא מפני שכבוד ופירסומת הוא לו, נוגם אם הקונה היה נותן צ'ק מאוחר שלא הגיע זמנו גם היה נותן לו]. ולכן התיר להחזיר. כלומר הרי זה כתוספת בזמן פירעון בגלל פירסומת

ולא מחזי כמפרש שנותן יותר משום ריבית.  
ומפני גודל צערו של נותן הריבית שנאלץ לתת ממון שלא קיבל, עונש הריבית חמור מאוד סא.

#### איסור הריבית וחומרתו

בפסוק נט מבואר דהריבית אסורה בהלוואת כסף, אוכל, וכל דבר, וכתב הרמב"ן ואפילו באבני בנין ושאר הנלוים. והריבית נקראת נשך, ופרש"י דהריבית היא כנשיכת נחש שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו, כך ריבית אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהריבית עולה ומחסרו ממון הרבה.

וכתב הטור סב מאוד מאוד צריך אדם ליזהר באיסור ריבית סג. ואיתא בסמ"ע סד ובחכמת אדם סה והזהיר אותנו בהרבה לאוין כדי להרחיקנו מלהלוות ממוננו בריבית, לפי שנפשו של אדם מתאוה וחומד לממון סו.

#### הטעם שהריבית אסורה דוקא לאחים

כתב הרמב"ן סז כי הריבית שנעשה לדעת שניהם וברצונם, לא נאסר אלא מצד האחווה והחסד, כמו שצוה ואהבת

נט. פרשת כי תצא פרק כ"ג פסוק כ' כ"א.

ס. שמות כ"ב כ"ד [ומקורו בתנחומא].

סא. כן משמע מפרש"י ע"ה. [ד"ה להטעמן] דכתב בדין ההלוואה בריבית לבני ביתו כדי להטעמן טעם ריבית, שידעו כמה מצטער ומיצר הנותן, ויבינו כמה עונשו גדול. וכמו"כ כתב בספר הנר שקשה על הנותן ליתן יותר ממה שקיבל. וכאמור מלבד גודל הצער גם הנזק הוא גדול שמחסרו ממון הרבה בלי שמרגיש, ויש לבאר שדבר זה שובר את מטה לחמו, שמה שמרויח הולך לטמיון. כמו"כ דימו בגמ' בבא בתרא צ: מפקיעי שערים לאיסור רבית בחומרת העונש. וכן איתא ברמב"ם פי"ד מהלכות מכירה הל' ו' כל המפקיע שערים או שאצר פירות בארץ ישראל או במקום שרובו ישראל הרי זה כמלוי בריבית. והדימוי לריבית י"ל, מפני שהוא מאולץ לשלם על דבר יותר משווי ונותן יותר ממה שקיבל, ועל ידי זה ממוטט את השוק ומזיק לרבים נזק יסודי של שבירת מטה לחמם.

סב. בס"ק"ס.

סג. עוד איתא בטור דאפילו הלוה הנותן עובר משא"כ בשאר דיני ממונות שאם אדם רוצה לזווק בנכסיו רשאי אבל מפני רגילות החטא מזהיר גם בלוה, וכן בערב ובעדים המתעסקים בדבר. וכתבו התוס' ע"ה: דגם במקום שהיה מלוה בלאו הכי ולכך לא עוברים באיסור לפני עיור, מ"מ עוברים באיסור לא תשימון. וברמב"ם מבואר דגם הסופר עובר בלא תשימון, ולפ"ז העו"ד שעורך את ההסכם גם הוא עובר.

סד. חו"מ סי' ט' ס"ק א'.

סה. בתחילת הלכות ריבית.

סו. באיסור הריבית הוסיפה התורה ענין יציאת מצרים, לומר שאיסור זה פוגע ביסודי האמונה כמבואר בשו"ע סי' ק"ס, ויעוי' בבאור הגר"א בשם התורה כהנים על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים שתקבלו עליכם מצות ריבית.

סז. על התורה שם.

אולם להלכה, כתב הרמב"ם ע"ג מצות עשה להשיך לעכו"ם, שנאמר לנכרי תשיך, וכו' עד. ובישוב הראיה הנ"ל מהגמ' במכות ומהפסוק בתהילים שלא להלוות בריבית אפילו לגוי, מצינו במאירי ע"ה שביאר דבבעל תשובה מיירי התם.

וז"ל המאירי, אעפ"י שריבית של גוי מותרת כמו שביארנו במקומו, מכל מקום מי שנשקע בהתיר לעצמו רבית של ישראל, כשיתעורר לשוב בתשובה שלמה צריך להרחיקו בקצה האחרון ולימנע מכל ריבית אפילו מן המותר לו, דרך רפואת הנפש, והוא שאמרו מי יגור באהלך וכו' ונאמר בו כספו לא נתן בנשך, ודרשו בו אפילו רבית דגוי. וכבר ביארנו בחבור התשובה שזה המזמור כלו בנוי על בעל התשובה, ובענייני ההנהגות שהוא ראוי לאחוז בהן, הכל כמו שבארנו שם, ע"כ עו.

לרעך וגו', ועל כן יאמר למען יברכך וגו', כי חסד ורחמים יעשה עם אחיו כאשר ילוננו בלא ריבית ותחשב לו לצדקה. וכן השמיטה חסד באחים.

ומכיון שאיסור הריבית הוא כדי שהלואת ישראל לאחיו בקיום המצוות, תעשה במדת החסד ס"ה. מותר ללוות ולהלוות לגוי בריבית ס"ט. וכתב החזו"א ע"ד אינו יכול לומר בדיננו אין מחזירין ע"א.

והנה כתב בספר הבתים ע"ב וז"ל, והיה דעת אחד מן החכמים שמה שאמר דוד כספו לא נתן בנשך שנראה אפילו ריבית גוי הוא, כשמרבה הוננו בנשך מפני שהיא תכונה רעה בנפש מורה החמדה והגזלנות ולא התירו אלא לכדי חייו. וכבר ידעת מה שבארו רבותינו [בסוף מכות] גם כן כספו לא נתן בנשך ואפילו ריבית דגוי, ופסוק את כספו לא נתן בנשך נאמר במזמור מי יגור באהלך שהן כלן מדות נפשיות, ע"כ.

סח. לפיכך מומר מותר להלוותו בריבית. וכתב הרמ"א סי' קנ"ט וטוב להחמיר, וע"ע בשו"ע הגר"ז סעי' ע"ה.

סט. חששו חכמים שבעסק עם הגוי ילמד ממעשיו וציוו להמנע מלהלוות לגוי בריבית, ועתה התירו כמבואר בשו"ע סי' קנ"ט וכתב החכמת אדם כלל ק"ל ס"ו ראוי לכל איש ישר שימנע עצמו אם אפשר גם מהלואת גוי בריבית.

ע. סי' ע"ה.

עא. וביאר וז"ל, שהרי אין כאן שינוי בדין ישראל, דלעולם המתנת מעות יש בו שיווי ממון וכו', אלא בשביל שאסרה תורה ריבית פקע חיוב הלוה, והלכך בנכרי שאין איסור ריבית דין הוא שיתחייב [הישראל] ליתן אגר נטר כמו שכר בהמה וכלים.

עב. מצוה קצ"ט [מתקופת המאירי, והכסף משנה מביא מדבריו].

עג. פ"ה ממלוה ולוה ה"א.

עד. דהיינו כשצריך להלוותו ילוננו בריבית.

עה. במכות שם.

עו. ובגליון הש"ס כתב דכונת הגמ' שהוא נזהר מליתן בנשך לגוי באופן המבואר בבא מציעא ע' ע"ב דאסור יותר מכדי חייו אם אינו תלמיד חכם.



הגאון רבי נחמן יחיאל מיכל שטיינמעטץ שליט"א

דומ"ץ דחסידי סיקוורא בארא פארק

מח"ס שו"ת משיב נבונים

## שו"ת בהלכות ריבית

לכבוד הרב לכבוד הרה"ג חו"ב מופלג  
בתורה ובהדרתה הר"ר יעקב אהרן  
סקוצילס שליט"א מחבר הספרים  
החשובים 'אהל יעקב' שו"ת 'מציון  
תצא תורה' ו'חוקת המהרה' ועוד שלום  
רב.

מכתב מעכ"ת קבלתי על נכון ולא היו  
עיתותי בידי להשיבו עד עתה, ועכשיו  
הנני להשיבו על ראשון ראשון, מה  
ששאל כ"ת מעניין מתנות שנותן האב  
לבנו והוא בעל חוב שלו, הנה בשולחן  
ערוך (יו"ד הלכות רבית סימן קס סעי' ח)  
כתב ז"ל: אפילו לבניו ובני ביתו אסור  
להלוות ברבית אע"פ שאינו מקפיד  
עליהם ובודאי נותנו להם במתנה, ע"כ.  
ועיי"ש בש"ך (שם קס ס"ק יג) שהקשה  
מה המעלה בכך שהוא נותן לו במתנה עד  
שהיו צריכים לומר דאע"פ שבודאי נותן  
לו במתנה אפילו הכי אסור, הא מפורש  
לעיל (סעיף ה) דאפילו אומר בפירוש אני  
נותנו לך במתנה מ"מ אסור. ותירץ דהתם  
היינו טעמא משום דאנן סהדי דמשום  
שהלוה לו משום הכי נותן לו את המתנה  
משום הכי אסור, אבל בבני ביתו שמה  
שנותן להם במתנה הוא מפני שאינו  
מקפיד עליהם ולא מחמת ההלואה היה

מקום לומר דמותר, באה ההלכה לחדש  
דאע"פ כן אסור, עיי"ש. וכן כתב  
הרמב"ם (הלכות מלוה ולוה פרק ד הלכה  
ח) ז"ל: אסור לאדם להלוות בניו ובני  
ביתו ברבית אף על פי שאינו מקפיד  
ומתנה הוא שנותן להן, הרי זה אסור  
שלא ירגילם בדבר זה, ע"כ. ועיי"ן בט"ז  
(שם ס"ק ד) שכתב דמשמע מדברי  
הרמב"ם דהאב נותן להם רבית אלא  
שמעיקר הדין אין בנתינה זו איסור משום  
דמתנה בעלמא היא, וכתב שם דכן היא  
גם כוונת הטור והשו"ע, עיי"ש. הנה  
מבואר דאף דאינו נותן להם המתנה  
מחמת ההלואה אלא מפני שאינו מקפיד  
עליהם, ואם אינו מקפיד מסתמא נותן  
להם מתנות כאלו אף בזמנים אחרים  
ורגיל בכך, מ"מ אסור. והטעם מבואר  
במקור הדין בגמרא וברמב"ם: כדי שלא  
להרגיל את בניו באיסור ריבית, וכ"כ  
הלבוש (שם סעי' ח) הטעם כדי שלא  
להרגילם בדבר. וא"כ לכאורה פשוט דאב  
שלוה מבנו אסור לתת לו מתנה.

גזירה לגזירה

אלא דבאמת הכא מיירי בריבית  
קצוצה, שקצץ האב בשעת ההלואה שיתן

מה והוא באופן שאין נראה קשר בין המתנה להלוואה, בכה"ג וודאי מותר, ואף לפני פרעון נראה לענ"ד דאם הוא באופן שאין זוכרים לא הוא ולא הבן מההלוואה כלל, ונותן לו המתנה כדרך כל אב שנותן לפעמים מתנה לבן, בכה"ג אין איסור.

נכנע לו לקיים מה שצוהו לטובתו

ב. עוד שאלת מאחד שביקש הלוואה מחברו, וחברו לא הסכים ליתן לו רק בתנאי שהוא ילמוד בכל יום ויהיה לו שיעור קבוע, או כגון שביקש מאביו הלוואה והיות שהרופא אומר שהוא צריך דיאט לבריאותו והוא נחוץ לו מאד, ע"כ אומר לו לבנו שאינו מסכים ליתן לו הלוואה אם יקבל עליו לעשות דיאט, וכן כל הדומה לזה שמתנה עמו ההלוואה בדבר שהוא לטובת הלווה עצמו, אי שייך בכה"ג איסור ריבית במה שנכנע לו ומקיים ציוויו כמבואר בט"ז (סימן קס ס"ק ה). והנה כפי המבואר בשו"ע (יו"ד סימן קס) כל טובה הנאה אסור למלוה לבקש מהלווה, ואפילו דברים שאין בהם חסרון כיס ללווה אלא טובת הנאה בלבד מ"מ אסור למלוה לקבלם עבור הלוואה. וכן אפילו טובת הנאה של מצוה ג"כ אסור, כגון כהן שמלווה מעות לישראל על מנת שיתן לו תרומות ומעשרות שלו, דכתב בית יוסף (סימן קס) דמוכח מרא"ש פרק איזהו נשך (סימן טז) דאיכא איסור ריבית, ועיין בשו"ע (סעיף כג). וע"ע בשו"ת כתב סופר (יו"ד סימן קמו) שנשאל באחד שלא היו לו מטבעות של כסף לפדות בנו אבל היה לו שוה כסף,

לבני ביתו כך וכך בשכר המתנת המעות, ובהכי אף ע"ג דכוונתו למתנה ומעיקר הדין היה לנו להתיר מ"מ גזרו חז"ל שלא ירגילם בדבר כנ"ל, וכן משמע ממה שכתבו בלשון 'אסור להלוות בריבית' דמשמע דמתחילת ההלוואה היתה התנאה על הריבית, אבל כשנותן לו מתנה בלי קציצה ואינו אומר לו שהוא מחמת ההלוואה רק אח"כ נותן לו מתנות כדרך שרגיל אב לתת לבנו, בכה"ג מנ"ל דגזרו לאסור. והגם דבכה"ג שקצץ והתנו בפירוש שתהיה המתנה לשם ריבית תמורה לומר שנותן להם המתנה מפני שאינו מקפיד, ולא מחמת ההלוואה כמו שכתבנו לעיל משם הש"ך, מ"מ כן מוכח לכאורה ממה שהקשה הש"ך מסעי' ה, והתם מיירי בריבית קצוצה, עיי"ש. וע"ע בספר מרבה תורה (סימן קס ס"ק כא) שכתב דהגזרה שגזרו באב ובני ביתו שלא ירגילם כו' היינו דוקא בריבית קצוצה, אבל באבק ריבית או ריבית מוקדמת או מאוחרת אף מתנה מרובה ואינו רגיל או פרהסיא שרי באב ובנו, דאין דרכן להקפיד וליכא מראית עין, נוכל לומר דאין שייך בזה גזירה דילמא אתי למיסרך, דהוה כגזירה לגזירה, עיי"ש. מבואר דאין הגזירה אלא בריבית דאורייתא אבל בשאר אופנים לא, ולכאורה הוא הדין באופן שלא קצץ בתחילת ההלוואה דהוה ריבית דרבנן (עיין ש"ך (סימן קס ס"ק ח)) דשרי באב ובנו, מבואר כנ"ל דאין איסור אלא בריבית קצוצה ממש, ובהכי מיירי בשו"ע שם, וצ"ע. מיהו אם כבר עבר זמן

הלוה עצמו לעשות, רק נתחזק בעצמו לעשות טובתו מפני דבריו של המלוה, וא"כ לא קיבל המלוה ממנו שום הנאה. וביותר כשמתנה ההלוואה בלימוד התורה, הרי בלאו הכי הוא מחוייב בתלמוד תורה, וכמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רמו סעי' א) כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורים בין בחור בין זקן גדול אפילו עני המחזר על הפתחים אפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר: והגית בו יומם ולילה. ואפילו אם מיירי באדם שאין עתותיו בידו ללמוד תורה ומבואר בפוסקים דבשעת הדחק אפילו לא קרא רק קריאת שמע שחרית וערבית קרינן ביה 'לא ימוש מפיו' (ישעיהו נט, כא), וכמו שכתב שם הרמ"א בשם הגהות מיימוני (פרק א) וסמ"ג (עשין יב). מ"מ דעת רוב פוסקים דאפילו הכי מחוייב ללמוד כל עת בשעה שיש לו פנאי, ואדרבה לאנשים כאלו הוא חיוב ביותר לעשות לעצמם איזה זמן לקביעות עיתים לתורה, וכמו דמבואר בשו"ע הרב (או"ח סימן קנו) ז"ל: לא אמרו קביעות עיתים לתורה אלא במי שצריך לעסוק בדרך ארץ ולפרנס נפשו ונפשות ביתו, אבל מי שאין צריך לכך או שמתפרנס משל אחרים חייב לקיים בו והגית בו יומם ולילה כמשמעו, ע"כ.

ת"ת עיקר מצוותו וחייבו אין לו שיעור ובספר טורי אבן (חגיגה ז, א) על המשנה אלו דברים שאין להם שיעור כו'

וגם הוא מן המהדרים אחר כהן עשיר שמחזירים על פי הרוב כסף הפדיון, ובא כהן אחד עשיר ואמר שילווה לו מטבעות הצריך בכסף מלא והתנה עמו שיפדהו על ידו. והשיב דאסור למעבד הכי דאית בזה איסור ריבית, וכתב שם עוד מעתה אומר אני כי לא יצא ולא אהני מעשיו שפדה באופן הנ"ל, כיון דעם עשיית מצוה כשנותן כסף הפדיון לכהן עבד איסורא הוי מצוה הבאה בעבירה דפסקינן דלא יצא, וגרע מגזל לולב וכיוצא בו דעבירה כבר נעשית, אבל כאן עם המצוה עושה עבירה ואין עבירה מצוה, עיי"ש. וכן בנדון דידן שנהנה ממה שמציית לדבריו אע"ג דהוה מצוה אסור. ואין לומר דשאני התם שנותן לו תרומות ומעשרות דהוה ממון ממש והוה ריבית דאורייתא, אבל בנדון דידן לא נתן לו אלא מעט הנאה שנכנע לו דהוה כריבית דברים דרבנן. דהרא"ש שם מיירי אף למ"ד טובת הנאה אינה ממון, וכיון שכן אין זה ריבית אלא ריבית דרבנן, וכמו שכתב הרא"ש שם, דלמ"ד טובת הנאה אינה ממון אם לקח ממנו אין מוציאים מידו, עיי"ש.

אינה רבית גמורה

אלא דבאמת יש לדחות ולומר דהתם נהנה הכהן מהמעשרות או ממעות הפדיון הבן, ואף למ"ד טובת הנאה אינה ממון, מ"מ הנאה יש כאן. אבל בנדון דידן כל ההנאה אינה אלא מה שנכנע בפניו ומקיים מה שמצוהו, הוא עושה את הדבר הזה שאינו אלא לטובתו אינו עושה כן מפני שנכנע אלא משום שכך טוב עבור

הלוח שיעשה כן, אף על פי שהוא היה עושה כן מעצמו [לתועלת עצמו או לשם מצוה כנ"ל] ואין כאן רבית ממון, מ"מ מה לו לזה שיצווהו על זה, אלא ודאי סומך על שהוא לזה שלו, והוא רבית דברים שמצוה עליו דברים בשביל ההלואה, ע"כ. הרי מבואר להדיא דאף דבלאו הכי היה עושה כן למצוה או לתועלת עצמו מ"מ אסור.

#### במקום מצוה לא גזרו

**אמנם** עיין בשו"ת הרדב"ז (חלק ה סימן שא שו) שכתב דמותר להלות מנה לחבירו כדי שיתן דינר לצדקה, והא דתנן בשלהי איזהו נשך לא יאמר לו דע שפלוני בא ממקום פלוני, ופירש הרמב"ם ז"ל (הלכות מלוה ולוה פרק ה הלכה יג) דהיינו שאמר לו אם יבא פלוני ממקום פלוני כבדהו. היינו דווקא אם פלוני הוא עשיר אבל אם אותו פלוני הוא עני שרי, דבמקום מצוה לא גזרו, עיי"ש. הרי מבואר דהאי הנאה מועטת שעושה רצונו אף דהוא ריבית דברים לא אסרו אלא בסתם אדם אבל במקום מצוה כגון שהוא עני לא זזרו, והוא הדין כשאומר לו שילמוד תורה, וע"ע בשו"ת עונג יום טוב (סימן פט), ומה שקשה מדין ערב (קדושין ז, א), דהא כתב בשו"ע (סימן קס סעי' יד) דאסור לומר אלוך מנה על מנת שתתן זוז לפלוני והוא ריבית קצוצה, וכתב שם הרמ"א דגם להקדש אסור וג"כ הוא ריבית קצוצה, א"כ איך התיר הרדב"ז להתנות שיתן לעני. כבר עמדו האחרונים בקושיא זו, עיין בשו"ת אגרות משה יורה

גמילות חסדים ות"ת כו', כתב ז"ל: נראה לי אף על גב דכ"ל לת"ת דאין לו שיעור בהדי הנהו לא דמי להו, דהני לעיקר מצוותן יש להן שיעור למעלה, אלא שאם רצה להוסיף מוסיף, ואין שיעור למעלה לתוספת, וכל שהוא מוסיף יש מצוה ומקבל עליה שכר. אבל ת"ת עיקר מצוותו וחיובו אין לו שיעור אלא מחויב ללמוד יום ולילה כפי כוחו, ע"כ. ואף על גב דאמר בפ"ק דנדרים (ח, א) האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכת זו נדר גדול נדר לאלקי ישראל, ומפרש בגמ' שם דאין זה מושבע ועומד מהר סיני, דאי בעי פטר נפשיה בקריאת שמע שחרית וערבית, אלמא יש שיעור לת"ת. הא פירש שם הר"ן דמ"מ מצוה מן התורה איכא משום ושננתם, עיי"ש. וכן הוא דעת רוב פוסקים, ואע"ג דיש ראשונים דסברי דלחייב סגי בקריאת שמע, מ"מ זה בודאי דאיכא מצוה.

**אפילו היה עושה כן מעצמו לטובתו או לשם מצוה**

**אלא** דמ"מ מדברי הט"ז (שם) עצמו מבואר דאפילו אם היה עושה מעצמו לטובתו או לשם מצוה מ"מ אסור, עיי"ש שדקדק בדברי הרמב"ם למה נקט שמכבדו ומאכילו, ולא אמר שתתן לו איזה סך מעות. גם למה זכר איש ממקום פלוני, כל זה הוא שלא לצורך. וכתב דהעיקר בזה דאף שודאי דרך העולם לכבד אכסנאי באכילה כדי שאם יבוא הוא שם יחזור ויכבדו, או שעושה כן מצד גמילות חסד, וכאן שבא המלוה להזהיר

ואף שע"י ציויו של המלוה הוא שנתעורר לעשות דבר זה, מ"מ אין זה מראה הכנעה כלפי המלוה.

#### בלאו הכי מחויב בדבר

עוד יש לחלק ולומר דלא אסר הט"ז אלא באופן דהלואה אינו מחויב בדבר, כגון ליתן צדקה דהלואה כבר נותן להרבה עניים ואינו מחויב לתת לעני זה בדוקא אלא שהמלוה רוצה שיתן לעני זה והוא נכנע לו, אבל באופן שהוא מחויב ליתן צדקה כגון שאין לו לעני זה מה לאכול והוא מוטל עליו, בכה"ג אף אם אמר לו המלוה אני מלוה לך על מנת שלא תתעלם מהחובה המוטלת עליך ותתן צדקה לעני זה, בכה"ג לא מקרי שנכנע לו, דהא אינו אלא ככופהו לקיים החובה המוטלת עליו (מדין ערב יש לדון אם שייך בכה"ג, ואנו לא באנו אלא מדין ריבית דברים משום שנכנע לו). ואם כנים הדברים הוא הדין בנדון דידן דמחויב בתלמוד תורה בכל עת שיכול, א"כ אינו עושה אלא מחמת חיובו ולא משום שנכנע למלוה ולצויו, והמלוה לא בא אלא לזרזו לקיים חיובו המוטל עליו מדין תורה. וכן מבואר בספר ברית יהודה (פרק יא בהערות אות נ) דהתיר ליתן צדקה למלוה אם אין לו עכשיו מה יאכל ומצוה עליו להחיותו, עיי"ש שלמד כן מדברי השיטה מקובצת (כתובות קח, א) בשם תלמידי רבנו יונה עיי"ש. והגם דהוא לא התיר אלא בלא התנה עמו אבל בהתנה עמו שיתן לו צדקה אף בכה"ג אסר, אין זה אלא התם שנותן לו ממון ומדין ערב,

דעה (חלק ג הלכות ריבית סימן קסא). ובספר מרבה תורה (שם ס"ק לה) הביא דברי הרדב"ז וצדד כדבריו להתיר אף לכתחלה להלות לחבירו על מנת שיתן דינר לצדקה, דלא חשיב רבית קצוצה אלא אבק, ואם הוא אבק רבית א"כ אין חשש דלא גזרו חז"ל במקום הפסד עניים, וסיים שם דאף אם כי למעשה קשה לעבור על דברי השו"ע שפסק לאסור, מ"מ צריכין לידע מדברי הרדב"ז הנזכר, כי יש נפק"מ עכ"פ שלא להוציא מיד המלוה שיכול לטעון קים לי כשיטת המקילין בזה, והביא דבריו בדרכי תשובה (סימן קס ס"ק קו) עיי"ש. וכל זה כשמצוהו לתת ממון שיש חשש מדין ערב, אבל בנדון דידן שמצוה לו שילמד תורה דלא שייך דין ערב, ודאי יש ללמוד מדברי הרדב"ז דאין איסור.

#### כשעושה לעצמו לא מקרי הכנעה

ונראה לענ"ד עוד דאף גם למה שמבואר מדברי הט"ז דאף באופן דבלאו הכי היה עושה כן למצוה או לתועלת עצמו מ"מ אסור כנ"ל, אין זה אלא בדבר שיש גם למלוה קצת תועלת או הנאה מהדבר שמצוהו עליו, כגון התם דאומר ללוה לכבד אכסנאי באכילה, דמסתמא אותו אכסנאי הוא קרובו או ידידו שרוצה בטובתו, בכה"ג אמרינן דאף אם היה עושה את הדבר בלאו הכי כיון שנכנע לו ועושה דבר מפני שאמר לו, אסור. אבל באופן שמצוה עליו דבר שאינו אלא לטובת הלוה, לא מקרי שנכנע לו כי אינו עושה כן אלא מפני שהוא טובה בשבילו,

אבל בנדון דידן שעושה את החיוב המוטל עליו ואינו נותן למלוה כלום נראה דשרי. וע"ע בחידושי ר' מאיר שמחה על הש"ס (הלכות ריבית סימן קס) שתמה באומר הלוני ואלוך, הלא הלואה לחברו היא חוב מן התורה כמ"ש (שמות כב, כד) אם כסף תלוה כו' ומכילתא דרבי ישמעאל (משפטים - מסכתא דכספא פרשה יט): רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מזה, דחוב הוא מן התורה להלוות ממון לחבירו אם יש לו, וא"כ הרי זה כמלוה לחבירו על מנת שתעשה מצוה המוטלת עליו בחובה דאין שייך בזה איסור ריבית, דאינו עושה כן מחמת השיעבוד למלוה, עיי"ש מה שתירץ דמיירי באופן שאין מחוייב להלות. עכ"פ מבואר כנ"ל, דאם מתנה עמו דבר שבלאו הכי הוא מחוייב מן התורה לעשותו, אין בזה משום איסור

ריבית. וכעין זה ראיתי בספר קב ונקי (סימן רסח) שכתב הגר"י זילברשטיין בשם חמיו הגר"ש אלישיב זצ"ל דמותר להתנות עם הלוח שילוח לו על מנת שישמר שבת, עיי"ש.

#### משום ונשמרתם מאוד לנפשותיכם

ונראה דה"ה לענין הספק השני שהאב מצוה לבנו שילך לדייאת, והגם דדבר זה מי שיודע הוא קשה מאד לאדם שרגיל לאכול הרבה, אבל אם הרופא אומר דמחוייב לילך לדייאת מחמת בריאותו א"כ יש בזה חיוב מצד 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם', גם נשאלתי הרבה פעמים מאב שרוצה שבנו יפסיק לעשן והוא מבטיח לו הלואה אם הוי איסור ריבית, ולכאורה גם זה כנ"ל, דיש חיוב מצד ונשמרתם כו' וא"כ אינו עושה כן בשביל אביו אלא משום החיוב המוטל עליו, כן נראה לענ"ד.

הגאון רבי יעקב נויברגר שליט"א

מרא דאתרא בית אברהם ניו ג'רזי

מראשי ישיבת רבינו יצחק אלחנן

כבוד גדול כבודוני להעתיק דברי תורה לכבוד ולע"ג האי גברא  
רבא, מאצילי העם ומגאוני הצנועין, ועדין נפש למופת, דר. טלי  
סקוצני"לס זצ"ל. הניח אחריו ברכה דורות ישרים, הם ובני ביתם  
תכשיטים בני קומה כולם בני עליה הן בירא"ש הן ברב חסד,  
הן בת"ת הן במדות תרומיות, פירות מאילנא רברבא, ומכיון  
שהי' הנפטר ממלאכי החסד, נכתוב הערה ביסוד פרשת החסד  
בתורה

יעקב נויברגר

## הלוואת כסף כיסוד לפרשת גמילות חסדים

יכול לכופ המלוה לקבל מן הזיבורית,  
ג"כ כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין.

[א] שקדו חז"ל לחזק מצות הלוואת  
כסף

וחידושו של פרוזבול בין לתוס'  
(גיטין לו. ד"ה מי איכא) שסו' שחז"ל  
תקנו לפרסם מה שמסירת שטרות לב"ד  
מפקיע השמטת ההלוואה מדינא ובין  
אליבא לרוב הראשונים שחז"ל תקנו  
שע"י פרוזבול כאילו שמסר שטרותיו  
לב"ד ומהני בשמיטה דרבנן בלבד, הרי  
ע"י הפרוזבול הקילו חז"ל על המלווין  
כדי שלא ימנעו מלהלוות.

ואפשר שלכן קבלו חכמי הדורות  
היתר העיסקא, שלכאורה דבר תמוה,  
ובלשון בעל התורה תמימה (ויקרא, פ'  
בהר, פרק כה, הערה קצב), " והנה דבר  
ידוע הוא, שבדורות האחרונים המציאו  
היתר הלוואה ברבית בהיתר עיסקא ...,  
ולכאורה דבר פלא הוא שלא מצינו כל

הרבה שקדו חז"ל לחזק מצות התורה  
ללוות למי שצריך, וכשחששו חז"ל  
שיכשלו וימנעו מלקיים המצוה, תקנו  
תקנות כדי שלא תנעלו דלת בפני לוויין,  
עי' בריש מס' סנהדרין (ב:) שחז"ל  
הקילו, בכחם של הפקר ב"ד הפקר  
כדביאר הר"ן על אתר, שלא לדרוש ושלא  
לחקור עדי הלוואה שבאו להעיד בב"ד.  
וכמו כן, אליבא דרבי אבהו, תקנו חז"ל,  
מכח הפקר ב"ד או מכח שליחותיהו,  
להקל שלא בעינן סמוכים לדון דיני  
הלוואות, וסיבתם כדי שלא ימנע מי  
שיכול ללוות כספו מפחד שיהי' קשה  
מאד לתבוע הלוה לב"ד של סמוכים. וכן  
ביארו הראשונים שלכן תקנו חז"ל  
שגובים המלוה מן הבינונית והלוה אינו

הלואה, כי על זה יש מצוה מיוחדת בתורה (שמות כב, כד) אם כסף תלוה וגו'. הרי הח"ח מלמדנו שהמעשה חסד היחידי שנקטה התורה במ"ע ה"ה הלואה. ולכן מסתבר שצריכים לשמור שלא ימנעו ממעשה החסד העיקרי שהרי כל התורה כולה חסד.

והנצי"ב כתב כעין דבריו, במכתב המליצתו לספר אהבת חסד, שכתבו הח"ח להזכיר ולזרז בנ"י לקיים מצות הלואות כסף, שגמילות חסדים מחויבת מצד צורת האדם שלכן אנשי סדום נתחייבו כליה שלא עסקו בגמילות חסדים והשחיתו צורת האדם. ובנ"י שגומלי חסדים אנו מצד הטבע, כדאמרו חז"ל ששלש סימנים יש בנו רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים. ובשעת מתן תורה חידש הנצי"ב מתוך דיוקו בלשון הקרא, שחילק בין כה תאמר לבית יעקב ובין כה תגיד לבני ישראל, שלא צווה פרשת גמילות חסדים להמון עם שלעשות כן ללא צורך שגמ"ח נכנס לטבע העם, אלא צווה לגדולי הדור לגמול חסדים לשם שמים.

וממשיך הנצי"כ שעל כל פנים, "מ"מ [אעפ"י שלא צווה ה' לעמו להקפיד על גמ"ח, שהרי מבלי ציווי ומעצם טבעם יקפידו על גמ"ח כנ"ל] יש מ"ע בתורה כמו והחזקת בו ועוד אם כסף תלוה וגו' היינו ללמדנו אשר מלבד שאנחנו מצווים על גמ"ח מחמת חובת האדם לאדם עוד אנו מצווים עליה מצד התורה כמו כל חוקי התורה שאין הדעת האנושי נותן להם."

רמז קל בתורה להמצאת היתר לאיסור זה, ולא נתבאר היסוד והבסיס על מה ראו חז"ל לבנות עמודי ההיתר. "וע"ש בדבריו המיוחדים.

### [ב] למה דאגו לחזק מצות הלואות

#### כסף

ולכאורה חז"ל למדו לחזק מצות הלואה ממה שהקפידה התורה על אלו שנמנעים מלהלוות מפחד שלא יגבו הלואותם, שתבוא שמיטה ותבטל ההלואה, כדכתיב (דברים, פ' ראה, פרק טו, ח-י), "כִּי פֶתַח תִּפְתָּח אֶת יְדֶךָ לֹוְ וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטְנוּ דֵּי מַחֲסָרוֹ אֲשֶׁר יִחָסֵר לוֹ: הַשְׁמָר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דְבָר עִם לִבְכָּךְ בְּלִיעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת הַשָּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינֶךָ בְּאַחֲיֶךָ הָאֲבִיּוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל יִקְוֶה וְהָיָה בְּךָ חָטָא: נִתְּן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא יָרַע לִבְכָּךְ בְּתַתֶּךָ לוֹ כִּי בְּגִלְלֵי הַדָּבָר הַזֶּה יִקְוֶה אֶל־הָיֶךָ בְּכָל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מַשְׁלַח יְדֶךָ:"

וכ"כ בעל הקרית ספר (ריש הל' מלוה ולוה) וז"ל, "[מצוה] להלוות לעניי ישראל דכתיב אם כסף תלוה את עמי את העני עמך אם זה חובה או אינו אלא רשות ת"ל העבט תעביטנו חובה ולא רשות וגדול המלוה יותר מן הנותן כדאמ' והקפידה תורה על הנמנע מזה דכתי' [ורעה] עינך באחיק וגו'"]

והדברים מבוארים לאור דברי הח"ח בפתיחה לספרו אהבת חסד, "אך קדם הכל [שיודיע עניני הדינים בהנהגת מדת החסד] נחוץ לבאר עניני גמילות חסד של



מעשר עני, וכן עניני השמטה... וגם מצות השבת אבדה.. וכן מצות פריקה וטעינה... הרי צריכים לבאר מה שכתבו שמצות הלואה היא מ"ע היחידי של גמ"ח בקרא?

והנראה לבאר דבריהם לאור דברי הרמב"ם בסוף הל' אבל (פרק יד הלכה א), "מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספור ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחרך בתורה ובמצות."

הרי הרמב"ם מבאר לנו שכל פרשת החסד בתורה היא קיום במצות ואהבת לרעך כמוך כדביארו חז"ל שמצוה זו מצוה לנו לעשות לאחרים מה שאנו רוצים לקבל מאחרים. וחז"ל הגדירו פרטי המצוה וחייבום מדרבנן מעשים מסוימים איך בדיוק לקיים המצוה.

והדבר דומה לדברי הרמב"ם (הל' שבת ריש פרק כא) ולדברי הרמב"ן (פרש אמור, כג:כד) בקשר למצות שביתה בשבת וביו"ט שהתורה צוותה מצות שביתה וחז"ל למדו לנו וצוו לנו בדיוק איך לשבות מפעולות הדומות למלאכות ואיך לעשות סייגין למלאכות, ולשבות

הרי הח"ח מבאר שהלואה כסף היא המצוה היחידי בפרשת גמ"ח שמפורש בתורה כמצוה מיוחדת. והנצי"ב שסו' שיש עוד מצוה של גמ"ח, והחזקת, עכ"פ מבאר שדווקא על ידיהן ע"י מצות הלואה וע"י מצות והחזקת בו, מלמדנו התורה ליזהר בכל פרטי פרשיות של גמילות חסדים, לא רק מטעם צורת כל אדם וטבע של בני"ב בלבד אלא להוסיף ולגמול חסדים מטעם קיום מצוות הבורא ולקיימן ע"פ כמה פרטים ותנאים שחידשה התורה, ע"ש בדבריו.

ומבואר לאור דברי הח"ח והנצי"ב, מה שהקפידו חז"ל על שמירת מצות הלואה, וחששו מאד שלא תנעול דלת בפני לוויין, עד שבטלו דרישה וחקירה בעדי הלואה והקלו לדון בפני הדיוטות, שהרי התורה תלתה כל פרשת מצוות גמילות חסדים עליה, ושוב הבינו חז"ל מזה להוסיף ולדאוג שיזהרו בה בני"ב בכל דור ודור.

ובס"ד נבאר עוד ביתר עומק.

**[ג] ביאור מה שכתבו הח"ח והנצי"ב שהלואה היא מצוה היחידה של גמ"ח מדין תורה**

לכאורה כוונתם של הנצי"ב והח"ח צריכים אנו לבאר לאור מה שכתב הח"ח בעצמו מקודם, "ואח"כ התבוננתי שבאמת אין קץ לעניני החסד שיש בתורה, כי כמה וכמה מצוות עשה וכן לאווין יש בתורה, הכל נובע ממדת חסדו יתברך, כגון: דיני לקט, שכחה ופאה, וכן

מהן, ולשבות מטלטול מוקצה ולשנות בהליכה ובדיבור בשבת מימי החול.

**כוונת הנצי"ב והח"ח** לומר שבעצם מצות הלוואה, לולי לא היתה מצוה בפני עצמה, היתה נמצאת מצוה להלוות לחבירו הנצרך מבין מצות חז"ל, דומה לניחום אבל, והכנסת כלה לחופה, וביקור לחולה וללויה לאורח. וכמו שיש הלכות מסוימות לדרכי ביקור כגון באיזה שעות ואיך מברכים, ויש הלכות מפורטות לדרכי ניחום, כגון מתי מדברים ואיך מברכים, כמו כן היו קובעים חז"ל הלכות מסוימות של משכון ונגישה וכיו"ב. הרי רואים שמצות הלוואה ה"ה המצוה שהתורה צוותה בפירוש, ולכאורה גם מקיימים על ידה מצות ואהבת לרעך כמוך, והתורה למדה לנו פרטי מצות הלוואה כנ"ל.

#### [ד] גדר פרשת גמ"ח לאור סדר

##### הלכות הרמב"ם

אלא שגם דברי הרמב"ם וסידור הלכות אומר דרשני. הרי קבע מקומה של מצות הלוואה עם כל דיניה של איסור נגישה ודרכי הנהגת המשכון, ואיסור רבית, בספר משפטים ולא הזכירה במצות צדקה ומתנות לעניים, ולא בסוף הל' אבל, מקום שמסדר הל' אהבת רעים ועשית חסד, ולא בהלכות דעות, מקומה של הלכות הנהגת צורת האדם וצורת ישראל.

ונראה שיש ללמוד מסידור ההלכות שגדר פרשת החסד שונה ממצות צדקה

ושונה ממצות לקט שכחה ופאה, ושונה ממצות פריקה וטעינה. מצות צדקה ומצות מתנות לעניים ה"ה כולם מצות נתינה, היינו שעיקר קיומה ה"ה המעשה נתינה. המעלות במצות צדקה (הל' מתנות עניים פרק י הלכה ז) ה"ה מעלות באופן הנתינה. והח"ח בס' אהבת חסד מעתיק שמצות נתינת הלוואה, היינו למי מלווים כולם לומדים מדיני צדקה.

**ברם** מצות גמילות חסד היא מצות השתדלות והתעסקות עם חבירו, היינו עם צרכים שחוליו או פטירת קרובו או אירוסיו בתו וכיו"ב הטילו עליו. כן יש להבין מכל הדוגמאות שהביאן הרמב"ם, למשל מצות הלווית אורח או מצות ביקור חולים. וז"ל הרמב"ם (הל' אבל פרק יד) (ב) שכר הלויה מרובה מן הכל, והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה, מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלווה אותן ... אפילו המלוה את חבירו ארבע אמות יש לו שכר הרבה, וכמה שיעור לזיה שחייב אדם בה, הרב לתלמיד עד עבודה של עיר... (ד) בקור חולים מצוה על הכל, אפילו גדול מבקר את הקטן, ומבקרין הרבה פעמים ביום, וכל המוסיף משובח ובלבד שלא יטריח... (ט) מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה, במה דברים אמורים בשאין לו כל צרכו, אבל יש לו כל צרכו אין מבטלין....."

וכדי ללמד לנו יסוד זה במצות גמ"ח, או אולי משום שהרמב"ם הבין זה מהל' ניחום אבלים, קבע מקומן של מצות

שנתן ללוה כספו, משתדל המלוה עם הלוה להקל עליו עולו של ההלוואה. הרי אסור לנגוש, ואסור לשמור על משכון באופן שמפריע לחיי חייו ואסור לנשוך שום אופן של אגר נטר ממנו. וכאילו שהלכות התורה באות למעט תוקפו של "עבדות" של עבד לוה לאיש מלוה (עי' משלי כב, ז).

**סיכום הדברים.** מבואר מתוך סדר הלכות הרמב"ם שגדר מצות גמילות חסדים שונה ממצות צדקה וכל ענפיה. ומקומה בתוך הל' ניחום אבלים מלמדנו שגדר גמ"ח הוא ירידה למצבו של חברו והבנת צרכיו והשתדלות והתעסקות עמו בכל דרך שיכול להקל עליו. ופרטי מצות הלוואה מן התורה, מתרכזות על איסור נגישה, איסור נשיכה ואיסור הפרעת חייו ע"י נתינת משכון הדריכו חז"ל להבין שזו גדרה של מצות גמ"ח. ומבואר דברי הנצי"ב והח"ח שהלוואה היא כמעט המצוה היחידה בתורה של גמ"ח. ומבואר מה שחז"ל הקפידו בכל תוקפם שלא תנעול דלת בפני לוויין שהיא דרכה של תורה ללמד לישראל קשת בפרשת החסד, לימודה והוצאה לפועל.

גמ"ח מיד לאחר שהעתיק הלכות ניחום אבלים. ועי' בהלכות ניחום אבלים שכל פרטיה הם תיאור השתדלות, (הל' אבל פרק י) (א) כיצד מנחמין את האבלים, אחר שקוברין את המת מתקבצין האבלים ועומדין בצד בית הקברות, וכל המלוין את המת עומדין סביב להן שורה לפני שורה ואין שורה פחותה מעשרה ואין אבלים מן המניין (ב) האבלים עומדין לשמאל המנחמין וכל המנחמין באין אצל האבלים אחד אחד, ואומרים להן תנוחמו מן השמים, ואחר כך הולך האבל לביתו, וכל יום ויום משבעת ימי אבלות באין בני אדם לנחמו, בין שבאו פנים חדשות בין שלא באו. (ג) .... ואין רשאים לומר דבר עד שיפתח האבל את פיו תחלה... וכיון שנענע בראשו שוב אין המנחמין רשאים לישוב אצלו, שלא יטריחוהו יותר מדאי (ו) מכבדין ומרביצין בבית האבל, ומדיחין קערות וכוסות וקיתונות וצלוחיות ומדליקין את הנרות, אבל אין מביאין שם לא את המוגמר ולא את הבשמים. (ט) אין אומרינן שמועה והגדה בבית האבל אלא יושבין דוין...."

והרי כמו כן מצות הלוואה, שלאחר

הגאון רבי אשר אנשיל פרוכטר שליט"א

מח"ס פירות הבית

ראש כולל להוראה בית מרדכי יצחק

אוי לנו שנלקח מאיתנו האי גברא רבה ויקרא שופרא דעמיה.

איתא בשבת קה: אמר ר"ש בן פזי אריב"ל משום בר קפרא כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו שנאמר נודי ספרתה אתה שימה דמעותי בנאדך הלא בספרתך. ומה הקב"ה עושה עם כל הדמעות שירדנו על ידינו הרב ד"ר טלי ששימש בקודש כשליח נאמן לרפאות את גדולי ישראל, ובכל עוזו היה מרפא כל יהודי המבקש עזרתו. ופירש שם המהרש"א שהקב"ה מחשיב ליה בכלל יראת שמים כדאמרי' דאין לו להקב"ה באוצרו אלא יראת שמים כו', עיי"ש. הנצטרך עוד סיבה לבכות הכתיב ומה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את ה' וגו'. וקושטא דהכא מילתא זוטרתא היא השווה לכל נפש. איך לא נוכל לבכות בהילקח מאיתנו אחיעזר ואחיסמך להרבה מוסדות ורבנים ולומדי תורה ושוקדיה. איך לא נוכל לבכות בהעדר לנו איש קדוש שנכנס לקודש לשמש יקר ותפארת גדולי עמך. איך לא נוכל לבכות בעילום האבא המסור והאהוב שתמך לכל צעד ושעל לידיד נפשנו הגאון הגדול בעל אהל יעקב שליט"א. איך לא נוכל לבכות. טללי יראת שמים יורדים מעינינו וקוב"ה אוצרם לנצח.

## בענין מלוה שאמר ללוה שילוהו עתה כדי שיחזור וילוהו פעם אחרת

יו"ד סימן ק"ס ס"ט - הלכות רבית

שלמ"ד שאוסר בגוונא הנ"ל היינו משום שגם הלואה הויא לקיחת שכר הלואתו ודמי לשאר אגר נטר דבעלמא. אמנם מש"כ רעק"א על הך מ"ד לכאור' צ"ע. שרעק"א כתב שלמ"ד שהוי אגר נטר א"כ דינו כר"ק היוצאה בדיינין, ולכן יש לשום כמה שווה מה שהלוהו וחייב להחזירו כשומא זו. ועוד כ' רעק"א עפ"י דברי

מו"מ בדברי רעק"א שההלואה שקיבלה בשכר הלואתו הוי ר"ק וצ"ע עמש"כ שצריך להחזיר מה ששוה וגם ריוח שהרויח

עיי' ברמ"א כאן שמביא ב' שיטות בענין מלוה שאמר ללוה שילוהו עתה כדי שיחזור וילוהו פעם אחרת [לאותו סכום ולאותו זמן]. ועיי' בב"י שמביא את דברי הראשונים וקצת מנימוקן, ולכאור' פשוט

שומת ההלואה הרי התורה אסרה שומא זו.

ועוד קשה על סיפא דרעק"א, על מש"כ עפ"י המשל"מ (שם) שיש לזה (מלוה הראשון) לשלם הריוח שהרויח לזה (לוה הראשון) וכשולח יד במעות חבירו. שעיין במשל"מ שם שמביא את דברי המרדכי בשם רב האי גאון דאיירי בשולח יד בממון חבירו [וכגון בפקדון], וא"כ צ"ע על רעק"א שמדמהו לכאן דאיירי בהלואה. ואמנם שרעק"א נשמר מדבר זה שכתב שאין שם הלואה עלה והוי כשולח יד במעות שבידו דמותר לקבל הרבית, מ"מ צ"ע"ג שהרי ודאי לזה הראשון נתן לו מדעתו את הממון ולא בתורת גזילה לקח [מלוה הראשון] את הממון, וא"כ ע"כ הויא הלואה. שודאי נתן לו להוצאה וברשות, וא"כ היינו הלואה ממשי, וצ"ע.

[וצ"ע כי דבר מוסכם הוא לכל שאסור לקחת הריוח שהרויח גבי הלואה, שעי' ברמ"א חו"מ (סי' רצ"ב ס"ז) שהתיר דוקא אחר תביעת המפקיד, ועי' בש"ך שם בשם מהרש"ל שהחמיר גם בזה וכ' שדמי למבטל כיס חבירו שפטור, וע"ע בפ"ת שם שמביא את דברי החת"ס חו"מ סי' קע"ח שמאריך בכמה דינים של מבטל כיס חבירו. אכן מה שיצא מכל דבריהם הוא שודאי אסור לקחת ריוח שהרויח גבי הלואה וכאשר מבואר במרדכי שם].

ושו"ר שהאג"מ ביו"ד ח"ג (הל' ריבית הערה ט') הוקשה לו טובא בהבנת

המשל"מ (פ"ז הל' מו"ל הי"א) שיש לו להחזיר את הריוח שהרויח כי התורה לא אסרה רק במלוה מדעתו אבל זה אין דעתו כלל להלות לו רק בדרך תשלומי רבית ואין שם הלואה עלה והוי כשולח יד במעות שבידו דמותר לקבל הרבית. ומסיק שם שצ"ע לדינא.

ולכאור' צ"ע בתרתי. חדא שלכאור' י"ל שאין לחייבו להחזיר את שומת ההלואה שהרי לא קצץ הך שומא (אלא טובת הנאה בעלמא הויא, וכאן לכאור' לכ"ע יש לפרש כהט"ז סס"י ק"ס שלא שייך לכאן סוגית טו"ה ממון, ועי' לקמן בדברי האג"מ בענין שהוא כעין טו"ה שחייב א"ע להלוות לו), ודמי למקדש במלוה שלא נתן המקדש השתא ולא מיד. וא"כ איך נחשב שומת ההלואה כקציצת ממון לחייבו להחזירו. ואע"ג שאשכחן שמזיק חוב חבירו חייב לשלם שומת החוב כדאיתא בריש מכות בסוגיא דעדים זוממין, הא שם הוי מדין מזיק. שאע"ג שלא ניתן לו מידי בתחלת החוב מ"מ אחר נחשב למזיק כאשר מפסיד את חובו של חבירו. ועוד יש לחלק בין היכ"ת שלכתחילה יש לחשב שומא לבין כאשר שומת החוב אסורה. ומש"ה יש לחלק בין מכירת חוב (שיש לו מחיר בשוק אלא שגזה"כ מיעטה מכירת שטרות מאונאה) או מזיק חוב (כנ"ל) לבין הלואה. שהרי בהלואה התורה אסרה שומא זו, וא"כ איך אפשר לחייב את המלוה הראשון (שבהלואה השניה הוא הלוה) להחזיר

דברי רעק"א הנ"ל, ובפרט הקשה ליה טובא שלכאו' נ"ד הוא הלואה כשאר הלואות בעלמא ואיך חילק רעק"א בינו לבין שאר הלואות. ועיי"ש שכ' שאע"ג שאינו כדאי להכריע ספיקת רעק"א, מ"מ נר' לו שודאי אסור למלוה הראשון לשלם רבית (נלענ"ד שכוונתו גם לאגר נטר של השומא וגם לריוח שהרויח) אע"ג שבעלמא מלוה חייב להחזיר את הריבית, אלא שהוסיף האג"מ, וז"ל, אבל אולי שייך לחייבו להחזיר ולהלוות לו כשיצטרך, עכ"ל. וכ' שם לפרש את דבריו שאם היתה בנ"ד קציצת ריבית לא היא אלא בענין זה שחייב א"ע בהלואה כשיצטרך.

ישוב לדברי רעק"א הנ"ל

מתוך חומר הקושיא, וגם מפני שרעק"א גופיה כ' שאין שם הלואה עלה ומש"ה דימה נ"ד לדברי המשל"מ, יש להאריך קצת בפירוש דבריו. וילה"ע שלכאו' ב' קושיות הנ"ל ברעק"א חדא מתרצת חברתה, שהרי אם לא היא הלואה וכמש"כ בסוף דבריו א"כ ודאי לא הוי אגר נטר בזה שחייב להחזיר את השומא, וק"ל. אכן צ"ת וכנ"ל, איך שנא מעות הלואה זו משאר ממון שניתן להוצאה.

ומה שנר' לומר בזה הוא שרעק"א ס"ל שיש כאן ב' ענינים שלא תלויים זה בזה, חדא מה שנעשה בין שניהם [וכגון מה שקצצו והסכימו ביניהם], ועוד איך להגדיר דין הממון. שלפי רעק"א אפשר להיות היכ"ת שממון ניתן להוצאה ומ"מ

מאחר שאין ברצון המלוה להלוות אין כאן הלואה. ולכאו' מוכח לחלק כן בדעת רעק"א, שהרי ודאי לא משמע בדבריו שהמלוה הראשון שהוא עתה הלוח הוא גזלן (שיש לו בידו כספו של חברו) דא"כ היה חייב לשלמו את הקרן מיד, ולכאו' פשיטא שאין לו להחזיר את הקרן עד שעת פרעון. ויתר ע"ז כל החיוב להחזיר את השומא הוא מפני שדיינין את הממון כדבר הניתן להוצאה, וק"ל. א"כ נמצא שהמעות הם בידו ברשות וגם ניתנו להוצאה עד שעת פרעון ומ"מ כ' רעק"א שאין כאן הלואה. והיינו כנ"ל שס"ל לרעק"א שב' ענינים הנ"ל לאו תליין הא בהא. ולכן בנ"ד ס"ל לרעק"א שאמנם שהכסף ניתן להוצאה כשאר הלואות מ"מ המלוה [שהוא הלוח הראשון] לא מלוה עתה ברצון אלא שנתן את כספו כהלואה דרך תשלום הרבית שחייב א"ע לשלם לו.

וממילא ס"ל לרעק"א שיש לו ללוח [שהוא המלוה הראשון] לשלם שומת הלואתו ולא דמי לשאר הלואות שאסור ללוח לשלם למלוה את שומת ההלואה. כי בכה"ג שמשלם עבור תשלום דבר אחר א"כ אינו נותן את כספו כדי להלוות אלא כדי לקיים את מה שקצץ. ולכן ס"ל לרעק"א שמעות אלו אמנם שניתנו להוצאה אכן אין עליהם שם הלואה. והסכום שקצץ לו המלוה הראשון להוסיף על פרעון הלואתו ודאי לא הוי סכום קרן ההלואה שביקש ללוות ממנו שהרי הוא מחייב א"ע להחזיר את הקרן, אלא

ולכן כ' רעק"א שצ"ע לדינא אם יהיה חייב המלוה הראשון להחזיר ללוה הראשון את ההרוחה שהרויח כחלק מחיובו להחזיר את הר"ק שקצץ.

[וילה"ע שהאג"מ הנ"ל כ' שרעק"א הסתפק לדינא מחמת שלא היה ברור לו אם סברתו נכונה שלא הויא הלואה, ומש"ה לא הכריע. וכלו' שהאג"מ משמע שרעק"א הסתפק ביסוד הנ"ל גופיה אם אפשר לחלק בין דין הממון לבין מה שנעשה ביניהם, שי"ל שאם ודאי הוי להוצאה א"כ ודאי יש כאן הלואה ביניהם. אכן לכאו' לשון רעק"א לא משמע שמסתפק בעיקר סברתו דלאו הלואה הויא, אלא נר' שרעק"א הסתפק לדינא מחמת כי כל פעם שאדם עושה דבר מחמת סיבה וכוונה אחרת יש לדרן אם סוף סוף נימא שנעשה מדעתו ונחשב כעושה מרצונו. שסברת רעק"א מתלא תלי בזה שאינו רוצה שממונו יהיה ביד חבירו (כדי להפקיע ממנו שם הלואה), וא"כ סוף סוף אחר שנתן לו את ההלואה מאן נימא לן שלא נחשב עי"ז שההלואה נעשית מרצונו. דהא ודאי שהממון לא הוי גזל בידו, ומותר לו להוציאו, וא"כ י"ל ג"כ שיש לו שאר דיני מלוה שנעשה ברצון המלוה והוא שאסור לשלם ע"ז אגר נטר ולתבוע הרווחות שהרויח]:

הערה על דברי רעק"א הנ"ל מדברי החו"ד בענין מבטל כ"ס חבירו ובענין אגר נטר

ילה"ע דמה שאשכחן כאן בדברי רעק"א שיש היתר להחזיר שומת ההלואה אע"ג שיש איסור אגר נטר דמי ליסוד

הסכום הוא שומת ההלואה, וק"ל. ולכן ס"ל לרעק"א שיש לחייב את המלוה הראשון לשלם לו הך שומא.

וממילא ניחא גם מה שדימה רעק"א את דבריו לדברי המשל"מ שאירי בנידון של פקדון שנמצא ביד הנפקד, וכנ"ל. שאמנם שהכסף ניתן להוצאה ולכן פשיטא שלא הוי כשאר פקדון הנמצא ביד חבירו מ"מ ס"ל לרעק"א שיש צד שוה בפקדון דעלמא ובמעות בנ"ד. שעייין בחו"מ (שם) שמבואר התם שהצד לחייב את הנפקד לתת את מה שהרויח למפקיד הוא משום שאין לו להרויח מממון חבירו נגד רצונו. ולכן כ' רעק"א שמאחר שלא הויא הלואה וכנ"ל אלא תשלומי רבית א"כ הממון לא נמצא ביד הלוה ברצון המלוה בתורת הלואה. ולכן אע"ג שבעלמא אמרינן המבטל כ"ס מחבירו פטור, ועוד נוסף לזה מה שהתורה אסרה אגר נטר גבי הלואה, מ"מ היינו דוקא כאשר תובעו לפרוע את חובו שמתחלה נתן לו כסף להוציאו ובתורת הלואה אמנם אם לא היה חפץ שיחזיק בממונו והלה אינו מחזירו, הרי בזה פסק הרמ"א שחייב להחזיר מה שהרויח. [עי' בש"ך (חו"מ שם) שחולק עפ"י מהרש"ל (ב"ק פ"ט סי' ל') ופותר גם בזה].

ולכן כ' רעק"א שאם הלוה הראשון עתה הלוה את הממון למלוה הראשון רק משום תשלומי רבית, הרי אע"ג שנתן את הממון להוצאה, מ"מ לא היה ברצונו שהלה יחזיק בממונו בתורת הלואה כדי שלא יוכל איהו גופיה להרויח בממונו.

אדעתא דאגרא דהיינו שלקח את ממון חברו כדי להרויח בו ולא בכה"ג שהשתמש בהם לצרכו. וז"ל החו"ד שם, אבל בסתם תלינן דנחית אדעתא דאגרא ומש"ה פסק באמת [בחו"מ] בסי' רצ"ב סעיף ז' בהג"ה דאם אמר בפירוש שמתעסק בו לצורך עצמו שא"צ ליתן הרויח והוא מטעם דהוי כנחית אדעתא דגזלנותא, אבל בסתם לא חשבינן ליה דנחית אדעתא דגזלנותא, עכ"ל.

**אמנם** רעק"א השיג שם על דברי החו"ד הנ"ל על מש"כ לגבי דינא דהרמ"א בחו"מ שם, וז"ל, שם לא נזכר חילוק זה רק בסתם פקדון, אבל כתבע פקדון להרויח בהם והוא מעכב אותו משמע שם דאף בנתעסק בהם לצורך עצמו חייב ליתן הרויח, עכ"ל. ונר' לפרש שרעק"א לשיטתו אזל דס"ל שאין איסור לחייב אגר נטר בכה"ג דהוי בתורת תשלום אע"ג שהתורה אסרה אגר נטר דחוב (וכאשר הארכנו לעיל בדבריו). אמנם החו"ד חולק על נקודה זו וס"ל שאסור לשלם אגר נטר על חוב אפי' בתורת תשלום, וז"ל החו"ד שם, ומ"מ אינו חייב ליתן כשלא הרויח דא"א לומר דנחית אדעתא דאגרא דהא אסור לישראל ליתן אגר נטר ממעות וכו', עכ"ל.

לפי הנ"ל נמצא שנחלקו רעק"א וחו"ד גבי אגר נטר על חוב כאשר הוי בתורת תשלום. ולכן החו"ד לשיטתו לא התיר אלא כאשר אין איסור אגר נטר

החו"ד סי' קס"ח סקי"ד. דעיי"ש בחו"ד שבא לפרש אימתי אמרינן המבטל כיס מחבירו פטור ואימתי מחייבין את המזיק לשלם את מה שמנע מהבעלים את ממונם כדאיתא בריש מכות. אכן דברי החו"ד קצת חולקים על דברי רעק"א ולכאור' רעק"א אזל התם כשיטתו הכא (כדנפרש בסמוך), שעיי"ש שרעק"א משיג על דברי החו"ד דהתם.

וז"ל החו"ד שם, אמנם דברי הגהמ"י שהביא הב"י במ"ש במעכב מעות שכירות דחייב ליתן הרויח תמוהין דבריו דמאי שנא ממבטל כיסו של חברו דפטור, וכבר הרגיש בזה המשל"מ בפ"ז מהל' מלוה ולוה הלכה י"א, ולפע"ד נראה דל"ק כלל דדוקא במבטל כיסו שלא השתמש בו ולא נהנה ממנו פטור, דהא דין המבטל כיסו נלמד מהא דהמקבל שדה והובירה ומזה למדו ג"כ למגרש חברו בביתו וסגרו ובזה דוקא כשלא נשתמש בו אבל אם נשתמש או נהנה בו ודאי דחייב לשלם מה שהיה שוה לשכר דאפילו גברא דלא עביד למיגר הדר בחצר דקיימא לאגרא חייב ליתן מה שהיה שוה לשכר, ולזה מביא ראייה מהא דמכות דמעוות כקיימי לאגרא חשיבי וכו', עכ"ל. ואמנם שהחו"ד איירי בענין אחר ממש"כ רעק"א כאן חזינן מיהת בדבריו שאיהו ג"כ מודה לדברי רעק"א ששייך לחייב אגר נטר בתורת תשלום עפ"י גמ' ריש מכות.

אלא שילה"ע שהחו"ד ס"ל שהך חיוב תשלום הוא רק בכה"ג דנחית



## מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אשר אנשיל פרוכטר שליט"א

---

וכגון גבי דמי שכירות ומעות עכו"ם      שגם בכה"ג שהשתמש במעות לצרכו ולא  
כמש"כ שם בהדיא. משא"כ רעק"א      להתעסק גם בזה שייך תשלום של אגר  
שחולק כאן השיג על החו"ד שם וכ'      נטר, ודוק:

הגאון רבי נח אייזיק אהלבים שליט"א

אב"ד ד'הומנא ומח"ס מנחת חן וש"ס

לזכרו הבהיר של מובחר האנשים הרב טלי סקוצילס ז"ל

## בעניין כהן חלל שנשא כהנת אם בנה חייב בפדיון הבן

תשובות מכמה רבנים שחייב ופטור ולא יצא כאן שום דבר ברור אולי מורינו הרב שליט"א יכול לברר לנו מה לעשות הלכה למעשה?

### תשובה

א. הנה יסוד השאלה נבנה אם יש לדמות דין חלל שבעל בת כהן לדין המבואר בש"ך יו"ד (סי' ש"ה ס"ק כ"ב) דכהנת שנבעלה לנכרי ולא נתעברה, ואח"כ נישאה לישראל וילדה בכור, חייב הוא בפדיון שכבר נתחללה מן הכהונה, ומעתה יש לחקור מה הדין בכה"ג לגבי חלל שבעל כהנת, האם גם בזה אמרי' שנתחללה מקדושת כהונה והבכור חייב בפדיון או לא.

ב. הנה במס' קידושין (דף ע"ד:) איתא, בברייתא, תנו רבנן בן תשע שנים ויום אחד, גר עמוני וכו', כותי ונתין "חלל" וממזר שבאו על "הכהנת" וכו' פסלוה כלומר שמעתה היא אסורה להנשא לכהן, והכהנת נאסרה אף לאכול בתרומה – ועיין לקמן (דף ע"ז ע"א) פירש"י להדיא בד"ה מה להווא, שאם בא חלל על בת כהן נפסלת כמו שאר ביאת

בס"ד יום ג' פ' שמיני תשע"ח לפ"ק פה נוא יארק יצ"ו

ברכות והצלחות, ושובע שמחות, לכבוד ידידי החשוב והנכבד, הרח"ג המפואר חו"ב בחדר"ת חובר חיבורים מחובכים, כש"ת מו"ה יעקב אהרן סקוצילס שליט"א בעמח"ס אוהל יעקב ועוד

בדבר השאלה, וז"ל: באתי כעת עם שאלה חמורה ששאלו אותי השבוע ולא קבלתי פסק למעשה אפילו מכמה זקני הוראה כאן בעיר הקודש – נשאלתי מבעל תשובה שאביו כהן שחיתן עם גרושה ולכן הוא חלל והוא ברוך השם חזר בתשובה והתחתן עם בת כהן כעת נולד להם בן בכור האם חייבים בפדיון הבן? ולמעשה אף שהוא בת כהן התינוק מ"מ בסימן ש"ה סעיף י"ח מצאנו רק אם בת כהן נבעלת מעכו"ם הוא מחלל אותה וממילא חייב בכה"ג לפדות את בנה ואילו מקרה דידן לא מפורש מה הדין לגבי חלל שהתחתן עם בת כהן האם הוא מפקיע אותה מכהונה או לא שמעתי מהשואל שלעניין תרומה היא לא חוזרת ואוכלת בבית אביה ולמעשה קבלתי

איסור שנבעלה לפסול לה, -וכן עי' בתוס' קידושין (דף ס"ז ע"א) ד"ה והרי שכתבו שהזכר (החלל) פוסלה בביאתו והוי "חללה" - וכן עי' ברש"י יבמות (דף ס"ח ע"א) יש שני ד"ה "פסלוה", דביאת חלל פוסלת כהנת מן התרומה ומן הכהונה, וכ"כ בקובץ שיטות קמאי, ובס' הראב"ן דפסלה מן הכהונה.

ג. ואותו הברייא שהבאנו מקידושין (עד: הובא ג"כ ביבמות (דף ס"ח ע"א) "כותי נתין" חלל וכו' שבאו על "הכהנת" וכו', פסלוה, והיינו מן התרומה ומן הכהונה, וכמו שפירש"י שם.

ד. והנה ביסוד הך דינא שאשה שנבעלה למי שהיא אסורה לו נאסרת בכך לכהן, יש ראשונים דס"ל שיסוד האיסור הוא משום שהיא "זונה", שעלי' אמר קרא (ויקרא כ"א, ו) "אשה זונה וחללה לא יקח" [עי' רש"י יבמות (סא). ד"ה ושנבעלה, ורמב"ם ריש פי"ח מהל' איסורי ביאה], ויש ראשונים סוברים שהפסול נלמד מן הכתוב (ויקרא כ"ב, י"ב) "ובת כהן" כי תהי' לאיש זר" (הכתוב מדבר בתרומה אלא שלמדים מתרומה לכהונה, עי' תוס' יבמות (מ"ד:)) ד"ה הכא נמי, ופסול זה הוא משום חללה [ראה רש"י יבמות (ע"ז). ד"ה מה להוא, וסנהדרין (ס"ט). ד"ה בא עלי', ועי' גם רש"י יבמות (נ"ז). ד"ה הואיל, ושם (ע). ד"ה נשיהם שפסולה משום חללה].

ה. ועיין במס' סנהדרין (דף נ"א ע"א) ברש"י ד"ה כי תחל לזנות "וזו נתחללה

כבר ע"י נישואין שנשאת לחלל" וכו', ונפסלת נמי מן הכהונה שלא תנשא עוד לכהן" הרי מבואר דכהנת שנשאת לחלל נתחללה מקדושת כהונה, -וכן איתא ביבמות (דף ע"ד ע"ב) דחללה "לאו זרעו דאהרן היא" -ועי' בס' משאת משה להג"ר משה חברוני זצ"ל במס' יבמות (סי' י"ז) שכתב, "וכן מוכח מהגמרא דבכורות (מז). גבי כהנת שנתעברה מעכו"ם בנה חייב בה' סלעים כיון דאיבעלה הויא זרה, הרי דנתחללה מקדושת כהונה והוי כזרה לאו זרעא דאהרן, וכן מפורש ברמב"ם תרומות (פ"ו ה"ז) שאם תיבעל לאסור לה ותעשה זונה וכו' הרי היא אסורה לאכול בתרומה לעולם כדין כל חלל "שהחלל כזר לכל דבר" עיי"ש - הרי מבואר משיטת הרמב"ם שזונה שאסורה לכהונה ותרומה נתחללה מקדושת כהונה לגמרי כמו חללה עד שלא זרעא דאהרן מתקרייא.

ועי' בס' דרך אמונה להגר"ח קנייבסקי (פ"ו מתרומות ה"י) בבה"ל דכל שנבעלת חלל הרי מתחללת והחלל כזר לכל דבר.

ו. ועיין ברשב"א ביבמות (דף ע"ד ע"ב) דגם זונה ושאר פסולין אע"ג דאין חללה אלא מאיסורי כהונה, מ"מ אף היא נמי לאו זרעא דאהרן הוא, והיינו דזונה שפסולה לתרומה נתחללה לגמרי מקדושת כהונה כחללה, -ועי' ביאור יפה בביאור דבר זה במשאת משה ליבמות (סי' י"ז), דלכאורה אינו מובן, דלפי"ז מה בין זונה לחללה, כיון שגם זונה לאו זרע

י. ועיין עוד בר"ן קידושין (עד:) על הברייתא שם (הובא לעיל אות ב') "כותי ונתין חלל וממזר שבאו על הכהנת ועל הלוי ועל בת ישראל פסלוה", וכתב הר"ן, וז"ל: איתא בפרק אלמנה לכהן גדול, והתם מפיך לה מדכתיב ובת כהן כי תהי' לאיש זר, כיון שנבעלה לפסול לה פסלה וכו', וכל הני בר מחלל כהן, הבא עלי' אחר כך חייב משום זונה, דמשום חללה ליכא, דאין חללה אלא מפסולי כהונה, אבל "חלל משוי לה חללה" וכו', והיינו דהר"ן ז"ל חולק על שיטת הרמב"ם הובא לעיל (באות ז') דביאת חלל משוי לה זונה, שהלא אפילו בכהנת אין ביאת חלל עבירה, דלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים, אלא ודאי דביאת חלל משוי לה חללה ולא זונה, עיי"ש בר"ן שמביא דעת הרמב"ם ומתמה עליו. –ועי' עוד באבני מילואים (סי' ו') במה שהביא ראי' ממשנה ערוכה במס' עדיות ואלמנת עיסה כל שנשמע בה ספק חלל עי' כתובות י"ד –ומבואר ד"חלל פוסל את אשתו מן הכהונה".

יא. תבנא לדינא בשאילתא דידן לגבי כהן חלל שהתחתן עם בת כהן ונולד להם בן בכור יש חיוב פדיון הבן דכיון שהבת כהן נבעלה לחלל נתחללה לגמרי מקדושת כהונה, ולא זרעא דאהרן היא, וכמושנ"ת –וכעת מצאתי במנחת חינוך (מצוה רצ"ב) דלאו דוקא ביאת גוי ועבד, אלא הוא הדין לכל מי שנאסרת לו דנפסלה מכהונה ומתרומה כגון נתין וממזר וכו' (היינו חלל), והביא מרמב"ם

דאהרן הוי דנתחללה מקדושת כהונה, ועיי"ש מש"כ בכל זה במשאת משה.

ז. ועכ"פ לפי"ז דגם זונה לאו זרעא דאהרן היא ונתחללה לגמרי מקדושת כהונה, א"כ הלא פסק הרמב"ם דכל שנבעלה לחלל הו"ל כזונה, –יעויין מה שכתב הרמב"ם (בפי"ח מאיסורי ביאה ה"א) וז"ל: שהזונה האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל וכו', או "שנבעלה לחלל אעפ"י שהיא מותרת להנשא לו, עכ"ל, וכן נפסק בשו"ע אה"ע (סי' ו' סעי' ח') "איזהו זונה כל שאינה בת ישראל וכו', או שנבעלה לחלל אעפ"י שהיא מותרת לינשא לו, עכ"ל.

ח. ולפי"ז כיון דמבואר להדיא דכל שנבעלה לחלל הו"ל בגדר זונה, א"כ לפימשנ"ת (באות ה', ו') דזונה לאו זרעא דאהרן היא ונתחללה לגמרי מקדושת כהונה, –א"כ בניד"ד שהכהן חלל התחתן עם בת כהן ונולד להם בן בכור יש חיוב פדיון הבן, שהרי נתחללה לגמרי מקדושת כהונה, וכמושנ"ת.

ט. וכש"כ לפי שיטת רש"י וראשונים הובא לעיל (באות ב', וה') דחלל שבעל כהנת הוי חללה, הרי בודאי נתחללה מקדושת כהונה, וכלשון הגמרא ביבמות (עד:) "חללה לאו דאהרן היא, ויש חיוב פדיון הבן, –ועי' עוד ביסוד הך דינא דחלל פוסל לא רק מתרומה אלא גם מכהונה מה שהאריך בזה המשנה למלך בשם מהר"א ששון בפ"ו מהל' איסורי ביאה הלכה א'.

בעילת איסור בנה חייבת בפדיון, שהרי פקעה ממנה קדושת כהונה, והרמב"ם נתן טעם לזה "שהרי נפסלה אמו לכהונה בבעילת כותי ע"כ, ולמדנו מזה דכל שנבעלה בעילת איסור הפוסלה לכהונה פקעה ממנו הכהונה והויא לה זרה, עיי"ש, - א"כ מבואר דכל ביאה הפוסלה לכהונה אז פקעה ממנה קדושת כהונה (ולפי"ז גם ביאת חלל בכלל זה) וחייב בפדיון, - וראה ג"כ כן בס' ברכת שי על מס' בכורות (דף מ"ז ע"א).

ובזה אסיים וחותרם בכל חותמי ברכות  
ובברכת חג כשר ושמח  
נח אייזיק אהלבוים

פ"ו מתרומות ועוד, חייב בפדיון וכתב דזה פשוט, וציין לעיין ברמב"ם פי"ח מאיסורי ביאה, הובא לעיל (אות ז') ד"נחשבים שם כל הפוסלים האשה מן הכהונה" וחייב בפדיון - וראה ג"כ כן בס' עולת שמואל על מס' בכורות (דף מ"ז ע"א) ד"ה אלא כהנת - ועי' עוד בירוש יעקב על מס' יבמות (דף ע"ד ע"ב) שהעיר מזה.

יב. וכן מבואר במשנה למלך בס' דרך מצותיך ח"ג ד"ה ויש לדקדק שכתב, וז"ל: ואין ספק דלאו דוקא שנבעלה לכותי (חייב בפדיון), אלא כל שנבעלה

הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א

ראש בית הדין הרבני ירושלים

אב"ד הישר והטוב א

לעי"נ ולזכרו של האי גברא יקרא רופא מהולל ר' טלי  
סקיצ'לס ז"ל, תהיה נשמתו צרורה בצרור החיים ויהא זכרו  
ברוך.

## אם מותר לכהנים להיות תחת גשר ומנהרה

ב"ה יום ט' אדר ב' תשס"ח

כבוד הרבנים חברי חברא קדישא  
שליט"א

יקרת מכתבכם קבלתי, אמנם אין אני פוסק  
הלכות לרבים ולכן רק אכתוב מה שנראה  
לפום ריהטא והרבנים הפוסקים יפסקו  
הלכה למעשה,

והנה שאלתכם הוא שתיים א. אם  
מותר לכהנים להיות תחת גשר ומנהרה  
מחשש, שמא יש באותה שעה, או יגיע  
אוטו עם נפטר, ב. אם מותר לאוטו  
שמוביל נפטר ליכנס בתוך מנהרה שמא  
מכשילין באותה שעה בטומאת מת,

והנה לגבי שאלה ראשונה, נראה שאין  
איסור לכהנים להיות במנהרה, וטעם  
הדבר שיש לילך אחר רוב ורוב המכוניות  
אין בהם נפטר,

ואין לומר שלא נלך אחר רוב מטעם  
שדבר שיש לו מתירין אין סומכין על  
הרוב, והרי יכול הכהן לילך על המנהרה,

אכן כבר נתבאר צ"ח ביצה כ"ד ע"ב  
שאין אומרים דבר שיש לו מתירין אלא  
באכילה, שאינו יכול לאכול רק פעם אחד,  
ולכן אומרים לו עד שתאכלנו באיסור  
המתן ואכול למחר את הביצה שנולדה  
ביו"ט והתערבה בהרבה, אבל טלטול  
שיכול לטלטל גם היום וגם למחר, שאם  
נאסור היום האיסור הזה מוחלט לעולם,

וא"כ גם בנידון דידן, הרי יכול לילך  
גם היום שיש נוסעים וגם בשעות שאין  
נוסעים, ואף שלסוברים שדבר שיש לו  
מתירין לא בטל, הוא מטעם שהיתר לא  
בטל ודבר שיש לו מתירין דומה להיתר,  
ולטעם זה גם טלטול אינו בטל, [כך  
מבואר באנציקלופדיה, ערך, "דבר שיש  
לו מתירין" ציון 70] מ"מ כל זה  
בתערובות, אבל בלילך אחר הרוב לא  
שיך כלל סברא של הר"ן של היתר  
בהיתר, וכאן גם אם נאמר שגם בהלוך  
אחר הרוב לא הולכין ביש לו מתירין,

א. יישכ"ג לבנו הגאון רבי אהרן גולדברג שליט"א שהמציא לנו תשובה יקרה זו מאביו הגה"צ שליט"א

מגוי, מותר למכור לגוי טריפה ואין לחשוש שמא יקנו ממנו,

ובתוס' צ"ה ע"א ד"ה ובנמצא, הקשו למה בהכריזו אסור לקנות מגוי בשר, והרי רוב הבשר אינו טריפה, וכן במקום שאין מכריזין למה אסור והרי רוב בהמות אינם טריפה, וגם לקנות מגוי לא במקולין שאין שם קבוע, למה אסור, ותרצו שתקנת חכמים שבמקום שאין מכריזין שלא לקנות מן העכו"ם לכתחילה אף שרוב טבחי ישראל, וכן במקום שמכריזין והכריזו שלא לקנות משום עכו"ם והרי זה כי ההיא שאמרו בגד שאבד בו כלאים לא ימכרו לגוי שמא ימכור הגוי לישראל אע"ג שמן הדין לא היה לך למיחש דאזלינן בתר רובא, עכ"ל,

ולענ"ד נראה בפירוש התוס' כך, שבאמת אין איסור לקנות מגוי גם אם יודעים שישראל מכר בגד שאבד בו שעטנז או בהמה טריפה, ומ"מ מותר לקנות ממנו שהולכין אחר רוב ורוב בהמות הם לא טריפות ורוב בגדים אין בהם שעטנז שלא ניכר, אלא שיש איסור למכור להם ואף שאחר שימכרו מותר לקנות מהם מ"מ אסור למכור, וזה דומה למבטל איסור לכתחילה, והרי אמרו בגמ' שצפור המשולחת מותרת שאם אסורה יוצא ששלחו את הצפור לתקלה, ובנוב"י מסיק מתוך כך שלבטל איסור בתערובות של יבש ביבש אסור מן התורה,

[אמנם יש לומר שראית הגמ' שהמשולחת מותרת מזה שיש מצוה לשלח, וזה ודאי לא יתכן, וכמו שכתב

אבל זה בודאי לא מסברת הר"ן אלא מסברא שעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וכמו בדין ספק ביצה שנולדה ביו"ט, ולכן נראה פשוט שמותר לכהנים ללכת תחת המנהרה.

ואף שאמר בגמ' ב"ק פ"ב ע"ב, שבירושלים אין מוציאים בה זיזין וגזוטראות מפני אהל הטומאה, שמא יהיה כזית ממת מוטל בארץ והגזוטראות מאהילות עליו ועל אנשים הרבה ונמצא מרבה הטומאה [רש"י], אין הכוונה שאסור לכהנים לילך תחת גזוטרא רק אמרו לא לעשות גזוטרא שמרבה טומאה, היינו אם יתגלה שהיה טומאה יתרבו הרבה טמאין אבל לא אמרו שיהיה איסור לכהנים לילך, שא"כ גם בשאר ערים יש לחשוש לכהנים, אלא שהחשש שיהיו הרבה טמאים ובירושלים שאוכלים מע"ש וקרבות חששו שלא להרבות טומאה.

עוד יש להתיר לכהן ליכנס לשם מדין ספק טומאה ברה"ר ויתבאר להלן בשאלה ב.

ועתה נבא לשאלה ב. והנה אין להתיר מאותו טעם שכתבנו שמותר לכהנים ליכנס מטעם שהולכין אחר רוב, שא"כ מאותו טעם נתיר גם להכניס מת, שהרי אין כאן מכשול,

אכן נראה שאין זה נכון לפי מה שמבואר בגמ' חולין צ"ד ע"ב, שבמקום שמכריזין כשמוכרין טריפה לגוי, ומכריזין שלא לקנות באותו יום בשר

הר"ן לדחות ראית הראב"ד ממה שאמרו בגמ' שזרוע בשלה חידוש הוא שמבטלים איסור לכתחילה, ומזה הוכיח הראב"ד שאסור לבטל מן התורה, והר"ן דחה שהחידוש הוא המצוה לבטל זרוע בשלה עם האילן]

ומעתה יוצא שאין היתר להכניס אדם לאיסור שבטל ברוב, ועיין בגמ' מו"ק ה' ע"א שאמרו שם שציון קברות מן התורה, מקרא וטמא טמא יקרא טומאה קוראה לו פרוש, כלומר עושים סמנים על הטומאה, כדי שירגיש ויפרוש, אביי אמר לפני עיור לא תתן מכשול, וברש"י "כלומר עשו דבר על הטומאה שלא יהיו נכשלים בה נושאי תרומה וטהרות" והנה דברי אביי חידוש גדול שמי שאינו מסלק מכשול עובר בלפני עיור ובפשטות הקרא שמניח מכשול היינו נותן מכשול ולא שאינו מסלק ועיין בתוס' קידושין ל"ד ע"א, ד"ה מעקה, שכתבו שרק הבונה בית בלי מעקה עובר בלא תשים דמים בביתך, אבל אם בנה מעקה ונפל אינו עובר רק בעשה, הרי שזה שאינו מונע אינו בכלל נותן, זולת אם נחלק בין נותן לעושה, שעושה רק בעושה ולא אינו מונע, נותן מתפרש גם באינו מונע, אכן לא מצאנו בפוסקים שאי מניעה מעבירה עובר בלפני עיור, אלא פירש רש"י יש לומר, שעובר באינו מציין הקברים בלפני עיור, בזה שקברו נותן מכשול, לפי"ז יוצא שאסור להכניס מת תחת גשר ומנהרה.

כן עדיין יש לדון שיש להתיר לכהנים ליכנס למקום שיש ספק קבר, מדין ספק

טומאה ברה"ר שספקו טהור, ואף שהמנח"ח נסתפק אם דין זה שספק טומאה ברה"ר טהור, זה גם היתר לכהנים, או שמא רק לטהרות, אכן לכאורה פשוט שגם לכהנים מותר, ממה שכתבו תוס' כתובות כ"ח ע"ב ד"ה בית הפרס דרבנן, ומטעם זה נאמן קטן שהגדיל לומר כאן היה בית הפרס, שבית הפרס דרבנן, וכתבו תוס' שלכן זה דרבנן שספק טומאה ברה"ר טהור, ומעתה אם נאמר שכהן אסור בספק טומאה, א"כ איך נאמן קטן לומר עד כאן בית הפרס ולא יותר, ולומר שנאמן הקטן רק לגבי טהרות ולא לגבי כהן, דוחק גדול לומר כן, שהיה לגמ' לפרש, ופשוט שנאמן גם בית הפרס בשדה שנאבד בה קבר,

והנה בטעם הדבר להדעה שבתוס' נדה ב' ע"א ד"ה והלל, שספק טומאה ברה"ר שטהור אינו מכח חזקת טהרה, אלא שגמרינן מסוטה לטהר ברה"ר, א"כ יש לומר שגם לגבי כהן מותר ספק טומאה ברה"ר, אלא גם להדעה הסוברת שמה שספק טומאה ברה"ר טהור הוא מכח חזקה וכדעת תוס' נזיר דף ג"ז, שלכאורה איך חזקת טהרה יתיר לנגוע בספק טומאה ברה"ר והרי זה דומה לאוכל ספק איסור חלב שכשר לעדות, שמעמידין אותו על חזקתו שכשר לעדות, ובודאי לא נתיר לאדם לאכול ספק חלב מכח שאחר שיאכל יהיה לו חזקת כשר.

אכן טומאת כהן אינו דומה לזה, שיש לומר שהאיסור שאסרה תורה לכהן לנגוע במת הוא כדי שלא יטמא והאיסור הוא



שנלמד מנדה, יש לומר כמו שספק טומאה ברה"י או ספק ממזר שהתירה תורה מותר אף שעושה, מ"מ כמו לישא כשרה וממזר שבודאי יש כאן איסור, ומ"מ מותר, ומטעם שמותר בתורת ודאי א"כ מסתבר שמותר לכתחילה לעשות ספק טומאה ברה"י ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה, ומשום ששולח לתקלה שאין בזה תקלה, כיון שמותר בתורת ודאי, וכן מצינו בספק ערלה בחוץ לארץ שמותר ליתן למי שאינו יודע שזה ערלה, וא"כ גם בספק טומאה ברשות הרבים נאמר כן,

ולפי"ז מה שצריך לציין על הקברות זה רק בקבר ברה"י, אכן לא שמענו דבר זה, וצ"ע,

היוצא מדברינו נראה שיש לפרסם שיש לפרסם ברבים שניתן להשיג ידיעה אם היום יעבור נפטר באיזה מנהרה ובאיזה שעה, ויכול כל כהן להידוע כשיצלצל במספר זה וזה, ואז יעבור הכהן או בשעה אחרת או שימתין עד שלא יראה אוטו, או שידיעו גם באיזה סוג אוטו יעבור הנפטר באמבולנס, או באוטו שכתוב עליו חברה קדישא, ואם יצטרך לעבור יראה לעבור בשעה שלא נראה אוטו שמביא נפטר, ואני משער שאין הרבה מנהרות שמצוי שיעבור נפטר, וכל שמכריזין מותר לעבור, וכמו שבמקום שמכריזין לא לקנות היום בשר מגוי מותר למכור טריפה לגוי,

זה הנראה לענ"ד.  
זלמן נחמיה גולדברג

לכהן להיות טמא מת, ולכן כל שלא יקבל טומאה מספק אין איסור, משא"כ באכילת חלב שאין האיסור לאכול חלב משום שלא יהיה אדם פסול לעדות, אכן באחיזור הביא ממה שאסרה תורה לכהן להיות באהל גוסס, אף שגוסס אינו מטמא, אכן יש לומר שבאמת האיסור לכהן להיות טמא והאיסור בגוסס הוא מטעם גזירה שמא ימות הגוסס ויטמאנו.

והנה אף שמדברנן טמאו בית הפרס אף ברה"י, כתבו בתוס' כתובות שם, שרק בבית הפרס שהוא קבוע ולעולם השדה בספק, לא רצו חכמים לטהר, אף שמן התורה ורק ספק באקראי לא טמאו גם מדברנן, ובנידון דידן הרי ספק באקראי,

והנה להכניס מת ברה"י אף שהכהן לא יטמא, מספק מ"מ אסור לעשות כן, וכמו שראינו שאסור לשלוח צפור לתקלה, אף שיש רוב להיתר, וא"כ גם בספק אין היתר להכניס, לפי מה שכתבו תוס' נזיר נ"ז ע"א ד"ה באומר, ובסוטה כ"ח ובע"ז, שספק טומאה טהור ברה"י, זה מכח חזקה וחזקה לא עדיף מרוב, וכמו שאין להתיר לערב איסור שיהיה מותר מתורת רוב, כך אין להתיר להכניס איסור שיהיה מותר מכח חזקה,

וכן לדעת הרמב"ם הסובר שספק טומאה ברה"י טהור מדין ספק דאורייתא לקולא, מן התורה בודאי אסור לעשות ספק, ק"ו מביטול ברוב,

אכן לדעת התוס' בריש נדה ובחולין שספק טומאה ברה"י טהור, הוא מגזה"כ

הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א  
מח"ס שו"ת אבני דרך י"ד כרכים, בית שמש

## קדימת מוהל כהן

בספר אות ברית כתב כי יש מעלה לתת דווקא למוהל כהן למול, משום שהמילה דומה לקרבן, ולפיכך ראוי לעשות ע"י מי שראוי להקריב קרבן, וכן איתא בספר כורת הברית (ברית אבות), שו"ת מהרשד"ם (יורה-דעה רלט) ובספר ביום השמיני (ברית מילה בהלכה סי' ה) דיתנו לכהן למול (וע"ע בשו"ת חכם צבי ע).

הגמרא במסכת נדרים (סב, א) אומרת: "וקדשתו לכל דבר שבקדושה". וחזיתי כי יש פוסקים הסוברים שיש להקדים דווקא מוהל כהן, מדין של וקדשתו (חשיבות). וכן הביא בספר כורת הברית בשם המהרשד"ם, והובא בספר ביום השמיני (שם). ונראה דמקורו ברא"ש (נדרים פרק ז ד"ה לכל') שכתב דדין וקדשתו הוא בכל דבר שיראה גדול ומקודש. ועיין בתפארת ציון (נדרים סב ד"ה 'רא"ש ד"ה לכל') דיש להקדימו לא רק בדבר שבקדושה. ובזה כבר נחלקו רש"י ותוספות במסכת גיטין (נט, ב) האם דין וקדשתו קיים בכל דבר. ועיין בשו"ת חלקת יעקב (אורח-חיים כה) דביאר מדוע במוהל קיים עניין של וקדשתו. וראיתי דכתב בליקוטי מהרי"ח (סדר המילה):

יש לעיין האם יש להקדים מוהל כהן, הנה האור זרוע (קז) כתב כי יש לחפש "אחר המוהל שיהא יהודי טוב" והביא את דברי המדרש (שיר השירים רבה ד) "המול ימול... נאה לטהור להטפל בטהור", וכן איתא ברקאנטי (תקנ) והובא בדרכי משה, וע"ע בשו"ת ישכיל עבדי (ב יורה-דעה ב). וע"ע באור זרוע, וברמ"א (יורה-דעה רסד, א) ד"יש לאדם לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב וצדיק", וכן איתא בים של שלמה (בבא-קמא ח, ס). וע"ע בלבוש, בשלחן גבוה (רסד), בקיצור שו"ע (קסג, א), שו"ת משנה הלכות (ה, קעט) ובמקור חיים לגרר"ד הלוי (רמח, ד) דיש לדקדק אחר מוהל ראוי (וע"ע בילקוט-יוסף, שובע שמחות סי' ה).

בספר סוד ה' (לרבי דוד מלידא, סי' ד) כתב: "גם מי שיזכה לבן זכר ישכיל להדר אחר מוהל היותר הגון ויודע דעת עליון, כדי לזכך נפש בנו להיות בכלל בנים אתם לה' אלוקיכם... והמוהל הוא אמצעי להכניס את בני ישראל תחת כנפי השכינה. והוא דמיון כהן המקריב קרבן, כי דם מילה במקום דם קרבן".

"ועיין בסידור היעב"ץ מוהל שהוא כהן ובקי למול קודם לאדם אחר".

אולם בספר שרביט הזהב (וכן הובא בספר אלה דברי הברית לידידי הגר"א שלזינגר, עמוד קנג) כתב דבימינו לא מקפידים לתת דווקא למוהל כהן למול, שכן מצינו בבית יוסף ובב"ח (אורח-חיים קלה) דדווקא לקריאת התורה מקדימים כהן, אך לא לשאר הדברים.

כמובן דכל דברינו שישנו עניין להעדיף מוהל שהוא כהן, זהו דווקא שמומחיותו לא פחותה מהאחר. ויש שהביאו את דברי שו"ת מהרי"ק (שורש עו) כי קיימת מעלה שהמוהל יהא בעל ניסיון רב, מוהל הרגיל ומוחזק למול,

שכן יש לו גדר של "מכירי כהונה" (וכן הביא בספר אלה דברי הברית). וכבר כתב המהרי"ל "ולא יקח אדם מוהל באהבת האדם, רק אומן ומוחזק לכך", וכן הובא בשו"ת משנה הלכות (טז, קכז). ועיין בספר חכו ממתקים (א עמוד שצג) ובספר שלמי שמחה (עמוד תק) דהגרשו"א אמר כי בדין מוהל "קודם מומחה, ואחר כך ירא שמים" (וע"ע בנשמת-אברהם, הל' מילה עמוד קנט) ובתנאי שהמוהל אינו מחלל שבת.

העולה לדינא: ישנה מעלה לקחת כהן שימול את בנו, אולם זהו בתנאי שהוא מומחה מובהק (לא פחות מהמוהל אחר) וירא שמים.





# הספדים





הגאון רבי שאול אריאלי שליט"א

מרא דאתרא דקהילת "אוהל יצחק"

קיי גרדנא הי"ס, ניו יורק

### כיצד אספיד את מחמד עיני?

גם אם אנסה, אתקשה למצוא מילים מתאימות לתאר את העצב והצער ואת הכאב המציפים אותי מאז שמעתי על פטירתו של מקורבי ורעי, ד"ר טלי סקוצ'ילס ז"ל.

צר לי עליך אחי, טלי! צר לי שהיית אחי, והלכת מאיתנו. צר לי שהיינו יחדיו, ועתה אינך. אחר שלושים ושבע שנות ידידות נפש - חללך מורגש.

מאז הצטרף ד"ר טלי סקוצ'ילס ז"ל לשורות מיסדי קהילתנו, ק"ק "אוהל יצחק", בחר הרופא לשבת לצד הרב ולא מש ממקומו במשך ל"ז שנים, בבחינת "שבת אחים גם יחד". בבחירתו זו הלך בעיקבות רב אמי ורב אסי (ברכות ח.): "אף על גב דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא מצלו אלא ... היכא דהוו גרסי".

במשך השנים התרקמה בינינו ידידות ואחוזה שאיפשרה לי להכיר מקרוב את אישיותו הנדירה, הליכותיו הנעימות ופועליו הרבים למען הפרט והכלל. מתוך אהבת אחים זו נוכחתי עד כמה דאג ד"ר סקוצ'ילס לשאת ולתת באמונה ומתוך כובד ראש, במסגרת אהבת תורה, אהבת ישראל ואהבת ארץ ישראל. לכן מחובתי להעלות קווים לזיכרו.

הגאון שר התורה מוריני הרב מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל, בפירושו "משך חכמה" על התורה העיר והאיר שאחרי פטירתו של יעקב אבינו ביכו אותו המצרים במשך שבעים יום, וכאשר הגיע ארונו לגורן האטד אשר בעבר הירדן "ויספדו שם מספד גדול וכבד מאוד". שואל הרב מאיר שמחה: מדוע לא הספידוהו המצרים כמו שעשו יושבי כנען? תשובתו מגלה לנו שאמנם המצרים כיבדו את יעקב אך לא הכירוהו היטב, ואילו בגורן האטד, ועמהם שאר יושבי ארץ הכנעני, ידעו והעריכו את גדלותו, סגולתו ותפארתו של אביהם של שבטי י-ה. היות והבינו את האבידה המשמעותית שפקדה את העולם, לכן הספידו אתו כיאה וכראוי.

בתום שלושים ימי הבכי והאבל על האי גברא רבה, ראוי שגם אני שהיכרתי היטב אחבר מילות הספד על אחי בלב ובנפש, ד"ר טלי סקוצ'ילס ז"ל, אשר הצליח

להתחבב על כל יודעיו ומכיריו למרות שהשתדל לקיים בגופו את מאמר הכתוב: "והצנע לכת עם א-לקיך". היות והכרתיו היטב חובה עלי להעלות מספר קווים לזכרו.

"צר לי עליך, אחי" – טלי, אחי אהובי. עקבתי אחר התנהגותך ולמדתי ממנה את משמעות המשנה במסכת אבות: "אמור מעט ועשה הרבה, והוי מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות". בעיניך "כל אדם" היה ראוי לסבר פניך היפות, לתמיכתך האישית ולעזרתך המקצועית, לתשומת לבך ולעצתך הלבבית, לתבונתך וחוות דעתך כרופא בקי ובעל נסיון הדואג לכל יהודי באשר הוא שם, בארץ ישראל ומחוצה לה.

כידוע פועל האדם בחייו בשתי רשויות אשר חז"ל והמקובלים כינו: "רשות היחיד" ו"רשות הרבים". ד"ר סקוצ'ילס ז"ל לא הבדיל בין שתי הרשויות. הוא הבין שהיחיד ראוי להתייחסות מיוחדת כי הוא חלק מהרבים, והרבים ראויים לתמיכה מרובה כי הם כוללים בתוכם הרבה יחידים. לכן הקדיש שעות וימים אין ספור לעזור ולטפל בהתמסרות שווה בפשוטי העם ובגדולי תורה וגאוני הדור – התמסרות שאותה העריך הציבור, הן בירושלים והן בקווינס שבניו יורק.

כך חי ד"ר סקוצ'ילס ז"ל את חייו כאדם שלם – שלם בדברים שבין אדם לזולת ושלם בדברים שבין אדם למשפחתו וקרוביו. שתי דוגמאות ידגימו זאת:

זכורני כאשר חזר מנסיעתו ארצה, בערך שנה לפני פטירתו של הגאון הרב יוסף שלום אלישיב זצוק"ל וסיפר לי שמשפחת אלישיב ביקשה ממנו לעיין בתיק הרפואי של הרב, להביע דעתו על רמת הטיפולים שהוא מקבל ולהמליץ על תרופות ושיטות נוספות שיתרמו להחלמתו של הרב הקשיש. בהתרגשות והתעוררות רבה סיפר לי ד"ר סקוצ'ילס ז"ל:

"ניכנסתי לחדרו של גדול הדור בחיל וברעדה וניגשתי למיטתו. כאשר ראיתי את קלסתר פניו הרגשתי שכל ארבעים שנותי כרופא היו ראויים כדי להביאני לאותו הרגע. היתה זאת חוויה עצומה שאת אותתיה מרגיש אני עד היום." כזו היתה יראת הכבוד של ד"ר סקצ'ילס והערצתו לתלמידי חכמים. כך הרגיש את משימתו בחיים וכך התייחס לתפקידו כרופא נאמן. לולי דמסתפינא הייתי מציין שבכך מילא את חובתו לדבוק ולאמץ את מידותיו של הקב"ה: "זורע צדקות, מצמיח ישועות, בורא רפואות ... המחדש בטובו בכל יום תמיד".

ולא זו בלבד אלא שהתקיים בו מאמרו של רב ירמיה: "העוסק בצרכי ציבור כעוסק בדברי תורה". מאמר זה אינו מליצה בעלמא אלא משמש כגשר לדוגמא שניה להצטיינותו של ד"ר סקוצ'ילס.



שמעתי בפי בנו, הרב יעקב הי"ו שסיפר לי בדמעות אודות אביו ז"ל:

"מאז עלייתי ארצה עודדו אותי הורי לשקוד בתורה. אבא תמך בי לאין שיעור ואף פעם לא רמז לי: 'די יעקב! הגיע זמן שתעמוד ברשות עצמך ותדאג לפרנסתך'. להיפך ואדרבא, תמיד אמר לי אבא: 'חיילך לאורייתא. המשך לשקוד, ללמוד, ללמד ולהפיץ תורה. אל תדאג. אני לצידך!' זה המסר שאבי היקר והנכבד שזר כחוט השני בכל שיחותינו".

איש אשכולות היה ד"ר טלי סקוצ'ילס בפועליו הרבים ובהליכותיו הנאדרים בקודש. אשרי המשפחה שזכתה לאב ובעל מסור כזה. מבורכים בניו ובתו שזכו להורה אדיב ונדיב, טוב לב ובעל נפש, דואג למשפחתו בכלל ובפרט ואינו מרפה מלעודד את ילדיו בכל עת שמחה ובכל שעת צורך. וכמובן, אשרי הרעיה שבעלה ליווה אותה במסירות, במתיקות ובאהבה במשך שנים רבות רוויות אושר ונחת.

קשה להתנחם על אובדן אדם שחבק בקירבו תורה וחסד, ענווה ואחוזה, שלום ואמת. קשה להיפרד מחבר שגילם מידות כובד ראש וזכות לב, אשר במעשיו ובפעולותיו התגלמה נפשו ונראתה לעינינו. אישית, קשה מאוד להסתגל למושב הריק על ידי אשר במשך שלושים ושבע שנים היה מקומו הקבוע של טלי ז"ל, בן-תורה ומוקיר רבנן אשר חן פניו קנה לו מעריצים בקהילתנו ובין קרובים, ידידים ומעריצים בחוגים רחבים הן בארץ ישראל והן מחוצה לה.

לך בשלום אחי, ד"ר טלי סקוצ'ילס ז"ל "ואתה תבוא אל אבתך בשלום". היה נא מליץ יושר לכל בני משפחתך השרויים באבל על פטירתך ללא עת ולכל אבלי ציון וירושלים, הקרובים והרחוקים. תהיינה זכויותיך מקור איתן לשפע ברכה, הצלחה וכל מילי דמיטב לאלמנתך החשובה ולצאצאיך היקרים עמו"ש אשר מורשתך מושרשת בעמקי לבם, ולכל בית ישראל אשר אהבת בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. תהי נשמתך צרורה בצרור החיים.

**הספר הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א**  
**רב ואב"ד רמת שלמה ובעמח"ס שו"ת נתיבות אדם**  
 בעת מסע הלוויה של הרופא המהולל הרב טלי סקוצילס ז"ל  
 יו"ר ועד הידידים שע"י מכון יד הרמ"ה  
 מאמר זה נכתב ונערך ע"י חברי ורבני 'מכון נתיבות אדם', ותשואות חן להם.  
 - יום רביעי ט' סיון, ביה"ח 'ארץ החיים' בית שמש ת"ו -

### "קול נהי נשמע מציון איך שודדנו"

קול נהי נשמע מציון איך שודדנו, עיני עיני יורדה מים על האי שופרא, גברא רבא ויקירא, ידידנו אהובינו, הרב ר' טלי, אשר קשה לומר המילים 'זכרוננו לברכה' והלב ממאן להאמין על השמועה הלא טובה כי באה, והזעקה היוצאת מעומק הלב היא 'צר לי עליך אחי נעמת לי עד מאוד'.

ר' טלי הצדיק!, תמיד בבואך לארץ ישראל אנו רגילים לקבל אותך בפנים מאירות, באצילות ובטוהר, בחיוך ובחן, ואכן קיינו שגם בפעם הזאת נזכה לקבל אותך כמימים ימימה, בשמחה ובטוב לבב, אך נגזרה גזירה, הכאב גדול מאוד מאוד, אבל הצור תמים פעלו כל דרכיו אמת ואמונה.

לפני תקופה קצרה, בחודש שבט תשע"ט, נפרדנו בבגדי שבת, בריקוד סוער ועליז, בבית בנך היקר הגאון רבי יעקב. רקדנו ושרנו על התיבות 'טוב להודות לה' ולומר לשמן עליון', ובאמצע הריקוד לחשת באוזני שהראשי תיבות של 'טוב להודות לה' - אלו האותיות של שמך 'טלי'... אחר כך שרנו 'ובאו האובדים וגו' והשתחונו לה' בהר הקודש בירושלים'.

היית כל כך מאיר ושמח, בשמחה יתירה, ובשעה מרוממת זו לא פיללנו ולא שיערנו שזו תהיה פרידתנו עד ביאת משיח צדקינו בקרוב. אמנם ידעתי שאתה מאוד חולה ה", אבל הסתרת זאת היטב, על הפנים שלך לא ראו את זה, היה קשה להאמין שאתה חולה.

### קידש שם שמים | מדקדק בהלכה | שמחה של מצוה בקיום המצוות

בדיוק אשתקד בימים אלו בשנת תשע"ח, ר' טלי היה 'נואם הכבוד' בועידה השנתית לרפואה והלכה של מכון יד הרמ"ה בהיותו יו"ר ועד הידידים של המכון, ובמשך שעה ארוכה השמיע במתק שפתיים הרצאה מכובדת בנושאי רפואה והלכה,

## מה טובו אהליך יעקב | הספר הגאון הגדול רבי מתתיהו דייטש שליט"א

כל כולו היה הדר וקידוש ה'. אמש, בוועידה השנתית, שאלו בכירי הפרופסורים באיזו שעה תהיה ההרצאה של דוקטור סקוצ'ילס... ובצער גדול אמרתי להם שהוא איננו כי לקח אותו אלוקים... והם הזילו דמעות לנוכח בשורה קשה וכואבת זו.

ובזה ראו את הקידוש ה' הגדול שגרמה הופעתו המכובדת בשנה שעברה, כאשר הרופאים נוכחו לראות יהודי צדיק וירא שמים המדקדק קלה כבחמורה, אשר מתמצא בנבכי עולם הרפואה וההתקדמות המדעית, ומשמש כרופא גדול ומנהל בתי חולים מפורסמים ברחבי אמריקה.

מי יכול לתאר את השמחה של מצוה שהיה לו בקיום המצוות. היה לנו קביעות לאפות יחד את ה'מצוות מצוה' בערב פסח. אה, איזו דביקות, איזו התעלות. קודם האפי'ה הוא הלך למקוה טהרה, עלה ונסתפג והגיע למאפי'ה יחד עם הבנים היקרים. אמרתי לו שיש כמה דרגות של כשרות והידור המצוות, ומיד אמר לי שרוצה את ההכי מהודר... וכך בכל שנה הוסיף דקדוקי הלכה והידורים שונים. ולאחר האפי'ה, כשהחזיק בידיו את המצוות, קרנו אור פניו כפשוטו ממש, והיה שש ושמח שמחה אמיתית.

היה לנו קביעות ללכת לשמחות בית השואבה שנערכו בשכונת רמת שלמה, אם זה בהשיבה הגדולה 'תורת זאב' של ידידי הגאון הגדול רבי ברוך סולווייצ'יק שליט"א או בהיכלי ביהמ"ד והתת"ס. באיזו שמחה היה רוקד וטופח בידיו ורגליו, באיזו התלהבות היה מנגן התיבות 'נעלה לבית המקדש ברננה', באיזו גישמאק ובאיזו חיות היה כופל שוב ושוב את התיבות 'לשנה הבאה בירושלים הבנויה'...

במשך כמה שנים היה באר"י ביום הפורים, והיה מגיע אלינו ושותה ושמח כדת היום, בריקודים ובשמחה גדולה, משתלב כתף אל כתף עם אברכים לומדים חסידים ואנשי מעשה, ולא ניכר שום שינוי ביניהם באצילות דקדושה... וראו אצלו שהכל היה מתוך יראת שמים אמיתית ושמחה של מצוה.

### ביקורים אצל גדולי הדור | שמחתו בהצלחת צאצאיו ברוחניות

במשך השנים זכיתי להיות עמו אצל הרבה גדולי הדור, וביניהם, מרנן ורבנן, מרן הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל, מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרן הגר"ע יוסף זצ"ל, מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל, מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל. ויבלחט"א, מרן הגאב"ד הגרי"ט ווייס שליט"א, מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א, ומרן הגר"נ קרליץ שליט"א.

באיזו יראת הכבוד היה עומד לפניו, ניתן לומר שממש היה רועד ורוטט מהתרגשות כשפצה את פיו לומר דבר מה... ובמשך כל הזמן התחקה אחר

תנועותיהם וניסה ללמוד מדרכיהם ודיבוריהם הנהגות שונות, ואף הציע לפני חלק מהם שאלות מסובכות בעניני רפואה והלכה, וניהל עמם משא ומתן בתבונה ובהשכל, וכמה מהם אף בדק אותם על בריאותם לפי בקשתם האישית ונהנו מחכמתו עצה ותושיה לחזק בריאותם, והיה תמיד עוקב אחריהם במסירות רבה.

אפשר לומר בפה מלא, יושב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק, נפש נקי וצדיק כפשוטו ממש, זך וטהור, מלא ביטחון ואמונה, מופלג ביראת שמים ובמידות טובות, מושלם בעניני בין אדם למקום ובעניני בין אדם לחבירו.

כמה תפילות השקיע למען הצלחת צאצאיו ולראותם גדולים בתורה ויראת שמים. אה, איזו שמחה ראו עליו בכל פעם שיצא לאור ספר 'אהל יעקב' מתוך הסידרה המפוארת של בנו ידיד נפשי עוז הגאון רבי יעקב שליט"א, קרנו אור פניו... שמחה שלא מעלמא הדין, שמחה רוחנית... 'זה חלקי מכל עמלי' - נהג לומר בכל עת בהתרגשות וברוממות. וכך גם שש ושמח בהצלחתם של בניו היקרים, הבן הבכור הרב ר' משה שיחי', הבן ר' אבנר שיחי', הבן ר' אלי גרשון שיחי', וכן הבת תחי', כולם כאחד הולכים בתורת ה' ומלאים במעשים טובים ובמצוות לעשות נחת רוח להבורא ית"ש, כפי שראו אצל אביהם הנערץ.

### ביאור דמותו ואישיותו ע"פ דברי הספורנו ז"ל בפרשתן | מסירותו העצומה במלאכתו כרופא מומחה | טיפל בחולים שלא ע"מ לקבל פרס

כשמדברים מידינו אהובינו ר' טלי זכרנו לברכה, נראה לומר שדמותו ואישיותו מרומזים בפרשת השבוע [בהעלותך]. דהנה כתוב בפרשתן דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, והנה כוונת הכתוב שנרות המנורה דולקים אל מול 'פני המנורה' הכוונה בזה, ש"שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי, הפתילות שבהן, וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי" (לשון רש"י).

צורה זו של מנורה דולקת, כאשר הן הנרות הימניים והן הנרות השמאליים דולקים אל מול הנר האמצעי, מסמלת עיקרון חשוב ויקר מאד כמו שכותב הספורנו בזה"ל:

בהעלתך את הנרות. כשתדליק את שש הנרות: אל מול פני המנורה. שהוא הקנה האמצעי, וזה כשתפנה שלהבת כל אחד מהששה נרות אל הקנה האמצעי: אז יאירו שבעת הנרות. כל השבעה יאירו וישפיעו אור עליון לישראל, שיוורו היות אור הימנים ואור השמאליים מכוון ופונה אל אור הקנה האמצעי שהוא עיקר המנורה, ושכן ראוי שכוונת המימינים העוסקים בחיי עולם והמשמאלים העוסקים בחיי שעה העוזרים למימינים, כאמרם אלמלי עלייא לא מתקיימי אתכליא [=אלמלי העלים (=עמי הארץ)

לא מתקיימים האשכולות (=תלמידי חכמים) (חולין דף צב, ע"א), תהיה להפיק רצון האל יתברך באופן שיושג מכווננו בין כולם וירוממו את שמו יחדו כמו שקבלו עליהם, כאשר העיד באמרו: "ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה" (שמות יט, ח) כלומר בין כולנו נשלים כונתו, עכ"ד.

ויבוארו יסוד דבריו, דשלושת הנרות הימניים מסמלים את לומדי התורה - "העוסקים בחיי עולם", ושלושת הנרות השמאליים מסמלים את העוסקים במלאכה - "העוסקים בחיי שעה, העוזרים למימינים". הן אלו והן אלו צריך שיפנו "אל אור הקנה האמצעי שהוא עיקר המנורה", כלומר צריך שיעשו את מעשיהם "להפיק רצון האל יתברך". רק שיתוף פעולה ואחדות של כולם, של המימינים ושל המשמאילים, שמרוממים את שם ה' יחדו, ואחד משלים את השני, אז ישיגו הארה ושפע "אור עליון לישראל".

זה היה הרב ר' טלי. בכל עבודתו כרופא קידש שם שמים, ובכלל עשה מלאכתו נאמנה במסירות נפש. ר' טלי לא היה 'סתם רופא'... אלא השקיע כל כולו בעבודה זו, במסירות ובנאמנות שאין לה אח ורע. סיפר לי רב נכבד מארה"ב ידידי הגאון הרב אייזען שליט"א [גאב"ד פוזנא], שישנם חולי גריאטריה ששבו לאיתנם ולבריאותם רק מעצם הגישה בחום והארת פנים של ר' טלי, בשעת הטיפול, ומהחיוך המרנין שלו ומדמותו שהקרינה אך טוב וחסד.

גם כשהיה כאן בארה"ק הייתי לוקח אותו לכמה ת"ח גדולים מבוגרים בכדי שיאבחן אותם, לחזק בריאותם, והיה שווה למשך כשעתיים אצל כל אחד ובדק במסירות ובאחריות כל פרט ופרט, עמד בקשר עם רופאם לשמוע כל ההיסטוריה הרפואית שלהם, והמליץ המלצות נבונות כיד ה' הטובה עליו שאכן הועילו הרבה בסייעתא דשמיא, ולבסוף כשביקשו לשלם לו על עבודתו היה מחייך ואומר 'מה זה כסף... העיקר זה המצות גמילות חסדים שקיימתי עכשיו'...

לפני כשמונה שנים יצא חוק באמריקה שיש זכות לבנים לחתום שאינם רוצים שיטפלו בהוריהם במצבים מסוימים, ואז אסור לרופא לטפל בו, ואם הרופא מגיש לו עזרה רפואית הוא עובר על החוק ודינה אף קנס ומאסר בפועל. והיו גויים שאכן ביקשו לעשות כן מפני כל מיני סיבות של טובתם האישית. ר' טלי היה 'אויס מענטש' [אובד עצות] מעובדא זו שיהיה אסור לו לטפל באנשים מבוגרים הזקוקים בהכרח לעזרה, הוא הגיע במיוחד לארץ ישראל לברר נושא חשוב זה, והחלטנו להיכנס בצוותא למרנן גדולי ופוסקי הדור לקבל הדרכתם כדת מה לעשות, והאם צריך וראוי להסתכן בסכנת מאסר והעיקר לטפל באנשים הזקוקים לעזרה ותושיה...

אמרתי לו 'הרי מדובר בבני נכר, מה כל כך אכפת לך?', וענה לי 'אני לא מסוגל לא להגיש עזרה'...

### "קשה עלי פרידתך" | מעלותיו הכבירים | ימליץ טוב על מקורביו ובני משפחתו

מה אומר ומה אדבר, ר' טלי היקר, קשה עלי פרידתך. היית קרוב אלינו מאוד, כמו קרוב משפחה. תמיד כשהגענו לשמחות הרגישו את הידידות והאהבה, והיית משתתף בשמחה אמיתית כמו דוד קרוב. הלב כואב ודואב, הצער גדול מאוד, אני ממש לא יכול לצייר במוחי את הרעיון שהרב ר' טלי כבר אינו נמנה בין החיים, פחד נורא...

אנו מאמינים בני מאמינים, שבהעלותו לשמי רום באים לקראתו אלפים ורבות מלאכים שנבראו ממעשיו הטובים ומזכויותיו הכבירות, והם מקרבים אותו ושמחים עמו. ר' טלי הסתיר עצמו בהרבה דרכים. היה לי עמו קשר אישי ופנימי, ואני יכול לומר בבירור שהיה נפש נקי וצדיק, זך וטהור, ירא שמים גדול, מדקדק בהלכה קלה כבחמורה, אוהב תורה ולומדיה, אוהב צדקה וחסד, וציפה לישועת ה' ולבנין ארץ ישראל וירושלים ע"ה"ק. ובוודאי כל המעשים טובים נזקפים כעת לזכותו ועומדים לימינו.

אחת בקשתינו אליך - ר' טלי אהובינו, אנא, זכור אל תשכח את מקורבך שהשארית בזה העולם. את זוגתך הצדקנית תח' שעמדה לימינך בעוז ובגבורה במשך כל השנים, ובפרט בתקופה האחרונה כששכבת על ערש דוי ולא עזבה את מיטתך אפילו לרגע אחד. ובכלל, זכותה גדול מאוד בכל מעשיך הטובים. ואפשר לומר עליה מה שהמליץ מרנא בעל החתם סופר זצ"ל שמצינו אצל שלמה המלך ע"ה שאמר "אשת חיל מי ימצא", ולכאורה נשאלת השאלה, למה לא אמר 'איש חיל' דהיינו בלשון זכר שניהם, או מאידך 'אשה חילה' בלשון נקיבה שניהם, וכי למה הרכיב לשון זכר ונקבה, 'אשת חיל'.

ותירץ החתם סופר זצ"ל, כי כאשר רואים איש חיל שמתהלך באמונה ובתמימות מלא וגדוש במצוות ומעשים טובים וזוכה להקים בית גדול בישראל- הרי שזה בזכות ה'אשת' חיל שעומדת לצידו, שבזכותה הוא זוכה לכך... ויה"ר שיתן לה אבינו אב הרחמן את הכח להמשיך להנהיג את המשפחה בדרכו ומורשתו, ויוסיף לה כפליים לתושיה כח ואומץ ברוב ברכה וסייעתא דשמיא.

ואכן לא לחינם זכיתם לבנים יראים וחרדים לדבר ה', הרב ר' משה שיחי', ר' אבנר שיחי', ר' אלי גרשון תח', והבת תח', אשר זה זכיה מיוחדת לראות את כל

הצאצאים צועדים במסילה העולה בית קל, אוהבי ה' יראי אלוקים אנשי אמת, וגדושים במצוות ומעשים טובים.

### "כל מי שיש לו בן יגַע בתורה - כאילו לא מת" | חשיבות בנו הגאון בעל האהל יעקב שליט"א

אמר רבי שמעון בר יוחאי (בראשית רבה מט, ד): "כל מי שיש לו בן יגַע בתורה - כאילו לא מת". ואך למותר להרחיב בזכותו העצומה של ר' טלי, שזוכה להניח בן בעולם הזה, בן חשוב ויקר שכה העריץ וכיבד, הוא ניהו הגאון רבי יעקב שליט"א, ידיד כאח נאמן לי. שזה רבות בשנים משמש אצלינו בהוראה בבית ההוראה יד הרמ"ה, ולאחרונה יש לנו קביעות לשבת יחד בכל יום חמישי, לבירורי הלכות העומדות על הפרק, ואני יוצא מהתפעלות מידעיות הנרחבות בכל מכמני תורה והלכה.

כמה נחת-רוח היה לר' טלי מבנו החשוב... אני זוכר מס' פעמים שר' טלי הגיע לבית ההוראה בעיצומה של ה'קבלת קהל' ונהנה עד עמקי נפשו מהמראה המרגש בראותו תור ארוך של אברכים תלמידי חכמים יושבים וממתינים לשאול דבר ה' זו ההלכה אצל בנו חביבו ומחמד נפשו...

ובפרט ספריו היקרים 'אהל יעקב' אשר מאירים את העולם ולומדים בהם בכל אתר ואתר. אין לשער ואין לתאר את השמחה הגדולה של ר' טלי בכל פעם שיצא לאור ספר חדש. פעם הבאתי לו במתנה את כל סדרת הספרים 'אהל יעקב' בכריכות עור בתוך תיבה מעץ מגולף, וכשמסרתי לו זאת הצמיד אותם לליבו ורקד עם זה 'שישו ושמוחו בשמחת התורה' בהתרגשות ובדמעות גיל, במשך שעה ארוכה, ממש פלאי פלאים המחזה הזה. אוי, חבל על דאבדין. ויה"ר שימליץ טוב שימשיך להרביץ תורה ברבים ולהורות ההלכה לאמיתתה של תורה, ולהפיץ עוד ספרים כיד ה' הטובה עליו.

יעזור הקב"ה שבקרוב נזכה לראותו בביאת משיח צדקינו, ובבנין בית מקדשינו מתוך רחמים וחסדים גלויים, ויקוים בנו ויבולע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים ובא לציון גואל אמן ואמן.



משרדי המכון  
רח' סנהדריה מורחבת 138 ירושלים  
פקס: 077-3182436  
אימייל: a7182800@gmail.com  
הערות והארות יתקבלו בברכה

להוצאת חידו"ת  
ממורינו הגר"מ דייטש שליט"א  
רב ואב"ד רמת שלמה

חברי המכון  
הרב יעקב אהרן סקוצ'ילס  
הרב עקיבא גשטמנר  
הרב אברהם דוד מייזלעס  
הרב אריה ליב ראזענבוים

# כוס תנחומים

ברגשי צער וכאב עמוק אנו משתתפים באבלו הכבד של ידידנו ומכובדינו הדגול, מחשובי מורי ההוראה, מרביץ תורה ויראה לתלמידים הגונים, מזכה הרבים בספריו החשובים על שו"ע יו"ד ואו"ח ומתבדרין מילי' בבי מדרשא, יד ימינו ותלמידו הקרוב של רבינו הגדול מורינו הרב שליט"א ודולה ומשקה מתורתו במסירות ובנאמנות, חוב"ט צנמ"ס, ה"ה

יו"ר מכון נתיבות אדם  
כש"ת הגאון

רבי יעקב אהרן סקוצ'ילס שליט"א

דומ"צ בבית ההוראה 'יד הרמ"ה' עיה"ק ירושלים  
ובעל ה'אהל יעקב' שנתקבל בחיבה בתפוצות ישראל

בעת התאבלו מרה על פטירת אביו הרופא המופלא, אוצר יראת שמים ומידות טובות, כליל המעלות, ידיד נאמן ומסור להפצת תורת יבלחט"א מורינו הרב שליט"א

הרב ר' טלי סקוצ'ילס ז"ל

קווינס ארה"ב, יצ"ו

054-52-51  
הרב ר' טלי סקוצ'ילס ז"ל

ובזאת ננחם את המשפחה הרוממה  
האשה הדגולה רבת פעלים לתורה ולצדקה מרת דבורה תחי'  
ובניו היקרים, הר"ר משה שיחי', הר"ר אבנר שיחי', הר"ר אלי גרשון שיחי'  
ויה"ר שמן השמים ינוחמו, ובהמשך מעשיהם הטובים לכלל ולפרט ימצאו נוחם כלבבם, ומעתה יזכו לרוב ששון ושמחה במעונם ולא יישמע עוד שוד ושבר בגבולם, ובמהרה נזכה להקיצו ורגנו שוכני עפר בביאת גוא"צ בב"א.

המשתתפים בצערם ואבלם הכבד

הרב אלחנן שפיגל    הרב עקיבא גשטמנר    הרב אברהם דוד מייזלעס    הרב ארי' ליב ראזענבוים  
בשם חברי ורבני מכון נתיבות אדם



# מכון יד הרמ"ה

ע"ש כ"ק מרן הגה"צ רבי משה הלברשטאם זי"ע, חבר הבד"צ  
בנשיאות חתנו הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א, רב שכונת רמת שלמה

בית הוראה • המרכז לרפואה לאור ההלכה • קרנות עזרה וגמ"ח



## אֲרוֹנוֹ בֵּא

בצער רב וביגון קודר אנו מודיעים על פטירתו של האביר יקירא עמוד  
התווך של מכונינו הק', איש האשכולות ורב תבונות, ירא וחרד לדבר ה'  
ולתורתו, קבע עתים לתורה ומדקדק בדקדוקי הלכה לאות ולמופת, פעל  
גדולות ונצורות במסירות ובנאמנות כרופא מומחה והביא מזור ומענה  
לאלפי ישראל, זכה לטפל בגדולי ומאורי הדור זצ"ל ושיבליחט"א, האהיב  
שם שמים בכל הליכותיו ומשלח ידיו, אציל הרוח ועדין הנפש, רחים ומוקיר  
רבנו וזכה דהויין ליה בנין רבנו, ה"ה

## ד"ר הרב מלי סקוצ'ילס ז"ל

ז"ר ועד הידידים של מוסדינו הק'  
קווינס, ניו יורק

הלווייתו תתקיים היום יום רביעי ט' סיון בשעה 1:15 [משוער]  
מבית החיים 'ארץ החיים' צומת שמשון ליד בית שמש ת"ו

תנחומינו מעומקא דליבא שלוחים בזה לזוגתו הצדקנית תחי'

אשר עמדה לימינו בכל זמן ועת במסירות נפלאה

לבניו היקרים והנעימים, איש לפי מהללו יתברך

מוה"ר משה הי"ו - טינעק, ניו יורק - מוה"ר אבנר הי"ו - פאר רקאווי, ניו יורק

מוה"ר אלי גרשון הי"ו - קווינס, ניו יורק

ובמיוחד לבנו החשוב, ידידנו עוז בלו"ג, מרביץ תורה והוראה, סוע"ה

הגאון המופלג רבי יעקב אהרן שליט"א

רב ומו"צ בבית ההוראה יד הרמ"ה, ובעמח"ס אהל יעקב י' חלקים

ויה"ר שלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו, ויבולע המוות לנצח, ובקרוב נזכה

לתחיית מתי ישראל בבנין ביהמ"ק במהרה בימינו אמן.

המזכירות וההנהלה

רבני ויועצי המכון

רבנו ותלמידיהו

פריסום מודעות  
הכחול ~ הדפסה ~ חובה  
054-844-52-51



בנשיאות מורינו הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א

# כוס תנחומים

בלב קרוע ומורתח מבכים אנו את הסתלקותו של האי גברא רבא

**איש תורה והלכה** השותה בצמא דברי חכמים

**איש צדקה** בגופו ובנפשו **שליח נאמן** להביא מזור ורפואה לאלפים

ובראשם פוסק הדור רבינו **מרן הגרי"ש אלישיב** זצוק"ל

**מזוכך במידות טובות** אשר לא החזיק טיבותא לנפשיה

ד"ר הרב

**טרי** **ב"ד** **אברהם** **סקוצ'ילס** **זצ"ל**

קווינס - ניו יורק

אשר נסתלק בעיצומו של יום זמן מתן תורתנו בארה"ב

הלוי'תו תתקיים היום **יום רביעי ט' סיון בשעה 1:15** [משוער]

**בבית החיים 'ארץ החיים'** צומת שמשון ליד בית שמש

שולחים אנו בזה תנחומינו הכנים לאלמנה הנכבדה מרת דבורה תחי'

ולבנו-חביבו ידידינו הגאון רבי **יעקב אהרן סקוצ'ילס** שליט"א

בעמח"ס 'אהל יעקב', מחשובי המו"צים בבית הוראה הכללי

המקום ינחם את המשפחה הרוממה כולה

בהמשך פעליו הגדולים בהרבצת תורה וגמילות חסדים ימצאו מזור לעצבון לבבם

בעל הנחמות ינחמם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא יוסיפו לדאבה עוד

המבכים מרה

ההנהלה

ועד הידידים

הרבנים

# נפלה עטרת ראשנו

שבורים ורצוצים מודיעים אנו על הילקח מאיתנו לגנזי מרומים בעלי היקר, אבינו, אחינו וזקנינו, איש תם וישר וירא א-לוקים, הרופא המהולל בתשבחות אשר השקיע כל כוחו ומרצו להביא צרי ומרפא לאחינו בני ישראל, אוצר גדוש של יראת שמים ודקדוק במצוות, השכים והעריב לבתי כנסיות וקבע עתים לתורה, קיבל כל אחד בסבר פנים יפות ובענוות חן מופלאה, נעים הליכות ורב תבונות אשר קידש שם שמים בכל סביבותיו, סייע ותמך בעמלי תורה ובהוצאת ספרים בכל גופו ומאודו, ה"ה

ד"ר מוה"ר

ז"ל  
טרי סקוצ'י/ילס

בן הרב אברהם ז"ל

חתן יבלחט"א הרב אברהם ליב וקסברג שליט"א

הליתו תתקיים היום יום רביעי ט' סיון

בשעה 1:15 [משוער] בבית החיים 'ארץ החיים'

צומת שמשון ליד בית שמש

[ניתן להתעדכן על הזמן המדויק בטל' 9911446-02, טיסת אלעל 2005]

ויהי רצון שלא יישמע עוד שוד ושבר בגבולינו, ויקויים במהרה הקיצו ורננו שוכני עפר בביאת בן דוד גואלינו בב"א.

המשפחה המתאבלת

פרסום מודרני  
הנחיה ~ הדפסה ~ הדפסה  
054-844-52-51

יושבים שבעה בבית משפחת סקוצ'ילס

רחוב סנהדריה מורחבת 138 ירושלים, עד יום חמישי בבוקר

## אבוא בגבורות • הרופא הגריאטרי מאמריקה מספק



שליחות של אריכות ימים. ד"ר טלי סקוצ'ילס

הצצה נדירה לרגעים נשגבים במחיצת גדולי ישראל

# “חברה שלא מכבדת מבוגרים איבדה את מוסר החיים”

הוא נולד להורים ניצולי שואה בתל אביב, הפריח את השממה היהודית באינדיאנה ובמקסיקו ובנה את מעמדו בניו יורק כרופא בעל שם עולמי בתחום הגריאטריה • מבחינתו, כל זה היה כדאי כדי להגיע לרגע הטיפול במרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל • בראיון מרתק, פותח ד"ר טלי סקוצ'ילס צוהר נדיר לחדר הטיפולים של גדולי ישראל ומביע התנגדות לפיטורי רבנים ופנסיה מוקדמת • ויש לו בטן מלאה על יחס הרופאים והאזרחים בישראל לגיל השלישי • טללי מרפא

שלמה קוק, ישראל גרובייס

צילומים: שלומי כהן וארכיון הרב בנימין קירשנר





היד מרגישה את הלב הגדול. עם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל

לפני שהתיישבו הגבאים והניחו את קופת הצדקה, מיהר אחד מבני הבית להניח גם גמרא על השולחן, לצורך בימוי. "הרבי", מתאר ר' יעקב, "ממש נעשה תקיף. הוא אמר: 'זה שקרים - קח את הגמרא מכאן'."

השוני בין האב הדוקטור לבין הבן הרב, מצדיק יריעה נפרדת. "כל מה שיש לי", מעיד הבן, "הכול בזכות החינוך והתמיכה של אבא ואמא". האב המאושר, נרגש מדי מכדי לדבר. "זה חלקי מכל עמלי", הוא אומר בסוף.

וכשהוא אומר "עמלי", צריך להקשיב טוב-טוב לסיפור חייו של הדוקטור, שיש בהם שליחות יהודית מפעיימה. ההפתעה הראשונה, היא המבטא. למרות האקצנט הכל-תשי"ג - ממש כאן בדרום תל-אביב. כמו תל-אביבי טיפוסי, הוא גם נוקב בשם הרחוב: "הגר"א".

"אבי ר' אברהם ואמי לבית משפחת אברמוביץ, היו שניהם ממשפחות של חסידי אלכסנדר נחשבות שהתגוררו בעיר



”

היה זה ביום  
כיפור הראשון.  
פתחתי את  
ארון הקודש  
והרגשתי  
בשמים. כל  
מה שביקשתי  
אז התקיים.  
בנעילה הזו  
אני תולה את  
הצלחתי בחיי

“

זה היה עוד בוקר מרומם ב'קראוון'  
המפורסם בפאתי שכונת מאה  
שערים. תפילת שחרית הסתיימה  
זה מכבר. מאות אורחים, בהם כאלה  
שעשו טיסה ארוכה רק כדי לזכות  
כאן לשבריר שניה, מיהרו לכיוון  
המזרח, שם האיר זיו פני רבם של  
ישראל, מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל.  
אריכות שיחה לא הייתה שם, לחיצת  
יד וברכה קצרה ששווה כל הון.

שורת המתברכים יוצאת נרגשת, ממחרת להנציח את  
ההתרגשות. רק אחד מהעוברים, יהודי גבוה ומרשים בעל  
הבעה מלומדת, נראה מהורהר ולא רגוע.  
אחרי היסוס קל, הוא מחליט לשנות מהרגלו, ניגש לאחד  
מבני משפחת מרן ושואל, או בעצם קובע: "הרב לא מרגיש  
היום טוב. כבר כמה ימים שהוא ממעט באכילה". הנכד מזנק  
ממקומו. ספק אם היו חמישה אנשים בעולם שידעו על הדבר.  
"מי אמר לך?", הוא שואל. היהודי האמריקאי משיב קצרות:  
"הרגשתי".

הוא מזדהה בשמו ובמקצועו. ד"ר טלי סקוצ'ילס, מומחה  
לגריאטריה מניו-יורק. "הייתי כאן לפני חצי שנה", ממשיך  
הדוקטור לפרט את הדיאגנוזה, "גם אז לחצתי לרב את היד.  
זה הרגיש אחרת".

חצי שנה ומאות תיקים רפואיים חלפו עליו בקליניקה  
האמריקאית, אבל את היד הקדושה הזו הוא לא שכח. עכשיו  
הוא התחיל לאבחן, באוזני נכד הרב הנפעם.

השיחה הקצרה הזו, הייתה מפנה בחייו של ד"ר סקוצ'ילס,  
ואולי גם באריכות ימיו של מרן הגר"ש. מיד אחריה הוא  
הוזמן לתוך הבית, שם ישב במשך שעה וחצי עם בני המשפחה  
ועבר על רשימת התרופות והתוספים. סילק כמה תרופות לא  
מתאימות, הוריד מינונים והסדיר מרשמים.

עכשיו הוא יושב ועיניו מצועפות בגעגועים. "היה כדאי  
להתאמץ להיות רופא ארבעים שנה, כדי לזכות לעזור ליהודי  
ענק שכזה", הוא לוחש ואישוני הלחים מעידים שלא מדובר  
בכותרת, אלא בתמצית חיים. והאמת, שאחרי ששומעים את  
סיפור חייו ההרואי, המילים הללו הופכות הרות משמעות.

## נס ההצלה: הכתובה שרדה ובנתה בתים

את ד"ר טלי אנו פוגשים בבית בנו, הרה"ג ר' יעקב  
סקוצ'ילס. אברך שכל נפשו, רוחו ונשמתו, שקועים בתורה.  
עשרה כרכים של ספרו ההלכתי 'אוהל יעקב' מעטרים את  
ארון הספרים. כשאנו נכנסים, האב והבן, הרב והדוקטור,  
מתנצחים בדבר הלכה.

כשהצלם מנסה לתפוס את שניהם בתמונה, ר' יעקב ממחר  
לדפדף לסממן הבא. "הנה", הוא מחייך באהבה אל אביו, "בוא  
נראה מה ה'רעב' (הגר"ש אלישיב) חשב במקרה שכזה. יש  
כאן דיון האם נכון להשתמש בספר קודש רק כדי להצטלם".

אז הנה, גם אצל הגר"ש אלישיב אירע סיפור כזה. אחת  
מקופות הצדקה נכנסה אליו כדי לצלמו באחת המגביות. רגע



סגולה לאריכות ימים. בכתיבת ספר התורה שלו, עם מרן הגר"ג אדלשטיין והגר"א אריאלי



התורה נותנת חיים. עם מרן הגר"ח קנייבסקי

סקוצ'ילס, "נמצאת אצלי עד היום. מי שעוד השתתפה בחופה המאולתרת, הייתה הגברת מושלאג, הגרמנייה שהצילה את הוריי. אחרי החופה הגישו אותה אל הרב מסדר הקידושין - ששמו אינו ידוע לי - והוא, שידע עד כמה היא מסכנת את נפשה בסיוע לחתונה הזו, בירך אותה שתזכה להשתתף גם בחתונת צאצאי הזוג. ואכן, עשרות שנים לאחר מכן, כשכבר הייתה ישישה מופלגת, היא הגיעה להשתתף בחתונה שלי. "העבודה הזוגית בבית החרושת נמשכה עד תשעה באב של שנת תש"ב. אבא ואמא עוד זכו להביא ילדה בתקופה הזו, אבל אז הנאצים הלאימו את בית החרושת, והם נשלחו למחנות. "אבא ואמא קיבלו התראה ונדרשו להיפרד איש לדרכו. את הילדה התינוקת נאלצו להשאיר עם הסבתא שהתעקשה להישאר בביתה ולא לברוח. כמה שעות אחרי כן, נשחטו שתיהן על קידוש ה'.

"רגע לפני שנפרדו, הבטיחו אבא ואמא, שאם וכאשר תסתיים המלחמה, ישובו שניהם הביתה וינסו להתאחד מחדש. השנים

בנדין". השדכן שגמר את קשר החיתון בין ההורים, היה גטו בנדין, שאליו נשלחו מיד עם פרוץ המלחמה.

"לאבי היה מזל גדול, הוא הצליח למצוא עבודה בין גדרות הגטו, בבית חרושת של מוצרי עור - נעליים וארנקים - שעמד בבעלותה של אישה גרמניה, חסידת אומות העולם. בעלה היה חבר במשטר הנאצי, אבל הוא נעדר רוב הזמן מהבית עקב המלחמה, והיא החביאה את כל המשפחה בבית החרושת שלה.

"באותו בית חרושת, עבדו גם אבא וגם אמא, ואז הם החליטו להינשא. בבוקרו של יום שישי אחד - בכל זמן אחר הנאצים לא אפשרו התקהלות בשטחי הגטו - התכנס מניין של עשרה יהודים במתחם בית החרושת לחופה מאולתרת. הרב סידר קידושין במהירות, אמר את שבע הברכות וחתם על הכתובה. זו הייתה כתובה עתיקה מאוד שאבא הצליח להשיג בגטו.

"אמא הצליחה להחביא את הכתובה הזו על גופה במסירות נפש, היא לא התגלתה גם במשך כל תקופת היותה במחנות ההשמדה והסלקציות. הכתובה ההיסטורית הזו", מסיים ד"ר







אני ה' רופא. דולר מאת כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל

ההורים היו מרבים לטוס לחו"ל – בין השאר לברלין ומערב גרמניה – כדי לייצג ניצולים בתביעות ממון. "מאז שאני זוכר את עצמי, הם היו כל הזמן בנסיעות". ואז הגיע המפנה הגדול בחייו. "בשנת תשכ"ט אחי הגדול התחתן בארה"ב. אני נסעתי לחתונה, ולא חזרתי, למעשה עד היום. הוריי, ניצולי השואה, לא הסכימו שבניהם ישרתו בצבא ויסקנו את חייהם. כך שבהגיע הגיל, כולנו עזבנו לחו"ל. "בארה"ב, עוד הייתי צריך להשלים את לימודי הבגרות. נסעתי לפורט-וויין שבמדינת אינדיאנה, ושם באוניברסיטה התחלתי ללמוד את מה שתמיד רציתי – רפואה".

#### מאיפה בא הרצון להיות רופא?

"אין לי מושג. זה כנראה משהו שטבוע בי. בגיל 7 ידעתי בבירור שאני אהיה רופא. מאז שאני זוכר את עצמי, בכל פעם כשמישהו בסביבתי היה נפגע הייתי מנסה לעזור. זה כנראה רצון פנימי לעזור ולהציל אנשים. הבטחתי לעצמי שאעשה זאת, ואני ברוך ה' שומר על ההבטחות. הצלחתי". אלא שהאתגר הלימודי והמקצועי, היה כאן וכאפס לעומת האתגר הערכי והיהודי. "המקום שבו שהייתי היה 'חור' נידח מבחינה יהודית. את האוכל הכשר היינו צריכים להביא משיקאגו, מרחק שלוש שעות נסיעה ברכב. כדי להגיע לבית הכנסת הקרוב ביותר, הייתי צריך לצעוד – בשבתות – שעה הלוך ושעה חזור. מזג האוויר לא תמיד היה נוח. כן, זו הייתה תקופה של הרבה מסירות נפש".

**מהיכן לוקח בחור צעיר בשנים את הכוחות לעמוד מול ניסיונות קשים? לא היו רגעי שבידה, מחשבות 'לעגל פינות'?**

"ד"ר סקוצ'ילס משתתק. עיניו נעצמות. גם הילדים שסביב השולחן נדרכים, רוצים לשמוע את התשובה. בסוף הוא מתעשת. "אגיד לך את האמת. לא פעם היו לי התלבטויות כאלו, אבל אז, מיד בתחילת הדרך הבטחתי לעצמי: or all or nothing – 'או הכל, או כלום'. אני לא הולך להיות יהודי של פשרות!". ההבטחה הזאת, היא שעמדה לי".

ההחלטה הגורלית הזו, הכל או כלום, המשיכה ללוות אותו גם בסיום הבגרות כשעבר לאוניברסיטה במשיגון, דטרויט. "גם כאן הייתי רחוק מהמוקד היהודי. הייתה שם אמנם ישיבה – 'בית יהודה' של הרב לויין. זכיתי להתקרב אליו, וגם באוניברסיטה פתחנו את אגודת 'הלל' – ארגון שאיחד את כל הסטודנטים האורתודוקסים ודאג לכל צרכיהם. הקמנו בית כנסת ומסעדה כשרה. אני הייתי סוג של 'גבאי'. זה לא היה פשוט. בכל בוקר בשעה 7 הייתי צריך להתייצב שם. היה לנו מניין 'מפוצץ', ולי היה אסור לאחר. בית הכנסת שכן



”

אמר לי מן הגרי"ש: 'כל

שניה שאתה יכול להאריך חיים של יהודי, אתה חייב לעשות את זה!'. המשפט הזה היה עבורי תמרוך כשנדרשתי לעסוק בטיפול ברב עצמו

“

הבאות היו נוראיות. אבא השתתף בצעדת המוות, חי על קליפות של תפוחי אדמה ובניסי ניסים הצליח לשרוד. כך גם אמא בדרכה שלה, שרדה בעור שיניה. ואז נכנסו הרוסים, אבא חבר לקבוצה של פרטיזנים והוא הצליח גם לחסל כמה נאצים. זאת הייתה נקמה קטנה מדי.

"בעירום ובחוסר כל, זכר אבא את הבטחתו, חזר לבית הישן שנתפס על ידי השכנים הפולנים בתואנה ש'חשבנו שחיסלו אתכם'. אחרי כמה ימים הגיעה אמא, הכתובה עוד הייתה עליה והם התאחדו.

"אדמת בנדן הייתה רוויה מדי בדם. כל פיסה הזכירה את הקרובים ובני המשפחה שנרצחו באכזריות. הם בחרו לעזוב את השטח, ועברו למחנה העקורים ליד מינכן. שם נולד אחי. הכתובה העתיקה של אמא, שנכתבה כמעט לפני 80 שנה בוורשה, הפכה למודל שממנו העתיקו יותר מ-1,000 כתובות עבור הזוגות שהתחתנו".

בשנת תש"ט, רק אחרי שהסתיימה מלחמת השחרור, והותרה כניסת יהודים לארץ, עלו בני משפחת סקוצ'ילס ארצה. "ממש אל תוך תקופת הצנע", מצטחק הדוקטור, "כן, אז נולדתי".

## הישרדות יהודית: הכל או כלום

חשוב להבין מי היו הוריו של ד"ר טלי סקוצ'ילס, משום שהחינוך היהודי שנטעו בו, עמד לו לכל אורך סיפורו המופלא. "אולי בהגדרה", הוא אומר, "הם היו יהודים פשוטים, אבל הם היו עם לב ענק. עזרו לכל יהודי, ותמיד היה ביתם פתוח".

מסלול החינוך שאליו נשלחו הילדים, היה כזה שמשלב תורה ודרך ארץ. תיכון 'צייטלין' – 'תקופה קצרה אחרי ש'המורה', הגאון רבי ישראל מאיר לאו, סיים את משרתו שם" – ובית הספר חורב.

באופן קצת חריג לאווירה הפטריוטית של אותם ימים, בני משפחת סקוצ'ילס, היו מצויים על הקווים. "הוריי הקימו כאן משרד ל'שילומים' מגרמניה". כן, הוא יודע שזו סוגיה שהייתה שנויה אז במחלוקת ורבים ראו בכך שיתוף פעולה עם אויב, או גרוע מכך – מחילה על פשעיו, "אבל במבט לאחור כולם הודו שזה היה הצלה למדינת ישראל וליהודיה. בלי הכסף הזה, לא היינו יוצאים כל כך מהר מה'צנע'".



מרחק 16 קילומטרים מהאכסניה שלי. הייתי משכים לפנות בוקר ומדווש על אופניים, לא פעם חוצה את הקילומטרים הללו בשלג כבד או בגשם טורדני. אבל תפילה חייבת להתחיל בזמן".

שוב עולה השאלה: מאיפה הכוחות למסירות הנפש. ד"ר טלי שוב עוצם עיניים לחות ושוב מנסה למצוא את התשובה. בסוף הוא נעתר: "אולי זה ההורים. תמיד ראיתי את מסירות נפשמם לתורה ולכל מעשה חסד. אולי הזכות הזאת עמדה לי".



## רגע מכונן: פתיחת הארון ביום הכיפורים

השלב הבא בקריירה הרפואית והיהודית של ד"ר טלי סקוצ'ילס, עובר למקסיקו ורק מסתעף. הוא עולה שלב בהתמחות, ובמקביל גם המאבק למען היהדות נעשה מפותח יותר.

"אחרי ארבע שנות לימודים ועוד ארבע שנות התמחות, נדרשתי להתחיל את הצעדים הראשונים בשטח. התקבלתי לבית הספר הרפואי הנודע בגואדה-לה-חרה שבמקסיקו. כאן, חוץ מרפואה, הייתי חייב ללמוד תוך תקופה קצרה, גם את השפה, ספרדית".

למי שמבקש לנהל חיים יהודיים כשרים, לא מומלץ להגיע דווקא לאזור הזה במקסיקו, שרוב תושביו קתולים אדוקים, שלא ממש מחבבים יהדות. "כאן לא היה כלום. לא בית כנסת ולא בית חב"ד. כדי להשיג בשר כשר, למשל, הייתי נוסע 12 שעות, עד טקסס".

אבל הוא נחוש לא להיכנע. "החלטתי להקים בית כנסת. אלא שאף אחד לא רצה להשכיר לי מקום. בסוף מצאתי וילה באזור מגורי הסטודנטים. באמתלה רשמית שזה למגורים, ייחדנו חלק מהדירה לתפילה ועד מהרה הצלחנו להשיג שני ספרי תורה".

כשהוא נזכר בימים ובתנאים ההם, כולו מוצף באור נוסטלגי מחויך. "תחשוב על כך שמי שרצה לטבול במקווה, היה צריך לנסוע 10 שעות כל צד..

"החלטנו שחייבים להקים מקווה. הבאנו את מי שכונה 'הרבי של המקוואות' – רבי חנניה יום טוב ליפא דייטש זצ"ל גאב"ד הלמן, ותארו לכם איפה בנינו את המקווה. ב...בית הכנסת הרפורמי, שרוב מתפלליו נטשוהו".

זה לא היה שיתוף הפעולה היחיד עם הקהילה הרפורמית. "מדי כמה חודשים היינו מביאים רב מארגנטינה, והיינו שוחטים כמות של אלפי עופות. ומי היו הקונים?", הוא שואל ומצטחק, "בזכותנו כל הרפורמים בעיר אכלו כשר".

כל חג, מציף צרור של סיפורים. בתשעה באב, הם נאלצו להכשיר את אולם התפילה הרפורמי. בראש השנה – כשהם תקעו בשופר – השכנים הקתולים הבקיאים מעט בתנ"ך היו בטוחים שהמשיח הגיע.

באחד החגים, הם גם חוו התנכלות. מישו מהסגל הקתולי קבע להם את המבחן דווקא בעיצומו של יום-טוב. "מי שלא יעשה את המבחן היום", הוא הודיע, "ייכשל בכל המבחנים". זה היה רגע של כמעט שבירה. "היו סטודנטים שחשבו כבר להיכנע, אבל אני צעקתי: ממה אתם מפחדים? בואו נתאגד ונחליט שלא באים. אי אפשר להעניש קבוצה. בסוף ניצחנו, אבל זה בהחלט היה רגע קשה".

ככל שהדבר נשמע מופרך, מסתבר שקבוצת הסטודנטים בראשותו של ד"ר סקוצ'ילס, היו הנחשונים שהקימו את האידיושקייט בחלק הזה של מקסיקו. "אפילו חב"ד הגיעו כמה שנים אחרינו. הם פיתחו והשתמשו הרבה במוסדות שלנו, שאנחנו שמעתי שקיימים עד היום".

אבל אז היו ימים לא פשוטים. "קח למשל משהו פשוט כמו: חלה. האופים המקסיקנים לא שמעו על זה, ואנחנו היינו צריכים ללמד אותם. אחרי זה כבר באו אלפים לקנות, עם שומשום... כך גם אני הייתי נחשון מבשלי הטשולנט באזור הזה של העולם. הגיעו אלי אורחים רבים, חלקם התקרבו בהמשך".

במקום הזה שבו נאבק על כל פיסת יידישקייט, הוא רואה את אבן הפינה להצלחתו. "היה זה ביום כיפור הראשון. פתחתי את ארון הקודש והרגשתי בשמים. כל מה שביקשתי אז התקיים. בנעילה הזו אני תולה את הצלחתי בחיי".

"במוצאי החג, החלטנו לבנות סוכה. הבעיה הייתה להשיג סכך. לקחתי את רכבי ויצאנו לחנות ענפים מהדקלים שהיו נטועים בשדות. זה היה מטורף לגמרי. בכל מקום חתכנו עד שמישהו גילה אותנו ונאלצנו לברוח. אבל בסוף המשטרה תפסה אותנו.

"שני שוטרים שאלו: מי אחראי? כולם פחדו. אני הרמתי יד. ניסיתי להסביר מה זה סוכה, אבל זה לא עזר. הואשמתי בהשחתת רכוש ציבורי. נלקחתי לבית הסוהר. אם היה זיק של שמחה אז, זה היה על המכונית עם הסכך ששוחררה. הוכנסתי למושב האחורי.

”

לאחר עשרות  
שנים בתחום,  
אני מסתכל על  
בן אדם כמה  
רגעים ובדרך  
כלל קולע לגילו  
המדויק. אבל  
כששמעתי שהרב  
וואזנר בן 95  
ממש לא יכולתי  
להאמין. לא ראיתי  
תופעה כזו

“



"אסור לנו להזניח את זקנינו". בשיחה ל'בקהילה'



זה חלקי מכל עמלי. בלימוד עם בנו הרה"ג רבי יעקב

הסיבה שהוא קירב אותי. "פעם אחת, בשחרית של יום חמישי, התרחש עוד אירוע יוצא דופן. הרבי נקרא לעלות לתורה, ובדרך חזרה למקומו, ניגש למקום שבו עמדתי. כולם סביבי זזו, והרבי איחל לי 'מזל טוב'. אף אחד לא הבין מה הוא רצה, אבל בשבת קודם לכן נולד בני הרב יעקב. עד היום אין לי מושג מאיפה הרבי ידע את זה.

"מאז התחברתי אליו יותר ויותר. הייתי מגיע מדי יום ראשון לחלוקת הדולרים. כבר הייתה לי קביעות, בכל פעם הוא היה מעניק לי שלושה דולרים ומברך. הדבר הזה נמשך בקביעות. אלא שיום אחד בהיר, אחרי כמה שנים, עברתי והוא העניק לי רק שני דולרים. לא הבנתי מה חטאתי. ניסיתי להתעכב, אבל היו אלפי איש באותו יום. וכך בכאב גדול נאלצתי לצעוד אחורה. לא ידעתי שהכאב שלי יהיה הרבה יותר גדול.

"למחרת, הרבי קיבל את ה'סטרוק'. האירוע המוחי שממנו לא קם. אחד מידידי, הרב דוד רסקין ז"ל – בעל הקורא של הרבי ואחד מחשובי החסידים, אמר לי ברמז: כל פעם הרבי נתן לי שלושה דולרים, כנגד: אני ה' רופאך, אבל באותו יום מר, היה רק: אני ה'. לא הייתה רפואה, ולכן קיבלת רק שני דולרים."

#### כרופא, יצא לך לטפל גם ברבי?

"לטפל ממש, לא זכיתי. אבל חמישה ימים לפני פטירתו, הייתי בביקור רופאים אצלו, כשהיה בטיפול נמרץ. מחוץ לחדר עמד שומר חמוש, משום שכבר היה ניסיון התנקשות בעבר – שבו נהרג הבחור ארי הלב שטאם. לצד חדר הטיפול, הוקם חדר של המזכירות החב"דית. ניגשתי לביקור רופאים. היה שם רופא מומחה לכליות שהכרתי. לצערנו לא היה מה להוסיף. אחרי חמישה ימים, הגיע ג' תמוז המר והנמהר."

## אריכות ימים: אמונה וסדר יום

כאמור, תחום ההתמחות של ד"ר סקוצ'ילס, הוא גריאטריה. הוא מומחה לגיל ההזדקנות ולתופעות הלוואי שבאות עמו. "בעוד שבכל המחלות האחרות, יש אנשים שזוכים לא להיתקל, הרי שגיל ההזדקנות ובעיותיו, הוא עניין

"ה'שוטרים' היו שני בריונים בלי מדים. הם פתחו בדהרה אל תוככי הג'ונגל. התחלתי לפקפק אם לא מדובר בסתם חטיפה מקסיקנית. כבר אמרתי וידוי. אחרי חצי שעה הגענו לתחנה. הראו לי את התאים, גדושי פושעים ושיכורים, כמו באגדות. החשש הגדול שלי היה שיפתחו לי תיק ויהרסו לי את הקריירה. יש עוד אריכות דברים, בסופו של דבר, הגיעו ידידי עם סכום שלמונים לא מבוטל, וכך הסתיימה הפרשה."

## סגירת מעגל: חסידת אומות העולם בחתונה

נישואיו של ד"ר טלי סקוצ'ילס, היו סגירת מעגל כפולה. "ההורים שלנו היו השדכנים. המשפחות שלנו התגוררו בשכונות, כאן בתל-אביב. בכל שבת היו ההורים יוצאים לטיול משותף. באחד הטיולים האלו, סגרו את השידוך שלנו..."

סגירת מעגל נוספת ומרגשת, מחזירה אותו אל ימי האפלה בגטו ורשה, שם כזכור, התחתנו ההורים, בחסותה של חסידת אומות העולם הגברת מושלאג שקיבלה ברכה מהרב המסדר קידושין, שתזכה להשתתף בשמחת הצאצאים. "הברכה התקיימה. התרגשנו לראות את הגויה הקשישה הזו, שהגיעה עד משיגין והיא בת יותר מ-90. לאחר מכן, אבי לקח אותה ארצה, כאן עלו ליד ושוש' והכירו בה כחסידת אומות העולם. אגב, גם שני בניה הם רופאים, עמדנו בקשר."

אחרי הנישואין, עברה משפחת סקוצ'ילס המורחבת לניו יורק. שם החל טלי לעבוד בבית החולים המקומי. והיו לו גם שכנים: "גרנו ליד הבניין המפורסם של חסידות חב"ד, 770. שם הייתי מתפלל כל בוקר ואומר קדיש על אבי.

"באחד מימי החורף, יצאתי ישר מבית החולים כדי להתפלל מנחה. נעמדתי ליד ארון הקודש, ופתאום כמה חסידים צעירים אומרים לי: 'זוז-זוז'. לא הבנתי מה קורה. 'הרבי מגיע', הם הסבירו, 'הוא הולך להתפלל'. אבל אני לא זזתי. לא הבנתי מה הם רוצים. אחרי כמה רגעים הרבי מליובאוויטש זצ"ל נכנס, הסתכל עלי והורה שלא יזיזו אותי. אני לא מאמין שאני מספר את זה, אבל ככה הוא עמד לידי במשך כל התפילה. כשאמרתי קדיש, הוא ענה.

"האמת", אומר טלי, "שאין לי שום הוכחה לוגית למה שאני אומר, אבל בתחושותי האישיות, הרגשתי כבר אז שהרבי יודע את מה שעשיתי למען היהדות במקסימום. זו הייתה



”

אנשים עושים  
חלוקה בין תורה  
לבין עבודה. אצל  
אבא, זה לא היה.  
כל תורתו ויראת  
השמים שלי, ממנו.  
הוא היה דוגמה  
חיה. המומחיות  
שלו לצד ההבנה  
ההלכתית. מעולם  
לא הקל בסעיף קטן

“





נותנת חיים. עם הגר"מ אלישיב והגר"א נבנצאל

"הרבי פסק שבמקרה של גוי אני לא מחויב ללחום במשפחה. אבל במקרה של יהודי עלי לעשות הכול ובמקרה חירום – כמו במקרה של ספק – עלי להעביר את הטיפול לרופא גוי.

"ואז הוא אמר לי משפט שלא אשכח כל ימי: 'כל שניה שאתה יכול להאריך חיים של יהודי, אתה חייב לעשות את זה. אפילו שניה אחת!'. המשפט הזה, היה עבורי תמרור לימים כשנדרשתי לעסוק בטיפול ברבי עצמו."

**ליווית בעשורים האחרונים מאות פצינטיים באים בימים. הצלחת לפצח את הסוד: כיצד מאריכים ימים?**

"זה כנראה הסוד הכי גדול. כבר חז"ל חוזרים ושואלים 'במה הארכת ימים?' יש הרבה תשובות. קריאת שמע. מצוות ומעשים טובים. היום, גם המדע הרפואי – וגם המציאות שאני רואה בשטח – מצביעים על כך שהאמונה והאופטימיות מאריכות ימים.

"אבל יש עניין אחד חשוב מאוד למי שרוצה להאריך ימים. לדעתי, זאת גם הסיבה שאנחנו רואים הרבה מגדולי דורנו, שמאריכים ימים: לא להזדקן! להמשיך לעשות את אותו דבר שעושים קודם. האדם הרגיל, יוצא לפנסיה. הוא מתחיל לחלחל לתודעה שלו שהוא כבר זקן. כבר אין לו כוח.

"לעומת זאת, גדולי ישראל, לעולם לא יכולים להזדקן. אתה רואה אנשים בגיל קרוב למאה, ועדיין מקבלים קהל מדי יום. יש להם סדרי לימוד ועבודת ה'. זה סוד אריכות ימים.

"אם שואלים אותי, אני מתנגד חריף לחוק שמפריש רבני ערים מתפקידם בגיל מסוים באופן גורף. אני יכול לנקוב כאן בשמות של רבנים שראיתי בעיני איך בבת אחת הם הזדקנו כשעזבו את המשרה. כמובן, בכל מקרה צריך לדון בגופו, אך ההוראה הגורפת היא שערורייתית.

"גם אלו שחשבו שהם דואגים למעמד האישה ועמלו קשות לא להאריך את שנות העבודה של נשים – לדעתי גורמים להן רעה. העבודה והסיפוק נותנים חיים ומאריכים ימים. ככל שהדבר תלוי בגריאטריה, אנחנו ממליצים להמשיך לעבוד ולעשות כל עוד הדבר אפשרי.

"זו אגב, הייתה אחת ההוראות הכי חשובות שזכיתי לתת בבית מדרן הרב אלישיב זצוק"ל. גם ברגעים קשים, כשבני הבית חשבו שהשאלות של האנשים מטרידות את הרב ומפריעות לו, אני הצעתי שאדברה, ישתדלו מדי יום להיכנס ולדבר איתו בלימוד, לשאול שאלות ולא להרפות. זה היה טעם חייו של הרב. אפילו בבית החולים אנשים עוד שאלו אותו שאלות."



”

**אני מתנגד  
חריף לחוק  
שמפריש רבני  
ערים מתפקידם  
בגיל מסוים  
באופן גורף. אני  
יכול לנקוב כאן  
בשמות של רבנים  
שראיתי בעיני  
איך בבת אחת הם  
הזדקנו כשעזבו  
את המשרה**

“

שכולנו מקווים להגיע אליו."

אם כל רופא הוא 'שליח', ד"ר סקוצ'ילס רואה בתפקידו שליחות כפולה ומכופלת. "אצלנו היהודים המאמינים, אין צורך להסביר עד כמה הזהירו חז"ל לכבד את המבוגרים, אפילו גויים, בשל 'כל ההרפתקאות שעברו עליהם'."

אופיו האצילי לא מאפשר לו להתבטא בחריפות, אבל לדעתו מצב הגריאטריה בישראל ממש לא טוב. "התחושה היא – גם אם לא תמיד אומרים אותה במילים – שהחולה הזה חי כבר מספיק. 'הוא כבר בן 90, אז למה להתאמץ?', אומרים לעצמם הרופאים.

"כל מי שמבקר כאן בישראל יכול לראות את זה. ואני לא מדבר על מחזות זוועה שנשמעו כאן לאחרונה מצד צוותות של בתי אבות, אלא אפילו ברחוב, אתה יכול ללכת עם אדם מבוגר ולראות צעירים 'חותכים' את דרכו. אתה נכנס לדואר ורואה קשיש ממתין בתור במשך שעות.

"הדבר הזה צריך להדיר שינה מעינינו. זה משהו חברתי עמוק. חברה שלא מכבדת את המבוגרים שלה, היא חברה שאיבדה את מוסר החיים. מפחיד להזדקן במקום שמתייחס כך לאנשים מבוגרים. אנחנו היהודים צריכים להיות סמל ודוגמה לכולם."

ד"ר סקוצ'ילס עצמו, מגלם בעצם היותו את המופת היהודי. "במשך שנים", מעיד בנו רבי יעקב, "אבא עבד בבית חולים נוצרי. הוא היה הולך עם כיפה וציצית בחוץ. לא התבייש באידישקייט. הוא רק הקרין טוב ועשה צדקה עם הבריות."

**בן כמה הפצינט הכי מבוגר שלך?**

"זאת הייתה אישה אפרו-אמריקאית שאביה עוד היה עבד – לפני שחרור העבדים בארה"ב. היא הגיעה לגיל של 113 שנים. היא התאוננה בפני על קשיי הזקנה, ועל העובדה שנאלצה לקבור שתי בנות בגיל 92 ונכד בגיל 70."

**היחס משתנה בין מטופל יהודי לנוכרי?**

"בעניינים של יחס למטופל – אני משתדל שלא יהיה שום הבדל! רק הבדל הלכתי אחד חשוב, שאותו שמעתי בעצמי מפי קודשו של מרן הרב אלישיב זצוק"ל. זו הייתה בעצם השאלה הראשונה ששאלתי אותו: מה עלי לעשות כשבאים אלי בני משפחה ומבקשים שלא אאריך את חיי יקירם שכבר שוכב במצב קשה. זה לא דבר פשוט, כי אם אני ממשיך נגד רצון המשפחה, אני עלול לקבל קנסות ואפילו לאבד את רישיון הרופא.



סגירת מעגל. הכתובה העתיקה ששימשה בטנו



”

גם אלו שחשבו שהם דואגים למעמד האישה ועמלו קשות לא להאריך את שנות העבודה של נשים – לדעתי גורמים להן רעה. העבודה והסיפוק נותנים חיים ומאריכים ימים

“

## האב והבן: זה חלקי מכל עמלי

בסביבתו, הפך ד"ר סקוצ'ילס לתופעה. הוא זוכר כמעט בעל פה את מצבם של כל מאות מטופליו. "כשהיינו נוסעים עם אבא באוטו כילדים", משחזר בנו רבי יעקב, "זה היה מדהים בכל פעם מחדש, איך הוא מקבל טלפון באמצע נסיעה, והוא יודע בדיוק איזו תרופה צריך לתת למי. זה לא רק זיכרון, זאת האחריות שרובצת על כתפיו. כל מטופל הוא כיחיד אצלו".

כיצד יוצא מבית של רופא, אברך השוקד על דלתי תורה ומחבר ספרי הלכה? אבא לא פילל לממשיך בעולם הרפואה? "היום אנשים עושים חלוקה בין תורה לבין עבודה. אצל אבא, זה לא היה. כל תורתי ויראת השמים שלי, ממנו. הוא היה דוגמה חיה. המומחיות שלו לצד ההבנה ההלכתית. מעולם לא הקל בסעיף קטן. לא הגיע לבית הכנסת בשבת עם ביפר מיותר, למרות שיש מקלים. "כל ימיו הוא אוהב תורה, ומתמסר לבריאותם של גדולי ישראל. עד היום, אם לא תמיכתו ועזרתו הנפשית, הרוחנית והגשמית, לא בטוח שהייתי יכול להמשיך לשבת וללמוד". ד"ר טלי שותק. עיניו קורנות ובסוף הוא מאשר: "זה חלקי מכל עמלי".

כשאנחנו מבקשים לשמוע ממנו פרטים על מה שראה בבתי גדולי ישראל, הוא מבקש להסתייג. "רופא מחויב לשמור על צנעת מטופליו, ודאי כשמדובר בגדולי ישראל. אבל אני יכול להעיד רק דבר אחד: מי שרואה את גדולי ישראל ברגעים של חולשה וכאב, לצד כל האינעמיות והקושי, זוכה לראות עד כמה ענקים הם. אני עצמי חש זכות עצומה. היה שווה לי להיות רופא 40 שנה כדי לרפא את מרן הגרי"ש אלישיב. "לעולם לא אשכח את היחס של הכרת הטוב שזכיתי לו מהרב אלישיב. בכל פעם כשרק נכנסתי, הוא כבר היה פותח את כפתור השרוול, כדי שאוכל לבצע את הטיפול. על כל טיפול הודה במילים.

"בהזדמנות אחת, נכנסתי אל הרב לסייע בטיפול פיזיותרפיה. היה לו קשה וחבל היה לו כל רגע, אבל כשהבין שזה חשוב, נעמד ועשה תרגילי פיזיותרפיה במשך חצי שעה. זה אולי המסר הכי חשוב שראו אצלו: ובחרת בחיים, רצון החיים. או כמו שהוא אמר לי: על כל שניה של יהודי חייבים ללחום.

"באחד הימים כשהחזקתי את ידו הקדושה, כדי לבדוק את הדופק, הבחנתי לפתע שהרב ז. התחלתי לומר 'שיר המעלות'. לפתע הוא הזיז גם את הראש. בהגדרה רפואית הוא היה 'מורדם ומונשם'. אבל אני לא ויתרתי. שיניתי את התרופות ואז הרב התעורר. יצא מתרדמת. "הוריתי לבני הבית להיות שם יומם ולילה ולא לעזוב את המקום. כך זכינו לאור הגדול של הרב עוד תקופה. כמו שהוא אמר: כל רגע בחיים של יהודי זה חשוב!".

### זכית לטפל בעוד גדולי ישראל?

"ברוך ה', במשך השנים טיפלתי בהרבה. לא את כולם אני זוכר. כך למשל בשנת תשמ"ז, הגיע אלי האדמו"ר מגור בעל ה'פני מנחם'. למרות שלא היה מבוגר, אבל שמע עלי. "כך גם אני לא יכול לשכוח את הביקור שעשיתי בביתו של הגאון הירושלמי רבי זונדל קרויזר זצ"ל. בדקתי אותו, וכאחד שמישש בחייו מאות ואלפי אנשים, אני יכול להעיד שזוה עור נקי לא הרגשתי מימי. זו הייתה טהרה רוחנית. לא משהו אנושי.

"כך גם את המפגש הראשון שלי עם מרן הגר"ש וואזנר זצוק"ל, קשה לי לשכוח. לאחר עשרות שנים בתחום, אני מסתכל על בן אדם כמה רגעים ובדרך-כלל קולע לגילו המדויק. אבל כששמעתי שהרב וואזנר בן 95 ממש לא יכולתי להאמין. לא ראיתי תופעה כזו בחיים. הוא היה רענן וצלול הרבה מעבר לסטנדרט. הוא אשר דיברנו, לימוד התורה נותן לאדם כח ואריכות ימים".